

ISSN 2233-3606

საქართველოს პიზნის მაცნეობარებათა აკადემია
GEORGIAN ACADEMY OF BUSINESS SCIENCES

საერთაშორისო რაფირილებაზე და რაცენზირებაზე
სამაცნეო პრაკტიკული ურნალი

მოამბე
XXII
MOAMBE

INTERNATIONAL PRECISED AND REVIEWED
SCIENTIFIC-PRACTICAL MAGAZINE

თბილისი 2015 TBILISI

„მოამბე“ გამოიცის 1995 წლიდან
„MOAMBE“ IS PUBLISHED SINCE 1995

სტატიაში მიმღება შემდეგი მოთხოვნების გათვალისწინებით

1. ტექსტი აკრიტიკული უნდა იყოს Word-ში, AcadNusx-ში, შროფტის ზომა 12, ინტერვალი სტრიქონებს შორის 1.5, კულების დაშორება მარჯვენა-მარცხენა მხარეებს 2 და 3 სმ. შესაბამისად, ზედა და ქვედა 2.5 და 2.5 სმ. ტექსტი უნდა აკრიტიკული გადატანების გარეშე-ცხრილები გადაყვანილი JPEG ფორმატში. სტატიის მინიმალური მოცულობა უნდა იყოს 5 გვერდი A4 ფორმატში.
2. ავტორის სახელი, გვარი, სამეცნიერო ნოდება და თანამდებობა, საკონტაქტო კოორდინატები (ტელეფონები, ელ-ფოსტა), სურათის კლიპბრონებია ვერსია JPEG-ში
3. სტატიას უნდა ახლდეს რეზიუმე ქართველ და ინგლისურ ენებზე. მოცულობის 120-150 სტრიკი, აკრიტიკული შესაბამისად AcadNusx-ში და Times New Roman-ში, შროფტის ზომა 12, სამეცნიერო სტატიას უნდა დაერთოს გამოყენებული ლიტერატურის ხილი.
4. სტატია შეიძლება გამოქვეყნდეს ინგლისურ, რუსულ განმანათლებების სახით, რეზიუმეში, ჩვენი მოთხოვნია რეზიუმე მოგვანთლოთ ქართულ და ინგლისურ ენებზე. სტატიის გამოქვეყნების ღირებულება შეადგენს: ეურნალის ერთი ვერცხლი 6 ლარი, რომელსაც აეტორი გადაიხდის დაფებითი რეცენზიის მიღების შემდეგ, ხოლო ეურნალის ღირებულება 5 ლარი.

ელ-ფოსტა: moambe95@mail.ru; temur.babunashvili@mail.ru;

ტელეფონები: 231 14 75; 231 18 50; 593 239 958

ვებ-გვერდი: www.sbma.ge

Continues taking articles according to this requests:

1. Text must be gathered in *Word*, size of AcadNusx font 12, interval between lines – 1.5; borders in right and left side – 3 and 2 sm. Also, up and down borders – 2.5 and 2.5 sm. Text must be picked up without transferring. Tables should be in *JPEG*. The minimal size of article is Spages of A4 format.
2. The first name of author, last name, scientific rank and post, coordinates (telephone number, e-mail), electronic version of photo in *JPEG*.
3. The article must have résumé in Georgian and English languages. The size should be 120-150 words, it must be picked up in AcadNusx and in *Times New Roman*, size of font – 12. Scientific article must have list of used literature.
4. The article may be published in English, Russian, German languages. So, it is also our request to prepare résumé in Georgian and English languages too.

The price of article's publication is one page of Journal 6 GEL (lari). And author will pay this price after getting positive respond. Also, the price of Journal is 5 GEL (lari).

E-mail: **moambe95@mail.ru; temur.babunashvili@mail.ru;**

Tel: 231 14 75; 231 18 50; 593 239 958

www.sbma.ge

საქართველოს პიზნასის მიცნობილობათა აკადემია დაფუძნდა 1995 წლის 23 მარტს. აკადემია საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს რეგისტრაციაზე

გაარჩია 1995 წლის 9 აპრილს, რეგისტრაციის სარჩივისაზე №1982

THE GEORGIAN ACADEMY OF BUSINESS SCIENCES WAS ESTABLISHED ON
MARCH 23, 1995. THE ACADEMY WAS REGISTERED ON APRIL 9, 1995 BY MINIS-
TRY OF GEORGIA (CERTIFICATE #1982)

„მოამპე“
საერთაშორისო რეგიონის და რეგიონული კადი
სამაცნიერო ჟურნალი, №22, 2015 წელი

**თემურაზ ბაგუნაშვილი - მთავარი რედაქტორი და სარე-
დაქციო კოლეგის თავმჯდომარე,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის
მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი,
ქ. თბილისის საპატიო მოქალაქე.**

**სარედაკციო კოლეგია
მაცნიერებათა დოკტორები, პროფესორები**

აპესაძე რამაზი, აპრალავა ანზორი, ასათიანი როზეთა, ბაგუნაშვილი გიორგი, ბაგუსებია ანზორი, ბაკაშვილი ნიკოლოზი, ბარათაშვილი ევგენი, ბერიძე თემურაზი, გვალია ნარგიზი, გოგოხია რევაზი, გველესიანი მარაბი, გეჩხაია ბადრი, დაველია თამაზი, დათაშვილი ვახტანგი, ელიავა ლია, იზორია მარინა, კუნძულია თამაზი, კილასონია გივი, კურთანიძე ლავითი, კუჭუხიძე რომანი, კვალიაშვილი ვაჟა, კვაშილავა ალექსანდრე, კოჩაიძე თამაზი, ლაპარატყავა გულთაზი, ლეონიძეავა პარმენი, ლოპაზანიძე გივი, ლეკაშვილი ეკა, მალაშვილი გიორგი, მასხია იაკობი(იაზა), მამელოვი ვიზული, მემვაპიშვილი ელგუჯა, MOAMBE ნადირაშვილი გაიოზი, ნარმანია ლავითი, ნადარაია ნუგზარი, პაიშაძე ნუგზარი, როკეტლიგვილი მიხეილი, სილაგაძე ავთანდილი, უგრეველიძე მინდი, ქარჩავა ლოიდი, ეგებელაშვილი ომარი, ყუფუნია გურამი, ყორღანაშვილი ლარისა, ჩიხლაძე ნიკო, ჭითინავა ნოდარი, ჭუგაშვილი მამია, ხადური ნოდარი, ბარაბაძე ელენი, ჯავახიშვილი რევაზი, მელინიძე ტატიანა (უკრაინა), სერგა- ბიანი ჰაიკი (სომხეთი), ალირზავა ალი (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა), ბორზდოვა ტატიანა (ბელორუსია), ალუსანოვი ესპერენი (ყაზახეთის რესპუბლიკა), ზალენი- ენი ინგა (ესტონეთი), ვდოვენცო ნატალია (უკრაინა), მიხეილ ვარჩოლა (სლოვაკე- თი).

„MOAMBE“
QUARTEL INTERNATIONAL SCIENTIFIC MAGAZINE,
PRECISED AND REVIEWED №22, 2015

TEIMURAZ BABUNASVILI- Editor-in-Chief and Head of Editorial Board,
Doktor of Economic Sciense, President of
Georgian Academy of Business Science,
Honored citizen of Tbilisi

EEDITORIAL BOARD
Doctors of science, Professors

ABESADZE RAMAZI, ABRALAVA ANZORI, ASATIANI ROZETA, BABUNASHVILI GIORGI, BABUKHADIA ANZORI, BAKASHVILI NIKOLOZI, BARATASHVILI EVGENI, BERIDZE TEIMURAzi, GVALIA NARGIZI, GOGOKHIA REVazi, GVELESIANI MERABI, GECHBAIA BADRI, DATASHVILI VAXTANGI, DANELIA TAMAZI, ELIAVA LIA, IZORIA MARINA, KUNCHULIA TAMAZI, KILASONIA GIVI, KURTANIDZE DAVITI, KUCHUKHIDZE ROMANI, KVALIASHVILI VAJA, KVASHILAVA ALEKSANDRE, KOBAIDZE TAMAZI, LABARTKHA-VA GULTAZI, LEMONJAVA PARMENI, LOBJANIDZE GIVI, LEKASHVILI EKA, MALAKH-SHIA GIORGI, MESKHIA IAKOBI(IASHA), MAMEDOVI FIZULI, MEQVABISHVILI ELGUJA, NADIRASHVILI GAIOZI, NARMANIA DAVITI, NADARIA NUGZARI, PAICHADZE NUG-ZARI, OKETLISHVILI MIKHEILI, SILAGADZE AVTANDILI, UGREKHELIIDZE MINDIA, KHARCHAVA LOIDI, KHESHELASHVILI OMARI, KHUFUNIA GURAMI, KHORGHANASH-VILI LARISA, CHIXLADZE NIKO, CHITINAVA NODARI, CHUMBURIDZE MAMIA, XADURI NODARI, BARABADZE ELENE, JAVAKHISHVILI REVazi, MELNIKI TATIANA (UKRAINE), SERKHAIANI HAIKI (ARMENIA), ALIRZAEVI ALI (AZERBAIDJAN), BORZDOVA TATIANA (BELORUSIA), ALUXANOVI ESBERGI (KAZAKHSTAN), ZALENIENI INGA (ESTONIA), VDOVENKO NATALIA (UKRAINA), VARCHOLA MICHAL (SLOVAKIA).

ინვესტიციების ფინანსური რესურსებით
ეფექტიანი გზა
/საფინანსო-სამრეწველო პროცესი/

გულთაზ ლაპარტყავა
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ინვესტიციების ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფას, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, განსაკუთრებულად პრიორიტეტული მნიშვნელობა ენიჭება. ამ პრობლემის გადაწყვეტის და დარეგულირების ეფექტიანი გზა საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა. დაკვირვება და ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ამ თვალსაზრისით საქართველოში თითქმის არაფერი გაკეთებულა. ამ საკითხის მონესრიგება, ქვეყნის სასიცოცხლო ინტერესებიდან გამოშდინარე, პირდაპირ შეიძლება ითქვას, დაგვიანებულიცაა. თუმც, „სჯობს გვიან, გვიდრე არასდროს“ პრინციპით თუ ვიხელმძღვანელებთ, აუცილებელია ახლა მაინც შესაბამისი გონივრული ნაბიჯები გადაიდგას. სტატიაში მოცემულია საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნის ტექნოლოგია, მისი არსი, როლი და მნიშვნელობა ეკონომიკის განვითარებისა და სრულყოფის საქმეში, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

საბაზრო ეკონომიკის უმეტეს ქვეყნებში ნარმატებით ხორციელდება ეკონომიკის მოდერნიზაცია. სამრეწველო ინდუსტრიის განვითარებაში დიდი როლი ითამაშა მძლავრმა საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფებმა. ამჟამადაც მათი როლი მნიშვნელოვნად იზრდება. თანამედროვე საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფები საქმიანობის ხასიათის მიხედვით ნარმოადგენენ უნივერსალურ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს.

მსოფლიო ეკონომიკის პრობლემები, რაც დაკავშირებული მსხვილი ფინანსურ-სამრეწველო გაერთიანებების შექმნის ტენდეციების გზების განვითარებასთან, ბუნებრივია, საქართველოს სასიცოცხლი ინტერესების სფეროსაც მოიცავს. ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობის ნორმალიზაცია, მისი ეკონომიკური კრიზისიდან გამოყვანის აუცილებლობით არის ნაკარნახევი. ყოველივე ეს ნარმატებით შეიძლება მიღწეულ იქნეს ეფექტიანი საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნის საფუძველზე.

ჯერ კიდევ XX საუკუნის 80-იან წლებში დიდი ბრიტანეთის 30 და აშშ-ის 180 კომპანიაზე მოდიოდა ორივე ქვეყნის მშპ-ის თითქმის 2/5. ოფიციალური მონაცემების მიხედვით, ერთობლივი წლიური მოცულობის გაყიდვები გიგანტი ექვსი ჯგუფის მიხედვით შეადგენდა ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით 14,5%-ს. თუ გავითვალისწინებთ ქალიშვილ კომპანიებსაც, მაშინ დაახლოებით 25%-ს. ისინი აკონტროლებენ (მათში შემავალი კომპანიების გათვალისწინებით) დაახლოებით 50%-ს, ხოლო ზოგიერთი მონაცემების მიხედვით, ასევე ქვეყნის სამრეწველო აქტივების საერთო თანხის 75%-ს.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფი-ესაა იურიდიული პირების ერთობლიობა, რომლებიც მთლიანად ან ნაწილობრივ აერთიანებენ თავიანთ მატერიალურ და არამატერიალურ აქტივებს, საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შექმნის შესახებ ხელშეკრულების საფუძველზე, ეკონომიკური ინტერაციის მიზნით ინვესტიციური და სხვა პროექტების და პროგრამების რეალიზაციისათვის. იგი მიმართულია საქონლის

კონკურენტუნარიანობის ამაღლების, მასალების და მომსახურების ბაზრის გაფართოების, ნარმოების ეფექტიანობის ამაღლების, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის უზრუნველყოფად.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაცილეებად ითვლებიან იურიდიული პირები, რომლებიც ხელს აწერენ ხელშეკრულებას საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შექმნის შესახებ. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მიერ დაფუძნებული ცენტრალური კომპანია, იურიდიულ პირს ნარმოადგენს. იგი ემყარება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის ყველა მონაწილის მიერ შედგენილ ხელშეკრულებას. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის ცენტრალური კომპანიის წესდებით უნდა განისაზღვროს საქმიანობის საგანი და მიზანი. ამასთან, იგი უნდა შესაბამებოდეს ამგვარი ჯგუფის შექმნის შესახებ ხელშეკრულების პირობებს.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შემადგენლობაში შეიძლება შედიოდეს კომერციული და არაკომერციული ორგანიზაციები, მათ შორის უცხოურიც, საზოგადეობრივი და რელიგიური ორგანიზაციების (გაერთიანებების) გამოკლებით. ერთზე მეტ საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფი მონაწილეობა დაუშვებელია.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფი შემადგენლობაში შეიძლება შედიოდეს კომერციული და არაკომერციული ორგანიზაციები, მათ შორის უცხოურიც, საზოგადეობრივი და რელიგიური ორგანიზაციების (გაერთიანებების) გამოკლებით. ერთზე მეტ საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფი მონაწილეობა დაუშვებელია.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაწილებს შეორის შეიძლება გაერთიანდეს ორგანიზაციები, რომლებიც მოქმედებენ საქონლის ნარმოებისა და მომსახურების სფეროში, ასევე ბანკები ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაციები, შეიძლება იყოს მონაწილე საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის, მხოლოდ თავის ძირითად საზოგადეობასთან ერთად. აგრეთვე, საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შემადგენლობაში შეიძლება შევიდეს საინვესტიციო ინსტიტუციები და სადაზღვეო კომპანიები.

საჯ მთავარი (ცენტრალური) ორგანიზაცია შეიძლება იყოს ნარმოებრივი სტრუქტურა, ასევე ბანკი, ფინანსური კომპანია. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შესახმნელად საწესდებო კაპიტალში შენატანებად შეიძლება იყოს ნარმოდგენილი:

1. ფულადი სახსრები;
2. შენობები, ნაგებობები, მოწყობილობები, ასევე სხვა მატერიალური ფასულობანი;
3. ფასიანი ქაღალდები, მიწის და სხვა ბუნებრივი რესურსები სარგებლობის უფლებით.

საერთაშორისო სახელმწიფო საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების მონაწილებს დაუშესდებათ ნაციონალური რეჟიმი საერთაშორისო სამთავრობო შეთანხმების საფუძველზე.

სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ცენტრალური კომპანია სახელმწიფო ორგანოებში ადგენს შემდეგ დოკუმენტებს:

1. განაცხადს საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შესახებ;
2. ხელშეკრულებას საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნის შესახებ;
3. ნოტარიულად დამოწმებულ მოწმობის ასლებს რეგისტრაციის შესახებ, დამფუძნებელ დოკუმენტებს, აქციონერთა რეესტრის ასლს (აქციონ-

ერული საზოგადეობის) ყოველი მონაწილისათვის, ცენტრალური კომპანიების ჩართვით;

4. ორგანიზაციულ პროექტს;

5. უკხოური მონაწილეების ნოტარიულად დამოწმებულ სადამფუძნებლო დოკუმენტებს;

6. ანგიმონპოლიური ორგანოს დასკვნა-გადაწყვეტილება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის სახელმწიფო რეგისტრაციის შესახებ, მიიღება ექსპერტის საშუალებით ნარმოდგენილი დოკუმენტის საფუძველზე.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მართვის უმაღლეს ორგანოს ნარმოდგენს მისი მართვის საბჭო, რომელიც შედგება მისი მონაწილეების ნარმოდგენლებისაგან.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის ცენტრალური კომპანია ასრულებს შემდეგ ფუნქციებს:

1. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნისა და საქმიანობასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებში გამოდის საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების სახელით;

2. ანარმოებს საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საქმიანობის ნაკრებ (კონსოლიდირებულ) აღრიცხვას, ანგარიშებას და ბალანსს;

3. ამზადებს ყოველწლიურ ანგარიშებას საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საქმიანობის შესახებ;

4. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაწილეობით ინტერესების უზრუნველსყოფად ახორციელებს ბანკის ცალკეულ ოპერაციებს ბანკებისა და საბანკო საქმიანობის შესახებ კანონის შესაბამისად.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ცენტრალური კომპანიების საქმიანობის სხვა სახელი დადგინდება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნის შესახებ ხელშეკრულებისა და წესდების საფუძველზე.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საქმიანობის სახელმწიფო მხარდამჭერის ღონისძიებები სახელმწიფოს გადაწყვეტილებით შეიძლება იყოს:

1. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების მონაწილეთა დავალანებების ჩათვლა შეიძლება აქციებით, რაც რეალიზდება ინვესტიციურ კონკურსებზე /ვაჭრობაზე/ იმ მოცულობით, რაც გათვალისწინებულია ინვესტიციური კონკურსების /ვაჭრობის / პირობებით;

2. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების მონაწილეებისათვის უფლებების მიცემა დამოუკიდებლად განსაზღვრონ მოწყობილობების ამორტიზაციის და საამორტიზაციო ანარიცხების დაგროვების ვადები, მოცემული ჯგუფის საქმიანობაზე მიღებული სახსრების მიმართულებით;

3. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის ცენტრალური კომპანიის ნდობით სამართველოსათვის მოცემული ჯგუფის მონაწილეებზე სახელმწიფო დროებით მიმაგრებული აქციების პაკეტის გადაცემა;

4. სხვადასხვა სახის ინვესტიციების მოზიდვისათვის სახელმწიფო გარანტიები;

5. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების პროექტების რეალიზაციისათვის საინვესტიციო კრედიტების და სხვა ფინანსური მხარდაჭერის უზრუნველყოფა.

სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს-სუბიექტებს თავისი კომპეტენციის ფარგლებში შეუძლიათ საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფებს მისცენ დამატებითი შეღავათები და გარანტიები.

ცენტრალური ბანკი უფლებამოსილია მისცეს საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაწილე ბანკებს, რომლებიც ახორციელებენ სსჯ ინვესტიციურ საქმიანობას შეღავათები, რაც ითვალისწინებს

რეზერვების სავალდებულო ნორმების შემცირებას, სხვა ნორმატივების ცვლილებებს მათი ინვესტიციური აქტივების ამაღლების მიზნით. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაწილეები, რომლებიც დასაქმებულია საქონლის ნარმოების, მომსახურების სფეროში, შეიძლება ცნობილ იქნეს გადასახადის გადამხდელთა კონსოლიდირებულ ჯგუფებად. მათ შეუძლიათ ანარმონ ნაკრები აღრიცხვა, ანგარიშება და ბალანსი. ნაკრებ ბულალტრულ და სტატისტიკურ ანგარიშებაში ისახება სსჯ ქონებრივი და ფინანსური მდგომარეობა და ინვესტიციური საქმიანობის შედეგები.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საქმიანობის კონტროლს ახორციელებენ უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოები, საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის საქმიანობის ანგარიშებაში ანალიზის, ასევე საკონტროლო და აუდიტორული შემონმების საფუძველზე.

საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობაში დარღვევების გამოვლენის შემთხვევაში სახელმწიფოს სრულუფლებინათ მონაწილის შეუძლიათ:

1. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის მონაწილეებს მისცენ წინადადება გამოვლენილი ნაკლოვანებების შესახებ და განსაზღვროს მათი გამოსწორების ვადები;

2. მიმართოს მთავრობის შესაბამის სუბიექტებს წინადადებით საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფებისათვის ყველა ან წარილი უფლებების ჩამორთმევის შესახებ;

3. მიღებულ იქნეს ზომები მოქმედი კანონმდებლობით იმ პირების პასუხისებაში მიცემის შესახებ, რომლებიც მხილებული არიან დარღვევებში;

4. მიმართოს მთავრობას წინადადებით საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების რეგისტრაციის მოწმობის მოქმედების შეწყვეტის შესახებ.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ლიკვიდაცია შეიძლება იმ შემთხვევაში, როცა:

1. საფინანსო-სამრეწველო-ჯგუფის ყველა მონაწილის მიერ, მისი საქმიანობის შეწყვეტის შესახებ მიღებულია გადაწყვეტილება;

2. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფის შესახებ ხელშეკრულების უმოქმედოდ ცნობის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილება კანონიერ ძალაში შევიდა;

3. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამონურვის შემდეგ, თუ იგი არა გაგრძელებული მოცემული ჯგუფის მონაწილეების მიერ;

4. მთავრობის მიერ გადაწყვეტილების მიღება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების რეგისტრაციის მოწმობის მოქმედების შეწყვეტის შესახებ, თუ მისი საქმიანობა არ შეესაბამება ორგანიზაციული პროექტის შექმნაზე ხელშეკრულების პირობებს.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა განპირობებულია ორი ფაქტორით:

პირველი, ბევრმა საწარმომ, ბანკმა და სხვა საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციამ შეიგნონ, რომ აუცილებელია ძალების გაერთიანება ინვესტიციური პროექტების და პროგრამების დაფინანსების პირობების გადაწყვეტილებისას, რაც ხელს უწყობს კაპიტალის გაერთიანებას;

მეორე, სახელმწიფომ ჩათვალა მიზანშეწონილად კაპიტალის ასეთი გაერთიანება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საკანონმდებლო ფორმით და დაუწესა ისეთი შეღავათები, რაც ასტიმულირებს მათ საქმიანობას. სამწუხაროდ, საქართველოში მსგავსი ეფექტიანი ღონისძიებები საფინანსო-სამრეწველო

ჯგუფების შექმნის, ექსპერტიზის ჩატარების წესის, სსჯ ფორმირებისას დახმარების, შემოწმების შესახებ საერთოდ არ ყოფილა მიღებული.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების როლი განსაკუთრებით შესამჩნევი ხდება ეკონომიკის დაცემის პირობებში, როცა აუცილებელია რესურსების მობილიზაცია, მისი კონცენტრაცია და ეფექტიანი გადანაწილება მეცნიერების, ტექნიკის, წარმოების საკვანძო სფეროებში.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ძირითად ამოცანას წარმოადგენს:

1. ფინანსური რესურსების კონცენტრაცია ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებით;

2. მრეწველიბის, მეცნიერულ-საკულევი და საცდელ-საკონსტრუქტორო, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ღონისძიებათა სამუშაოების დაჩქარების ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფა;

3. სამამულო საზარმოთა პროდუქციის საექსპორტო პოტენციალის და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;

4. მეურნეობრივი კავშირების რაციონალური ფორმირება საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირობებში.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა კანონზომიერი მოვლენაა, რაც გამოწვეულია ფინანსური და სამრეწველო კაპიტალის კონცენტრაციით და ინტეგრაციით. საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა უნდა გახდეს ერთადერთი სტრატეგიული ელემენტი სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის, ხოლო პერსპექტივაში საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფები წარმოჩნდება, როგორც მრავალპროფილიანი საეთაშორისო რეგიონული გაერთიანება.

აღნიშვნულიდან გამომდინარე, ამჟამად მსოფლიოში არსებულ საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების საქმიანობაზე დაკვირვებისა და ანალიზის შედეგები შესაძლებლობას იძლევა გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნა:

1. სამრეწველო და საბაზო კაპიტალის გაერთიანება საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფებად არსებითად წარმოადგენს წარმოების სისტემის ორგა-

ნიზაციის მთავარ ფორმას, რაც მთელი მსოფლიოს უმეტესი ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნების ეფექტიანი ეკონომიკის ტექნოლოგიური კომპლექსის საფუძველს შეადგენს. იგი საზოგადოებრივი წარმოების პროგრესისა და ამავდროულად მისი შემდგომი განვითარების პირდაპირი გამოხატულებაა;

2. სსჯ-ს დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ ბოლო დროს სამრეწველო და საბაზო სუბიექტებმა გააძლიერეს თავისი განშტოების მონაბილეთა შემადგენლობა. ასე, მაგალითად, „წარმოებრივი შტო“ მოიცავს კორპორაციებს, რომლებიც მოქმედებენ არა მარტო სამრეწველო საწარმოებში, არაედ ასევე აგრობიზნესისა და მომსახურების სფეროში.

„ფინანსური შტო“ კომერციულ ბანკებთან ერთად მოიცავს დაზღვევის ფონდებს, საპენსიო ფონდებს, საინვესტიციო კომპანიებს. მაშასადამე, ჯგუფების კონტროლის ობიექტად სულ უფრო და უფრო ხდება ახალი დარგები და ეკონომიკის ახალი სფეროები. შიგა კავშირის პირობებში კი ახალი ჯგუფები სულ უფრო მეტ განშტოებით თვისებებს იძენენ;

3. ამჟამად საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში არ არსებობს სსჯ კორპორატიული სტრუქტურისა და მართვის ერთიანი მოდელი. ყოველი კონკრეტული ჯგუფის შემადგენლობასა და სრუქტურაში განსხვავებები მნიშვნელოვნად განპირობებულია კონკრეტულ-ისტორიული გარემოებით და განისაზღვრება ინდივიდუალურად, წარმოებისა და ბაზრის მდგომარეობის საფუძველზე, უნინარეს ყოვლისა, საკანონმდებლო რეგულირების სპეციფიკით, ფინანსური ორგანიზაციების როლით კორპორატიული საკუთრებისა და მართვის საკითხებში;

4. სსჯ შექმნისა და განვითარების პროცესი წარმოადგენს საფინანსო და სამრეწველო კაპიტალის სტრუქტურაში არა მარტო ყველა ორგანიზაციული რგოლის ფუნქციონირების წარმატებული გამოცდილების ზრდის შედეგს და გარღვევას საერთაშორისო ბაზარზე, არამედ ასევე მეტყველებს რიგი ევროპული ქვეყნის სახელმწიფო სამრეწველო სექტორის მართვის წარმატებულ, მაღალეფებითი მართვის შესახებ.

რეზოუზი

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ინვესტიციების ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფას განსაკუთრებული პრიორიტეტული მნიშვნელობა ენიჭება. ამ პრობლემის ეფექტიანად გადაწყვეტის გზაა საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა. დაკვირვება და ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ამ თვალსაზრისით საქართველოში თითქმის არაფერო გაკეთებულა. ამ საკითხის მოწესრიგება, ქვეყნის სასიცოცხლო ინტერესებიდან გამომდინარე გადაუდებელი ამოცანაა. სტატიაში მოცემულია საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნის ტექნოლოგია, მისი როლი და მნიშვნელობა ეკონომიკის განვითარებისა და სრულყოფის საქმეში.

საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნა სრულიად კანონზომიერი მოვლენაა, რაც გამოწვეულია ფინანსური და სამრეწველო კაპიტალის კონცენტრაციით. იგი უნდა გახდეს სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი სტრატეგიული ელემენტი.

THE EFFECTIVE WAY OF ENSURING INVESTMENTS WITH FINANCIAL RESOURCES REZUME

In the conditions of market economy ensuring investment with financial resources is attached a high priority. One of the ways of solving this problem is the creation of financial-industrial groups. The observation and analysis demonstrate that the steps in this direction have not been undertaken in Georgia. Resolving this issue is of utmost importance that needs to be undertaken in due time. The article covers the method of creating financial-indusial groups, their roles and importance in the economic development.

The creation of financial-industrial groups is reasonable decision which is entailed by the concentration of financial and industrial capital. It shall become one of the strategic elements of **state economic policy**.

**ქალის ღირებულებითი ფანერის საზოგადოები
(აშშ-სა და სამართველოს მედარებითი ანალიზი)**

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი, პროფესორი

მსოფლიო სახელმწიფოთა თანარსებობის კულტურათა სისტემების დაახლოების მცდელობაში, მამაკაცებთან ერთად უდიდესი წვლილი შეიტანეს ქალებმა. საზოგადოებაში, კონკრეტულ სახელმწიფოში, კონკრეტულ ქვეყანაში, ქალაქში, სოფელში, დასახლებაში, თემში, ოჯახში ქალი ყოველთვის არის დატვირთული და ღირსეულად უძლვება მასზე დაკისრებულ მოვალეობას. ქალი თავისი მოღვაწეობის მანძილზე ბევრ წინააღმდეგობას აწყდება. აქაც ქალი შესაჯერის უნარჩვევებს ამჟღავნებს. აქედან გამომდინარე, ქალის შროშის მოტივაცია, ღირებულებითი ორიენტირები, ინდივიდუალური თვისებები და შესაძლებლობები შეიძლება შესამური იყოს.

ისტორიული ფორმულით, კულტურათა სისტემების საფეხურები საქართველოს აშშ-ს მსგავსად არ გაუვლია. თუმცა თანამედროვე კულტურათა სისტემაში შექმნა ქალის ორებულებითი ფენომენი, რომელმაც საკმაოდ მყარი ადგილი დაიმკვიდრა ამერიკულ საზოგადოებაში. კანონმდებლობით ჩამოყალიბდა შრომისა და მოღვაწეობის ორგანიზაციები, ძლიერი ფემინისტური მოძრაობა თავისი ტრადიციებით და კონკრეტული მიზნებით, არაერთი ქალთა ორგანზაციები, სადაც ქალთა პრობლემატიკა იხილებოდა.

ମାନ୍ଦିର ରା ଶୈଳୀଦେବା ପିଲାନ୍ତାବୁଲୀର ଅମ୍ବରିକୁଣ୍ଣି କ୍ଷା-
ଲ୍ଲେବିସାଗାନ୍? ଗାମରିଗାଫଳେବା କି ମାତି ଗାମରିଫଳିଲେବା?
ରାମି ବିଜାଵାରତ ଏରତମାନ୍ତେଟ ଏହା ରିତ ବାନ୍ଦୁକ୍ଷେତ୍ରବାଫଳେବାଟ?
ପିନ୍ଧିରେ ବାକ୍ଷାରତବ୍ୟାଲୋସ ଗାମରିଫଳିଲେବାତ ବାସାରଗ୍ରବ୍ଲୋ
ପ୍ରିଯା ଅମ୍ବରିକୁଣ୍ଣି କ୍ଷାଲ୍ଲବାତମନ୍ତେବିସାତବିଶ,
ରାଗମରିପୁ ତା-
ତାରା, ମାଗରାମ ଉଦ୍‌ବେଲ୍ଲେଶ ଏରିଶ ବାବାମାୟ ନାରିଶ୍ଵଳି,
ଅନ୍ଧମ୍ୟ ଏବଂ ମରମାଵାଲୀ. କ୍ଷାରତବ୍ୟାଲୀ କ୍ଷାଲ୍ଲେବି କେବଳ ଅନ୍ଧିତ-
ବାନ୍ଦୁ ଗାମରିନ୍ଦିର୍ଯ୍ୟାନ୍ଦନ୍ତ ଏରତବ୍ୟାଲେବିତ, ଓଜାଶିଶ ବି-
ପ୍ରାଣରୁଲୀତ, ଅନ୍ଧବ୍ୟାଲୀତ, ରନ୍ଧମ୍ଭେନିଶ ତାତିତ୍ଵିବିଶ୍ଵମିତ,
ନିନ୍ଦାବ୍ୟାଲୀତ, ଶେମନ୍ଦ୍ରବାନର୍ଯ୍ୟାଲୋବିତ, କାତମମ୍ପିବା-
ର୍ଯ୍ୟାଲୋବିତ, ପରିନ୍ଦିପିତ୍ୟାଲୋବିତ, ପ୍ରନ୍ଦମିର୍ଗ୍ରେବିତ, ଗନ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ-
ବିତ, ଶମରସମ୍ଭବର୍ଯ୍ୟାଲୋବିତ, ବରଦମଳିଶ ଉନାରିବାନବିତ,
ଗାମରିଫଳାବିତ ଏବଂ ପାଲିତିପିତ୍ୟାଲୋବିତ ନିଜିତ.

ქორწინება ქალისტვის ნიშნავდა სახლში ყოფ-
ნას და შვილების აღზრდას, მაგრამ მეორე მსოფლიო
ომბა შეისრულა მნიშვნელოვანი როლი ქალების
ცხოვრებაში. ისინი შვილებთან, მამებთან, ძმებთან
ერთად ჩატანენ ნგრევის, უბედურების, სიკვდი-
ლის, ბედნიერების და გამარჯვების მომტან ომში.
იბრძოდნენ ფრონტის ხაზზე, შეუერთდნენ წითელ
ჯვარს, მოუსხდნენ სასწრაფო დახმარების მანქანებს,
დაჭრილებს უწევდნენ სამედიცინო მომსახურებას,
აკონტროლებდნენ თვითმფრინავებს, არიგებდნენ
საჭმელს, იბრძოდნენ პარტიზანულ რაზმებში, მუშ-
აობდნენ ფაპრიკა-ეარხებში მამაკაცების ნაცვლად,
ზრდიდნენ პატარა შვილებს. ომის დასრულებისას
ქალებმა იცოდნენ, რომ დიდი წვლილი შეიტანეს
გამარჯვებაში მამაკაცებთან ერთად. თუმცა ქალის
მთავარი ფუნქცია მაინც ოჯახი იყო. თუ ქალებს ხოტ-
ბას ასხამდნენ ომის დროს გამოჩენილი სიმამაცისა
და გამძლეობისათვის, ომის შემდეგ მათ ამაგს ნაკ-
ლებად აფასებდნენ. სწორედ ქალების გააქტიურება
გამოიწვია ასეთმა მიღებომა. ქალი მარტო ოჯახში არ
არის ძლიერი, ის საზოგადოებაში შეიძლება აქტიურ
საქმეებში ჩატაროს. დღეს ქალები აღარ კმაყოფილ-

დებიან დაბალ ანაზღაურებადი სამუშაოთი. მათ უკავიათ საკმაოდ მნიშვნელოვანი თანამდებობები და თავიანთი ჭყუითა და პროფესიონალიზმით ტოლს არ უდებენ მამაკაცებს. საზოგადოება ალარ აღიქვამს ქალს, როგორც მხოლოდ ცოლსა და დედას, არამედ მას უფრო მნიშვნელოვან ფუნქციებს ანიჭებს. აღიარებს როგორც ინდივიდს, თუმცა არა ყოველთვის თანასწორუფლებიანს.

მადლენ ოლბრაითის ფენომენი

1997 წლის 23 იანვარს მადლენ ოლბრაითი აშშ-ის რიგითი 64-ე სახელმწიფო მდივანი გახდა – პირველი ქალი ამერიკის სამთავრობო იურარქიის ისტორიაში. გავიხსენოთ სირიმაკო ბანდარანაიე და გოლდა მეიერი, ინდირა განდი და ჰანა სუჩიოსკა, მარგარეტ ტეტჩერი და სხვ. მადლენ ოლბრაითის ნომინაცია, საგანგებო მოვლენა აღმოჩნდა. მადლენის მამა ჯოზეფ კორბელი მაღალი რანგის ჩეხიდიპლომატი იყო. ოჯახური ტრადიციისამებრ სწავლა სხვადასხვა ქვეყანაში უხდებოდა. მას ერთგული „დემოკრატის“ ენერგია და სიმტკიცე ახასიათებდა, რომელიც შეუმჩნეველი არ იყო. მან არ იცოდა გახდა სენატორ ედმუნდ მასკის მრჩეველი იურიდიულ საკითხებში. მადლენი კარტერის ადმინისტრაციაში ეროვნული უშიშროების საბჭოს წევრი გახდა. 1982-1993 წლებში მადლენ ოლბრაითი ჯორჯ თაურის უნივერსიტეტის პროფესორი იყო, სადაც საერთაშორისო ურთიერთობების ისტორიას ასწავლიდა. ის იყო მრავალი ქალთა ორგანიზაციის წევრი. დიდი შესაძლებლობების მქონე. 1992 წელს მადლენი კლინტონის მრჩეველი გახდა. 1993 წელს ახლად არჩეულმა პრეზიდენტმა ის გაეროში აშშ-ის მუდმივ ნარმომანდაგენლად დაინიშნა. ოლბრაითი თავის როლს გაეროს საქმიანობაში პირველ რიგში სამხედრო ოპერაციებში აშშ-ის მონაწილეობის გაზრდაში ხედავდა. მისი დღის რეჟიმი ძალიან დატვირთული იყო. დილის 6 საათიდან დამის 11 საათამდე თავაუდებლად მუშაობდა. იყო კონტაქტური ადამიანებთან. მისი მიზანით მოხდა ამერიკული სამხედრო ოპერაციის ჩაშლა სომალიში, რომლის დროსაც 18 საზღვაო ქვეითი დაიღუპა. ოლბრაითი იყო ნატოს მიერ სერბეთის მრავალდღიანი საპარო დაბომბვების ინიციატორი, რომლის მთავარი მიზანი მილოშევიჩის გადაყენება იყო. ოლბრაითი და მისი მომხრები გეგმავდნენ სამხედრო ძალების გამოყენებას ერაყის წინააღმდეგ, რაც ჯორჯ ბუშ მეორემ ნარმატებით განახორციელა. იკვლევდა კოსოვოს და რუსეთის საკითხებს. ზიზღით უყურებდა კომუნიზმის და სოციალიზმის მომხრებს. მისი იდეალი ამერიკა და ამერიკული ხალხის ინტერესებია. ამერიკა დაინტერესებულია, რომ მსოფლიოში მრავალი ქვეყანა გახდეს დემოკრატიული, ვინაიდან „დემოკრატები ერთმანეთს თავს არ ესმიან“. “მადლენ ოლბრაითმა მოახერხა არაფატისა და ნებანიაჲს შეხვედრა სამშვიდობო მოლაპარაკების პროცესში ჩაბმის თაობაზე. იზრაელის ხელმძღვანელმა დაზას სექტორიც კი მოინხულა. მადლენ ოლბრაითი მშვიდობიანი დიპლომატიისა და მოლაპარაკებების პროცესის ნარუმატებლობის შემთხვევაში, მხარს უჭერდა ძალისმიერი მეთოდებითა და ეკონომიკური სანქციებით საკითხის გადაწყვეტას.

კონდოლიზა რაისის გზა ძალაუფლებისაკენ

კაცობრიობის ისტორიაში ყოველთვის იყვნენ ქალები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ საკუთარი და არა მარტო საკუთარი ქვეყნის კეთილდღეობაში. სწორედ ასეთ ქალბატონად მიგვაჩნია ჯ. ბუშის მრჩეველი ეროვნული უშიშროების დარგში, მსოფლიოს პოლიტიკურ წრეებში კარგად ნაცნობი კონდოლიზა რაისი. მას სხამდა, რომ ცოდნა, თვითდაჯერებულობა და ღვთისადმი უდიდესი რჩება იყო საჭირო, რათა ადგილი დაემკვიდრებინა უსამართლო საზოგადოებაში 10 წლის კონდმა მშობლებს თეთრი სახლის წინ განუცხადა: „მართალია მე შავეანიანი ვარ, მაგრამ მოვა დორ და თეთრ სახლში აღმოჩნდები.“ მშობლებმა მას ბევრი რამ შეასწავლეს ადრეულ ასაკში. კლასიკური მუსიკა. 11 წლისამ ცხრა კლასი დაამთავრა. 16 წლისამ სკოლა დაამთავრა. 19 წლის ამთავრებს ბაკალავრიატს. აითვისა ფრანგული და ესპანური ენები. ბალეტი, ფიგურული სრიალი. 1975 წელს ნოტრდამის უნივერსიტეტში მიიღო მაგისტრის ხარისხი. 1981 წელს დენვერის უნივერსიტეტში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტზე. დაჯილდოებულია მრავალი საპატიო ჯილდოებით. 11 სექტემბრის ტერორისტულ აქტთან დაკავშირებით დიდ დროს უთმობს საგარეო პოლიტიკის საკითხებს. ის არის ე. წ. „სტრატეგიული გასაღები“. 46 წლის კონდოლიზა რაისი არის ექსპერტი რუსეთთან დაკავშირებულ საკითხებში. მის განათლებაზე უდიდესი გავლენა მოახდინა ოლბრითის მამამ, ცხობილმა დიპლომატმა, პროფესორმა ჯოზეფ კორბელმა, რომელიც ლექციებს უკითხავდა საერთაშორისო პოლიტიკაში. ძირითადად მუშაობდა სტრატეგიული შეიარაღების საკითხებზე. 1989 წელს კონდი დაინიშნა ეროვნული უშიშროების საბჭოში საბჭოთა კავშირისა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ურთიერთობის დეპარტამენტის ხელმძღვანელად. რაისი იყო რამდენიმე საზოგადოებრივი საბჭოს წევრი – მისი სამუშაო დაკავშირებულია ისეთ ორგანიზაციებთან როგორიც არის კარნევის საერთაშორისო მშვიდობის ცენტრი, ნოტრდამის უნივერსიტეტის დირექტორთა საბჭო, საბჭოთა კავშირის და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების შემსწავლელი ეროვნული საბჭო და სხვ. რაისის გამოსავლა გაეროში ერთ-ერთ ფორუმზე, სადაც წარადგინა თემა „საბჭოთა კავშირის და ამერიკის ურთიერთობა გორბაჩინოვის პერიოდი“ დიდი რეპუტაცია შეუქმნა მას. ის ნდობით სარგებლობდა ჯ. ბუშის გარემოცვაში და მის თვალშიარი. მონაწილეობდა ჯ. ბუშის პრეზიდენტად არჩევის კამპანიაში. ის იყო რესპუბლიკური პარტიის წევრი. კონდოლიზა რაისის სწამდა, „მთავარი ის კი არ არის საიდან მოდიხარ, არა ამედ ის თუ საით მიდიხარ“. მნიშვნელოვანია კონდის ვიზიტი მოსკოვში დიპლომატიური მისით. იმისთვის რომ მოსკოვს მიეღო ჯ. ბუშის სამხედრო გეგმა საჭირო იყო შეთანხმება ბირთვული არსენალის რადიკალურად შემცირების თაობაზე. კონდი ძალიან ფრთხილობდა, რათა არ გაემუდავნებინა, რომ ინიციატივა პრეზიდენტისგან მოდიოდა. კონდოლიზა განათლება და დიაპაზონი აძლევდა სრულ უფლებას მოეხდინა გავლენა ნებისმიერ დიპლომატზე. კონდი ეროვნული უშიშროების სტრატეგიაში ხედავდა ამერიკის როლს მსოფლიო პოლიტიკაში. ამერიკა აღჭურვილია არაორდინალური შესაძლებლობებით, რომელიც უნდა გამოიყენოს ყოველგვარი ქედმაღლობისა და მუქარის გარეშე. მან უნდა იძრობოს არა მარტო უსაფრთხოების შესანარჩუნებლად, არა ამედ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად და არა მხოლოდ ამერიკაში. მისი აზრით სამხედრო შენაერთები არ უნდა ერეოდნენ სხვა ქვეყნის კონფლიქტებში.

თუმცა იმავდროულად მომხრეა-კოალიციის, რათა მსოფლიო იყოს უფრო მეტად დემოკრატიული და მშვიდობიანი. ამ ნაბიჯით შევიდა ამერიკა ახალ საუკუნეში. კონდოლიზა რაისი არის შეუცვლელი პოლიტიკისათვის. ის ყველაზე ცნობილი ქალია პოლიტიკურ ასპარეზზე მსგავსად მაღლენ ოლბრითისა, რომელიც თავის წარმატებას ყველა ქალის დიდ წარმატებად შიიჩნევს. ფერადეპანიანთა განვითარების ეროვნულმა ასოციაციამ ცნო კონდოლიზა რაისის მიღწევები და მას პრეზიდენტის ჯილდო გადასცა. კონდი არის ყველაზე ცნობილი ქალი მსოფლიოში. მან შეძლო დაენგრია თეთრი სახლის მკაცრად განსაზღვრული იერარქიული „კიბე“. კონდოლიზა არის მე-20 უშიშროების მრჩეველი. პირველი ქალი ამ თანამდებობაზე და მეორე შავეანიანი კოლინ პაუელის შემდეგ, რომელიც რონალდ რეიგანის დროს გამოჩნდა პოლიტიკურ ასპარეზზე. გამორიცხული არ არის მომავალში გახდეს ამერიკის წარმატებული პრეზიდენტი.

ჰილარი კლინტონი შეერთებული შტატების სენატორი

ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილი პირველი ლედი ჰილარი როლებ-კლინტონი სენატორად აირჩიეს 2000 წლის 7 ნოემბერს. მისი სენატორობის პერიოდი გამოირჩევა ფრიად ნაყოფიერი კანონ შემოქმედებითი მუშაობით. მან მიზნად დაისახა ეკონომიკური და ეროვნული უსაფრთხოების საკითხების, ბუნების დაცვის, ფანატიზმის და სოციალური უზრუნველყოფის, განათლების, შრომის პირობების გაუმჯობესების, სამხედრო საქმიანობის შესწავლა.

2001 წლის 11 სექტემბრის ტერორისტული აქტის შემდეგ ჰილარი მთელი ძალისხმევით ჩაება განადგურებული ინფრასტრუქტურის აღდგენის, დაღუპულ-დაშავებულთა და დაზარალებულთა პირველადი დახმარების საქმიანობაში. მან შეაგროვა 21.4 მილიარდი აშშ \$, მოინახულა ამერიკის სამხედრო ძალების დისლოკაციის ადგილები ავანერთსა და ერაყში. ამით თანადგომა გამოუცხადა სამშობლოდან ძორს წასულ ახალგაზირდებს. ეს გახდა მიზეზი იმისა, რომ ამერიკული ლეგიონების ვაშინგტონის 44-ე კონფერენციაზე, 2.7 მილიონი ამერიკელმა ლეგიონერმა ჰილარი კლინტონი გმირად აღიარა. „ქალიც და მამაკაციც, რომელიც ემსახურება ჩვენს ქვეყანას ნამდვილად იმსახურებს იმას, რომ იყოს საუკეთესოდ დაცული.“ ამერიკელმა ლეგიონერებმა დააჯილდოვეს 22 სენატორი და წარმომადგენელთა პალატის 20 წევრი. ჰილარი კლინტონი არის პირველი ქალი სენატორი, რომელმაც მიიღო ეს დამსახურებული აღიარება. ჰილარი კლინტონის დამსახურება ბავშვთა ფონდის შექმნა, თანდაყოლილი დეფექტით დაბადებული ბავშვების მეურნალობა, უმცირესობათა დახმარება.

რას ფიქრობთ შეკითხვაზე „ამერიკა ამერიკელებისათვის?“

ჰილარი კასუხობს:

ჩვენ ვერ ვექცეოდით სამართლიანად ჩვენი ქვეყნის სტუმრებს. საჭიროა დავიცვა ადამიანის უფლებები, არა მარტო ჩვენს ქვეყანაში, არამედ მთელ მსოფლიოში ჩვენ ბოდიმი უნდა მოვიხსდოთ აფრო-ამერიკელთა წინაშე, მათი ასწლოვანი მონობის გამო. ჰილარი კლინტონი აქტიურად მონაწილეობს საპრეზიდენტო არჩევნებში. მან დაინახა ამომრჩეველთა სიმპატიები მის მიმართ, არის როგორც ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიის განუზომლად დამცველი, მშვიდობის მომხრე მთელ მსოფლიოში. ვფიქრობ: ჰილარის აქტები შანსი და შესაძლებლობა გაიმარჯვოს საპრეზიდენტო არჩევნებში. ვინ იცის შეიძლება ეს შანსი რეალობად იქცეს.

გავაცლოთ პარალელი. საქართველოს, როგორც ერთ-ერთ უძველეს სახელმწიფოს გააჩნია ქალთა მოღვაწეობის სამაგალითო საქმეების ისტორია, რა-საც გვერდს ვერ ავუკლით. 1184-1210 წე მეფობას იწყებდა 18 წლის თამარ მეფე “მზე იგი მზეთა და ნა-თელი ნათელთა, ელვარება და მზებრ მაშუქებელი სხუათა”. ასული მეფე გიორგი მესამის, რომელიც იყო “ლომთა უმხნესი და არწივთ უმაღლესი”. მეფე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა შარვანშაჲ

და შაპინშაჲ და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა თვითმვლობელობით მპყრობელი”. თამარს გააჩნდა უდიდესი პოლიტიკური ნიჭი და ნინდახედულება. ყმანვილმა ქალმა გამოავლინა დიდი ხელმწიფური სიბრძნე და ტაქტი, როცა შეკრიბა მომხრენი და მონინააღმდეგენი, რომლებიც კოდალ-ვით და პატივით ეპყრობოდნენ ქალის ფენომენს, რო-გორც ოჯახისა და ქვეყნის წმიდათა წმიდა კერპს, მის შეუვალ სიტყვას და წმინდა მანდილს. შეპყიცა ქართველ ხალხს სამშობლოს ერთგულება, ასწია დროშა გორგასლიან-დავითიანი, მეომრები გაამხნევა პაპათა და მამათა გმირობით. იყო შამქორი, ქართველები ბრძოლას მაშინ იწყებდნენ, როცა მათ მოსისხლეებს იგი დასასრულის პირს ეგონათ. ასე ამარცებდნენ მონინააღმდეგეს და შინ გამარჯვებული ბრუნდებოდნენ. ქართველ დიდ ხელმწიფეთა მსგავსად თამარი თვით მიუძღვოდა მეომრებს წინ და ცდილობდა ძეველი პონტოურ-ქართული მინების, შავი ზღვის სამხრეთ-აღ-მოსავლეთი ტერიტორიების შემომტკიცებას. ავაზაკობას არავის პატიებდა. ერთგულებისათვის უხვად გასცემდა საჩუქრებს. მტერი ვერ ურიგდებოდა ქა-რთველთა აღზევებას და გაძლიერებას. მიუხედავად ამისა თამარი მთელი თავისი ჯარით უკან არ იხევდა მტრის წინააღმდეგ. იყო ბასიანი, დავით სოსლანი თავის მხედრობით წინ ალუდგა მტრის უზარმაზარ ბანაკს რუქანდინისა და მისი თურქობისა. დავითმა ფიცხლად განაწყო ჯარი საომრად. მენინავე ჯარს სარდლებად უჩინა ძმები შალვა და ივანე ახალციხე-ელები. ზაქარია მხარგრძელი და თორელნი, ხოლო ძირითადი ძალები ორად გაპყო: მარჯვნივ - აფხაზიმერნი, მარცხნივ - ქათლელ-კახნი და ჰერნი. ბრძოლის სასწორი არ იძრიდა. რიცხობრივად მტერი უთვალავი იყო, მაგრამ არ გატყდნენ უცხენოდ დარჩენილი სარდლები. სახელოვანმა მებრძოლებმა საო-ცარი სიმამაცე გამოიჩინეს, ფეხდაფეს სდიეს მტერს და განდევნეს. დალენეს და დაფხრინეს სასულთნოს დროშები. დიდი გამარჯვების ამბავი აცნობეს თამარს, რომელიც იდგა ეკლესიაში ფეხშიშველი და ლოცულობდა. ძლევამოსილი მხედრები ეახლა დედოფალს. თამარმა მიულოცა გამარჯვება და გადაეხვია მეომრებს. კიდევ რამდენჯერმე მოუხდა ქართველებს თამარის ხელმძღვანელობით ბრძოლა ირანისაკენ 1210 წ. ბოლოს აიღეს ავლანეთი. მივიდნენ ინდოეთამდე, თუმცა უკან დაბრუნდნენ. მხოლოდ ქა-რთველებს შეეძლო იერუსალიმში გაშლილი ეროვნული დროშებით შესვლა. ზეობაში იდგა საქართველო. ნიკოფისიდან დარუბანდამდის (ჩრდილეთი) და სინ-ოპიდან არდაველამდის (სამხრეთი).

იჯდა თამარი ერთიანი კავკასიური იმპერიის ტახტზე: მისი მეფობის პერიოდი გამოირჩეოდა: იყო ქალთაგან უმშვენიერესი, საოცრად სახიერი, ტანადი, ალსავესე ხიბლით, სიბრძნით. მორცხვი ხედვა, ტკბილი მოაბეჭე, მხიარული, დინჯი, კეთილი, მოკრძალებული. მის მეფობის პერიოდში არც სიკვდილით, არც სხე-ულის დაზიანებით არავინ დასჯილა. არ ზიანდებოდა მონასტრები, არავინ ძარცვავდა ქარავანს, ერთი ქა-თამიც არსად მოიპარვიდა, ავის მოქმედი აღარ იყო.

უმდიდრესი ხელმწიფე იყო სადა “უქონელი” ცხოვრებით ცხოვრობდა, ხოლო ხალხისთვის, ქვრივ-ობლები-სთვის გასცემდა სიუხვეს. აჯილდოვებდა ლაშქარს, ყველა კარგად იმოსებოდა. ქრისტიანულ ტაძრებში საღვთისმეტყველო წიგნების გარდა იკითხებოდა და ინერებოდა ჭეშმარიტად “ნათელი წიგნები” – ფილოსოფიურ, სამეცნიერო, სახელმწიფო. მან აღაშენა, აღადგინა, გადააკეთა, გადარჩინა, დარღვეული ეკლესიები. ლავრები და სავანეები – პალესტინაში, კვიპროსზე, სინას მთაზე, შავ ზღვაზე, ჰეტრინონში, თრაკიაში, რუმინეთში, ისავრიაში, კურუხეთში და კონსტანტინეპოლში. აღაშენა, მორთო, მოკაზმა და აურაცხელი ოქრო-ვერცხლითა და საბოძვარით ავსო ისინი, მათი ქრისტიანი მოწესენი, მეცნიერ-მნიგნობარნი და უთვალავი ქრისტეს გლახაკნი. ყველა დასაქმებული ჰყავდა. “არც თვითონ უქმობდა და არც თვისითა ყმათა აუქმებდა”. შენდებოდა ტაძრები, სავანეები, სასახლეები ციხესიმაგრენი, გზები, ხიდები, ფუნდუკები, სარწყაც – საირიგაციო სისტემები, ჯებირები. გაჩნდა უამრავი თამარის სასახლე, თამარის ციხე, თამარის ხიდი, თამარის წყარო, თამარის სავანე, თამარის ყელსაბამი. გაჩნდა თამარის სული გეგუთი, ბეთანია, ყინწვისი, ვარძია. ყავდა ორი შვილი. ლაშა-გიორგი და რუსუდანი. იყო მზრუნველი დედა. უყვარდა ხელსაქმე. მატყლის ჩეჩვა და ძაფის როვა, ქსოვა და ბეჭვა, ჭრა და კერვა, ქარგვა და კემსვა. დავით სოსლანს და გიორგი ლაშას მისი ხელით შეკერილი და მოქარგული ჯუბები ეცვათ. აცმევდა ლარიბებს საკუთარი ხელით ნაქსოვსა და შეკერილ ტანსაცმელებს. ქვრივს, ობოლს, უძლურს, დავრდომილს ყველას უმსუბუქებდა გაჭირვებას. უყვარდა საქმენი სამამაცონი. მშვილდოსან-მახვილოსნობა, ნალი-რობა, ჯირითობა, მხედრობა. მგლოვიარე თამარმა მეფედ დასვა 12 წლის ლაშა გიორგი. ამჩნევდა რომ სიბერე მოახლოვდა და თანდათან ძალა ეცლებოდა. უძნელდებოდა განშორება, მაგრამ სწამდა “ვერ დაიჭირავ სიკვდილსა, გზა ვიწრო ვერცა კლდოვანი” უბარებდა ყველას ერთურთის სიყვარულს. სიკვდილის წინ დალოცა საქართველო: “ქრისტე, ღმერთ ჩემი მხოლოდ, დაუსრულებელი ხელით ნაქსოვსა და შეკერილ ტანსაცმელებს. ქვრივს, ობოლს, უძლურს, დავრდომილს ყველას უმსუბუქებდა გაჭირვებას. უყვარდა საქმენი სამამაცონი. მშვილდოსან-მახვილოსნობა, ნალი-რობა, ჯირითობა, მხედრობა. მგლოვიარე თამარმა მეფედ დასვა 12 წლის ლაშა გიორგი. ამჩნევდა რომ სიბერე მოახლოვდა და თანდათან ძალა ეცლებოდა. უძნელდებოდა განშორება, მაგრამ სწამდა “ვერ დაიჭირავ სიკვდილს სიყვარულს, სიკვდილის წინ დალოცა საქართველო: “ქრისტე, ღმერთ ჩემი მხოლოდ, დაუსრულებელი ხელით ნაქსოვსა და შეკერილ ტანსაცმელებს. შენ შეგვედრებ სამეფოსა ამას, საქართველოს, პატიოსანთა სისხლითა შენითა მოსყიდულს და შვილთა ამათ ჩემთა, რომელი შენ მომეც, და მერმე სულსა ჩემსა”. ამ სიკვდებით მოუკვდა თამარი საქართველოს. მითია თუ რეალობა? როდესაც ვაკვირდებით ქვეყნის შეგნით და გარეთ მსოფლიო პოლიტიკურ ძვრებს ვამჩნევთ, რომ თამარ მეფის სახე-როგორც ქალი ფეხნომენის მარად უკვდავია. ნებისმიერ პოლიტიკოსს გამოადგება მისი გამოცდილება და თვისებები. თამარის მოღვაწენებამ ბევრი სიკეთე მოუტანა საქართველოს. თამარი საა-მაყოა არ მხოლოდ ქართველი, ერთი სიტონი სახელი უმშვენიერების შესებები და ასე დასვლა. ზეობაში იდგა საქართველო. ნიკოფისიდან დარუბანდამდის (ჩრდილეთი) და სინ-ოპიდან არდაველამდის (სამხრეთი).

ნამება ქეთევან დედოფლისა. ირანის შაპი განუწყვეტლივ ფიქრობდა გურჯისტანის დაპყორობაზე. 1924 წელს საიდუმლოდ გაი-გო ქართველების გაძლიერების შესახებ სასწრაფოდ შაპ-აბასმა მოიკითხა თემურაზ მეფის დედა-ქეთევანი დედოფლისათვის. თამარის სახელი ფეხნომენის მარად უკვდავია. ნებისმიერ პოლიტიკოსს გამოადგება მისი გამოცდილება და თვისებები. თამარის მოღვაწენებამ ბევრი სიკეთე მოუტანა საქართველოს. თამარი საა-მაყოა არ მხოლოდ ქართველი, ერთი სიტონი სახელი უმშვენიერების შესებები და ასე დასვლა. ზეობაში იდგა საქართველო. ნიკოფისიდან დარუბანდამდის (ჩრდილეთი) და სინ-ოპიდან არდაველამდის (სამხრეთი).

დილაძებ. ქეთევან დედოფალმა ქრისტიანობა განაგდოს და მაჰმადიანობა მიღოს. თუ წინააღმდეგობა გასწია, მაშინ სასტიკი წამებით აღასრულეთ მისი სიცოცხლეო. რა თქმა უნდა ქეთევან დედოფალი არ დაეთანხმა შაპ-აბასის ბრძანებას. გადაწყდა წამება დიდი ქართველი ქალისა. 1624 წლის 12 სექტემბერს მომზადდა წამებისათვის საჭირო ნივთები. აეზოთ ცეცხლი და ვარუარებდა რკინის მარწუხები, ლურსმნები, თავსარქმელი, ბარები, შამფურები, სპილენძის მიტრა.

ხალხით იყო გაჭედილი მოედანი – მათ შორის იყვნენ ქართველებიც სპარსელებთან, სომხებთან, ჩერქეზებთან, იტალიელი და პორტუგალიელი კათოლიკე მისიონერებთან ერთად. გამოვიდა ქეთევან დედოფალი თეთრი კაბით. ირგვლივ ჯალათები უდგანან. დიანბეგი ქეთევანს ერთხელ კიდევ თხოვს უარი თქვას ქრისტიანობაზე და ცოლად გაყვეს ირანის შაპს, რაზედაც დედოფალმა კატეგორიული უარი განაცხადა და აირჩია სიკვდილი ქრისტესათვის და საქართველოსთვის. სიკვდილის წინ ქეთევან დედოფალმა დაღლუცა საქართველო. შეევედრა მარიამ ღვთისმშობელს და იესოს დაეთორგუნათ წამების ტკივილი მივიდა ცეცხლთან. ენითაც და ხელითაც შეუძლებელია დაინწროს წამების სურათი. საქართველოს დედოფალი ტანჯვით ასრულებდა საცოცხლეს, წაიღო დიდი კვენესა, ცრემლი და მწუხარება, რომელიც არასდროს მოუშუმდება ქარველებს. ქეთევან დედოფალი წამებისას არც ტიროდა, არც კვენესოდა, ჩუმად ლოცულობდა საქართველოზე და სათაყვანებულ შვილებზე. დედოფლის დამწვარი და დასახი-ჩერებული სხეული ჯალათებმა ცისა და მიწის ამარა დააგდეს. ღამით აბროზიო დონ ანუსმა და გრიგორი ორსინიმ მოიპარეს წამებული ქალის ცხედარი. საკმეველითა და მურით გაულენთილ ქსოვილში გაახვიეს ისფახანს წაიღეს და კათოლიკურ მონასტერში დაასვენეს, ვითარცა ქრისტიანი და ქრისტესათვის წამებული დედოფლის უწმინდესი ნეშტი. ორი წლის შემდეგ კათოლიკე ბერებმა ქეთევანის ნეშტის წანილი მის შვილს თეიმურაზ მეფეს ჩამოუტანეს საქართველოში, ხოლო წანილი, ინდოეთში ქალაქ გოაში წაიღეს და იქ დაკრძალეს და-გრასას მონასტერში. როგორც ვხედავთ, ქართველი ქალები მამაკაცების

გვერდით სამშობლოსათვის გმირულად შრომობდნენ და იღუპებოდნენ კიდევც. მათ წაკვალებზე მოაბიჯვებენ ახლანდელი და გაიზრდებიან უკეთესი მომავალი თაობები მრავალი თამარი, ქეთევანი, ბარბარე, რუსუდანი, ნინო, ნანა, ნატო, თინათინი, ანა, მარიამი, ელისო, სოფიო, სალომე. სხვანი და სხვანი.

საზოგადოება ვერ იქნება დემოკრატიული თუ ქალები პასიურ როლს შეასრულებენ პოლიტიკაში და ჩაიკეტებიან ოჯახში. რთულია ისაუბრო იმ მრავლის მომცველ და უმნიშვნელოვანეს მოთხოვნებზე ისეთ ქვეყანაში, რომელიც 25 წელია დაადგა აღმავლობისა და მოწესრიგების გზას. დღესდღეობით საქართველოში არ ვართ განებივრებული. როგორც არასდროს გვიტევს უზარმაზარი ტალღა ოკუპაციის და ანექსიის. საბაზრო ეკონომიკას თავისი მკაცრი მოთხოვნები გააჩნია. გამოცდილი ქვეყნების დახმარებისა და თანადგომის გარეშე შეუძლებელია ამ მარათონის წარმატებით დასრულება. თანამშრომლობისათვის ნიადაგი მომზადებულია, არის ქართველი ხალხის ნება, საჭიროა მხოლოდ პრაქტიკული განხორციელება. ქართველი ქალები მამაკაცების მხარდამხარ მონაწილეობენ ქეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. საქართველოში მრავალი ქალბატონია პარლამენტში და პარლამენტს მიღმა, მომზადებული, დამასასიათებული იმ განსაკუთრებული თვისებებით, რომელიც საჭიროა ქალთა უმაღლესი არჩევითი თანამდებობის დასაკავებლად.

რა არის საჭირო, რომ ქალმა უმაღლესი არჩევითი თანამდებობა დაიკავოს? ის უნდა იყოს: ამბიციური; უაღრესად შრომის მოყვარე; სამშობლოსათვის თავდადებული; ანალიტიკური; ნათელი გონების; სარგებლობდეს მაღალი ნდობით; მშვიდობის მოყვარე; შორსმჭვრეტელი; მიზან მიმართული; გულადი და თამამი; შემწყნარებელი; საჭირო შემთხვევაში პირდაპირი და დაუნდობელი; ენერგიული და მებრძოლი სულის მატარებელი; მრავალმხრივ განათლებული; ეს ჩამონათვალი სრული არ არის. შეუძლია თუ არა დღეს რომელიმე პოლიტიკოს ქალს ამ მოთხოვნების დაკავილებება? დღესდღეობით ამ კითხვებზე საზოგადოებაში სხვადასხვანაირად მსჯელობენ.

რეზუმე

ნამრობი ეძღვება ქალის ღირებულებით ფაროვანს საზოგადოებაში.

ქალი განსაკუთრებულ უნარჩვევებს ამჟღავნებს მამაკაცების გვერდით. ქალი ღირსეულად უძღვება მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს. ქალის შრომის მოტივაცია, ღირებულებითი ორიენტირები, ინდივიდუალური თვისებები შეიძლება შესაბური იყოს. ქალები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საკუთარი და არამარტო საკუთარი ქვეყნის ისტორიაში. თავისი შემოქმედებითი საქმინანობით აშშ-ში ასეთ ქალბატონებად მოიაზრებიან მადლენ ოლბრაითი, კონდოლიზა რაისი და ჰილარი კლინტონი. რა შეიძლება ვისნავლოთ ამერიკელი ქალბატონებისაგან? რაში ვგავართ ერთმანეთს და რით განვსხვავდებით? შედარებისათვის პარალელი გავავლეთ პატარა, მაგრამ უძველესი ერის საამაყო საქართველოს ქალბატონებთან: თამარ მეფე და ქეთევან წამებული.

R E S U M E

Paper is dedicated to woman's cost phenomena in society. Woman demonstrates special habits and abilities alongside a man. A woman executes assumed responsibilities worthily. Woman's work motivation, cost orientations and individual properties are enviable. Woman plays an important role in the history of their country and not only their country. By their creative activities, such women in the USA are Madeleine Albright, Condoleezza Rice and Hilary Clinton. What can we learn from the American women? What similarities and differences are between us? In order to compare, we made a parallel with the small but the ancient and glorious women of Georgia: Tamar the Great ("King Tamar") and Ketevan the Martyr.

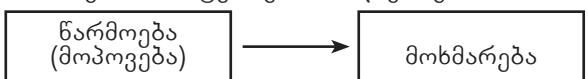
მამია ჭუმბურიძე
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

**„ბაზრები, პარაშუტის მსგავსად, მუშაობები
მხოლოდ გახსნილ მდგომარეობაში“:**
პ. შმიდტი, გერმანიის ყოფილი კანცლერი

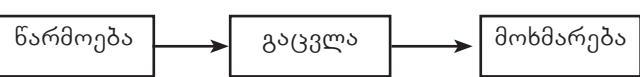
**„ბაზრები, როგორც წესი, ეკონომიკური
საქმიანობის ორგანიზების კარგი საშუალებაა.“**
გ. მენქიუ

**„ბაზარი არ ანარმოებს საგნებს, იგი გადასცემს
ინფორმაციას მათ შესახებ“.**
ფ. ჰაიკი, ნობელიანტი ეკონომისტი

ბაზარი, როგორც ეკონომიკური მოვლენა და ეკონომიკური კატეგორია, მჭიდროდაა დაკავშირებული საქონელნარმოებათან და სასაქონლო-ფულად ურთიერთობებთან. ცნობილია, რომ ადამიანთა საზოგადოების არსებობისა და განვითარებისათვის აუცილებელ პირობას მატერიალური დოკუმენტის წარმოება წარმოადგენს. ისაც ცნობილია, რომ წინათ ადამიანი ბუნებაში მოიპოვებდა თავისი არსებობისათვის აუცილებელ საშუალებებს, მაგრამ მხედველობაში ისაა მისაღები, რომ ადამიანი ამ საარსებო რესურსებს მოიპოვებდა და მოიხმარდა იმავდროულად, ანუ წარმოებისა (უმთავრესად მოპოვების) და მოხმარების პროცესი ერთობლივი იყო.

მატერიალური დოკუმენტის წარმოების განვითარების ამ ეტაპისათვის დამახასიათებელია პროდუქტნარმოება (მოპოვება). შემდგომში, ვარაუდობენ, 7000 წლის წინათ, შრომის დანანილების განვითარებისა და გაღრმავების შედეგად, შედარებით სრულყოფილი გახდა შრომის იარაღები, გაიზარდა შრომის მნარმოებლურობა, წარმოიშვა ჭარბი საქონელი (პროდუქტი), გაჩნდა პროდუქტთა მრავალსახეობა და დიფერენციაციის ჩანასახები. შედეგად, ადამიანთა გარკვეული ჯგუფი დასპეციალდა ერთი სახის პროდუქტების, ხოლო მეორე ჯგუფი სხვა სახის პროდუქტების წარმოებაზე და ადამიანთა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად აუცილებელი გახდა პროდუქტების გაცვლა ყიდვა-გაყიდვის გზით. ასე მიიღო პროდუქტების გარკვეულმა ნაწილმა საქონლური ხასიათი, აღმოცენდა მარტივი საქონელნარმოება, გაჩნდნენ პირველი დამოუკიდებელი მენარმეები, წარმოებისა და მოხმარების პროცესებს (ფაზებს) შორის გაჩნდა გაცვლის პროცესი (ფაზა):

ამრიგად, მატერიალური დოკუმენტის წარმოების, ანუ სამეწარმეო საქმიანობის პირველი ფორმა ნატურალური მეურნეობაა, რომლისათვის დამახასიათებელი იყო იზოლირებული, ჩაკეტილი, მხოლოდ ადამიანთა ჯგუფის (თემის) ინტერესებზე ორიენ-

ტირებული წარმოება. იგი შემდგომში შეცვალა მწარმოებლებსა და მომხმარებლებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობების საქონელმა ტიპმა.

ნატურალური მეურნეობის საქონელნარმოებად ტრანსფორმაცია უშუალოდ დაკავშირებულია ვაჭრობის (საქონელგაცვლის) და ბაზრის წარმოშობასთან, რაც ისტორიულად შრომის საზოგადოებრივ დანანილებას უკავშირდება მიწათმოქმედებს, მეცხოველებს, ხელოსნებსა და ვაჭრებს შორის.

ეჭვს არ უნდა იწვევდეს, რომ ბაზრის წარმოშობა, მისი გენეზისი და ობიექტური აუცილებლობა განპირობებულია იმავე მიზეზებით, რომლებიც საქონელნარმოების არსებობას უკავშირდება. ეს მიზეზებია: პირველი, შრომის დანანილება და კოოპერაცია; (აღსანიშნავია, რომ ბაზრის წარმოშობას შრომის დანანილებას უკავშირდდა ჯერ კიდევ ანტიკური ეპოქის ბერძნი ფილოსოფონის ქსენოფონტე). მეორე, საქონელმწარმოებელთა, ბაზრის სუპიექტების გამოცალკევება – ეკონომიკური ავტონომია; მესამე, საკუთრების სხვადასხვა ფორმის არსებობა – საკუთრების პოლიმორფიზმი; მეოთხე, ეროვნული ეკონომიკების მსოფლიო ეკონომიკასთან ინტეგრაცია – თანამშრომლობა საგარეო ვაჭრობის მეშვეობით.

ბაზარი ეკონომიკური თეორიისა და პრაქტიკის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული, ცნობილი და პოპულარული კატეგორიაა. მისი ფენომენის, შინაარსის შესახებ ბევრ გამოჩენილ ეკონომისტს აქვთ გამოთქმული საკუთარი შეხედულება. ა. მარშალი ბაზარს ხატოვნად კაცობრიობის კოლექტიურ გონებასაც კი უწოდებდა. კ. მაკენელისა და ს. ბრიუს აზრით, „ბაზარი არის ნებისმიერი ინსტიტუტი ან მექანიზმი, რომელიც კონკრენტული საქონლისა და მომსახურების მყიდველებს (მოთხოვნის წარმომდგენი) და გამყიდველებს (მიმწოდებლებს) აერთიანებს“. ს. ფიშერი, რ. დორნბუში, რ. შმალენზი კი თვლიან, რომ „ბაზარი არის პირობების ერთობლიობა, რომელთა მეშვეობითაც საქონლისა და მომსახურების მყიდველები და გამყიდველები კონტაქტში შედიან ერთმანეთთან ამ საქონლის ან მომსახურების ყიდვის ან გაყიდვის მიზნით“. ჯ. სლომანის თანახმად, „ბაზარი არის ურთიერთქმედება მყიდველებსა და გამყიდველებს შორის“. ჯ. სტენლეიკის მიაჩნია, რომ.... ბაზარი, ესაა ადგილი, სადაც მყიდველები და გამყიდველები ახორ-

ციელებენ სავაჭრო გარიგებებს". ვ. კამავეის რედაქტორით გამოცემულ სახელმძღვანელოში აღნიშნულია, რომ „ბაზარი არის ეკონომიკურ აგენტებს შორის სხვადასხვა სიკეთის ყიდვა-გაყიდვის საშუალებით გაცვლის ეკონომიკური ურთიერთობების ორგანიზაციის ფორმა". მიკროეკონომიკისის სახელმძღვანელოს ავტორთა აზრით, „ბაზარი წარმოგვიდგება, როგორც შეთანხმების პაკეტი, რომლის დახმარებით საქონლისა და მომსახურების გამყიდველები და მყიდველები კონტაქტში შედიან მოცემული საქონლის ან მომსახურების ყიდვა-გაყიდვასთან დაკავშირებით". რ. ასათიანს მიაჩნია, რომ ბაზარი არის „..... ეკონომიკური სივრცე, სადაც თვითორეგულირების მექანიზმის საფუძველზე ყალიბდება ურთიერთობა საქონლისა და მომსახურების მწარმოებლებსა და მომხმარებლებს შორის". ა. სისვაძე ბაზრის არს უკავშირებს წარმოებასა და მოხმარებას შორის ყიდვა-გაყიდვის ფორმით საქონელთა მოძრაობის პროცესს. ეკონომიკურ ურთიერთობას, რომელიც დაკავშირებულია საქონლისა და მომსახურების გაცვლის პროცესთან და რომელშიც ყალიბდება მოთხოვნა, მიწოდება და ფასი, ეწოდება ბაზარი", მიაჩნიათ გ. თოდუას, რ. გოგოხიას, და რ. ქუტიძეს თანამედროვე ეკონომიკური თეორიის მაკილანის ლექსიკონის თანახმად, ბაზარი არის „.... რაიმე კავშირი, რომელშიც ხორციელდება საქონლისა და მომსახურების ყიდვა-გაყიდვა".

ბაზრის არსის განხილულ ახსნა-განმარტებებს ბევრი საერთო აქვთ: აქცენტები კეთდება ბაზრის სუბიექტებს შორის ეკონომიკურ ურთიერთობებზე; მეორე, ბაზრის სტრუქტურის ძირითად სეგმენტებად წარმოდგენილია მყიდველები (მოთხოვნა) და გამყიდველები (მიწოდება); მესამე, ბაზრის ფუნქციონირების ძირითად ელემენტებად აღიარებულია: მოთხოვნა, მიწოდება, კონკურენცია, თავისუფალი ფასწარმოქმნა; მეოთხე, თვლიან, რომ ბაზარზე მოძრაობს მხოლოდ საქონელი და მომსახურება. ამასთან ერთად, ზოგიერთი განმარტება ბაზრის არსის განსაზღვრას უკავშირებს ადგილმდებარეობას, გეოგრაფიულ ან ეკონომიკურ სივრცეს.

თანამედროვე პირობები ბაზრის არსის განსაზღვრისას, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის ახალი ნიშნები და მახასიათებლები, რომლებიც მან ძელი ტრადიციულ სახისაგან განსხვავებით შეიძინა. დღევანდელი ბაზარი აღარ არის ჩვეულებრივად გამოყოფილი ადგილი, სადაც მყიდველები და გამყიდველები ახდენენ სავაჭრო გარიგებას. დღეს ბაზარზე არც მხოლოდ მყიდველები და გამყიდველები ურთიერთებულებენ, შუამავლებიც ბაზრის სტრუქტურის უმნიშვნელოვანებს სეგმენტს წარმოადგენენ. სავაჭრო გარიგებაც შესაძლებელია განხორციელდეს მყიდველებისა და გამყიდველების პირისპირ შეხვედრის გარეშე, რასაც უზრუნველყოფს სატელეფონო – მობილური და ინტერნეტის საკომუნიკაციო კავშირები. და, ბოლოს, თანამედროვე ბაზარი საქონლისა და მომსახურების მოძრაობასთან ერთად წარმოუდგენელია ფულის ვეებერთელა მასის ბრუნვის გარეშე, მათ შორის უნაღდო ანგარიშსწორებითაც.

აქედან გამომდინარე, ბაზარი როგორც ეკონომიკური კატეგორია, გამოხატავს ეკონომიკურ ურთიერთობებს მყიდველებს, გამყიდველებს და შუამავლებს შორის საქონლის, მომსახურებისა და ფულის

მოძრაობის თაობაზე.

მხედველობაში ისიც უნდა ვიქონიოთ, რომ სოციალურ-ფილოსოფიური ცნებაცაა. იგი, როგორც საზოგადოების ისტორიული განვითარების შედეგი, მოიცავს ქვეყნის ისტორიულ, ეროვნულ, ფიქოლოგიურ, რელიგიურ თავისებურებებს და ტრადიციებს. ამასთან დაკავშირებით, მოხდენილად შენიშვნავს რუსი წარმოშობის ამერიკელი ნობელიანტი (1973) ეკონომიკის ვ. ლეონტიევი: „ბაზარს აქვს თავისი მკაცრი წესები, თავისი ეთიკა, ლირსების თავისი კოდექსი. მათი დაკარგვა ნიშნავს საქმიანი პარტნიორების დაკარგვას.“ აქვე უპრიანია ძველბერძნული ხუმრობის გახსენებაც, რომლის თანახმად, ბაზარი არის სპეციალურად გამოყოფილი ადგილი, სადაც ადამიანებს შეუძლიათ ერთმანეთის მოტყუება.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ბაზარი უმნიშვნელოვანეს ფუნქციებს ასრულებს. განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ: 1. ხელს უწყობს საქონელსა და მომსახურებაზე მოთხოვნა-მიწოდების დაბალანსებას; საქონელთა რაოდენობის, ხარისხისა და ასორტიმენტის მიხედვით; 2. სტიმულს აძლევს ისეთი ეფექტიანი წარმოების გაფართოებას, როცა ინარმოება საზოგადოებისათვის აუცილებელი, საჭირო საქონელი, მომსახურება, ხოლო მისი წარმოება ეფუძნება მონინავე ტექნოლოგიებსა და კვალიფიციურ სამუშაო ძალას – ადამიანისეულ კაპიტალს; 3. წარმოებას მიაწოდებს სიგნალებს, თუ რა, რა რაოდენობით და რა სტრუქტურით აწარმოონ, მათ შორის საექსპორტო საქონელიც უცხოური ვალუტის მოზიდვის მიზნით; 4. ხელი შეუწყობს ქვეყნის ცალკეული რეგიონების ეკონომიკურ ზრდას და ეკონომიკური განვითარების გამოთანაბრებას; 5. განახორციელოს ე.წ. „სანიტარული“ როლი, ანუ განმინდოს დარგები კონკურენტუუნარო, მოძველებული ტექნოლოგიების მქონე წარმოებისგან. აქ ბაზარი გვევლინება, როგორც ეკონომიკის მკურნალი და ბუნებრივი შერჩევის კანონის მსგავს ფუნქციას ასრულებს.

ბაზრების განვითარების ისტორია გამოყოფს ბაზრების შემდეგ ტიპებს:

1. განვითარებელი ბაზარი, როცა საბაზრო ურთიერთობები ატარებენ შემთხვევით, უფრო ხშირად ბარტერულ ხასიათს;
2. თავისუფალი, ლია, გახსნილი ბაზარი, აქ ბაზრის სუბიექტების შეუზღუდული რაოდენობაა, ფასები საქონელსა და მომსახურებაზე დგინდება მოთხოვნა — მიწოდებისა და კონკურენციის საფუძველზე, მინიმუმია სახელმწიფო ჩარევაც;
3. რეგულირება-დი ბაზარი გარკვეულად რეგულირდება სახელმწიფოს მხრიდან. ზოგიერთები „ბაზრის რეგულირების“ ტერმინსაც კი უარყოფენ და მას უწოდებენ „ცხელ ყინულს“, „კვადრატულ ბორბალს“ ანუ აბსურდს, რადგან ბაზარი ბუნებრივით არის თვითრეგულირდებადი სისტემა. ბაზარი მართლაც რეგულირდება საკუთარი საბაზრი მექანიზმებით (კონკურენცია, ფასი, მოთხოვნა, მიწოდება და ა.შ.). ბაზარი რეგულირდება სახელმწიფოს მხრიდანაც: სახელმწიფო შეკვეთებით, გადასახადებით და ა.შ., მაგრამ პრობლემაა ოპტიმალური თანაფარდობა საბაზრო და სახელმწიფო რეგულირებას შორის 4. დეფორმირებული ბაზარი არის საბაზრო ურთიერთობებში სახელმწიფოს გადაჭარბებული ჩარევის შედეგი. მისი დამახასიათებელი ნიშნებია: მცირერიცხოვანი საბაზრო სუბიექტი. სასაქონლო

რესურსების გადაჭარბებული ცენტრალიზაციაა; წარმოებისა და მიმოქცევის სფეროს მონოპოლიზმი: მოთხოვნა-მიწოდების დაუბალანსებლობა; ფასების სისტემატური ზრდა, ინფლაციის მაღალი დონე, ფულის მიმოქცევის დარღვევა, საბიუჯეტო დეფიციტი; ჩრდილოვანი ეკონომიკის გაფურჩქვნა, ბარტერული გარიგებები და სხვა. ასეთი ვითარება, ხშირ შემთხვევაში, დამახასიათებელია მპრენდებლურ-ადმინისტრაციული ეკონომიკური სისტემისათვის.

ბაზრის სრული დახასიათებისათვის, აუცილებელია განვიხილოთ მისი სტრუქტურა. ბაზრის სტრუქტურა არის მისი შინაგანი აგებულება, მისი ცალკეული შემადგენელი ელემენტები და ამ ელემენტების ხვედრითი წონა ბაზრის მთლიან მოცულობაში. სტრუქტურის დამახასიათებელი ნიშანია მტკიდრო კავშირი მის ცალკეულ ელემენტებს შორის, რომელიც ერთობლიობაში ბაზრის ფუნქციონირების მექანიზმს ქმნიან. უფრო მარტივად ბაზრის სტრუქტურა წარმოდგენას იძლევა იმაზე, თუ რამდენი მყიდველი და რამდენი გამყიდველია ბაზარზე.

ყველა ბაზრის ერთობლიობა ქმნის ბაზრების სისტემას. ბაზრების სტრუქტურისა და სისტემის დასახასიათებლად ბაზრებს აჯგუფებრ გარკვეული ნიშნების მიხედვით: 1. ობიექტების მიხედვით საქონლისა და მომსახურების ბაზარი; სამუშაო ძალის (შრომის) ბაზარი; წარმოების საშუალებების (ნედლეული და მასალები, მანქანები, დანადგარები, მოწყობი-ლობები და სხვა) ბაზარი; ცალკეული საქონლის ან საქონელთა ჯგუფის (ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, ფქვილი, ხორცი და სხვა) ბაზარი; ინოვაციების (გამოგონებები, რაციონალიზაციორული წინადადებები, ინოვაციები, სიახლეები); ლიცენზიებისა და პატენტების ბაზარი; ინფორმაციის ბაზარი და სხვა; 2. გეოგრაფიული მდებარეობის მიხედვით – ადგილობრივი ბაზარი; რეგიონალური ბაზარი; ეროვნული ბაზარი, მსოფლიო ბაზარი; 3. გაჯერების დონის მიხედვით – ჭარბი ბაზარი; დეფიციტური ბაზარი; 4. სიმწიფის მიხედვით – განვითარებული ბაზარი; განვითარებელი ბაზარი; ფორმირებადი ბაზარი; 5. კონკურენციის დონის მიხედვით – სრულყოფილი (თავისუფალი) კონკურენციის ბაზარი; მონოპოლისტური კონკურენციის ბაზარი; მონოპოლიური ბაზარი; ოლიგოპოლიური ბაზარი.

სრულყოფილი კონკურენციის ბაზარზე მყიდველებისა და გამყიდველების სიმრავლეა, არცერთ გამყიდველსა და მყიდველს, გამყიდველებისა და მყიდველების ჯგუფს არ შეუძლია მოახდინოს ზეგავლენა ბაზრის ფასების დონეზე, გამყიდველებს არა აქვთ არც ტაქტიკური და არც სტრატეგიული შეთანხმება ურთიერთქმედების შესახებ, მყიდველებსა და გამყიდველებს თავისუფლად შეუძლიათ ბაზარზე შესვლა და ბაზრიდან გამოსვლა, ბაზარზე ინფორმაციის მიღების თანაბარი პირობებია, არცერთმა გამყიდველმა და მყიდველმა ბაზრისა და საქონლის შესახებ სხვებზე მეტი არ იცის. ხშირად ასეთ ბაზარს კონკურენტულ ბაზარსაც უწოდებენ.

მონოპოლისტური კონკურენციის ბაზარზე, მართალია, მრავალი გამყიდველია (ფირმები), მაგრამ ასევე მრავალია სხვადასხვა მსგავსი საქონლი, ყველა ცდილობს დაარწმუნოს მყიდველი, რომ მისი საქონელი არის ახალი, გაუმჯობესებული ხარისხის,

უნიკალური საქონელი. მთავარი ისაა, რომ საქონლებს სთავაზობენ დაბალ ფასებში, ანუ გამყიდველები ზეგავლენას ახდენენ ფასების დაწესებაზე, თუმცა მათ შორის სტრატეგიულ ურთიერთქმედებას ადგილი არა აქვს. მართალია, ბაზარზე შესვლა თავისუფალია, მაგრამ არსებობს გარკვეული სირთულეები ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის მხრივ. მონოპოლისტური კონკურენციის ბაზრის დამახასიათებელი ნიშანია პროდუქციის დიფერენციაცია – საქონლის უნიკალური თვისებების ხაზგასმა, რაც ფირმას საშუალებას აძლევს, გაიჩინოს მუდმივი მყიდველები ("დამატებითი მომსახურება", "საჭესთან მომსახურება", "შინუფასოდ მიტანე", "საგარანტიო მომსახურება" და "საქონლის პრესტიჟის" ამაღლების სხვა ღონისძიებები").

ოლიგოპოლიურ ბაზარზე ფუნქციონირებს რომელიმე დარგის რამდენიმე დომინირებული (გაბატონებული) ფირმა, დაახლოებით სამი-ხუთი. ბაზარზე ოლიგოპოლიობის ბატონობისას გამყიდველები (ოლიგოპოლისტები) გავლენას ახდენენ ფასების დაწესებაზე, სწორედ მაღალი ფასებია ბაზარზე თავისუფალი შესვლის ბარიერი, ადგილი აქვს გამყიდველებს შორის სტრატეგიულ ურთიერთქმედებას, შეთანხმებას (გარიგება ფასების დაწესების საკითხში, გასაღების ოდენობაზე, ბაზრის განაწილებაზე და სხვა). ასეთი გარიგებები, როგორც წესი, ფარულია, რადგან კანონმდებლობას ეწინააღმდეგება, არა-კანონიერია).

მონოპოლიურ ბაზარზე ერთადერთი გამყიდველი, ანუ მონოპოლისტია, იყიდება ერთი სახის საქონელი ("უნიკალური საქონელი"), არ არსებობს ამ საქონლის შეცვლელები, ამიტომ მყიდველი იძულებულია, გამყიდველის (მონოპოლისტის) მიერ დაწესებული ფასი გადაიხადოს საქონლის შესაძენად, კონკურენტებს არ შეუძლიათ შევიდნენ მონოპოლიურ ბაზარზე, რადგან ამისათვის დიდი კაპიტალია საჭირო. ინფორმაცია ბაზარზე შეზღუდულია. ამჟამად მონოპოლია ძირითადად არაკანონიერად ითვლება. (იხ. სქემა 1) 6. კანონმდებლობასთან შესაბამისობის მიხედვით – ლეგალური ბაზარი; არალეგალური ბაზარი ("შავი ბაზარი"). 7. გაყიდვის ხასიათის მიხედვით – საბითუმო ბაზარი; საკალი ბაზარი.

გამოყოფენ აგრეთვე აუქციონებს – საჯარო გაყიდვებს, გრძელვადიან კონტრაქტებს, საბირჟო ვაჭრობებს, ტენდერებს – ვაჭრობას კონკურსის სახით სათანადო სპეციალისტებისა და კომერციული ექსპერტების მონაწილეობით.

ბაზრის ინფრასტრუქტურა. ბაზრის ინფრასტრუქტურა საბაზრო ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირების აუცილებელი კომპონენტია. ტერმინში "ინფრასტრუქტურა" იგულისხმება იმ დარგების კომპლექსი, ერთობლიობა, რომლებიც ემსახურება ეკონომიკის ყველა დარგის ნორმალურ ფუნქციონირებას (გზები, არხები, ნაგსაღდურები, ხიდები, საწყობები და ა.შ.). ტერმინი ეკონომიკურ ლიტერატურაში გაჩნდა მე-20 საუკუნის ორმოციანი წლების ბოლოს. ადრე ეს ტერმინი გამოიყენებოდა სამხედრო სფეროში და მოიცავდა ზურგის სამსახურისა და ნაგებობათა კომპლექსს, რომლებიც უზრუნველყოფა და ხელს უწყობდა შეიარაღებული ჯარების საბრძოლო მოქმედებას.

ბაზართან მიმართებაში ინფრასტრუქტურა გულისხმობს საწარმოების, ორგანიზაციების, უწყებების, სხვა სამსახურებისა და ინსტიტუტების ერთობლიობას, რომლებიც უზრუნველყოფენ ბაზრის ფუნქციონირების ნორმალურ რეჟიმს.

თანამედროვე ბაზრის ინფრასტრუქტურის ძირითადი ელემენტებია: ბირჟები (შრომის, სასაქონლო, სანედლეულო, საფონდო, სავალუტო); აუქციონები, ბაზრობები; საკრედიტო სისტემა; საგადასახადო ინსპექცია; სპეციალური სარეკლამო სააგენტოები, საინფორმაციო ცენტრები, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები; სავაჭრო პალატა; კომერციული საგამოფენო კომპლექსები; სადაზღვევო აუდიტორიული და კონსალტინგური კომპანიები; უმაღლესი და საშუალო ეკონომიკური განათლების სისტემა; თავისუფალი მენარმოების სპეციალური ზონები, სავაჭრო ქსელი და სხვა. საზოგადოებრივი, საქვემდებრებისა და სახელმწიფო ფონდები, რომლებიც ხელს უწყობენ სამეწარმეო საქმიანობის აქტივობას და მოგობრივო განვიხილოთ ბაზრის ზოგიერთი ინფრასტრუქტურაში.

2. ბაზრის სუბიექტების ფუნქციონირების ოპერატორებისა და ეფექტურიანობის ამაღლება, მათი საქმიანობის სპეციალიზაციის გაღრმავება და გაფართოება, დივერსიფიკაცია; 3. საბაზრო ურთიერთობების ორგანიზაციულად გაფორმება და დამკვიდრება; 4. სამეწარმეო აქტივების ეკონომიკური, სამართლებრივი, სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი რეგულირების ფორმების და მეთოდების სრულყოფა ეფექტურიანობის მიზნით; 5. ბაზრის ეფექტურიანი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი მაღალკალიფიციური კადრების მომზადება. მოგვლეთ განვიხილოთ ბაზრის ზოგიერთი ინფრასტრუქტურა.

საკრედიტო სისტემა. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში საკრედიტო სისტემა მოიცავს სამ ძირითად რგოლს: ცენტრალურ ბანკს (საქართველოში ეროვნულ ბანკს), კომერციულ ბანკებს; სპეციალიზებულ საკრედიტო დაწესებულებებს. ცენტრალურ ბანკს თავისი წამყვანი, განსაკუთრებული როლის აღ ძირითადი ტიპები (შოდელები)

ბაზრის სტრუქტურა ბაზრის მოდელები	გამყიდველების გავლენა საბაზრო ფასებზე	გამყიდველების სტრატეგიული ურთიერთქმედება	ბაზარზე შესვლის ბარიერები	მყიდველების გავლენა საბაზრო ფასებზე	ფირმების რაოდენობა ბაზარზე	საქონლის ხასიათი (სახე)	ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა ბაზარზე
სრულყოფილი კონკურენცია	გამყიდველების უზრუნველყოფილობის გამყიდვები	არ აქვთ სტრატეგიული უზრუნველყოფილობა	შესვლა თავისუფალია	მყიდველების უზრუნველყოფილობის გავლენა საბაზრო ფასებზე	მრავალი სხვაფასხვა ფირმების ბაზარზე	ერთგვაროვანი საქონელი	ინფორმაციის მიღების თანაბარი პირობებია
მონოპოლია	ფასებს ადგენენ გამყიდველები	სტრატეგიული ქმედება არაა, 1 გამყიდველია	შესვლა მთლიანდ ბლოკირებულია	მყიდველების უზრუნველყოფილობის გავლენა უზრუნველყოფილობის გავლენა საბაზრო ფასებზე	1 ფირმა	უნიკალური საქონელი	გარკვეული შეზღუდვებია
მონოპოლისტური კონკურენცია	გამყიდველები ახდენენ გავლენას საბაზრო ფასებზე	არ აქვთ სტრატეგიული უზრუნველყოფილობა	შესვლა თავისუფალია	მყიდველების უზრუნველყოფილობის გავლენა საბაზრო ფასებზე	მრავალი ფირმა	სხვადასხვა სახის საქონელი	გარკვეული სირთულეებია
ოლიგოპოლია	გამყიდველებს აქვთ შესაძლებლობა ზემოქმედება მოახდინონ საბაზრო ფასებზე	სტრატეგიული უზრუნველყოფილობა	შესვლა შეიძლება იყოს გართულებული	მყიდველების უზრუნველყოფილობის გავლენა საბაზრო ფასებზე	რამდენიმე მსხვილი ფირმა	ერთგვაროვანიც და მრავალგვაროვანი	გარკვეული სირთულეებია

ბას.

ინფრასტრუქტურამ უნდა უზრუნველყოს ბაზრის სუბიექტების საქმიანობის ცივილიზებული ხასიათი. ამასთან ერთად, ინფრასტრუქტურის ელემენტები, თავისი არსით, საქმიანობით და ქმედუნარიანობით უნდა შეესაბამებოდეს საბაზრო ურთიერთობების მოთხოვნებს და არ უნდა იყოს იძულებითი, თავსმოხვეული, დაპირისპირების საგანი. ამ გაგებით, ბაზრის ინფრასტრუქტურის გამართული ფუნქციონირება ერთდროულად ემსახურება ბაზრის სუბიექტებს და ხელს უწყობს მათი პროფესიული დონისა და სამეწარმეო საქმიანობის შედეგიანობის ზრდას. შეიძლება გამოვყოთ ბაზრის ინფრასტრუქტურის რამდენიმე ძირითადი ფუნქცია: 1. ბაზრის სუბიექტების ეკონომიკური ინტერესების განხორციელების გაად-

გამო „ბანკების ბანკს“ უწყოდებენ. კომერციული ბანკები გეგმიანი ეკონომიკის პირობებში არ არსებობდნენ, ისინი აღმოცენდნენ გარდამავალ პერიოდში და სწრაფად გავრცელდნენ. ისინი ეწვევიან მრავალი სახის მომსახურებას და პრაქტიკულად მათ გარეშე წარმოუდგენელია სამეწარმეო საქმიანობის წარმართვა სხვადასხვა დარგობრივ ბაზარზე. საკრედიტო სისტემაში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებენ აგრეთვე სპეციალიზებული საკრედიტო-საფინანსო დაწესებულებები: საპენსიო ფონდები; სადაზღვევო კომპანიები, საინვესტიციო ბანკები (ფონდები) და სხვები, რომლებიც ფულადი რესურსების დიდ რაოდენობას უყრიან თავს და ახდენენ სამეწარმეო საქმიანობის დაკრედიტებას.

საკრედიტო სისტემის ეფექტიანობა დამოკიდე-

ბულია ცენტრალური (ეროვნული) ბანკის სწორ, მეცნიერულად დასაბუთებულ და პრაქტიკულად აპრობირებულ საკრედიტო-ფულად პოლიტიკაზე.

აუდიტორული კომპანიები. აუდიტი არსებითად არის ფირმის სამეცნიერო-საფინანსო საქმიანობის კომპლექსური რევიზია, რომლის საფუძველზეც ხდება ფირმის ბიზნესსაქმიანობის შესაძლებლობის შეფასება. ასეთ შემოწმებას ახორციელებენ დამოუკიდებელი ექსპერტები – სპეციალური ფირმის ნარმომადგენლები. აუდიტორული დასკვნები ბევრ ქვეყანაში ე.წ. „სავიზიტო ბარათებია“ სამენარმეო საქმიანობის დასაწყებად და ნებართვის მისაღებად, განსაკუთრებით საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში.

კონსალტინგურ კომპანიებში მოღვაწეობენ ბაზრისა და ბიზნესის სფეროს გამოცდილი თეორეტიკოსები და პრაქტიკოსები, რომლებიც ფირმების შეკვეთით ეწვიან კონსულტაციებს.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონა – თეზი, არის რომელიმ ქვეყნის ტერიტორიის ნაწილი, სადაც სპეციალურად მიღებული კანონმდებლობის საფუძველზე ხორციელდება სამენარმეო საქმიანობა. ასეთ ზონებში მოქმედებს, საკრედიტო, საგადასახადო, საბაჟო, საიჯარო და სხვა შეღავათები, რაც ხელსაყრელ პირობებს ქმნის საგარეო ვაჭრობის განვითა-რებისათვის, უცხოური ინვესტიციების, ვალუტისა და ახალი ტექნოლოგიების მისაზიდად და სხვა. არსებობს თეზის სხვადასხვა სახეობა, მათ შორის ინდუსტრიული ზონა, თავისუფალი ვაჭრობის ზონა, თავისუფალი პორტები და სხვა, მათ შორის შერეული და კონგლომერატული სახის.

ისტორიულად თეზის წინამორბედია ე.წ. „პორტოფრანკოს“ ანუ თავისუფალი ნავსადგურის სტატუსი, რაც ზოგიერთ საპორტო ქალაქს ჰქონდა მინიჭებული, მათ შორის ბათუმისაც. ისტორიიდან ცნობილია, რომ 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის შედეგებიდან გამომდინარე, სანსტეფანოს საზავო ხელშეკრულებისა და ბერლინის ტრაქტატის თანახმად, რუსეთმა მიღიღა აჭარის შავი ზღვის სანაპირო მდ. ჩოლოქის შესართავიდან მდ. ხოფასა და მდ. ჭოროხის წყალგამყოფა მდე. დასავლეთ ევროპის ქვეყნები და დამარცხებული ოსმალეთი ცდილობდნენ, არ დაეძვათ რუსეთის გაბატონება ამ რეგიონში და თუ რუსეთი ოსმალეთს აჭარის შავი ზღვისპირა ქართულ მიწებს დაუთმობდა, კომპენსაციის სახით დიდ თანხას 1410000 მანეთს სთავაზობდნენ, მაგრამ რუსეთის მაშინდელმა იმპერატორმა ალექსანდრე მეორემ შეთავაზებაზე უარი განაცხადა. ასეთ პირობებში დასავლეთ ევროპის დიდმა ქვეყნებმა მხოლოდ ისლა შეძლეს, რომ ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილებით ბათუმი უშუალოდ რუსეთს კი არ გადაეცა, არამედ მას „პორტო ფრანკოს“ ანუ თავისუფალი ნავსადგურის სტატუსი მიენიჭა. ამ პერიოდიდან იწყება ბათუმში დიდი აღმშენებლობითი საქმიანობა და პატარა, ქოხმახებით დასახლებულმა დაბამ თანდათან საპორტო ქალაქის იერსახე მიიღო, რასაც დიდად შეუზყო ხელი აგრეთვე 1883 წელს ბათუმი-თბილისის სარკინიგზო ხაზის გახსნამ. აღსანიშნავია, რომ ბათუმის აღმშენებლობის პროცესი საინტერესოდ აქვს აღნერილი დ. კლდიაშვილს თავის მემუარებში – „ჩემი ცხოვრების გზაზე“. 1885 წელს რუსეთის იმპერატორმა ალექსან-

დე მესამემ ფალმხრივი აქტით გააუქმა ბათუმის „პორტო ფრანკოს“ სტატუსი და ბათუმის შემდგომი აღორძინება-განვითარება რუსული მმართველობის ქვეშ ხორციელდებოდა ვიდრე რუსეთის იმპერიის აღსასრულად.

პირველი თავისუფალი ეკონომიკური ზონა შეიქმნა ირანანდინაში 1959 წელს, ამჟამად მათი რიცხვი მსოფლიოში რამდენიმე ასეულია და ფუნქციონირებენ 120-ზე მეტ ქვეყანაში. საქართველოში დისკუსია თეზის შესახებ აქტუალურად მიმდინარეობდა გასული საუკუნის 90-იან წლებში. კერძოდ, 1993-1994 წლებში მთავრობამ მოამზადა სპეციალური კანონპროექტი უცხოელი სპეციალისტების მონაცილეობით, განისაზღვრა ადგილიც (თბილისი, ბათუმი, ფოთი), მაგრამ სხვადასხვა სუბიექტური და ობიექტური მიზეზების გამო (საჭირო იყო სხვა თანმხვედრი კანონების მიღება, ზოგიერთ კანონში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა და სხვა), პარლამენტში მისი განხილვა არ დაწყებულა. მხოლოდ 2007 წლის 3 ივნისს პარლამენტმა მიიღო კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“, რომელიც ითვალისწინებდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შექმნას თბილისში, ქუთაისში, ბათუმსა და ფოთში. სამწუხაროდ, დღემდე ასეთი ზონები პრაქტიკულად არ ფუნქციონირებენ. აშკარაა, რომ ისინი სათანადო წინასწარი მოსამზადებელი სამუშაოებისა და ეკონომიკური და ტექნიკური დასაბუთებების გარეშე შეიქმნა. ამიტომ, თეზის შექმნისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს: ადგილმდებარების სწორ შერჩევას; აპრობირებული, საერთაშორისო სტანდარტების შესატყვისი საკანონმდებლო ბაზის მიღება-გამოყენებას; ცენტრალური და ადგილობრივი სახელმწიფო მართვის ორგანოების შეთანხმებულ თანამშრომლობას.

ბირჟები არის მასობრივი საქონლით საბითუმო ვაჭრობის ორგანიზაციული ფორმა ან სამუშაო ძალის, ვალუტის და ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები. ბირჟები დიდი ხნის წინათ, ჯერ კიდევ XVI საუკუნეში აღმოცენდნენ. პირველი ბირჟა დაფუძნდა ანტვერპენში – 1531 წელს; მეორე, ლონდონში – 1566 წელს; მესამე — ამერიკაში, ნიუიორკში – 1792 წელს. რუსეთში – 1703 წელს სანკტ-პეტერბურგში პეტრე I განკარგულებით. ამჟამად საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრებასთან დაკავშირებით ბირჟებიც აღორძინებას განიცდიან, მათ შორის საქართველოშიც, თუმცა მათი ფუნქციონირების ეფექტიანობა სრულად არ შეესაბამება თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნებს.

სასწავლო დაწესებულებები. წინათ გეგმიანი, ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური ეკონომიკური სისტემის დროს სამენარმეო საქმიანობის ეფექტუანი ფუნქციონირებისთვის აუცილებელ სპეციალისტებს – სხვადასხვა დარგის მენეჯერებს, ბიზნესმენებს, მარკეტოლოგებს, რისკოლოგებს, ტურისტული მომსახურების სპეციალისტებს და ა.შ. ეკონომიკურ პროფილის უმაღლესი და საშუალო-სპეციალური სასწავლებლები არ ამზადებდნენ. დღეისთვის ასეთი სასწავლებლები მრავლადაა, მათ შორის ჩვენთანაც და ეს კარგია. ასეთი სასწავლებლები, როგორც ბაზრის ინფრასტრუქტურის უმნიშვნელოვანების სეგმენტი, სულ უფრო მეტ ავტორიტეტს იხვეჭენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. პ. სამუელსონი და სხვა, ეკონომიკა, ტ. I, თბ., 2000, გვ. 85-129.
2. კ. მაკონელი და სხვა, ეკონომიკისი, ნაწ. I, თბ., 1993, გვ. 112-162.
3. ფიშერი და სხვა, ეკონომიკა, ტ. I, თბ., 1997, გვ. 122-162.
4. გ. მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, თბ., 2008, გვ. 83-85; 412-414; 449-453; 485-486.
5. ა. სილაგაძე, ჯ. კახნიაშვილი, ე. მექვაბიშვილი, მიკროეკონომიკისი, თბ., 2006, გვ. 159-181.
6. შერე ფ. როს დ. სტრუქტურა ინდუსტრიული მარკეტის თეორია. მ., 1997, გვ. 112-131.
7. ავდაშევა ს. რიზანოვა ნ. თეორია ინდუსტრიული მარკეტის თეორია. მ., 1998.
8. ტიროლ ჟ. რიზი და ინდუსტრიული მარკეტის თეორია. ს. 2000. ტ. 1.
9. რობინსონ დж. ეკონომიკური თეორიის ერთ-ერთ უკანასკნელი მოდელი. მ., 1986.

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება ეკონომიკური თეორიის ერთ-ერთ უკანასკნელი მოდელი. მისი ფუნქციები, სტრუქტურა და ინფრასტრუქტურა. გადმოცემულია სხვადასხვა მეცნიერებული მისამართის მიერ განვითარებით. მითითებულია, რომ თანამედროვე ბაზრის სუბიექტებთან ერთად, მყიდველებთან და გამყიდველებთან ერთად, სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს შუამავლებიც, ხოლო ბაზარზე საქონელთან და მომსახურებასთან ერთად მოძრაობს ფულიც. აქედან გამომდინარე, გაკეთებულია დასკვნა, რომ ბაზარი, როგორც ეკონომიკური კატეგორია, გამოხატავს ეკონომიკურ ურთიერობებს მყიდველებს, გამყიდველებს და შუამავლებს შორის საქონლის, მომსახურებისა და ფულის მოძრაობის თაობაზე. სტატიაში განალიზებულია თანამედროვე ბაზრის ტიპები (მოდელები) და დახასიათებულია ინფრასტრუქტურის ძირითადი სახეები, მათ შორის საქართველოს სინამდვილიდან.

Mamia Chumburidze
Doctor of Economics, Professor

NOTION OF MARKET, STRUCTURE AND INFRASTRUCTURE Summary

The article is dedicated to one of the most famous category of economic theory – market. To explain the notion of market is discussed its functions, structure and infrastructure. There are given points of view of different scientists-economists in connection to these questions. It is pointed out that along with the market subjects, with buyers and sellers, more and more role play the mediators, and money also circulates along with the goods and services. On the ground of this, there is made a conclusion that market, as an economic category, expresses economic relations between the buyers, sellers and mediators about goods, services and money circulation. In the article are analyzed types of modern market (models) and characterized main kinds of infrastructure, between them with Georgian reality.

Основные принципы и методы оценки региональной конкурентоспособности

Теймураз Бабунашвили
Доктор экономических наук, профессор
Президент научной академии бизнеса Грузии

Гечбая Бадри
Доктор экономики, ассоциированный профессор,
Батумский государственный университет им., Шота Руставели

В традиционной регионалистике проблема собственно межрегиональной конкуренции и конкурентоспособности регионов практически не обсуждалась.

В иностранной регионалистике обсуждение вопросов микроэкономической теории конкуренции началось в 60-х годах XX века в работах таких выдающихся исследователей, как Г. Армстронг, Р. Андерсон, Б. Ашкрофт, У. Изард, Р. Ричардсон и Дж. Тейлор. Однако проблема состязательного характера межрегиональной конкуренции не рассматривалась до конца прошлого века.

Межрегиональная проблема сразу же по возникновении экономической теории федерализма стала объектом непосредственного анализа. В данной теории конкуренция регионов рассматривается в качестве конкуренции властей различных уровней. Началом этой ветви в исследованиях следует считать 1956 г., когда была опубликована небольшая работа Ч. Тибу. Позднее, в 80-х годах XX века новая теория федерализма была широко развернута в работах Б. Вейнгаста, М. Кина, В. Оутса, Дж. Роланда, Дж. Ферейна, Р. Шваба и И. Чена. Для развития данного направления важное значение имели работы Г. Бьюкенена по изучению общественного сектора.

В конце 90-х годов началось обсуждение межрегиональной конкуренции не только в связи с экономической теорией федерализма, но и в условиях развития качественно новых информационных технологий конкурентных процессов: глобализации, регионализации и интеграции; в связи с необходимостью поиска новых источников роста региональных экономик, повышения конкурентоспособности национальной экономики и ее элементов.

Конкурентоспособность регионов национальной экономики в условиях новых экономических тенденциях конца XX века уже рассматривалась в качестве самостоятельной, актуальной теоретической и практической проблемы регионального развития.

В современных глобальных процессах конкуренция распространяется на все уровни экономических отношений и приобретает все более жесткий характер. Регионы не только начинают участвовать в межрегиональной конкуренции национальной экономики, но и включаются в мировые конкурентные процессы. Конкурентоспособность оказывается важнейшим императивом региональной экономики, целью региональной политики, условием поддержания и развития регионов. Важнейшим недостатком традиционной региональной парадигмы считается то, что она не учитывает взаимоотношения между регионами, в том числе несовместимость целей регионов различных

уровней, при участии данных регионов в мировых конкурентных процессах.

Вследствие этого регион можно рассматривать в качестве экономического субъекта, который своими экономическими успехами обязан подтверждать свое право владеть долей в экономическом богатстве страны. Это означает переход в региональной политике от распределительного принципа к стимулированию факторов эндогенного развития.

Можно различным образом оценивать понятия региона как экономического субъекта, субъекта конкуренции, а также понятий административных образований. Среди субъектов государства могут быть чисто дотационные регионы, которые соответственно не могут считаться полными экономическими субъектами, однако они все же остаются субъектами конкурентных отношений. Таковыми можно считать как города, так и отдельные муниципалитеты.

Межрегиональная конкуренция заставляет местные самоуправления быть эффективнее и ограничивать злоупотребления властью. В основе позитивного эффекта межрегиональной конкуренции лежит возможность межрегионального перемещения мобильных факторов производства, потребителей. Это стимулирует руководство региона быть эффективнее. В то же время региональная конкуренция дает как положительные, так и отрицательные эффекты.

В свою очередь повышение эффективности межрегиональной конкуренции включает в себя развитие мобильности экономических ресурсов, а также четкое разделение полномочий и финансовых ресурсов между бюджетами разных уровней. Логика развития конкурентных механизмов регионального развития диктует необходимость создания механизма признания региона несостоительным субъектом, т.е. механизма банкротства, что можно рассматривать как показатель результативности функционирования властей того или иного региона. Пока что национальная экономика вынуждена обеспечивать функционирование неэффективных экономических агентов. Эти субъекты созданы без учета экономических критериев и функционируют за счет перераспределяющих процессов.

Конкурентоспособность регионов представляет собой функцию межрегиональной конкуренции, носящую также более широкий, глобальный контекст. Развитие процессов глобализации, проявление ее положительных и отрицательных последствий, а также формирование «новой экономики» позволяет рассматривать степень автономии регионов и их роль в национальной экономике.

Система конкурентного взаимодействия на мировом рынке изменяется в условиях глобализации. В предыдущей системе участниками мирового рынка считались страны.

Специализация страны на мировом рынке обусловливалася и позиции национальных фирм. Регионы практически не участвовали в мировых конкурентных процессах. Всехватывающее распространение информационных технологий, ускорившее процесс глобализации, позволило корпорациям и отдельным регионам национальных государств принять участие в мировой конкуренции. В результате государство утратило спою эксплозивную роль в мировом пространстве.

Конкурентоспособность региона в условиях глобализации проявляется как готовность в ответ на вызовы глобальной среды; способность адаптироваться к изменениям условий, поиску и сохранению локальных конкурентных преимуществ, поддержание и улучшение позиции экономики региона в условиях глобальной конкуренции. Данные тенденции обуславливают повышение автономизации регионов.

Конкурентоспособность – это не самоцель, а необходимое условие для достижения успеха регионом как экономической системой. В качестве экономической категории конкурентоспособность регионов выражает единство множественных процессов в условиях конкурентного взаимоотношения с другими регионами по вопросам экономических ресурсов и потребителей.

Конкурентоспособность представляет собой не только качество региона как экономической системы, но и саму систему качеств, позволяющую региону эффективно осуществлять конкуренцию для достижения своих целей. Характеристика системы конкурентоспособности региона включает в себя:

1. Цели, достигаемые посредством конкурентоспособности.
2. Взаимоотношения с внешним пространством.
3. Состав элементов, обеспечивающих конкурентоспособность региона (источники, факторы, конкурентные преимущества, критерии и оценка конкурентоспособности).
4. Взаимосвязь элементов, входящих в систему конкурентоспособности региона.

Весьма актуальными можно счесть такие цели, как сохранение (поддержка) региона, обеспечение безопасности, рост и развитие, общественное признание, социальная ответственность. Эти цели зависят от уровня развития региона. Сохранение и безопасность региона являются основными целями. В зависимости от возможностей региона и уровня его развития на первый план выходят цели более высокого ранга (например, сохранение уникальности региона).

Способность достигать успеха в экономическом соревновании с другими регионами представляет собой проявление конкурентоспособности региона. С учетом автономизации регионов критерии их конкурентоспособности фактически приравниваются к критериям конкурентоспособности национальной экономики. Это возможность региона производить товары и услуги, пользующиеся спросом на внутренних и внешних рынках и тем самым обуславливающих экономический рост и повышение уровня благосостояния населения.

Достижение этой цели возможно при наличии конкурентных преимуществ. Ими являются

специфические характеристики и особенности региона, существенные для целевых рынков, которые отличают его от других регионов. Конкурентные преимущества обеспечиваются за счет конкурентных ресурсов. К таким в современных условиях могут относиться не только и не столько традиционные экономические ресурсы, сколько материальные и нематериальные элементы региона, обладающие экономической ценностью либо способствующие росту спроса на прочие элементы региона. Например, наличие мощного научно-образовательного комплекса, самобытных народных промыслов, развитой транспортной сети и т.д.

В системе конкурентоспособности также необходимо выделить источники и факторы. К источникам относится все, что характеризуется признаками редкости и может быть использовано в процессе производства. Фактически это является потенциальными ресурсами региона. Факторы конкурентоспособности – это то, что может использовать и актуализировать потенциальные ресурсы, превратить их в конкурентное преимущество. Факторы конкурентоспособности можно разделить на три группы:

1. Региональные кластеры – совокупность взаимосвязанных отраслей;
2. Инновационная система региона;
3. Прочие факторы (экономико-географическое расположение региона, имидж региона, система социальных взаимодействий и социального капитала региона и др.).

С учетом этого конкурентоспособность региона означает способность использовать традиционные конкурентные ресурсы и создать новые, адекватные современной экономике.

Одним из таких нетрадиционных ресурсов признается информация. Развитие инфокоммуникационных технологий само создает условия для самоэволюции. Формирование саморазвивающейся системы – важнейший результат, достигнутый в области информационных технологий.

Инфокоммуникационные технологии обрели место в основании развития практически всех отраслей экономики, превратившись в элемент инфраструктуры, обеспечивающий прогресс в функционировании любого производства либо технологии. С этой точки зрения вложения в инфраструктуру являются основным средством и важным фактором конкурентоспособности территориальных хозяйственных систем.

В условиях возрастания интенсивности движения товарных потоков между странами Запада и Востока особую актуальность приобретает экономико-географическое положение. Например, сегодня значительную долю в использовании отдельными регионами своего экономико-географического положения составляет формирование транспортных коридоров. В этом случае для локального конкурентного преимущества здесь можно использовать обеспечение обслуживания товарного транзита.

В конкуренции важное значение приобретает имидж региона, становящийся конкурентным ресурсом благодаря некоторым факторам; в первую очередь развитию информационного общества. В данной ситуации имидж региона, его репутация в общественных, политических

и деловых кругах оказываются важным фактором в реализации региональных внешнеэкономических и политических проектов. Второе – в качестве обеспечения конкурентоспособности товара или фирмы уже долгое время применяется т.н. «сервис имиджмейкеров», и те же принципы применимы к такому специальному «товару», как регион. В настоящее время практически отсутствует такой системы использования имиджа как серьезного конкурентного ресурса региона.

Формирование вышеупомянутых элементов в системе региональной конкурентоспособности является задачей регионального маркетинга и организационной культуры.

Конкурентоспособность также помогает обеспечивать и повышать безопасность региона. При этом безопасность подразумевает не только защиту от внешних и внутренних угроз в настоящем, но и повышение устойчивости развития региона в будущем. Следовательно, необходимо постоянно поднимать уровень конкурентоспособности региона.

Разумеется, конкурентоспособность также проявляется в факторах конкурентоспособности производства и продукции региона. Их качество зависит от общих макроэкономических условий, однако и сам регион, естественно, может повлиять на улучшение конкурентной среды посредством налоговой и бюджетной политики, созданием административных и правовых условий, снижающих транзакционные издержки бизнеса и в конечном счете оказывающих положительное влияние на эффективность хозяйства. В этом же направлении действуют улучшение условий жизни населения, развитие систем образования, здравоохранения, улучшение экологии, снижение уровня правонарушений. Конкурентоспособность региона связана с тем, насколько стимулируют условия, сложившиеся в регионе, хозяйственных объектов к проявлению инициативы, самодеятельности, самоуправляемости и самоорганизации.

Влиянием на конкурентные позиции региона также обладают специализация и место региона в системе территориального разделения труда (центр, периферия, полупериферия). Вопрос принадлежности региона к центру либо периферии обусловлен не географическим положением, а отраслевой структурой региона. К представителям центра относят страны и регионы с преобладанием прогрессивных отраслей, характеризующихся высокой добавочной стоимостью, либо регионы с высокоразвитой сферой обслуживания и хорошо налаженной инфраструктурой. К периферийным же относят регионы с преобладанием добывающих отраслей.

Роль региона в территориальном разделении

труда зависит от удельной доли интеллектуальной специализации, а также от наличия центров принятия решений в компаниях региона. Регионы, отличающиеся богатыми ресурсами, но не имеющие центров принятия решений, оказываются втянутыми в процесс эксплуатации со стороны регионов, в которых расположены головные офисы фирм. Прибыль, получаемая в регионах с производственной функцией, перетекает в регионы, где сосредоточены центры по принятию решений. Именно туда и стекается большая часть добавленной стоимости.

Оценка региональной конкурентоспособности является одним из средств оценки регионального развития, назначение которого – выявить тенденции и перспективы экономического роста региона в сравнении с другими регионами.

Межрегиональная конкуренция выражается в формах вертикальной и горизонтальной конкуренции.

Вертикальная конкуренция – это конкуренция между различными уровнями власти – центральным и региональным, муниципальным. Это конкуренция за большие полномочия, самостоятельность и распределяемые ресурсы.

Горизонтальная конкуренция – конкуренция между разными регионами одного ранга; например, межрегиональная, между городами, между муниципалитетами, за доступ к ресурсам и получение мобильных ресурсов.

Эффективная конкуренция регионов требует соблюдения условий, препятствующих монополизации рынка на уровне отдельных регионов либо центральной власти. Усиление распределительных процессов за счет централизации средств в федеральном бюджете создает дополнительные возможности для использования финансовых потоков. Эти финансовые потоки приобретают вид источника конкурентных преимуществ, усиливая тенденцию к монополизации и расслоению регионов и общества. Кроме того, для повышения роли регионов как творческих инноваторов требуется повысить качество самостоятельности и финансовой автономии властей всех уровней. Нужна полноценная конкурентная среда, которая сумеет стимулировать поиск, выявление и эффективное использование экономических ресурсов региона. В отношении конкуренции регионов это означает создание равных условий доступа к федеральным ресурсам, основанных на нормативах бюджетного обеспечения, а также развитие конкурсного финансирования, создание механизма обратной связи между действиями властей и их положением, ответственности властей всех уровней в вопросах расходования бюджетных средств.

Литературные источники:

1. Региональная экономика: [учебник] / Э. Хараишвили, М. Чавлеишвили, М. Нацваладзе, Т. Лазариашвили и др. Тбилиси, 2004, с 32-34.
2. NEWS AGENSY GHN: [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.ghn.ge/news-114144.html>
3. Региональное развитие Грузии. Диагностический доклад. Тбилиси, 2009, с 24.
4. INNO-Policy TrendChart - Policy Trends and Appraisal Report , Georgia, 2007. с 14.
5. Концепция национальной инновационной системы Грузии. / Г. Иваниашвили-Орбелиани, К. Кикабидзе, Д.

Master Principles and Methods of Regional Competitiveness

Abstract

The principles and assessment methods of regional competitiveness are discussed in the work. Rising of regional economics, regional competitiveness in conditions of globalization, position preserving and its improving are spoken about. Definition of system of region competitiveness is given. The factors of region competitiveness are discussed. Inculcation of region image, the factors of region production and its competitiveness, rising and providing regional safety are spoken about. Preferences of region economical-geographic condition, measures for receiving other preferences by region are represented. Region specialization and place in the system of labour territorial dividing, instruments for attraction of firms in region are spoken about. The forms of vertical and horizontal competition between regions are discussed.

ზაზისი — კოლეჟი ცივილიზაციის გვირგვინი...

ნუგზარ ნადარაია

საქართველოს ჭყონდიდელ-ცოტნეიდელთა საზოგადოების თამჯდომარე, ფაზისის საერო-სამეცნიერო აკადემიის პრეზიდენტი, ეკონომიკის დოქტორი

საუკუნეების მანძილზე, ისტორიული ფაქტებით დადგენილი ჭეშმარიტების, პოლიტიკური კონიუქტურის ზეგავლენით, სუბიექტივიზმისაგან დაცვა, ყოველ პატრიოტს ღირსებასა და სიამაყესთან ერთად, ქვეყნისა და ერის წინაშე განუზომელ პასუხისმგებლობას აკისრებს. იგი, პირველ რიგში, მომავალი თაობისადმი ჩვენს მზრუნველ გულშემატკივრობას შეეხება. რამეთუ ყოველი მომდევნო თაობა წინამორბედისაგან მემკვიდრეობით გადაიბარებს მამულის შემდგომი ალორძინება-აღმშენებლობის საზრუნავს. ამ თვალსაზრისით, თანამედროვენი, თუ რამეს ვერ შევმატებთ სამშობლოს, ის მაინც შევუნარჩუნოთ შთამომავლობას, რაც ჩვენმა წინამორბედებმა გადმოგვაბარეს. რამდენადაც, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის პარალელურად, სულიერებისა და განსაკუთრებით ზნეობის რეგრესის საუკუნეში გვიხდება ცხოვრება. რაზედაც თავის ქადაგებებში გულისტკივილითა და ობიექტურობით მიუთითებს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II აღმაშენებელი. ჩვენი ამოცანაა, ლვთის ნებითა და მადლით, ობიექტურ ფაქტებზე (წყაროებზე) დაყრდნობით ისტორიული ჭეშმარიტების ძიება-დადგენა, მისი დაცვა და პროპაგანდა კი ფაზისის აკადემიის უპირველესი საზრუნავია. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი დღევანდელი სამეცნიერო კონფერენცია აღნიშნულის კონკრეტული გამოხატულება და დადასტურება. მივმართოთ ისტორიულ წყაროებსა და ფაქტებს, ისტორიის მსოფლიო მასშტაბის მკვლევართა ნააზრევსა, თუ ჩვენდამი ყურადსალებ ნაანდერძებ — ჭეშმარიტებას, რომელმიაც ეჭვისშეტანა დიდი ცოდვაა და ამდენად დაუშვებელია.

ფაქტი 1. ცნობილ ბერძენ ისტორიკოსებს შორის მნიშვნელოვანია სტრაბონის „გეოგრაფია“, რომელიც 17 წიგნად არის შედგენილი: „სტრაბონის (I საუკუნე) დახასიათებით ფაზისი დიდი სავაჭრო ქალაქი იყო. აქ თავდებოდა საერთაშორისო სავაჭრო-სატრანზიტო გზა, რომელიც მოდიოდა ინდოეთიდან, ჩინეთიდან და რომელსაც კასპიის ზღვით, ალბანეთით და მდინარე მტკვრით, შემდგომ კი შორაპანზე გავლით, შავი ზღვის სანაპიროებისაკენ მიჰქონდა საქონელი“. „ცნობილია, რომ მდინარე ფაზისი (რიონი) შორაპანამდე სანაოსნოდ გამოსადევი იყო და მისი მეშვეობით ხორციელდებოდა სატრანზიტო საქონლის გადაზიდვა. რასაც ვერ გავიზიარებთ მდ. ჭოროხზე, მისი ჩქარი დინებისა და მაღალი მთებიდან ქვა-ლორლის შავ ზღვაში ჩამდინარების მიზეზით. „ინდური საქონელი მდ. ამუ-დარიით ჩაპერნდათ კასპიის ზღვაში და იქიდან მტკვრით ამოჰქონდათ აღმოსავლეთ საქართველოში, აქედან კი მდინარე მტკვარითა და ხმელეთით — სურამის უღელტეხილით ეზიდებოდნენ დასავლეთ საქართველოში, სადაც საქონელი მდინარე რიონით, შავი ზღვის სანაპირო ქალაქ ფაზისს, ანუ ფოთს აღ-

ნევდა, რომელიც იმ დროისთვის ფრიად მნიშვნელოვან ნავსადგურად იქცა. პონტოს ზღვაში შემავალ მდინარესა და ქალაქს, ორივეს ფაზისი ერქვა. მდინარის ზღვასთან შესართავთან მდებარეობდა ტბა (პალიასტომი). მდინარე რიონი, როგორც ცნობილია, სათავეს რაჭის მაღალმთიანეთში იღებს, იმ მთას, საიდანაც გამომდინარეობს მდინარის სათავე, წყარო-შენაკადი, დღესაც ფასის მთა ეწოდება, ხოლო თანამედროვე რაჭველები და სვანები დღესაც კოლხეთის მაღალმთანეთის მევიდრებად მიიჩნევენ ამ უმშვენიერეს მხარეებს. გამოჩენილი ბერძენი ფილოსოფოსი არისტოტელე მიანიშნებს ფაზისზე, სადაც პატარა ტანის, მაგრამ კარგად მეწველი და ადგილობრივ პირობებს შევუბული ძროხები ჰყავთო (დღევანდელი კვარაცხელიას ცნობილი ჯიში). ძველი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნეში მოღვაწე არისტოფანე ახსენებს ულამაზეს ფრინველს ფასიანის, რომელიც ფაზისიდან პირველად ათენში ჩაუყვანიათ. ფრინველს ბუნებრივია, სახელი ქალაქ ფაზისის გამო შეარქვეს. ეს ფრინველია — ხოხობი, რომელიც დღესაც ბინადრობს ფოთში, ჭალადიდის დაბლობზე. დასახელებული ისტორიული ფაქტები ფაზისის საერო-სამეცნიერო აკადემიის მიერ რეგიონებში გამსვლელი სესიების ჩატარებისას დღესაც დასტურდება. მხედველობაში გვაქვს აკადემიის რეგიონული განყოფილებების გამსვლელ სესიებზე წარმოდგენილი სამეცნიერო შრომები (მეცნიერ მკვლევარები: რეზო პაპუაშვილი, გოგიტა ჩიტაია, სილოვან გვასალია, მამა ავთანდილი გიორგობიანი და სხვები).

დიდი ივანე ჯავახიშვილი ნაშრომში — „მატერიალური კულტურის ისტორია“ (ტ. 1, გვ. 115). აკადემიკოსი სიმონ ყაუხებიშვილი კი ნაშრომში „რას გვიამბობენ ძველი ბერძენი საქართველოს შესახებ“, აღნიშნავენ, რომ ძველი კოლხები როგორც ჩანს საკმაოდ განვითარებული ყოფილან ტექნიკური სამეცნებლო აზროვნების თვალსაზრისით. სტრაბონი დეტალურად აღნერს კოლხურ შენობებს კრამიტის ქანობიანი გადახურვით. ტყეების ჭარბად არსებობის საფუძველზე საძირკვლად იყენებდნენ დიდი ზომის ხის მორებს და კედლებსაც კრავდნენ და სანათურებიც ამ ხის ძელებით ამოჰყავდათ. შენობების სახურავი კი დაქანებული ქანობით ეწყობოდა, ჭარბი ნალექის სახურავიდან სწრაფად ჩამოსალვრელად. ფაქტი დადასტურებულია ყულევის არქეოლოგიური გათხრების (ხელმძღვანელი პროფესორი რეზო პაპუაშვილი) შედეგად მოპოვებული ნივთმტკიცებებით, დაცულია იქვე ყულევის ისტორიულ — არქეოლოგიურ გამოფენა საცავში.

წერილობითი წყაროებით დადასტურებულია, აგრეთვე, ძველ ციხე-სიმაგრეებში სამსაფეხურიანი წყალსადენის, საყოფაცხოვრებო ნაგებობების არსებობა, რაც თვალსაზრისით დასტურდება და დღესაც შემონახულია ნოქალაქევის (ციხე-გოჯის) არქეოლოგიური გათხრებისა და მეცნიერული შესწავლის შედე-

გად, რაზედაც ნათლად მიანიშნებს ქუჯი ეგრისელის მკვლევარი ლევან სანიკიძე წიგნში „საქართველოს სიქველე და სირცხვილი“, ასევე სამეცნიერო-არქეოლოგიური ექსპედიციის ხელმძღვანელი აკადემიკოსი პარმენ ზაქარაია წიგნში „საქართველოს ციხე-კოშკები“.

დასავლეთ საქართველოში ძველი წელთაღრიცხვის VII საუკუნეში ძლიერი კოლხეთის სახელმწიფოს არსებობას ადასტურებს „კოლხური თეთრი“, ვერცხლის მონეტის მოჭრა ხარის, შემდგომ ლომის გამოსახულებით. მოხეტა დღესაც დაცულია თბილისის აკადემიკოს სიმონ ჯანაშიას სახელობის სახელმწიფო მუზეუმის ფონდებში. ამასთან, ბერძნულ წყაროებში არის ცნობები, აქ მდინარე რიონის (ფაზისის) აუზში ხიდების, დაბლობის მასივზე, განსაკუთრებით, ზღვისპირას იპოდრომებისა და თეატრონების მშენებლობის ტექნიკის შესახებ და მრავალი სხვა ნაგებობების არსებობის თაობაზე.

აკადემიკოს შალვა ამირანაშვილის აზრით ჩვენს წელთაღრიცხვამდე V საუკუნეში ფაზისში (ფოთში) დუღდა ცხოვრება, იგი კულტურულ-რელიგიურ, საგანმანათლებლო - ეკონომიკურ ცენტრს წარმოადგენდა, რაზედაც ნათლად მეტყველებს ცნობილი ბერძენი ვაჭრის თემის - დაგორის დიდი ხომალდით ჩამოსკვლა კოლხებთან სავაჭროდ, აღებმიცემლობისა და ნატურით საქონლის გაცვლის ფორმით. საყურადღებოა ბერძნული წარწერა (დაცულია თბილისის სახელმწიფო მუზეუმის ფონდებში). ვერცხლის ფიალზე „მე ვარ აპოლონ წინამძღვლისა, „ფაზისელისა“, რომლის ფსკერზე დახვეული გველია თავანეულად გამოსახული. ვერცხლის ფიალა ეკუთვნის ფაზისში აგებული აპოლონის ტაძრის — ახალქენების მფარველ ღვთაებას. ბერძნული წყაროების მიხედვით დასავლეთ საქართველოს, როგორც ცნობილია, თავდაპირველად ერქვა აია, შემდგომ კი კოლხიდა, ლაზეთი, ეგრისი. ბერძნები, როგორც აღვნიშნეთ, ძველი წელთაღრიცხვის VII საუკუნეში ენვივნენ ამ ქვეყანას სააღებმიცემო ნიშნებით ვაჭრობისათვის. იმდროინდელი ბერძენი მოგზაურები და ლოგოგრაფოსები კამოს მილეთელი, ჰეკატე მილეთელი, სკილაკს კარიანოელი, აღნერენ ფაზისს (ფოთს), დიოსკურიას (სოხუმს), კავკასიის მთებს, მდინარე ფაზისს (რიონი), ჰოპოს (ცხენისნებალი). ახასიათებენ აქ მცხოვრებ ქართველურ ტომებს: კოლხებს, კორაქსებს, კოლებს, მოსხებს, მაკრონებს, მარებს, მოსინიკებს, ხალიბებს, ეხებიან ფლორისა და ფაუნისათვის ებულებურებებს.

როგორც ცნობილია, კოლხური კულტურა ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულში იღებს სათავეს. სულმნათ კლიმენტი შელიას აზრით კი იგი 5 ათასი წლისაა... კოლხიდა კარგად იყო ცნობილი გარე სამყაროსთვის, განსაკუთრებით კი ბერძნებისთვის. იგი გამოირჩეოდა მაღალგანვითარებული ბრინჯაოს, რეინისა და ოქროს წარმოებით, მხატვრული ხელოსნობით, შემდგომში ხდება რეინის სამეცნიერო და საბრძოლო იარაღების დამზადება. ყველასათვის კარგად არის ცნობილი კოლხური ცულები, თოხები, წალდები, ნამგლები, შუბები და სხვა ნაკეთობები და მათი იდენტური ყალიბები ვანის ნაქალაქარის, ცაშის, ყულევის, გერგეტას, ჭალადიდის, სენაკის და მდ. რიონის აუზში მდებარე ტერიტორიებზე არქეოლო-

გიური ექსპედიციების შედეგად მოპოვებული ნივთ-მტკიცებებით, რომელიც იქვე მდებარე გამოფენებსა და მუზეუმებშია დაცული. ადასტურებულია ოქროს მოპოვებისა და გადაწობის დიდი მემკვიდრეობა – აფეთქებული „საყდრისი-ყაჩაღიანი“-ს საბადო.

ფაქტი 2. როგორც ცნობილია, ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში (ტ. 10. გვ. 555) აღნიშნულია, რომ „საქართველოს გაქრისტიანების ხელშემწყობ ფაქტორთა შორის არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭებოდა საქართველოს ქრისტიანულ გარემოსაც, როგორც მკვლევარი ბატონი კოტე სარაჯიშვილი აღნიშნავს, შავი ზღვის ქვეყნების ქრისტიანულ მრევლში ბერძნებთან ერთად ქართული მოსახლეობაც იგულისხმებოდა. ქართული წარმართული რელიგია უკვე აღარ შეესაბამებოდა საზოგადოების განვითარების ახალ ფეოდალურ გეზს. სოციალურ-ეკონომიკური წინსვლის ნიადაგზე ქართველთა შემდგომი კონსოლიდაცია საჭიროებდა იდეოლოგიის (რწმენის) მძლავრ საშუალებასა და გამომხატველობას, რომელიც გამოდგებოდა არსებული თემობრივი ურთიერთობების უფრო მტკიცედ შეკავშირებისა და სხვა ახალი მონაცესავე თემების შემოსაერთებლად. ასეთი რელიგია და რწმენა კი მხოლოდ ქრისტიანობა იყო და არის საბედნიეროდ! მართლაც, ქრისტიანობა არა მხოლოდ პოლიტიკურად და ორგანიზაციულად განამტკიცებს ქვეყანას, არამედ კატალიზაციორია ხალხებში კულტურისა და განათლების, ეროვნული მწერლობისა და მთარგმნელობის განვითარებისათვის. ქრისტიანობა ყველა სხვა რელიგიასთან შედარებით უფრო პროგრესულ და მეცნიერულად დასაბუთებულ, ფაქტობრივ მოძღვრებას წარმოადგენს. „ქრისტიანობამ დადებითი გავლენა მოახდინა ქართველთა ზოგადი ფსიქოლოგიურ-ეროვნული ფენომენის თვისებების ფორმირებაზე. საერთო საეკლესიო ქართულმა ენამ, საერთო-საკულტო წეს-ჩვეულებებმა, კულტურითა და რწმენით შეკავშირა ქვეყნის სხვადასხვა კუთხე. სამშობლოს ცნება სათემო-კუთხეურ ფარგლებს გასცდა და უკვე გავრცელდა მთელ იმ ტერიტორიაზე, სადაც წირვა-ლოცვა ქართულ ენაზე ტარდებოდა“.

„ბერძნული წყაროების მიხედვით შავი ზღვის სანაპიროზე არსებობდა: ბიჭვინთის, სებასტიონის (სოხუმის) და ლაზიკის (ფაზისის) ეპარქიები. მოგვიანებით მათ მიუღიათ ავტოკეფალიები. ლაზიკის ეპარქიებს სათავეში ედგა ფაზისის მიტროპოლიტი, რომელსაც ექვემდებარებოდა: როდოპოლისის, საისინთა, ჰერეთა და ზიგანევთა (გუდაყვა) ეპარქიები. სებასტიონის (სოხუმის) ეპარქია უფრო პატარა იყო და მას დაქვემდებარებული ეპისკოპოსები არ ჰყავდა. ფაზისის მიტროპოლიტის ცენტრი იყო ქალაქ ფაზისში (ფოთში). აქ ჰქონდა თავისი ეპარქია ლაზიკის ეპარქიის მიტროპოლიტის. მას ექვემდებარებოდა ოთხი ეპისკოპოსი: როდოპოლისის (ვარციხის) ეპისკოპოსი, სავარაუდოდ, პირველმოსაყდრედ ითვლებოდა. პეტრა არის ლაზიკის ცნობილი ციხე-კოსტავის სიმაგრისა და ადმინისტრაციული ცენტრის პეტრას სახელი. მკვლევართა აზრით, საირინი არის დღევანდელ ფასში (ზუგდიდის რ-ი). კოლხეთის ეს ოთხივე სამიტროპოლიტო მეტე საუკუნემდე კონსტანტინების საპატრიიარქოში შედიოდა. მეათე საუკუნის პირველ წლებში (901-907) ლაზეთის ეპარქია თავისი ოთხი საეპისკოპოსო კათედრით (როდოპოლისი,

ცაიში, პეტრა ზიგანევი-გუდაყყა) არ ექვემდებარებოდა კონსტანტინეპოლის პარტიარქს. იგი მცხოვრის საკათალიკოსო დაუკავშირდა... არცერთ შემდგომ ნოტიციაში (XIII, X, X, X) რომელიც თარიღდება X საუკუნიდან, ძველი ეპარქია ლაზიკისა, რომლის მიტროპოლია ფაზისში (ფოთში) იყო, კონსტანტინეპოლის პატრიარქისადმი დაქვემდებარებულ საყდართა შორის არ ჩანს“.

ფაქტი 3. ქრისტიანობა, როგორც ყველა სხვა სარწმუნოებასთან შედარებით პროგრესული და ფაქტობრივად რეალური, ღვთითურთხეული მრნამსი, მეცნიერულ მონაცემებსა და საფუძვლებს დამკვიდრებული მოძღვრება, სწორედ ფაზისში (ფოთში), კულტურის, განათლების, სულიერებისა და ეკონომიკის აღორძინებულ შევიზღვისპირეთის ამ მნიშვნელოვან ცენტრში, გზას უკვალავდა კოლხეთის (ფაზისის) აკადემიის დაარსებასა და საუკუნეების მანძილზე (III-XIII ს.ს.). მის წარმატებულ ფუნქციონირებას, სადაც ღებულობდნენ აღზრდასა და განათლებას ქრისტიანობისა და სახელმწიფო ორგანიზაციების თვალსაჩინო მოღვაწეები. აღნიშნულის უტყუარი დადასტურება ბიზანტიილი ორატორისა და ფილოსოფოსის თემისტიოსის (317-388 წწ) ცნობა ფაზისში (ფოთში) უმაღლესი სკოლის არსებობის შესახებ. დიდი ივანე ჯავახიშვილი ბიზანტიოლოგის ლატიშევისეულ ნაშრომზე დაყრდნობით წერს: „ელინური სწავლა-განათლებისთვის ნაყოფიერი ნიადაგი აღმოჩნდა კოლხეთში და ქვეყანა ელინური კულტურისა და „მუზათა სადგურად უქცევიათ“. კოლხებს იმ დროისათვის სადღესასწაულო ყრილობებშიც კი უსახელებიათ თავი რიტორიკითა და მჭერმეტყველებით“. ასევე ცნობილია თემისტიოსის რჩევა სწავლის მოსურნე ახალგაზრდისადმი, რომელიც თხოვდა მას დახმარებოდა ათენში ან კონსტანტინოპოლში უმაღლესი განათლების მიღებაში. (თემისტე 27-ე სიტყვა) - მე თავად უმაღლესი განათლება მივიღე არა ათენში და კონსტანტინეპოლში, არამედ ფაზისში. ამდენად კოლხეთის (ფაზისის) აკადემია ბიზანტიის ანალოგიურ სასწავლებლებთან შედარებით ყველაზე დანინაურებული გახლდათ იმ დროისათვის (III-VIII სს). აკადემიკოს შალვა ნუცუბიძის მტკიცებით: თემისტე სრულიად ნეიტრალური პირია და აქ სუბიექტივიზმი უნდა გამოირიცხოს, რადგან იგი სრულებითაც არ არის დაინტერესებული კოლხეთში სწავლა-განათლების, აღზრდისა და რიტორიკაში წრთვნის განდიდებით. ისტორიულ წყაროებში ისიც ცნობილი, რომ თემისტიოსის მამასაც ევგენიოსს (III ს.) კოლხეთის აკადემიაში მიუღია უმაღლესი განათლება და ამით მამა-შვილი ორთავენი ამაყობდნენ. ფაზისის (კოლხეთის) აკადემიაში არა მხოლოდ ცხენზე ჯირითს, შუბისა და ბაღროს ტყორცნას ასწავლიდნენ, მეზობელ ბარბაროსთა მსგავსად, არამედ წრთვნიდნენ რიტორიკულ ხელოვნებაში, ფილოსოფიაში, ისწავლებოდა ქრისტიანული მოძღვრება, საბუნებისმეტყველო დარგები, სავაჭრო საქმე, ამზადებდნენ სახელმწიფო სამართლის მოღვაწეებს... ე.ი. აკადემია „მუზების ტაძარს“ წარმოადგენდა. თემისტიოსი სიამაყით აღნიშნავს „მე რიტორიკის ნაყოფი მოვწყვიტე პონტოს ბოლოში, ფაზისის მახლობლად, სადაც არგომ თესალიიდან დაისადგურა და სადაც ვეზიარე „მუზებისა და სიბრძნის ტაძარში“.

ჩვენს წელთაღრიცხვამდე — ქრისტეს დაბადებამდე კოლხეთის შავიზღვის (პონტოს ზღვა) სანაპიროზე არსებობდა ქალაქები: პიტიუნტი (ბიჭვინთა), დიოსკურია (სოხუმი), ფიზიისი (ფოთი) და პეტრა (ციხისძირთან). მათ შორის, უპირველესი და მნიშვნელოვანი სანაოსნო, კულტურულ-საგანმანათლებლო, სავაჭრო და ეკონომიკური ცენტრი ქალაქი ფაზისი იყო. სხვა ქალაქები უმნიშვნელო და ნაკლებად ცნობილია ბიზანტიურ-ბერძნულ წყაროებში და რომ ფაზისის გარდა კოლხეთში სხვაგან რაიმე კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრი არსად არ არსებობდა. ამას უტყუარად ადასტურებს ბერძენი მოაზროვნების მამა-შვილის ევგენიოსისა და განსაკუთრებით თემისტიოსის ღრმად ფილოსოფიური, ისტორიული წყაროები, რომლებიც დაცულია ათენის ანტიკური ხანის ხელნაწერთა სახელმწიფო მუზეუმის ფონდებში. ამიტომ სხვა აღტერნატივის ძიება, მათ შორის, პოლიტიკური კონინკურითა, თუ ბიზნესის ინტერესებით ყოვლად გაუმართლებელია და უსაფუძვლოდ უნდა მივიჩნიოთ. რატომ უნდა ვეძიოთ შევთხად და ვამტკიცოთ ისტორიული კოლხეთისადმი ისეთი უბატივცემულო, შეურაცხმებული მოსაზრებები, რომლებიც არცერთ ისტორიულ წყაროებში არ არის მინიშნებული და არსად არ საბუთდება. მოურიდებლად ვეტყვია ამ სენითა, თუ პოლიტიკური და ბიზნესის ინტერესების დამკვეთებს, პირველიგში, ვაი მეცნიერებს, რომ არც საქართველო, არც ქართველი ერი და არც მისი ისტორია დღეიდან არ იწყება და ვერც შეიქმნება სუბიექტივიზმის ზეგავლენით, რადგან მას ვერ და არ მიიღებს სახელმძღვანელოდ ქართველი ერი და მართლმადიდებლური დედა ეკლესია. ცხობილი მეცნიერი რ. შტაინერი ხაშრომში - ვარდისა და ჯვრის საიდუმლოება (თბ. 1994 წ. გვ. 49) აღნიშნავს: „სწორედ სენებულ სკოლაში შეძლეს ქრისტეს იმპულსის აღქმა და ისეთ ნათელებილვას მიაღწიეს, რომ წმინდა პავლეს საუკეთესო მიმდევრებიც გახდნენ, თავის თავში გასაკუთრებულად გაითავისეს რა ქრისტიანობა.

ზემოთ ნააზრევიდან გამომდინარე წარმოგიდებენ ჩვენს მიერ ისტორიულად უტყუარ წყაროებზე დაყრდნობით შემუშავებულ დასკვნებს:

1. საუკუნეების მანძილზე ისტორიული ფაქტებით დადგენილი ჭეშმარიტების, პოლიტიკური კონინკურტურის ზეგავლენით, სუბიექტივიზმისაგან დაცვა ყოველ პატრიოტს ლირსებასა და სიამაყესთან ერთად ქვეყნისა და ერის წინაშე განუზომელ პასუხისმგებლობას აკისრებს. იგი, პირველ რიგში, მომავალი თაობებისადმი ჩვენს მზრუნველ გულშემატკივრობას შეეხება. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი დღევანდებილი სამეცნიერო კონფერენცია აღნიშნულის კონკრეტული გამოხატულება და მტკიცებულებაა. დამეთანხმებით, რაც დამსახურებულად მხოლოდ მისასალმებელია და საბედნიეროდ უსაფუძვლო რევიზიას არ ექვემდებარება.

2. ისტორიული წყაროებით დადასტურებულია, რომ ცნობილი „დიდი აბერძუმის გზა“, ანუ საერთაშორისო სავაჭრო-სატრანზიტო გზა, რომელიც ევროპასა და აზიას აკავშირებდა, მოდიოდა ჩინეთიდან, ინდოეთიდან და რომელსაც კასპიის ზღვით აღბანეთითა და მდინარე მტკივრით სურამის უღელტეხილის გავლით, შორაპნიდან მდინარე რიონისა (ფაზისის)

ჩამდინარე შენაკადების მეშვეობით საქართველოს ტერიტორიაზე შავი ზღვის (პონტოს ზღვა) სანაპირო ქალაქ ფაზის (ფოთს), აქედან კი ხმელთაშუა ზღვისპირეთსა და მიმდებარე ქვეყნებს უკავშირდებოდა. ამდენად, ფაზისი (ფოთი) იმდროისათვის მნიშვნელოვანი სანაოსნო-სავაჭრო, კულტურულ-საგანმანათლებლო, ეკონომიკური ცენტრი გახლდათ, მაღალგანვითარებული ტექნიკურ-სამშენებლო აზროვნებით, მეტალურგიით, მწერლობითა და რელიგიურობით, ჩვენი წელთაღრიცხვიდან კი - ქრისტიანობით. ფაზისი კარგად იყო ცნობილი გარე სამყაროსათვის. ქვეყანას (დასავლეთ საქართველო), რომელშიც მდებარეობდა ფაზისი და ასე ძლიერად ჩქეფდა სიცოცხლე ერქვა აია, შემდგომში კი - კოლხიდა, ლაზეთი, ეგრისი. ბერძნები ძევლინელთაღრიცხვის VII საუკუნეში ენვივნენ ამ ქვეყანას, რასაც თავადვე ბერძნულ ისტორიული წყაროებით ადასტურებენ. კოლხეთის კულტურა ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის დასაწყისში იღებს სათავეს და ფაზისი (ფოთი) მისი გვირგვინია, ამიტომ დასახელებული ცივილიზაციის ცენტრის (გვირგვინის) ძება ვანში, ბათუმში, თუ სოჭში ეს დიდი და გამოუსწორებელი ცოდვა და მკრეხელობაა... სამეგრელო იყო და არის ერთიანი განუყოფელი დედა-საქართველოს ხერხემალი, ფოთი (ფაზისი) კი – მისი ზურგის ტვინია. იგი გუბაზ მეფის, ქუჯი ეგრისელის სიბრძნე და შორსმჭვრეტელი დაპლომატია, გიორგი ჭყონდიდელის (გ. ბედია) მწიგნობრობა და უღალატობა, ცოტნე დადიანის რაინდობა, კონსტანტინე გამსახურდიას ეროვნული სულისკვეთება, სახალხო ექიმი იოსებ უორდანიასა და დეკანოზ მამა ილია კარტოზიას კეთილმოყვარეობა მოყვასის სიცოცხლის გადასარჩენად საკუთარის უანგაროდ განირვის მზადყოფნით, ზვიად გამსახურდიას, უიული შარტავას და სხვა მრავალთა გმირობა და ზნეობა. ღვთივკურთხეულია ჯიში და მოდგმა ღვთისმშობლის წილხვედრი ქართველი ერისა და სრულიად საქართველოსი. ამინ!

3. ქრისტიანობა, მეცნიერულ მონაცემებსა და საფუძვლებს დამკვიდრებული მოძვრება, სწორედ ფაზისში (ფოთში) კულტურის, განათლების, სულიერებისა და ეკონომიკის აღორძინებულ შავიზღვისპირეთის ამ უმნიშვნელოვანეს ცენტრში გზას უკალავდა კოლხეთში ფაზისის აკადემიის დაარსებასა და საუკუნეების მანძილზე (III-VIII სს) მის წარმატებულ ფუნქციონირებას. აკადემიაში მზადდებოდა სახელმწიფო და სასულიერო მოღვაწე-წინამძღოლნი, მეცნიერული რიტორიკის დიდოსტატები. მათ შორის, აღსანიშნავია მეფე გუბაზის, ფარტაზის, აიეტის, და წათეს საჯარო გამოსვლები საქართველოს ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის პოლიტიკური ორიენტაციის თაობაზე, რაც აქტუალურობას დღესაც ინარჩუნებს. სახალხო რიტორიკის ეს შედევრები დაცულია საქართველოს ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდებში. რუის-ურბნისის ცნობილი საელკესიო კრების წყაროებთან ერთად — დიდი დავით აღმაშენებლისა და ასევე დიდი გორგი ჭყონდიდელის (გიორგი ბედია) ღვანლის ამსახველი მატეანით.

ქართველი კაცისათვის, სამშობლოს თავდადების მოვალეობასთან ერთად, ღირსების გრძნობის ჩანერგვა-განმტკიცებაში განსაკუთრებული როლი განეკუთვნება ქართულ მართლმადიდებლურ სამო-

ციქულო, ავტოკეფალურ — დედა ეკლესიას, წმინდა სინოდს, მისი უწმინდესობისა და უნეტარესობის, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II აღმშენებლის მეთაურობით. ადამიანმა, ღვთის შვილმა მიწიერი კეთილდღეობა არ უნდა მიიღოს ღირსებაზე უარის თქმით, მითუმეტეს, უღირსთა ავანტურული მხარდაჭერით, რადგან ასეთი ქმედება წყევლისა და ღალატის ტოლფასია, როგორც პიროვნებისთვის, ასევე ერისა და მთლიანად ქვეყნისთვის. საზოგადოება, რომელიც ღირსების, ჭეშმარიტების მადლ მოკლებულია განწირულია გადაგვარებისა და დაღუპვისათვის... სწორედ ამ ტრადიციების დამადასტურებელია ის ფაქტი, რომ კოლხეთის (ფაზისის) აკადემია პირველი უმაღლესი სასწავლებელია ყოფილი საბჭოთა კავშირის მთელს ტერიტორიაზე, რაც დიდ საბჭოთა და პედაგოგიკურ ენციკლოპედიებშიც არის აღნიშნული და დადასტურებული. ფაზისის საერო-სამეცნიერო აკადემია გახლავთ დედა აკადემია იყალთოს, გელათის, ეროვნული და სხვა, სადღეისოდ, ფუნქციონირებადი დარგობრივი აკადემიებისა. ეს ფაქტი, გარდა იმისა, რომ საამაყოა, დიდ პასუხისმგებლობასა და მოვალეობასაც გვაკისრებს. ასევე შემთხვევითობად არ უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტიც, რომ გასული საუკუნის მეორე ნახევარში სწორედ ფოთში (ფაზისში) სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II აღმშენებელის ლოცვა-კურთხევით მსოფლიოში სახელგანთქმულმა ქართველმა მეცნიერებმა აკადემიკოსებმა: ილია ვეკუამ, ალექსანდრე ბარამიძემ, ნიკოლოზ მუსხელიშვილმა, შალვა ნუცუბიძემ, აკაკი შანიძემ, ვიქტორ კუპრაძემ, ევგენი ხარაძემ, ანდრია აფაქიძემ, ცოტნე მირცხულავამ, ეგნატე ფიფაძემ, გიორგი ჯიბლაძემ, კოტე ჩაჩავამ, გიორგი ჩიტაიამ, პავლე ინგოროვამ, პარმენ ზაქარაიამ, პროფესორებმა დავით ხახუტაშვილმა, ილია ტაბაღლამ, ვენორი ქვაჩახიამ და სხვებმა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის გამსვლელ სესიაზე ფოთში, ქალაქის საზოგადოების მოთხოვნითა და მხარდაჭერით, ოფიციალურად აღადგინეს III-VIII საუკუნეებში წარმატებით ფუნქციონირებადი ფაზისის (კოლხეთის) მეცნიერებათა აკადემიის საქმიანობა, რომელიც საბედნიეროდ დღესაც მოქმედებს და ზრუნავს თავისი სამოქმედო პროგრამით, წესდებითა და უფლება-მოვალეობებით. ფაზისის აკადემიის უმთავრესი ამოცანაა შეისწავლის კოლხეთის ისტორია, კოლხურ-იბერიული ე.ი. ქართული ცივილიზაცია და პროპაგანდა გაუწიოს მას ფაზისის აკადემიის ყმთავრესი ამოცანაა შეისწავლის კოლხეთის ისტორია, კოლხურ-იბერიული ე.ი. ქართული ცივილიზაცია და პროპაგანდა გაუწიოს მას ფაზისის აკადემიის ყოველწლიურ ურნალ „ცოტნე იდელის“ მეცნიერებით. სადღეისოდ თუ როგორ ვასრულებთ ამ საპატიო და საპასუხისმგებლო ამოცანას ეს თქვენთვის მოგვინდვია, ჩვენო მშობლიურო, საფიცარო ფოთელები. საქართველოს დედაქალაქის - თბილისის სამეცნიერო ცენტრებთან ერთად აქვე სისტემატურად უზრი უნდა დავუგდოთ სამეგრელოს დედაქალაქის – ზუგდიდის პოზიციას, გულდასმით მოვალეობით და გავითვალისწინოთ იგი პრაქტიკულ საქმიანობაში.

მართლაც, ღირსების გრძნობა საიმედო და-საყრდენი და გადამრჩენია ერისა, ამიტომაც საფუძვლიანად უნდა შევისწავლოთ ამ უმაღლესი საგანმანათლებლო სკოლის წარსული ისტორიულ, ლიტერატურულ, ფოლკლორულ და სხვა წყაროებზე

დაყრდნობით და მხოლოდ მათ საფუძველზე გამოვიტანოთ დასკვნები. ესეც ხომ ღირსების საქმეა და ჩვენი საშვილიშვილო მოვალეობაა.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ფაზისის საერო-სამეცნიერო აკადემიის სამეცნიერო კონფერენცია აყენებს საკითხს ქვეყნისა და ადგილობრივი საქალაქო, რაიონული, სამხარეო თვითმმართველობის სადირექტივო ორგანოების, საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა სინოდის წინაშე ქ. ფოთს დაუბრუნდეს ისტორიული სახელი ფაზისი, ხოლო ფოთისა და ხობის ეპარქია ინოდებოდეს ფაზისის

სამიტროპოლიტოდ მასში დაქვემდებარებულ ისტორიულ ეპარქიებთან ერთად (ჩატარდა კენჭისყრა, წინადადებები მიღებულ იქნა ერთხმად მხარდაჭერის ოვაციის თანხლებით). მისასალმებელია საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტისა და აკადემიის პრეზიდიუმის მხარდაჭერის პოზიცია ამ ისტორიული გადაწყვეტილებების მისაღებად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ს. ყაუხჩიშვილი - რას გვიამბობენ ძველი ბერძნები საქართველოს შესახებ თბ. 1963, გვ. 66.
2. ვლ. გაგუა - კოლხეთის (ფაზისის) აკადემია გვ. 16.
3. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. 10. გვ. 555; იხ. 3 იქვე გვ. 198
4. ბიზანტიური მწერლობის ცნობები საქართველოს შესახებ. ს. ყაუხჩიშვილის თბ. 1952 ნ. გვ. 128-130.
5. ივ. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია გვ. 253
6. შ. ნუცუბიძე. ქართული ფილოსოფიის ისტორია ტ. 1, თბ. 1956. გვ. 96

საქართველოს წყალსაცავის ზემოქმედება გარემოზე და
ელაქების თანილისისა და მცხეთის წყალმომარაგება

ირაკლი მიქაძე

გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

საქართველომ საქართველოს ტერიტორიაზე 44 წყალსაცავია, რომელთა საერთო ფართობია 163 კმ², ხოლო მოცულობა 3,3 მლნ. კუბ. მეტრი. წყალსაცავები ძირითადად გამოყენებულია ჰიდროელექტროსადგურების ასამუშავებლად, საირიგაციოდ, წყალმომარაგებისათვის და თევზის მეურნეობის ობიექტებად. საქართველოს წყალსაცავები წარმოდგენილია კასკადების (გალი-ჯვარის, შაორი-ტყიბულის, სამგრის) ან წყალსატევების (ნალკის, უინვალის) სახით.

დასავლეთ საქართველოს კაშხლიანი წყალსაცავები მხოლოდ ენერგეტიკაში, ჰიდროელექტროსადგურების წყლის რესურსების დარეგულირებისთვისაა შექმნილი. მათ შორის უდიდესი, ჯვრის წყალსაცავი, სპეციალურად ენგურჰესის-თევზის შექმნა. მისი სიღრმეა 226 მ, ხოლო ზედაპირის ფართობი – 13,5 კვ. კმ, წყლის მოცულობა – 1100 მლნ კუბ. მეტრი.

ფართობით საქართველოში უდიდესია წალკის წყალსაცავი (33,7 კვ. კმ), რომელიც შექმნა მდინარე ხრამის ხეობაში, ზღვის დონიდან 1506 მ სიმაღლეზე. წყალსაცავი ემსახურება 2 ჰესს: ხრამპეს I და ხრამპეს II, ასევე, განვითარებულია თევზის რეწვა. წალკის წყალსაცავის შევსების შემდეგ, დაიტბორა. მე-XI-ე საუკუნის ეკლესია და რამდენიმე სახლი.

წალკის წყალსაცავი ზამთრის პერიოდში იყინება, რის გამოც, წყლის დონე საკმაოდ იკლებს, ამ პერიოდში ეკლესია ისევ ნახულობს დღის სინათლეს. ამჟამად, ამ ბაზილიკური ტაძრის მხოლოდ 3 კედელია შემორჩენილი და ისიც, საკმაოდ სავალალო მდგომარეობაშია. ზამთრის პერიოდში, როდესაც წყალსაცავი მთლიანად გაყინულია, ტაძრამდე მისვლა უფრო ხელსაყრელია. სვანებმა, რომლებიც აქ ჩამოასხლეს, ამ პერიოდს დაუკავშირეს თავიანთი სახალხო დღესასწაული – ლაპხრობა. დიდი მარხვის დაწყებამდე, მათ ამ ტერიტორიაზე ლამპრები მიაქვთ და დღესასწაულობენ.

ტაძარი აგებულია რელიეფური ქვებისაგან, მათზე გამოსახული ჯვარი და წარწერები ჯერ კიდევ იკითხება. ტაძარი როდესაც წყალშია, უფრო დაცულია, მაგრამ წყლიდან განთავისუფლების პერიოდში, მას საფრთხეს უქმნის ამ ადგილისათვის დამახასიათებელი ძლიერი ქარი. ქარის ზემოქმედებით, ტაძრის კედლები სწრაფად იფიტება და იშლება. ტაძრის ახლოს არის ძველი ბერძნული საფლავები, რომელიც მთლიანად დატბორილია.

მნიშვნელოვანია აგრეთვე რაჭის ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე მდებარე შაორის ქვანაყარი კაშხალი და წყალსაცავი, რომლის წყლის მოცულობაა 90,6 მლნ კუბ. მეტრი. წყალსაცავის შექმნამდე ქვაბულის ფსკერი წარმოადგენდა ალბური მცენარეულობით დაფარულ დაჭაობებულ ვაკეს. წყალსაცავს აქვს სამკუთხედის ფორმა, რომლის წვეროებშიც არის ორი ვიწრო ყურე: პერევისას და ხვრელიეთის. შაორის წყ-

ალსაცავით დაიტბორა უნიკალური სასმელი წყლები და ტბები – „ძროხის თვალა“ და „ხარის თვალა“, შაორის წყალსაცავი ძირითადად საზრდოობს მინისქვეშა წყლებით, რომლებიც გამოდიან, როგორც წყალსაცავის ფსკერზე, ისე პერიფერიაზე,

შაორის წყალსაცავი ავსება ინყება მარტის დასაწყისიდან და გრძელდება ივნისის ბოლომდე, ამ პერიოდში დონის სამუშალო დღელამური ნამატი შეადგენს 4 სმ. დიდი წყალმოვარდნების დროს წყლის დონე დღელამის განმავლობაში 80 სმ–დე მატულობს. გაზაფხულ–ზაფხულის აკსების ფაზაში წყალსაცავის დონის უდიდესი ნიშნული 11,5 მ აღწევს.

შაორ-ტყიბულის წლიური მარეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების კასკადი მდებარეობს ტყიბულის მუნიციპალიტეტში, ქ. ტყიბულის ტერიტორიაზე, რომელსაც წყლით ამარაგებს მდ. შაორი და შაორის წყალსაცავი. ძალური კვანძი განთავსებულია ქალაქ ტყიბულში. სადგური ექსპლუატაციაში გადაეცა 1955 წელს. მისი დადგმული სიმძლავრეა 38 400 კუტ, ხოლო საპროექტო საშუალო წლიური გამომუშავება 114 მილიონი კილოვატსაათი.

სიონის წყალსაცავი მდებარეობს მდინარე ივრის შუა წელში, რომელსაც უკავია სიონის ქვაბულის ფსკერი. წყლის საერთო მოცულობაა 325,4 მლნ. კუბ. მეტრი, წყალსაცავი განკუთვნილია მდინარე იორის ჩამონადენის მრავალნლიური რეგულირებისათვის და სარწყავად. სიონის ჰიდროკვანძი მცირე ჰესების კასკადის მოქმედებასაც განაპირობებს.

სიონის წყალსაცავშიც დაიტბორა ტაძარი, რომელიც ფერდალური პერიოდის ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთ ადრეულ ძეგლს წარმოადგენს. სიონის წყალსაცავში ჩაძირული ტაძრის იდენტური მაკეტი ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ინახება. ამ ეკლესის რამდენიმე მცირე მასშტაბის ნაგრევი ჯერ კიდევ შემორჩენილია, თუმცა, მათი დანახვა შეუძლებელია წყალდიდობის პერიოდში.

თბილისის წყალსაცავი შექმნა მდ. მტკვრის ნამდინარევზე, სადაც ადრე 3 მლაშე ტბა იყო, გამოიყენება: თბილისის წყალმომარაგებისათვის, სარწყავად, თევზის სარწავად და საწყლოსნო სპორტისათვის. წყალსაცავი საზრდოობს მდინარეების იორისა და არაგვის წყლებით. წყლის მოცულობა – 308 მლნ. კუბ. მეტრი, მაქსიმალური სიღრმე – 45 მ.

უნივერსიტეტის ჰიდროკომპლექსი მდებარეობს მდ. არაგვზე, სოფ. ანანურსა და დაბა უნივერსიტეტის კიბის გარეთ. ანანურის კაშხლის სიმაღლეა 102 მეტრი, იგი ქმნის 500 მლნ კუბ. მეტრი მოცულობის წყალსაცავს, რომელსაც კომპლექსური ფუნქცია აკისრია: ჰიდროელექტროსადგურისათვის – ზაფხულის მარეგულირებელისა და ქალაქების თბილისისა და მცხეთის წყალმომარაგების. თბილისის სასმელ-სამეურნეო წყლით მომარაგება, ხორციელდება გვირაბის საშუალებით.

გარდა ამისა, 12 კუბ. მეტრი წყალი მიეწოდება სამგრ-
რის რაონს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების
მორწყვის მიზნით.

1971 წელს სოფ. ჟინვალის ტერიტორიაზე დაიწყო ჟინვალის ჰიდროკომპლექსის მშენებლობა და სოფელი მოექცა დატბორვის ზონაში. ამის გამო, სოფ. ჟინვალის მოსახლეობა გადაასახლეს ტერიტორიაზე, რომელიც მდებარეობს სოფ. ლე-ბის – არანისისა და ბიჩნიგაურთკარს შორის, მცირე ნაწილი - სოფელ ჩინთის მახლობლად.

ამგვარი, გრანდიოზული პროექტის განხორციელების აუცილებელი პირობაა, მშენებლობის დაწყებამდე ტერიტორიის სრული არქეოლოგიური გამოკვლევების ჩატარება, რადგან წყალსაცავის შევსების შენდეგ მეცნიერული კვლევების ჩატარების საშუალება აღარ არსებობს. შინგვალის წყალსაცავის შემთხვევაში ეს მოთხოვნა დაირღვა, რადგან არქეოლოგიური გამოკვლევები და სამშენებლო სამუშაოები დაიწყო ერთდროულად, 1971 წელს.

ჟინვალის პიდროკომპლექსის მშენებლობას-
თან დაკავშირებით ჩამოყალიბდა ივანე ჯავახიშ-
ვილის სახელმძის ისტორიის, არქეოლოგიისა და
ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის ჟინვალის კომპლექსის
არქეოლოგიური ექსპედიცია (ხელმძღვანელი რ. რა-
მიშვილი). სოფ. ჟინვალის ტერიტორიაზე, სრული
გათხრების ჩატარება ვერ მოხერხდა, რის გამოც,
მრავალი საუკუნის არქეოლოგიური განძის დიდი
ნაწილი წყალმა დაფარა.

იმ ადგილას, საბაც დღეს უინვალის წყალსაცავია, შეუა საუკუნეების მდიდარი, ქართული ქალაქი უინვა-ლი მდებარეობდა თავისი ციხე-კოშკებით, გზებით და სასახლეებით. გათხრების დაწყებისთანავე გამოჩნდა ძველი ნასახლარები. მსოფლიო სავაჭრო გზაჯვა-რედინზე მდებარე მდიდარი სავაჭრო და ხელოსნების ქალაქი წერილობით წყაროებში პირველად გამოჩნდა იმ დროს, როცა დავით აღმაშენებელმა ყივჩაღები ჩამოაასახლა. შემდეგ თამარმა, უინვალი, დროებით სარგებლობაში მის ერთგულ ჭიაბერ მანდატურ-თუხუცესს უბოძა. გათხრების დროს, ეკლესის ქვეშ ჭიაბერ მანდატურთუხუცესის გაძარცვული სამარხი აღმოჩნდა, თუმცა აკლდამაში ბევრი საინტერესო რამ იყო შემორჩენილი. ჭიაბერის საფლავზე მიმობნეული იყო თამარის დროინდელი 17 მონეტა, ამ აღმოჩე-ნამდე მხოლოდ თამარისდროინდელი ორი მონეტა იყო ცნობილი.

არქეოლოგიური კვლევების მიუხედავად, მრავალი ისტორიული ძეგლი გაუთხრელი დარჩა, წყალმა დაფარა აუკარება ბრინჯაოსა და ლითონის იარაღი და სამკაული. უინვალის კოშკის ნახევარი მხარე უკვე ჩამონგრეული იყო, როცა არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს სასმელი წყლის აუზი და ღამის სათევი ითახები. უინვალის კაშხალთან ჩაიძირა მდინარის ორივე სანაპიროზე მდებარე ქალაქის ჭიშკარი და მეთორმეტე საუკუნის „ჯვარიპატიონის“ სახელობის ტაძარი, რომელიც 6 თვე წყალშია მოქცეული.

ჟინვალის წყალსაცავი 1984 წლამდე არ იყო დატბორილი, გარდა ბაზილიკური ტიპის ტაძრისა, წყალსაცავში ბევრი ნანგრევი მოჩანს. 80-იან წლებამდე, სანამ ეს ტერიტორია დაიტბორებოდა, „ჯვარისათიოსნის“ ეკლესია დიდი მნიშვნელობის წმიდა სალოცავა და ისტორიულ ძეგლს წარმოადგენდა.

ტაძრის წყლისგან განთავისუფლების პერიოდში მიმდინარეობს მისი კედლების დაშლა, ტაძრის ქვების გამოფიტვის პროცესი იმდენად სწრაფად ხდება, რომ უახლოეს პერიოდში შეიძლება სრულად ჩამოიშალოს თაღი, რომელიც ბაზილიკურ ტაძარს ჯერ კიდევ თავზე ადგას.

აღსანიშნავია, რომ “ჯვარიპატიოსნის” ეკლესიის იდენტური ტაძარი ააშენეს ამ ტერიტორიის სიახლოეს, რომელიც ამჟამად მოქმედია.

საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში გადაწყვეტილებებს იღებდა საკავშირო მთავრობა, რომელსაც ადგილობრივი ხელისუფლება სრულად ემორჩილებოდა, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოშიც მრავლად არიან ე.წ. „ტექნოკრატები“, რომლებიც პირველ რიგში გამოდიან უწყებრივი ინტერესებიდან და მეორეხარისხოვნად მიიჩნევენ ეკოლოგიურ და სოციალურ-კულტურულ ფასეულობებს.

ეს საკითხი დღესაც მწვავედ დგას მდ. ენგურის ხეობაში, სადაც განზრახულია ჰესების კასკადის მშენებლობა. ანალოგიურ მდგრმარეობაში აღმოჩნდა მესტიის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის ნაწილი ხუდონპესის პროექტის გამო, რომელიც ბლოკირებულ იქნა საზოგადოებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ, როგორც მშენებლობა, რომელიც შეიცავს ეკოლოგიური კატასტროფის მაღალ რისკს და მოითხოვს რამდენიმე სოფლის (ხაიშის, გაღმახაიშის, ტობარის, დაკარის, ლუხის, ლაჯარის, ქვედა წვირმინდისა და დალალხორალის) გადასახლებას. გარდა ამისა, დაიტბორება წმინდა გიორგისა და ანდრია პირველწოდებულის ეკლესიები და სოფლების ხაიშისა და ტობარის სასაფლაოები.

თბილისის წყალსაცავი შეიქმნა 1953 წელს, რომელიც თავდაპირველად მარაგ-დებოდა მხოლოდ მდ. იორის წყლებით, უინვალის წყალსაცავის შექმნის შემდეგ იგი ასევე მარაგდება მდ. არაგვის წყლებით. თბილისის წყალსაცავს აკისრია ქ. თბილისის წყალმომარაგების სარეზერვო ფუნქცია.

წყალსაცავების დადებითი მხარეებია, მდინარეების წყლის ნაკადის დარეგულირება და მისი ჰიდროელექტროსადგურებისათვის მაქსიმალური გამოყენება, ასევე, ქალაქებისა და დასახლებული პუნქტების წყალმომარაგება, ირიგაციას მიზნით გამოყენება, თევზის რეწვისათვის და საწყლოსნო სპორტის განვითარების მიზნით.

ମାଘରାମ ନ୍ୟାଲ୍ଲିସାଫ୍ରାଙ୍କେବ୍ଳସ ଉତ୍ସବପାଦିତ ମହାରାଜୀବିତ୍ତ
ମରାଵଳାଧ ଗାଥିନୀା: ପ୍ରକଳିଷ ସାମ୍ବାରୁନ୍ଦେଶ୍ବିତ ରାମପ୍ରାଣ-
ଲୋକେଶ୍ଵର ଗାର୍ବେମନ ତିରନ୍ଦମ୍ଭେବ୍ଳସ, ନିରଦ୍ଵେଶ୍ଵା ଶୁନ୍ଦେଶ୍ବରିତ୍ତ
ନିରନ୍ତାନିରନ୍ତରନ୍ଦା, ଉତ୍ତରନ୍ଦର୍ଭେବ୍ଳସ ସାମ୍ବାରୁନ୍ଦେଶ୍ଵର ସା-
ପାରାମାର୍ଗୁଲ୍ଲେବ୍ଳସ, ସାମ୍ବାରୁନ୍ଦେଶ୍ଵର, କୁରୁତ୍ରିଶୁନ୍ଦେଶ୍ଵର-ଇତ୍ତରନ୍ଦିଯୁଲ୍ଲୋ
ଦେଶ୍ବରେବ୍ଳସ, ସାପ୍ତିକ୍ରମର୍ଦ୍ଦେଶ୍ଵରି ସାବଲ୍ଲେବ୍ଳସ ଏବଂ ସାମାଜିକାନ୍ଦେଶ୍ଵର,
ଉତ୍ତରନ୍ଦମ୍ଭେବ୍ଳସ କୁରୁମାତ୍ରିଶୁନ୍ଦେଶ୍ଵର ତିରନ୍ଦମ୍ଭେବ୍ଳସ, ଅତିଶୁନ୍ଦେଶ୍ଵରଦେଶ୍ଵର ଗ୍ରେ-
ଦିନାମିକୁରୁନ୍ଦେଶ୍ଵର ତରନ୍ତୁପ୍ରେସେବ୍ଳସ, ରିନ୍ଦେଶ୍ଵର ମେନ୍ଦ୍ରପୁରୁଷୁଲ୍ଲୋ ତରନ୍ତୁ-
ପ୍ରେସେବ୍ଳସ ଆବାଲ୍ଲି କ୍ରେର୍ଦ୍ଦେଶ୍ଵର, ଇନ୍ଦ୍ରଦେଶ୍ଵର ମଦିନାରିସ ତଥ୍ବେଶାଦି
ଏବଂ ମ୍ୟାରି ରାମନାରିନ୍ଦ୍ରେଶ୍ଵର ରାଜ୍ୟମିଠି ନ୍ୟାଲ୍ଲିସାଫ୍ରାଙ୍କେବ୍ଳସ କ୍ଷେତ୍ରମ
ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ରାତ୍ରି ମତାଵାରିନା, ନାରମନୀକମ୍ବେଶ୍ଵର ଶ୍ରୀପ୍ରିଯାଲ୍ଲ-
ରୁଣ ତରନ୍ଦମ୍ଭେବ୍ଳସ, ରାତ୍ରି ମତ୍ତିକୁର୍ବେଶୁଲ୍ଲାଦ ଆଶାବେଦା
ଅଦ୍ଵିତୀୟ ମର୍ମବଳେଶ୍ଵର ମର୍ମବଳେଶ୍ଵରାଚ୍ଛ୍ଵାରୀ, ଅମିଶ ଗାମନ, ଅମଗ୍ଵାରି
ତରନ୍ଦମ୍ଭେବ୍ଳସ ଗାନ୍ଧବନପ୍ରେୟିଲ୍ଲେବ୍ଳସ ଶୁନ୍ଦା ମର୍ମବଳେ ପ୍ରେୟିଲ୍ଲୋ
ଦାଦ୍ଵେଶ୍ବିତୀ ଏବଂ ଉତ୍ସବପାଦିତ ମହାରାଜୀବିତ୍ତ ଗାନ୍ଧବନାଲୀଠେବ୍ଳସିତ,
ଗାର୍ବେମନ୍ଦ୍ରପାଦିତ ମନ୍ତ୍ରବଳେଶ୍ଵର ଗାନ୍ଧବନାଲୀଠେବ୍ଳସିତ ଏବଂ ଶ୍ରୀପ୍ରିଯାଲ୍ଲାଶୁରୀ

პრობლემების მოგვარების მკაცრი დაცვით.

უინვალის წყალსაცავი, არაგვის ხეობის გრუნტის წყლის ჰორიზონტთან ერთად (ბულაჩაურის, ჭოპორტის, საგურამოსა და ნატახტარის წყაროები), გამოიყენება ქალაქების თბილისისა და მცხეთის წყალმომარაგებისათვის, უმჯობესია მოსახლეობის წყალმომარაგება განხორციელდეს მინისქვეშა წყლების საშუალებით, ხოლო ზედაპირული წყლებით იმ შემთხვევაში, როცა სხვა საშუალება არ არსებობს. მინისქვეშა წყლებით წყალმომარაგებას სტრატეგიული მნიშვნელობაც აქვს, რადგან დაცულია როგორც დაბინძურებისაგან, ასევე, საომარი მოქმედებების დროსაც.

პირველი სიფონური წყალსადენი, რომლის დებიტია 1300 ლ/წმ, ექსპლუატაციაში შევიდა 1933 წელს. იგი მდებარეობს მდ. არაგვის მარჯვენა ნაპირზე და უკავია 250 ჰა. წყალი თვითდენით მიენოდება საგურამოს სატუმბ სადგურს.

ჭოპორტი-მისაქციელის წყალსადენი მდებარეობს მდ. არაგვის მარცხენა ნაპირზე და უკავია 975 ჰა, მისი დებიტია 1300 ლ/წმ, ექსპლუატაციაში შევიდა 1962 წელს. წყალი, ასევე, თვითდენით მიენოდება საგურამოს სატუმბ სადგურს.

საგურამოს წყალსადენი მდებარეობს 256 ჰა-ზე და წარმოადგენს საკვანძოს, სადაც ფუნქციონირებს წყლის ქიმიური ლაბორატორია და მძლავრი სატუმბო დანადგარები. საგურამოს წყალსადენი შევიდა ექსპლუატაციაში გასული საუკუნის 60-ან წლებში.

ნატახტარის ძეველი წყალსადენი შევიდა ექსპლუატაციაში 1951 წელს, ხოლო ახალი = 1982 წელს, მისი დებიტი შეადგენს 900 ლ/წმ. წყალი შუალედური ტუმბოს საშუალებით მიენოდება საგურამოს სატუმბ სადგურს.

ბოდორნას ბუფერული აუზი მდებარეობს უინვალის ჰიდროკომპლექსის ქვედა ბიექში, რომლის მოცულობაა 1,0 მლნ მ3, საიდანაც წყლის გარკვეული რაოდენობა ჩაედინება მდ. არაგვში, მეორე ნანილი კვებავს მუხრანისა და საგურამოს სარწყავ სისტემას, ხოლო ნაწილი – მაგისტრალური წყალსადენით მიენოდება სალექარებს და შემდეგ საგურამოს სატუმბ სადგურს.

გარდა ამისა, თბილისი-სტეფანწმინდის საავტომობილო გზის მარჯვენა მხარეს 151 ჰა-ზე მდებარეობს მუხრანის ველის არტეზიული წყალსადენი, რომელიც შევიდა ექსპლუატაციაში 1980 წელს. წყალსადენი დებულობს 1225 ლ/წმ რაოდენობის წყალს, რომელსაც ამარაგებდა აქ განთავსებული 55 ჭაბურლილი (ამჟამად ფუნქციონირებს 35 ჭაბურლილი). არტეზიული წყალსადენიდან წყალი მიენოდება ნატახტარის სატუმბ სადგურს.

მუხრანის ველის არტეზიული აუზის პროგნოზული საექსპლუატაციო მარაგები 1 მილიარდი კუბ. მეტრია, რაც უინვალის წყალსაცავის ორმაგი მოცულობის ტოლია. ამ მოცულობიდან, ნატახტარის დაწევიანი წყლების საბადოზე მოდის 350 მლნ კუბ. მეტრი, რაც 1,5-ჯერ აღემატება, ქალაქების თბილისისა და მცხეთის წლიურ მოთხოვნილებას სასმელ წყალზე. აქედან გამომდინარე, სრულიად შესაძლებელია უინვალის წყალსაცავის ზედაპირული წყლების ნაცვლად, რომელიც საკმაოდ დაბინძურებულია, სრულად მომარაგდეს ქალაქები თბილისი და მცხეთა, მუხრა-

ნის არტეზიული აუზის მინისქვეშა წყლებით.

გარდა ამისა, ქ. თბილისს საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია დამატებით მიენოდოს თრიალეთის (დაშბაშის) წყაროების წყალი, რომლის საექსპლუატაციო მარაგები (და კატეგორიებით) შეადგენს 6,1 კუბ. მეტრს ნამში და მდ. ქსნის მარცხენა ნაპირის გრუნტისა და დაწევიანი წყლების ერთობლივი ჰორიზონტის წყლები, რომლის საექსპლუატაციო მარაგები (და კატეგორიებით) შეადგენს 0,95 კუბ. მეტრს ნამში. მდ. ქსნის ფილტრატებზე გაბურღულია არტეზიული ჭაბურღილები, საიდანაც დღემდე უსარგებლოდ იღვრება უმაღლესი ხარისხის არტეზიული, სასმელი წყალი. თრიალეთისა და მდ. ქსნის საბადოებზე შედგენილია წყალმომარაგების პროექტები, რომლებიც ელიან განხორციელებას, უფრო მეტიც, გასული საუკუნის 90-ან წლებში ქსნის საბადოდან საგურამოს სატუმბ სადგურამდე გაყვანილი იყო წყალმდენი, რომელსაც ქსნის საბადოდან სასმელი წყალი უნდა მიენოდებინა საგურამოს სატუმბ სადგურისათვის. სამწუხაროდ, ეს პროექტი არ განხორციელდა, რადგან 1991–2000 წლებში წყალმდენი გაიძარცვა.

დღეს, ქალაქები თბილისი და მცხეთა მარაგდება საჭირო რაოდენობის სასმელ-სამეურნეო წყლით, რომლის ძირითადი წყაროებია მდ. არაგვის აუზის მცნარი წყლების რესურსები, რომლებიც ფორმირდება მდ. არაგვისა და უინვალის წყალსაცავის და მდ. არაგვის აუზის მინისქვეშა წყლების რესურსებისაგან. მდ. არაგვსა და უინვალის წყალსაცავს არ გააჩნიათ სანიტარული ზონები, რის გამოც, ისინი იმყოფებიან ძლიერი ტექნოგენური ზეგავლენის ქვეშ. მართალია, უინვალის წყალსაცავმა მნიშვნელოვანი პოზიტური როლი შეასრულა მდ. არაგვის წყლის რესურსების დარეგულირებაში, მაგრამ, ამავე დროს, მან ნეგატიური როლიც შეასრულა წყლის ხარისხის გაუარესების თვალსაზრისით. კერძოდ, წყალში მნიშვნელოვანდ გაიზარდა მიკროლემენტებისა და მძიმე მეტალების რაოდენობა და ბაქტერიოლოგიური დაბინძურების დონე.

უინვალის წყალსაცავის ექსპლუატაციაში შესვლის შემდეგ, მდ. არაგვის წყალში გაჩნდა წყალმცენარების მიკრობარგანიზმები. მათი ინტენსიური განვითარება მოხდა წყალსაცავის ფსკერზე და საინფილტრაციო მოედნებში, სადაც დაიწყო მიკრობარგანიზმების დაღუპული მასი, ლპობა და საპროპელის დაგროვება, რამაც თავის მხრივ გამოიწვია თევზების დაღუპული. ამ პროცესს ხელს უწყობს აგრეთვე, აუზის ფარგლებში არსებული მრავალი დასახლება, რომელთაც არ გააჩნიათ საკანალიზაციის სისტემები და თბილისი-სტეფანწმინდის საავტომობილო გზის გასწვრივ არსებული ბენზინგასამართი სადგურების ხშირი ქსელი. დამაბინძურებელი ობიექტები მდებარეობს წყალმომარაგების ძირითადი მკვებავი წყაროების ფარგლებშიც ან მათ სიახლოვეს.

ფსკერის ნალექების სიმძლავრის ზრდასთან ერთად, ლაბში მატულობს ფილტრაციული წინაღობა და ადგილი აქვს წევების კარგვას, შესაბამისად, მცირდება ინფილტრაციის სიჩქარე და საინფილტრაციი მოედნების ნარმაღლია და ეფექტურიანობა.

ამასთან, უინვალის წყალსაცავისა და საინფილტრაციო მოედნების შექმნის შედეგად წარმოიქმნა 14 კვ.კმ ფართობის წყლის თავისუფალი ზედაპირი,

საიდანაც წლის გან-მავლობაში ორთქლდება თითქ-
მის 1 მეტრი სისქის (826 მმ) წყლის ფენა, რაც შეად-
გენს საინფილტრაციო მოედნებიდან ხელოვნური
გამდიდრების გზით მიღებული გრუნტის წყლების
დაახლოებით 10%-ს, ან 33 ათას კუბ. მეტრს დღე-
ლამებში.

ზაფხულისთვეებში, ადგილი აქვს წყალმცენარეე-
ბის ინტენსიურ ზრდას, რაც აუარესებს წყლის გემოს,
ნარმქმნის შეფერილობასა და სუნს, ე.ი. უარესდება
წყლის ხარისხი (კოლი-ინდექსის 500–1000-ს აღწ-
ევს), რის გამოც, სპეციალური ინტენსიური ქლორი-
რების გარეშე, მისი სასმელად გამოყენება შეუძლე-
ბელია. ამ პერიოდში, წყალი დიდ ზიანს აყენებს
მილგაყვანილობასაც, რადგან უფრო ინტენსიურად
ვითარდება კოროზიული პროცესები.

წყალსაცავის წყალი არის ზედაპირული ჩამონ-
ადენი, რომლის სანიტარული მდგომარეობა ბევრად
ჩამოუვარდება არტეზიული წყლის მაჩვენებლებს.
არტეზიული წყალი არის სანიტარულად სუფთა,
რადგან მინისქვეშა ჰორიზონტებში ხდება წყლის
თვითგანმენდა და ამის გამო, მისი ფიზიკური, გე-
მოვნური და ქიმიური შემადგენლობა ბევრად უკე-
თესია, ვიდრე ზედაპირული წყლის, რომლის დაბი-
ნძურება ადვილად ხდება ატმოსფეროსთან მისი
უშუალო შეხების გამო.

მდ. არაგვის აუზის ზედაპირული და მიწისქვეშა
წყლები, რომლებიც შეადგენს ქალაქების თბილი-
სისა და მცხეთის წყალმომარაგების 70%, მტკიდრო
ჰიდროგლიცერ კავშირში იმყოფებიან და ქმნიან ჰი-
დროსფეროს ერთიან, დინამიკურ სისტემას, რომ-
ლის ბუნებრივ რეჟიმში ჩარევა ინვევს ადექვატურ
რეაქციას, უპირველესად, წყლის ხარისხის მკვეთრი
გაუარესების თვალსაზრისით, ამდენად, სასმელად
მათი გამოყენება დაუშვებელია სპეციალური, ინტენ-
სიური ქლორინების გარეშე. აქვე უნდა აღინიშნოს,
რომ ქლორინების შემდეგ, მართალია, იღუპებიან
მიკროორგანიზმები, მაგრამ ქლორი გადადის სა-
სმელ წყალში, რაც არ არის სასურველი. არტეზიულ
წყლებისათვის ქლორინება არ არის აუცილებელი,
რადგან მინისქვეშა ჰორიზონტებში მიმდინარეობს
მათი თვითგანმენდა, გაფილტვრა და იონიზირების
შემდეგ შესაძლებელია ამ წყლების მოხმარება სასმე-
ლი მიზნებისათვის.,

ამრიგად, შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნე-
ბი:

ანოტაცია

წყალსაცავებს აქვთ როგორც დადებითი, ასევე, უარყოფითი მხარეებიც. დადებითია: მდინარეების წყლის ნაკადის დარეგულირება, დასახლებული პუნქტების წყალმომარაგება, ირიგაცია, თევზის რეწვა და ა.შ. უარყოფითი მხარეებია: ცვლის გარემო ჰიდროპებს, ირლვევა ბუნებრივი წონასწორობა, იტბორება სავარგულები, საძოვრები, კულტურულ-ისტორიული ძეგლები, საცხოვრებელი სახლები და სასაფლაოები, იცვლება კლიმატური ჰიდროპები, აქტიურდება გეოდინამიკური პროცესები და წარმოქმნება სოციალური პრობლემები, რაც მტკივნეულად აისახება ადგილობრივ მოსახლეობაზე.

ქალაქების თბილისისა და მცხეთის წყალმომარაგება შესაძლებელია განხორციელდეს, უინვალის წყალსაცავის ზედაპირული, დაბინძურებული წყლის ნაცვლად, მუხრანის არტეზიული აუზიდან, რომლის რესურსები 2-ჯერ აღემატება უინვალის წყალსაცა-
ვის რესურსს და წარმოადგენს საერთაშორისო სტან-
დარტების შესატყვის უმაღლესი ხარისხის დაწნ-
ევიანი წყლების რეზერვუარს. ეს ღონისძიება შესაძლებელია განხორციელდეს სოფ. ნაგახსტარის ვაკის მიდამოებში არსებობული, ექსპლუატაციაში მყოფი, მინისქვეშა წყლის საბადოს გაფართოებისა და მისი საექსპლუატაციო მარაგების დამტკიცების შემთხვევაში.

1. წყალსაცავების დადებითი მხარეებია, მდი-
ნარეების წყლის ნაკადის დარეგულირება და მისი
ჰიდროელექტროსადგურებისათვის მაქსიმალური
გამოყენება, ასევე, ქალაქებისა და დასხლებული პუნ-
ქტების წყალმომარაგება, ირიგაციას მიზნით გამოყ-
ენება, თევზის რეწვისათვის და საწყლოსნო სპორტის
განვითარების მიზნით.

2. წყალსაცავების უარყოფითი მხარეებია:
გარემო ჰიდროპების შეცვლა, ბუნებრივი წონას-
წორობის დარღვევა, სასოფლო-სამეურნეო სავარ-
გულების, საძოვრების, კულტურულ-ისტორიული
ძეგლების, საცხოვრებელი სახლებისა და სასა-
ფლაოების დატბორვა, კლიმატური ჰიდროპების ცვ-
ლილება, გეოდინამიკური პროცესების გააქტიურება
და სოციალური პრობლემები, რაც მტკივნეულად
აისახება ადგილობრივ მოსახლეობაზე.

3. ამჟამად, ქალაქებს თბილისა და მცხეთას
მიეწოდება: ა) ბუნებრივ ჰიდროპებში უაღრესად დაბი-
ნძურებული და ინტენსიური ქლორინებით დამუშავე-
ბული, უინვალის წყალსაცავის ზედაპირული წყლები,
რომელიც შეადგენს მთელი წყალმომარაგების 70%-ს
და ბ) ეკოლოგიურად სამედოდ დაცულ გარემოში
ფორმირებული სუფთა სასმელი მინისქვეშა წყლები (30%).

4. ქ. თბილისს დამატებით შესაძლებელია მიეწო-
დოს თრიალეთის (დაშაბაშის) წყაროების ეკოლო-
გიურად სუფთა წყალი, რომლის საექსპლუატაციო
მარაგები (და კატეგორიებით) შეადგენს 6,1 კუბ.
მეტრს წამში და მდ. ქსნის მარცხენა ნაპირის გრუნ-
ტისა და დაწნევიანი წყლების ერთობლივი ჰორიზონ-
ტის წყლები, რომლის საექსპლუატაციო მარაგები (
და კატეგორიებით) შეადგენს 0,95 კუბ. მეტრს წამში.

5. უინვალის წყალსაცავის ზედაპირულ, დაბი-
ნძურებულ წყალს, შესაძლებელია რომ ჩაენაცვ-
ლოს მუხრანის არტეზიული აუზის წყლები, რომლის
რესურსები 2-ჯერ აღემატება უინვალის წყალსაცა-
ვის რესურსს და წარმოადგენს საერთაშორისო სტან-
დარტების შესატყვის უმაღლესი ხარისხის დაწნ-
ევიანი წყლების რეზერვუარს. ეს ღონისძიება შესაძლებელია განხორციელდეს სოფ. ნაგახსტარის ვაკის მიდამოებში არსებობული, ექსპლუატაციაში მყოფი, მინისქვეშა წყლის საბადოს გაფართოებისა და მისი საექსპლუატაციო მარაგების დამტკიცების შემთხვევაში.

Abstract

GOODS MANUFACTURED FOR EXPORT IN SAMTREDIA (1870-1914)

The reservoirs have both positive and negative sides. The positive side is regulation of the river's water flow, water supply of settlements, irrigation, fishing and so on. The negative side is: changes the environment, breaks natural equilibrium, floods lands and pastures, cultural and historical monuments, buildings and cemeteries, changes climatic conditions, activates geodynamic processes and arises social problems, that is badly affected on local population.

The water supply of Tbilisi and Mtskheta can be realized by Mukhrani artesian pool, instead of surface, contaminated water of Jinvali reservoir, moreover the Mukhrani pool's reservoir is two times bigger than the Jinvali one. Also, additionally can be supplied with Trialeti (Dashbash) sources and the ground and pressure polluting water of the left bank of the river Ksani.

ეკოლოგიური რისკების მართვისა და შეფასების ზოგიერთი ასპექტი

ნინო გოგოლაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
ელდარ გუგავა
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

„არაფერია უმიზებოდა და არაფერია შემთხვევითი,
ყველაფერში რაღაც გამოუსქმელი ხიბრძნება,
რომელი სიტყვა მისწვდება ან კაცობრივმა
გონიერად ყოველივე ზუსტად როგორ გამოიკვლიოს,
რათა თვითულის თავისებურებანი დაინახოს,
მათ შორის არსებული სხვაობებით ერთმანეთისგან
გაყოს და დაფარული მიზებებიც სრულად წარმოადგინოს“
ნშინდა ბასილი დიდი

მომამახმა, MOAMBIE

ეკოლოგიური რისკის მართვა - ესაა
გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ,
რომელიც გაითვალისწინება ეკოლო-
გიური რისკის შეფასება, აგრეთვე მისი
ტექნოლოგიური და გამაფრთხილებელი
ეკონომიკური შესაძლებლობანი.

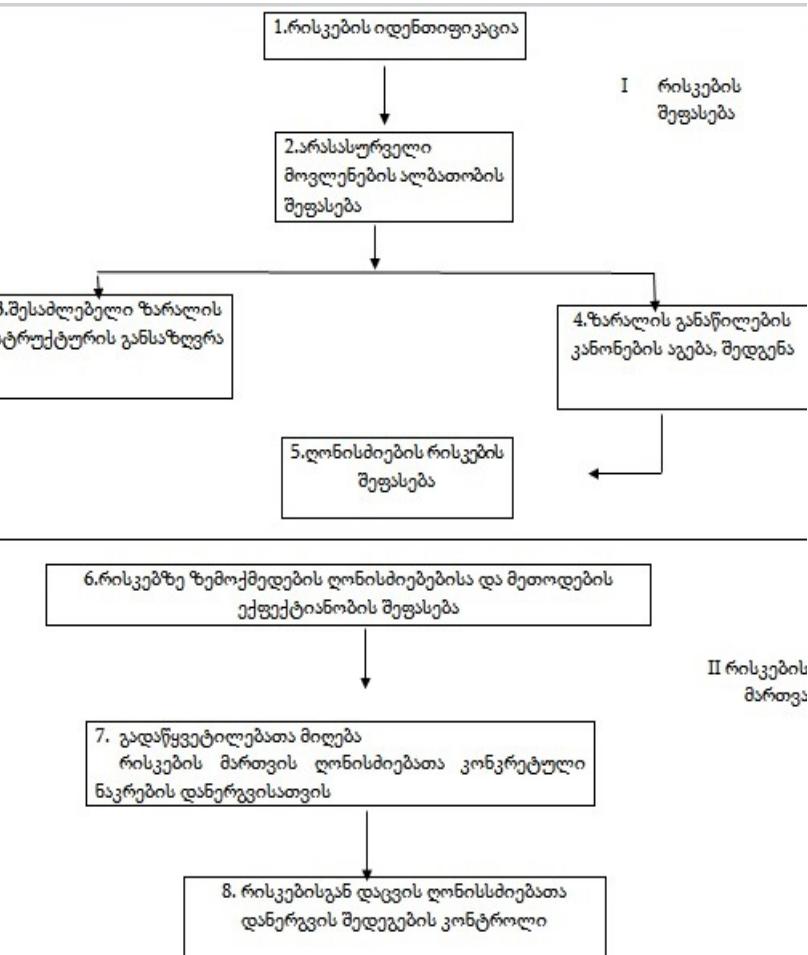
რისკის შეფასება შესაძლებლობას
იძლევა განისაზღვროს რისკის რაოდე-
ნობრივი მაჩვენებლების სხვადასხვა
არსასურველი მოვლენისა და მათგან
დაცვითი სტრატეგიის განვითარების
სცენართან შესაბამისობა 1-5 ეტაპის
ჩათვლით , აგრეთვე შემუშავებულ იყოს
ღონისძიებები რომლებიც შესაძლე-
ბლობას იძლევა „მისაღებ სიდიდემდე“
შეამციროს რისკის დონე , და კონტრო-
ლირდეს მათი შესრულებისა და დანერგ-
ვის შედეგები. (ეტაპები 6-8)

განვიხილოთ თვითონული ეტაპი დე-
ტალიურად.

1. რისკების იდენტიფიკაცია
მოცემულ ეტაპის ძირითად მიზანს
წარმოადგენს უარყოფითი , ნეგატიური
(არასასურველი) მოვლენების შემად-
გენლობის (ჩამონათვალის) განსაზღვრა
, რომელიც იწვევენ გარემომცველ
გარემოს ხარისხის გაუარესებასა და
პირდაპირ ანდა ირიბად (ამ გაუარესების
გამო) განსახილველი ობიექტისადმი
ეკონომიკური ზარალის (ზიანის) მიყენე-
ბას.ამ ეტაპის ამოცანაში შედის არამარ-
ტო მოვლენის დადგენა, არამედ მოვლე-
ნის შედეგიანობის გამოვლენა.

გარდა ამისა იდენტიფიკაციის ეტაპზე უნდა
გაკეთდეს დასაბუთებული სავარაუდო დასკვნები
განსახილველი ობიექტის რეალურად შესაძლებელი
[ან შეუძლებელი] მიყენებული ზარალის , რადგან მიმ-
დინარე მოვლენამ შეიძლება არც კი მიაყენოს ზარა-
ლი, ანდა ის გამოვლინდს დროის რამოდენიმე პერი-
ოდის შემდეგ.

რისკის იდენტიფიკაციის ამოცანის განხორ-
ციელებისათვის ჩვეულებრივ გამოიყენება ფორმ-

ალური და არაფორმალური მიდგომების კომპლექსი
, აგრეთვე მეთოდები დაფუძნებული ინფორმაციის
გამოყენებაზე როგორც სუბიექტური (ექსპერტთა,
მოსახლეობის „ცოდნა გამოცდილება“) ასევე ობი-
ექტური (შედეგების დაფიქსირება , ზარალის წარმო-
ქმნის მიზეზები , ანალიტიკური კვლევის შედეგები ,
ნატურული ექსპერიმენტების შედეგები) მახასიათე-
ბლებზე.

2. არასასურველი მოვლენის გამოვლენის ალ-
ბორბის შეფასება. მეორე ეტაპზე მოცემული უნდა

იყოს მოვლენის გამოვლენის ალბათობის შეფასებები, რომლებიც დროის გარკვეული პერიოდისათვის მიკუთვნებულია რისკების ჯგუფზე.

არსებობს არასასურველი მოვლენის გამოვლენის ალბათობის შეფასების სამი ძირითადი მეთოდი:

სტატისტიკური, ანალოგიური მოვლენების (წარმოქმნის სიხშირე) დაგროვილი სტატისტიკური მონაცემთა ანლიზზე დაფუძნებული.

ანალიტიკური, დაფუძნებული ტერიტორიულ-საწარმოო სისტემაში მიზეზ - შედეგობრივ კავშირზე.

ექსპერტული, ესაა მოვლენათა ალბათობის სავარუდო შეფასება ექსპერტთა შედეგების დამუშავების გზით.

სტატისტიკური მეთოდები გამოიყენება ისეთ შემთხვევებში, როცა ბუნების მოვლენები, ძლიერიზარალის მიყენება არასრულადაა ნათელი. ჩვეულებრივ სტატისტიკური მეთოდები გამოიყენება ზოგიერთი არასასურველი ბუნებრივი მოვლენის ალბათობის განსაზღვრისას: მინისტვრის, წყალდიდობის, ქარბორბალის ხანძრის და ა.შ.

დაგროვილი სტატისტიკა ხშირად ასეთი მოვლენების ალბათობის განაწილების აგების საშუალებას იძლევა მათ ძალებზე დამოკიდებულებით.

ანალიტიკური მეთოდები ჩვეულებრივ გამოიყენება ასე ვთქვათ „სცენარული მიდგომის კუთხით“, როცა მოვლენების შედეგობრივი ალბათობა განისაზღვრება როგორც შედეგი ელემნტარული მიზეზებისა, მოვლენების თანმიმდევრობა, რომელთა ურთიერთობებშიც ივრაუდება ცნობადი, მათი შესაბამისი „ელემნტარული“ გამოვლენის ალბათობა.

არასასურველი მოვლენების ალბათობის შეფასების ექსპერტული მეთოდები გამოიყენება ისეთ შემთხვევებში, როცა არ არსებობს რაიმე მონაცემები გამოვლენის სიხშირეზე, და მათი წარმოქმნისა და განვითარების ლოგიკა არაა ნათელი.

როგორც წესი ეს მეთოდები გამოიყენება ავარიებისა და კატასტროფების ალბათობის შეფასებისას რაიმე მონაცემთა არ არსებობისას, მათი ჩასახვა აღმოცენების მიზეზების, ანდა როცა ელემენტარული მოვლენის ჯაჭვი იმდენად რთულია, რომ შეუძლებელია ფორმირებულ იქნას მათი ადეკვატური ურთიერთდამაკავშირებელი სტრუქტურა, რომელიც შესაძლებელს გახდის შედეგობრივი არსასურველი მოვლენის გამოვლენის ალბათობის შეფასებას. მსგავს სიტუაციაში ექსპერტების მარტო გამოცდილება საშუალებას არ იძლევა მეტრაკლებად შეფასდეს ასეთი ალბათობის უტყუარი მნიშვნელობა.

ზოგიერთ შემთხვევაში მოვლენის ალბათობის შეფასების მეთოდების განხილული ჯგუფები, ერთმანეთის შევსებით გამოიყენება კუმპლექსში.

ერთ-ერთი მათგანისგან მიღებული ინფორმაცია ხშირად გადამოწმდება სხვა მეთოდით. მაგალითად ექსპერტული მეთოდები უფრო გამოიყენება ანალიტიკურ მეთოდთან ერთად ელემენტარული მოვლენების მათი ჯგუფის ალბათობის მნიშვნელობის ფორმირებისას.

3. შესაძლებელი ზარალის სტრუქტურების განსაზღვრა.

არსასურველი მოვლენის გამოვლენის საბოლოო ანგარიშს წარმოადგენს ზარალი, რომელიც, ამათუ

იმ ობიექტზე შეიძლება იქნას მიყენებული.

ეკოლოგიურ-ეკონომიკური რისკების კვლევისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ, ის რომ ეს ზრალი შეიძლება არ იყოს მოვლენის პირდაპირი შედეგი, არამედ გამოვლინდეს შუამავლობით, მის მიერ გამოწვეული გარემომცველი გარემოს ხარისხის გაუარესებით. ამიტომ მეტად მნიშვნელოვანია განისაზღვროს შესაძლებელი ზარალის სტრუქტურა. ხშირად ის ფასდება ორი ფორმით; ნატურალური სახით და ლირებულებით გამოხატვით.

ნატურალური ზარალი (ხშირად მას ფიზიკურსაც უწოდებენ) იზომება რამოდენიმე მახასიათებლით, რომელიც ასახავს ობიექტის გაუარესებას, თვისებების ზიანის გამოხატვით. ლირებულებითი ფორმა იწოდება ზარალით. მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ ზიანის შეფასების ერთიანი მეთოდივა არ არსებობს. მიღებულია რომ ზარალი დაიყოს პირდაპირ და ირიბად. პირდაპირები მოიცავს ერთიანი მიზნების უშუალო დანაკარგებს (ჯანმრთელობა, მოსახლეობის სიცოცხლე, მოსახლეობისა და იურიდიული ობიექტის ქონება) ირიბი წარმოიქმნება როგორც შედეგი ობიექტის იმ შეუძლებლობისა ანარმოოს ნორმალური საქმიანობა, რომელსაც ის ახორციელებდა მოვლენის წარმოქმნამდე. (სარგებლის დაუდევრობა, ზარალი პრეტენზიის სახით, იმიჯის დაკრგვა და სხვა.)

ხშირად ზარალის შემადგენლობაში შეაქვთ ის დანახარჯები რომლებიც დაკავშირებულია არასასურველი მოვლენების შედეგების ლიკვიდაციასთან. სიტუაციაზე დამოკიდებულებით ზარალის ზომის განსაზღვრისთვის შეიძლება გამოყენებული იქნას განსხვავებული მეთოდები.

ნორმატივებთან დამოკიდებულებით მათი ზომა განისაზღვრება ნორმატიული მაჩვენებლებით, ჩვეულებრივ კანონმდებლობით გათვალისწინებული ზარალის ანაზღაურების პრაქტიკით.

საანგარიში მიდგომები ითვალისწინებენ ზარალის შემადგენელთა განსაზღვრას და სიზუსტით მათი ლირებულების შეფასებას.

საბაზრო მიდგომა ზარალს აფარებს ქონების ლირებულების საბაზრო ლირებულების დანაკარგით, ხლეფისას დაკრგვით და ა.შ.

4. ზარალის განაწილების კანონების შედგენა. კვლევის ამ ეტაპის მიზანს წარმოადგენს ზარალის ალბათობის განაწილების კანონების ფორმირება ერთ ტიპიურ ობიექტზე მოცემული და განსხვავებული არსასურველი მოვლენის, მისი სიძლიერის გათვალისწინებით. ამრიგად, ეს კანონი შეიძლება ჩაითვალოს პირობით გამანაწილებლად, განსაზღვრული არსასურველი მოვლენის შესაბამისი მახასიათებლებით და მისი გამოვლენის რიგი პირობებით.

რისკებზე კვლევისას გამოიყენება ზარალის განაწილების ზოგიერთი ტიპიური კანონები (ექსპონენციალური, ნორმალური, ლოგნოროლმალური და ა.შ.) ეს დაკავშირებულია იმასთან რომ პრაქტიკაში თვითეული შემთხვევისთვის საკმაო ხარისხის სიზუსტით საერთო კანონის ფორმირება შესაძლებლად წარმოუდგენელია.

ჩვეულებრივ, როგორც წესი კანონი სანდოობის ამათუ იმ ხარისხით ასახავს ანალოგიურ მიყენებული ზარალის ემპირიულ სიდიდის სიხშირეს, რომელთაც ჰქონდათ ადგილი წარსულ სიტუაციებში, მეტად თუ

ნაკლებად გამოსახავს სარწმუნო , დამაჯერებელ თეორიულ კონცეპტებს.

5. რისკების ღონისძიებების რაოდენობრივი მახასიათებლების განსაზღვრა. რისკების შეფასების ეტაპთა ჯგუფს ამთავრუბს კვლევები , რომელთა მიზანს წრმოადგენს რისკების რაოდენობრივ მაჩვენებელთა ფორმირება, რომელიც შემდგომ გამოყენებული იქნება მართველობითი გადწყვეტილებების შემუშავებისას.

ობიექტი მოქმედების სტრატეგიას (არასასურველი სიტუაციის შედეგიდან დაცვის) ხშირად ირჩევს ზარალის მაქსიმალურად მისაღები სიდიდის მაჩვენებლიდან და წარმოქმნის მაქსიმალურად დასაშვები ალბათობიდან გამომდინარე.

ბოლო მახასიათებლის შინაარსობრივი აზრი მდგომარეობს იმაში რომ ,დაცვითი სტრატეგიის შემუშავებისას, ამოსავალ მაჩვენებლად მიღება მსხვილ ზარალთა მიღების ალბათობის ზოგიერთი ძალიან მცირე მნიშვნელობა.

რისკის მაჩვენებლები შეირჩევა შესაძლებლობიდან გამომდინარე და რისკების შედარების აუცილებლობიდან , რომელთაც ადგილი აქვს ცხოველქმედების სხვადასხვა სფეროებში.

ზარალის სიდიდის მაქსიმალურად მისაღები მნიშვნელობა წარმოადგენს პრაქტიკაში ღონისძიების დაფუძნებისა და დანერგვის ორიენტირს, არასასურველი ზემოქმედებიდან ობიექტის დაცვისა ,რომელიც განპირობებულია გარემომცველი გარემოს დაბინძურებით..

6. რისკზე ზემოქმედებისა და მისი ეფექტიანობის შეფასების შესაძლებელი მეთოდების განსაზღვრა.

თანამედროვე ეტაპზე დგინდება რისკებზე ზემოქმედების შესაძლებელი მეთოდების ჩამონათვალი , რომელიც რამდენიმე ჯგუფად იყოფა :

- შესაძლებლობას იძლევიან თავიდან ავიცილოთ რისკი;

- არასასურველი მოვლენის გამოვლენის ალბათობის შემამცირებელი;

- მათი ზარალის მიყენების შემამცირებელი;

- სხვა ობიექტზე რისკების გადაცემა;

რისკების აცილების მეთოდები ითვალისწინებენ ობიექტის ქცევის , მოქმედების რეგულირების მისი ცხოველქმედების თვისებათა ცვლილებების გზით , იმ სიტუაციიდან გადახვევა, გადახრა რომელზეც მაღალია ზარალის მიყენების ალბათობა.

არასასურველი მოვლენის გამოვლენის ალბათობის შემამცირებელი მთოდები ითვალისწინებენ ობიექტის ცხოველქმედების პირობების გაზომვას , შეუხებლად მისი თვისებებისა.

არასასურველი მოვლენის ზარალის შემამცირებული მეთოდები ითვალისწინებენ ობიექტის დაცულობის ხარისხის გაძლიერებას.

რისკების გადაცემა ჩვეულებრივ ხორციელდება არასასურველი მოვლენიდან საკუთარი შესაძლებელი ზარალის დაზღვევის სახით, ანდა მესამე პირისადმი პასუხისმგებლობით მასზე ზარალის მიყენებით.

თვითეული განხილული მეთოდის რეალიზაცია ითვალისწინებს დანახარჯების განსაზღვრას, რომელიც თავისი ღონის მიხედვით შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს. რისკების მართვის

პრობლემა მდგომარეობს პრაქტიკაში ასეთი მეთოდების „ოპტიმალური“ ნაკრების განსაზღვრაში და დანერგვაში, რომელიც ობიექტის ერთობლივი ხარჯების შემცირების საშუალებას იძლევა. რომლებიც გარემომცველი გარემოს დაბინძურებიდანაა გამოწვეული, ანდა ასეთ სიტუაციაში მიღებული იქნას მაქსიმალურად შესაძლებელი მოგება.

არსებობს რისკების ანალიზის მეთოდების დახასიათებისა და მათი გამოყენების პირობების რამდენიმე სახე:

1. რისკების შემცირების მმართველობითი ზემოქმედების შერჩევისას დანხარჯებისა და მოგების ანალიზის მეთოდი;

გამოიყენება ისეთ შემთხვევაში, როცა რისკების დონე და მისი შემცირების ღონისძიებები შეიძლება ერთმნიშვნელოვნად ღირებულებითი სახით იყოს გამოხატული, მაგალითად მოსახლეობის საშუალო დანაკარგი გამოიხატება ადამიანთა სიცოცხლის ღირებულებითი მაჩვენებლებით და მოსახლეობის დაცვის დანახარჯებიც ასევე ღირებულებით ფასდება.

2. ჩვეულებრივ რისკის ღირებულებითი დახასიათების მიღების შეუძლებლობის დროს, გამოიყენება რისკების დონის შემცირების მეთოდი, რომელიც გამოხატულია შესაბამისი , ნორმატივებით , დანახარჯებით , მისი შემცირების აუცილებლობით რისკის ერთეულზე და მოგებაზე , გამოხატული ღირებულებითი ფორმით.

3. დანახარჯთა ეფექტიანობის ანალიზის მეთოდი გამოიხატება ღონისძიებათა საუკეთესო ნაკრების განსაზღვრისას , რომელიც აუცილებელია მოცემული მიზნის მიღწევისას, ასეთი ღონისძიებების ეფექტიანობა განისაზღვრება მათი განხორცილების დანახარჯთა აუცილებელი სიდიდით.

ეკოლოგიური და ეკონომიკური რისკების მართვის მეთოდების შერჩევისას აუცილებებლივი გათვალისწინებული იქნას რიგი შეზღუდვები, განპირობებულნი ეკონომიკისა და ბუნების ურთიერთზემოქმედების თავისებურებებით , გარემომცველ გარემოს მდგრადი მდგომარეობის შენარჩუნების აუცილებლობით. კერძოდ ადამიანის გონივრული დაცულობა გარემომცველ გარემოს არა სასურველი ზემოქმედებიდან და სხვა.

გარდა ამისა მართვის მეთოდების შერჩევისას გათვალისწინებული უნდა იყოს შეზღუდვებიც, გამომდინარე იმ მოთხოვნებიდან რომლებიც უზრუნველყოფებ არასასურველი ზემოქმედებიდან ადამიანთა დაცულობას. ამასთან დაკავშირებით რისკების მართვის მეთოდები არ შეიძლება იყოს გამართლებული თუ მათი გამოყენებისას შედეგები ადამიანის სიცოცხლის გადაჭარბებულ რისკს ექვემდებარება.

მსგავსი შეზღუდვების გათვალისწინება თავის მხრივ აწესრიგებს სპეციალურ შეზღუდვებს რისკის არსებობის მნიშვნებლობის კუთხით. ის სამ ზონად იყოფა:

-გადაჭარბებული რისკის არე (რისკის მაჩვენებლების მნიშვნელოვნად აჭარბებს მის დასაშვებ დონეებს);

-მისაღები რისკის არე. [ადამიანთა საქმიანობისა და ობიექტის რისკის მაჩვენებლივისების მნიშვნელობა ჩვეულებრიც არ აჭარბებს მისი ყოველდღიური სიტუაციების მახასიათებლებითა რისკების დონეს.]

-მიზანშეუწონელი რისკის არე (რისკის მნიშვნელობის მაჩვენებლები მდებარეობს ფონური და დაუშვებელი დონეების ზონებს შორის)

7.შესაბამისად, რისკების მართვის და შეფასების შემდგომ ეტაპებს წარმოადგენს: რისკების მართვის კონკრეტული ნაკრები ღონისძიებების პრაქტიკაში დანერგვის გადაწყვეტილებების მიღება.

8.შედეგების კონტროლი

რისკების ანალიზის ცალკეული ეტაპების შედებზე კონტროლი ხორციელდება მოქმედ ობიექტებზე სამუშაოთა ჩატარებისას, დაკავშირებული გარემომცველ გარემოს მდგომარეობის მონიტორინგთან, რომლებიც საფრთხეების წყაროებს წარმოადგენენ პროექტებით ობიექტების მშენებლობისას, საქმიანობის სახეთა ლიცენზირებით, საინსპექტორო შემოწმებებით და სხვა.

მონიტორინგის ქვეშ იგულისხმება მოცემული პროგრამით მეთვალყურეობის რეგულაციური შესრულება აბიოტიკური და ბიოტიკური გარემოს მდგომარეობაზე, მათზე ანტროპოგენური ზემოქმედების წყაროებსა და ფაქტორებზე. მონიტორინგი საშუალებას გვაძლევს:

- სხვადასხვა სფეროს გარემომცველ გარემოსა და ბიოლოგიური ობიექტების(მცენარეების, ცხიოველების და ა.შ.)ხარისხის რეგულარული შეფასების განხორციელება.

- გარემომცველ გარემოსა და ბიოლოგიური ობიექტების ეკოლოგიური მდგომარეობის (ხარისხის) დარღვევის ხარისხის განსაზღვრა.

- გარემომცველ გარემოსა და ანტროპოგენური ზემოქმედების წყაროების ხარისხის გაუარების საზღვრების დადგენა.

ამგვარად, მონიტორინგის საფუძველზე ფორმირდება ინფორმაცია რომელიც აუცილებელია რისკების დახასიათების, მისი წარმოქმნის წყაროების შეფასებისათვის და შემოწმებისათვის.

გარემომცველ გარემოს ხარისხის სტანდარტების დადგენა, სამრეწველო ობიექტებისათვის უსაფრთხოების წორმატივების - ეკოლოგიური რისკის წყაროებსა და მათ შესაბამისობაზე კონტროლი ხორციელდება ეკოლოგიური სერთიფიკატით. თავისი არსით ეკოლოგიური სერთიფიკატი წარმოადგენს დამადასტურებელ დოკუმენტს გარემომცველი გარემოს ხარისხის შესაბამისობისა კატასტროფებისა და ავარიების რისკების ეკოლოგიურობის შედეგიანობასთან სამრეწველო ობიექტებში, საზოგადოებაში მიღებულ სტანდარტად.

სხვა სიტყვებით, ეს დოკუმენტი (საბუთი] ადასტურებს ეკოლოგიური რისკის არ არსებობას საწარმო ანდა ობიექტის სხვა საქმიანობისას.

სერტიფიკატები განსაზღვრული ვადით გაიცემა, ხოლო სერტიფიცირებულ აბიექტები ყოველწლიურად ექვემდებარება ინსპექტორულ კონტროლს.

რისკების ანალიზისათვის, უსაფრთხოების მოთხოვნებთან და მართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებასთან კავშირი, მისი დასაშვები ზღვრების დადგენისათვის საჭიროა:

- ინფორმაციული სისტემის არსებობა, რომელიც საშუალებას იძლევა ოპერატიულად გაკონტროლდეს არსებული საფრთხის წყაროები და ობი-

ექტების შესაძლებელი დაზიანების მდგომარეობა, კერძოდ ეკოლოგიური ეპიდემოლოგიის სტატისტიკური მასალები;

- მონაცემები სამეურნეო საქმიანობის სავარაუდო მიმართულებებზე, პროექტები და ტექნიკური გადაწყვეტები, რომლებმაც შეიძლება იმოქმედოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების დონეზე, ასევე მასთან დაკაშირებული რისკების სავარაუდო შეფასების პროგრამები.

- უსაფრთხოების ექსპერტიზა, ალტერნატიული პროექტებისა და ტექნოლოგიების შეპირისპირება შედარება, რომლებიც წარმოადგენენ რისკის წყაროებს.

- ტექნიკურ - ეკონომიკური სტრატეგიის უსაფრთხოების გაზრდა და დანახარჯთა ოპტიმალური სტრუქტურის განსაზღვრა რისკის სიდიდის მართვისთვის, მისი ეკონომიკური და ეკოლოგიური კუთხით მისაღებ დონემდე შემცირება.

- რისკოლოგიური პროგნოზების შედეგნა და რისკების დონის ანალიტიკური განსაზღვრა, რომლის შემთხვევაშიც ეკოლოგიური დაზიანების რიცხვის ზრდა შეწყდება;

- ექსპერტული სისტემებისა და ნორმატიული დოკუმენტების ორგანიზაციული სტრუქტურების ფორმირება, განკუთვნილი მითითებული ფაქტორებისა და პროცედურების შესრულების გადაწყვეტილებათა მისაღებად.

- ზემოქმედება საზოგადოებრივ აზრზე და ეკოლოგიური რისკის დონის მეცნიერულ მონაცემთა პროპაგანდა. რისკების ორიენტაციის მიზნით ობიექტური და არა ემოციონალური, ანდა პოპულისტური შეფასება.

რისკების შემცირების პრინციპების შესაბამისად მართვის მნიშვნელოვან საშუალებას წარმოადგენს რისკების შეცვლის პროცედურა. რომლის თანახმად რისკი, ახალი ტექნიკის შეტანით სოციალურად მისაღებია თუ მისი გამოყენება მცირე წვლილს იძლევა შეჯამებულ რისკში, რომელიც მოქმედებს ადამიან-ებზე ალტერნატიული ტექნიკის გამოყენებით. ეს კონცეპტაცია მტკიდრო კავშირშია წარმოების ხარისხის ეკოლოგიური ადეკვატურობის პრობლემასთან.

ეკოლოგიური რისკის მართვა - ესაა გადაწყვეტილების მიღების პროცესი, რომელშიც გაითვალისწინება ეკოლოგიური რისკის შეფასება, აგრეთვე მისი ტექნიკოლოგიური და გამაფრთხილებელი ეკონომიკური შესაძლებლობანი.

რისკის შეფასება შესაძლებლობას იძლევა განისაზღვროს რისკის რაოდენობრივი მაჩვენებლების სხვადასხვა არსასურველი მოვლენისა და მათგან დაცვითი სტრატეგიის განვითარების სცენართან შესაბამისობა 1-5 ეტაპის ჩათვლით, აგრეთვე შემუშავებულ იყოს ღონისძიებები რომლებიც შესაძლებლობას იძლევა „მისაღებ სიდიდემდე“ შეამციროს რისკის დონე, და კონტროლირდეს მათი შესრულებისა და დანერგვის შედეგები. (ეტაპები 6-8)

რეზიუმე

ეკოლოგიური რისკის მართვისა და შეფასების ზოგიერთი ასპექტი

ეკოლოგიური რისკის მართვა - ესაა გადაწყვეტილება თამართვის მიღების პროცესი, რომელშიც გაითვალისწინება როგორც ეკოლოგიური რისკის შეფასება, აგრეთვე მისი გამაფრთხილებელი ტექნოლოგიური და ეკონომიკური შესაძლებლობანი.

რისკების შეფასებისა და მისი მართვის თანმიმდევრობა მოიცავს შემდეგს:

I. რისკები შეფასება:

1. რისკების იდენტიფიკაცია.
2. არსასურველი მოვლენების ალბათობის შეფასება.
3. შესაძლებელი ზარალის სტრუქტურის განსაზღვრა.
4. ზარალის განაწილების კანონების აგება.
5. ღონისძიებების რისკების შეფასება.

II. რისკების მართვა:

6. რისკების ზემოქმედების ღონისძიებისა და მეთოდების ეფექტიანობის შეფასება.

7. გადაწყვეტილებათა მიღება რისკების მართვის ღონისძიებათა კონკრეტული ნაკრების დანერგვისათვის.

8. რისკებისგან დაცვის ღონისძიებათა დანერგვის შედეგების კონტროლი.

რისკების ანალიზისათვის, უსაფრთხოების მოთხოვნებთან კავშირში მისი დასაშვები ზღვრების დადგენისათვის საჭიროა:

- ინფორმაციული სისტემის არსებობა, რომელიც საშუალების იძლევა ოპერატიულად გაკანტროლოს არსებული საფრთხის წყაროები და ობიექტის შესაძლებელი დაზიანების მდგრმარეობა. კერძოდ ეკოლოგიური ეპიდემოლოგიის სტატისტიკური მასალები.

- მონაცემთა სამეცნიერო საქმიანობის სავარაუდო მიმართულებაზე, პროექტები და ტექნიკური გადაწყვეტები, რომლებმაც შეიძლება იმოქმედოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების დონეზე, ასევე მასთან დაკავშირებული რისკების სავარაუდო შეფასების პროგრამები;

- უსაფრთხოების ექცერტიზა და ალტერნატიული პროექტებისა და ტექნოლოგიების შედარება, რომლებიც წარმოადგენს რისკების წყაროებს;

- ტექნიკო-ეკონომიკური სტრატეგიის უსაფრთხოების გაზრდა და დანახრჯთა ოპტიმალური სტრუქტურის განსაზღვრა, რისკის სიღიდის მართვისათვის, მისი ეკონომიკური და ეკოლოგიური კუთხით მისაღებ დონემდე შემცირება.

- რისკოლოგიური პროგნოზების შედგენა და რისკების დონის ანალიტიკური განსაზღვრა, რომლის შემთხვევაშიც ეკოლოგიური დაზიანების რიცხვის ზრდა შეწყდება;

ექსპერტული სისტემებისა და ნორმატიული დოკუმენტების ორგანიზაციული სტრუქტურების ფორმირება განკუთვნილი მითითებული ფუნქციებისა და პროცედურების შესრულების გადაწყვეტილებათა მისაღებად;

- ზემოქმედება საზოგადოებრივ აზრზე და ეკოლოგიური რისკის დონის მეცნიერულ მონაცემთა პროპაგანდა, რისკების ორიენტაციის მიზნით ობიექტური და არა ემოციონალური, ანდა პოპულისტური შეფასება.

SUMMERY

ENVIRONMENTAL RISK MANAGEMENT AND ASSESSMENT OF SOME ASPECTS

Environmental Risk Management - is the decision-making process of the management, which covers both environmental risk assessment, as well as its technological and economic possibilities of the warning.

Environmental risk ratio, as well as his warning tecnologic and economic opportunities.

Risk assessment and management, including the following sequence:

I. Risk Assessment

1. Risk Identification
2. The probability of unfavorable events rate
3. Determine the possible loss of the structure
4. Construction of the loss distribution rules

5. The risk assessment measures

II. Risk Management

6. The impact of the measures and methods for evaluating the effectiveness of risk

7. Decision-making in risk management measures for the demolition team.

8. The risk of collapse of the results of the control measures for protection

Risk analysis, safety requirements in connection with the establishment of permissible limits is necessary:

- Information system, which provides the means to effectively control the source of the threat and possible damage to the unit situation. Especially ecological epidemiological statistical materials.

- Data agricultural works Environmental Risk Management - is the decision-making process of the management, which covers both environmental risk assessment, as well as its technological and economic possibilities of the warning.

Environmental risk ratio, as well as his warning technological and economic opportunities.

- Security expertise and compare alternative projects and technologies, which are the sources of risk;

- Technology-economic strategists expenditures increasing security and the optimal structure of, the magnitude of the risk management, the economic and ecological point of view to reduce to acceptable levels.

-riskologic Forecasts and analysis to determine the level of risk, in which case the increase will stop the environmental damage;

Expert systems and organizational structures for the functions of standard documents and procedures for the implementation of the decisions to get ho;

- The impact of social and environmental risks associated with the level of scientific data azrzkhe agitation, risk orientation of the objective and not emotional, or public rate.direction, projects and technical solutions, which can affect the level of environmental safety, as well as risks associated with the possible evaluation programs;

- Security expertise and compare alternative projects and technologies, which are the sources of risk;

- Technology-economic strategists danakhrtja increasing security and the optimal structure of, the magnitude of the risk management, the economic and ecological point of view to reduce to acceptable levels.

-riskologic Forecasts and analysis to determine the level of risk, in which case the increase will stop the environmental damage;

Expert systems and organizational structures for the functions of standard documents and procedures for the implementation of the decisions to get ho;

- The impact of social and environmental risks associated with the level of scientific data azrzkhe agitation , risk orientation of the objective and not emotional, or public rate.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. წმინდა ბასილი დიდი „პომილიები ექვსი დღისთვის“ სსგ. , 2006 , გ3.74

2. გუგავა ე.მელაძე გ. მცენარეთა ეკოლოგია თბილისი 2003.

3. Гиусов Э.В Экология и Экономика природо пользования М. Юнити 2000

4. Эндерс. А , Квернер И. Экономика природных ресурсов СПБ:Питер, 2004

5. Экология человека учебное пособие . – М изд-во МНЭПУ, 2001.

6. Н.Ю Келина , Н.В Безручко – Экология человека , Феникс ,2009

საქართველოს საავტომობილო ფრანსესორტის განვითარების პროგნოზი

თამარ კილაძე-
ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
პროფესორი,
სალომე ყიჯიანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ტრანსპორტი საქართველოს ეროვნული ეკონომიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელია, რასაც სხვა ფაქტორებთან ერთად, უპირველესად ქვეყნის ხელ-საყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობაც განაპირობებს-მის ტერიტორიაზე გადის ევროპის ცენტრალურ აზიასთან დამაკავშირებელი უმოკლესი გაზა, აქედან გამომდინარე ტრანზიტული ტრირიტორუნვის მნიშვნელოვანი მოცულობებისათვის იგი მისაღები უნდა იყოს.

საქართველოს ტრანსპორტს უჭირავს ქვეყნის მშპ-ს 6,62% (მშპ-29150,5 მლნ. ლარი, ტრანსპორტი-1928,9 მლნ. ლარი).

საქართველოში 2014 წელს წარმოებული პროდუქციის და განეული მომსახურების ზრდა დაფიქსირდა ეკონომიკის ისეთ სექტორებში, როგორებიცაა: მშენებლობა (13.1%), საფინანსო საქმიანობა (9.9%), სასტუმროები და რესტორნები (7.3%), ვაჭრობა (5.8%), ტრანსპორტი (5.8%). ანუ ტრანსპორტი ეკონომიკის იმ სექტორებს განეკუთვნება, რომლებიც პრიორიტეტულად ვითარდება.

მიუხედავად ტრანსპორტის განვითარების ტემპებისა, იგი მაინც საკმაოდ ჩამორჩება გასული საუკუნის 80-იანი წლების მაჩვენებლებს. აღნიშნულზე წარმოდგენას შემდეგი ცხრილი იძლევა (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1

საქართველოში ტვირთბრუნვის მოცულობები 1987 და 2013 წნ-ში (მლნ. ტ.-კმ.)

წლები	სულ	მათ შორის			
		რკინიგზა	საზღვაო	საავტომობილო	საპარკი
1987	79687.2	12499.5	60423.4	6744.2	30.1
2013	6172.4	5525.9	-	646.1	-

საერთოდ ტვირთბრუნვის მონაცემების ასეთი მნიშვნელოვანი შემცირება განპირობებულია ეკონომიკის საერთო ვარდნით და პოლიტიკური სიტუაციით-არ მუშაობს, ან მხოლოდ მცირე მასშაბით ფუნქციონირებს ჩრდილოეთ-სამხრეთის სატრანსპორტო კორიდორი. ტვირთბრუნვა სულ შემცირებულია 12-ჯერ, რაც შეესაბამება მშპ-ს მოცულობის შემცირებას, ხოლო საავტომობილო ტრანსპორტზე მოცულობა შემცირდა 10-ჯერ, ანუ საერთო ტვირთბრუნვის შემცირებასთან შედარებით, უკეთესი მდგომარეობაა, მაგრამ მაჩვენებელთა დინამიკა, რათქმაუნდა არადამაკმაყოფილებელია.

საქართველოს ტრანსპორტის განვითარების დონე ეკონომიკური დონის ადექვატურია, რამდენადაც საქართველოში ეკონომიკის ისეთი მნიშ-

ვნელოვანი სექტორები, როგორებიცაა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა, ჯერ კიდევ ვერ ფუნქციონირებენ სათანადოდ, ამიტომ საავტომობილო გადაზიდვები ქვეყნის შიგა ტერიტორიაზე საკმაოდ შემცირებულია. რჩება სატრანზიტო გადაზიდვები, საიდანაც ეფექტურად ფუნქციონირებს მხოლოდ აღმოსავლეთ-დასავლეთის სატრანსპორტო დერეფანი. ამ უკანასკნელის ხარჯზე ტრანსპორტი ვითარდება, თუმცა ტემპები აშკარად არ შეესაბამება არსებულ პოტენციას (იხ.ცხრ. 2).

ცხრილი 2.
საქართველოს ტრანსპორტის ტვირთბრუნვა (მლნ. ტ.-კმ.)

წლები	სულ	რკინიგზა	საავტომობილო	საზღვაო	საპარკი
2003	6197,2	5538,5	562,0	91,5	2,7
2004	5505,1	4862,0	570,0	69,6	3,5
2005	6777,7	6127,1	578,0	69,0	3,6
2006	8114,2	7393,2	586,1	120,1	3,9
2007	7642,5	6927,5	594,3	45,4	3,6
2008	7165,6	6515,7	602,6	11,9	1,9
2009	6029,2	6417,0	611,1	-	1,1
2010	6848,1	6227,5	619,7	-	0,9
2011	6690,0	6054,8	628,4	5,3	1,5
2012	6616,8	5976,6	673,3	2,4	0,5
2013	6172,4	5525,9	646,1	-	-

სტატისტიკური მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2003-2013 წნ-ში მიღწეულია სატრანსპორტო ტვირთბრუნვის მცირედი ზრდა. აქედან ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი იყო 2007 წ-ს (7642.5 მლნ. ტ.-კმ.), შემდეგ კი ტვირთბრუნვა იკლება. რაც შეეხება საავტომობილო ტრანსპორტს, მისი ტვირთბრუნვის დინამიკა სტაბილურია და უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც ზრდის ტენდეციით ხასიათდება.

საქართველოს წარმოადგენს რა სატრანსპორტო დერეფანს საავტომობილო ტრანსპორტის განვითარებისათვის საჭიროა მისი ხელშეწყობა იმ კუთხით, რომ მან რაც შეიძლება მეტი მონაწილეობა მიიღოს სატრანზიტო გადაზიდვებით. აქ ორი მიმართულება გამოიკვეთება:

- საქართველოს საზღვაო ტრანსპორტის განვითარება, საქართველოს პორტები გადამუშავებული სატრანზიტო ტვირთბრუნვის მოცულობის მკვეთრი ამაღლება;

- ევროპის და აზიის ქვეყნებიდან საქართველოზე გამავალი სამედიუმო სატრანზიტო ტვირთბრუნვაში ქართული საექსპედიტორო ფირმების ჩართულობის ამაღლება.

პირველი მიმართულების შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ორი-პათუმის და ფო-თის პორტებია დატვირთული და ისიც არასრულად. უკანასკნელი წლების განმავლობაში არ განხორ-ციელებულა ამ პორტების ტექნიკური გადაიარაღება, შესაბამისად სიმძლავრეების ზრდაც. უფრო მეტიც, არსებული სიმძლავრეებიც არასრულადაა დატვირ-თული. პორტების უცხოელი მენეჯერები ვერ, ან არ ასრულებენ დაპირებებს სიმძლავრეების გადიდების და ტვირთების მოზიდვის მიმართულებით. ამასთან ჩვენ იმ გამონაკლის სახელმწიფოთა რიგს მივეკუთ-ვნებით, რომლებიც წარმოადგენენ რა საზღვაო ქვეყ-ნებს, საკუთარი საზღვაო ფლოტი არ გააჩნიათ.

რაც შეეხება მეორე მიმართულებას, მისი სა-თანადოდ გამოყენებისათვის საჭიროა ქართული საექსპედიტორო ფირმების და ინდივიდუალური გადამზიდავები ფლობდნენ შესაბამის, მსოფლიო სტანდარტებთან მისადაგებულ სატვირთო სატრანს-პორტო საშუალებებს და ისინი მჭიდროდ თანამშ-რომლობდნენ ევროპისა და აზიის ლოგისტიკურ კომ-პანიებთან.

ტექნიკური აღჭურვის მხრივ საქართველოს ავ-ტოტრანსპორტი ვერ პასუხობს სტანდარტებს. ამი-ტომაც მცირეა იმ სატრანსპორტო საშუალებების რიცხვი, რომლებიც ფლობენ საერთაშორისო გადამ-ზიდავის ლიცენზიას შემთხვევაში.

შოთა გრძელვადიანი გადამზიდველის სერტიფი-კატს გასცემს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითა-რების სამინისტროს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტო. ასეთი სერტიფიკატი გაცემულია, 2015 წ.-ის ნოემბრის მდგომარეობით, 173 ფირმასა და ინ-დმენარმეზე, ხოლო სატრანსპორტო საშუალებების რიცხვი, რომლებზეც ვრცელდება სერტიფიკატი 400 ერთეულს არ აღემატება, რაც ძალიან ცოტაა. ამი-ტომაც საქართველოზე გამავალი საავტომობილო სატრანზიტო ტვირთების მხოლოდ 5% თუ მოდის ქა-რთული სატრანსპორტო საშუალებებზე.

ყოველივე ზემოთქმული იძლევა საფუძველს დღის წესრიგში დადგეს საავტომობილო ტრანსპორ-ტის უპირატესი განვითარების ამოცანა. აქ არსებუ-ლი პრობლემები შეიძლება დაჯგუფდეს მაკრო- და მიკროეკონომიკურ ჭრილაში. მაკროეკონომიკური პრობლემებიდან უმნიშვნელოვანესია შემდეგი მიმართულებები: საგადასახადო გარემო, საპაზრო ინფრასტრუქტურა, ფულად-საკრედიტო სისტემა, სამეურნეო სამართლიანობის ხელმისაწვდომობა.

საქართველოში საგადასახადო გარემო მთლიანად ჩამოყალიბებულია საგადასახადო კოდექსით, რო-მელიც არ ითვალისწინებს გადასახადებს დიფერენ-ცირებას და პროპორციულობას, ანუ გადასახადების განაკვეთები ერთნაირია გადასახადების გადამხ-დელი ყველა სუბიექტისათვის და არ ხდება მისი ცვ-ლილება ეკონომიკის სექტორების მიხედვით. მიგვაჩნია, რომ საგადასახადო კოდექსი უნდა იძლეოდეს იმ დარგებისათვის შედებათების მიცემის საშუალებას, რომელთა განვითარება ქვეყნისათვის პრიორიტეტუ-ლია, მითუმეტეს მათი ფუნქციონირება თუ არ არის დამოკიდებული საქართველოს ეკონომიკის სხვა დარგებზე. საავტომობილო სატრანზიტო გადაზიდ-ვები სწორედ ასეთ მიმართულებას განეკუთვნება და ამ შემთხვევაში საგადასახადო კანონმდებლობა

საჭიროა ითვალისწინებდეს შესაბამის შეღავათებს დამატებითი ღირებულების, მოგების და ქონების გა-დასახადების კუთხით მაინც.

საბაზრო ინფრასტრუქტურას რაც შეეხება, აქ ყველაზე მნიშვნელოვანია ბირჟების არსებობა და ფუნქციონირება. გამოყოფენ შემდეგი სახის ბირჟებს: სასაქონლოს, ფასიანი ქაღალდების, სავალუტოს და შრომითს. ჩამოთვლილთაგან საქართველოს სინამდ-ვილეში სრულყოფილად მხოლოდ სავალუტო ბირჟა თუ ფუნქციონირებს, ხოლო რაც შეეხება დანარ-ჩენ სახეებს, მათგან ფასიანი ქაღალდების ბირჟაზე კოტირდება მხოლოდ შემოსაზღვრული რაოდენობის საქციო საზოგადოებები და ვაჭრობის მოცულობები ძალიან მცირეა, რაც განპირობებულია ეკონომიკის განვითარების დაბალი დონით და მისი კლასურობით. რაც შეეხება სასაქონლო ბირჟებს, ისინი მრავლადაა დარეგისტრირებული, როგორც უნივერსალური, ისე სპეციალურის სახით, მაგრამ ვერცერთი ვერ მუშ-აობს, არადა საქართველოს გეოპოლიტიკური მდე-ბარეობა ხელსაყრელია მისი განვითარებისათვის, რაც ქვეყნის კავკასიის რეგიონალურ ლოგისტიკურ ცენტრად გადაცევების საშუალებას იძლევა. სასაქონ-ლო ბილურების ქსელის განვითარების შემთხვევაში გადამზიდავ ფირმებს მიცემათ საშუალება მათვის მოხერხებული პირობებით შეიძინონ არა მარტო სა-ტრანსპორტო საშუალებები, არამედ ნედლეული, მაკომპლექტებელი ნაკეთობები, სათბობი და საზეთ-საპოხი მასალები და ა. შ.

მაკროეკონომიკურ პრობლემათაგან ერთ-ერთია შრომითი ბირჟები. რაც საქართველოში არ არსებობს. მხედველობაშია კლასიკური ფორმით, სახელმწიფოს ეგიდით ასეთი ბირჟების ორგანიზება, რაც მოგვცემს საშუალებას გამოიყვეთოს შრომისმაძიებელთა კვალიფიკაცია და პროფესიონალიზმი. ამ მიმარ-თულებით გასატარებელი ღონისძიებები დაკავშირებულია მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებთან, მაგრამ მისი ორგანიზება არა მარტო ტრანსპორტის, არამედ მთლიანად ეკონომიკის განვითარებისთვისაა აუცილებელი.

საქართველო პატარა ქვეყანაა, ნაკლებად გან-ვითარებული ეკონომიკით, გამომდინარე აქედან მოითხოვება ბიზნესისათვის ხელსაყრელი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განხორციელება, რაც გუ-ლისხმობს ეროვნული ვალუტის სტაბილურობას და კრედიტებზე ხელმისაწვდომობას. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში ხორციელდება ღონისძიე-ბები საკრედიტო პოლიტიკის გასაუმჯობესებლად (მაგალითად, პროგრამა „ანარმო საქართველო-ში“, საპარ-ინიორო ფონდის არსებობა და სხვ.) კრედიტების საპროცენტო განაკვეთები ქვეყანაში მაინც რჩება ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი არა მარტო ევროპაში, არამედ მცირე და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებთან შედარებითაც. ამასთან კრედიტე-ბი სატრანსპორტო ფირმებისათვის ხშირად მიუწ-დომელია უზრუნველყოფის მაღალი მოთხოვნების გამო. მაგრამ ეროვნული ვალუტის არასტაბილუ-რობა-ინფლაციის მაღალი ტემპები და ლარის სხვა ვალუტებთან მიმართებაში გაცვლითი კურსის ხშირი ცვლილება უარყოფითად აისახება საექსპედიტორო ფირმების ტექნიკურ-ეკონომიკურ პარამეტრებზე. მიზანსენილია ისეთი ეკონომიკის მქონე ქვეყნის

ვალუტა, როგორიც საქართველოა მიბმული იყოს რომელიმე მსოფლიო ვალუტასთან სტაბილური პროპორციით, რასაც ჯერ-ჯერობით ეროვნული ბანკი ვერ ახერხებს.

საქართველოში სამეურნეო სამართლიანობის მიღწევას ემსახურება საერთო სასამართლოები, სადაც განიხილება სამეურნეო დავები სამოქალაქო სამართლის ეგიდით. აღნიშნული სასამართლოებში დავების განხილვა გაუმართებლად ჭიანურდება, ამიტომ არსებობს საარბიტრაჟო სასამართლოების აღდგენის, ან განსახილველ სამოქალაქო საქმეებზე გადაწყვეტილების დროის პერიოდის რამდენჯერმე შემცირების საჭიროება.

მიქროეკონომიკური ხასიათის პრობლემებიდან, რომლებიც მნიშვნელოვანია საავტომობილო ფირმებისათვის და ამავე დროს საერთოა მათი უმეტესობისათვის მნიშვნელოვანია: მენეჯმენტის თანამედროვე მოწინავე მეთოდების და ხერხების

გამოყენებული ლიტერატურა :

1. მთლიანი შიდა პროდუქტი 2014 წელს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. საიტი: http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/nad/pres-relizi_2014_GEO.pdf. გადამოწმებულია 02.12.2015;
2. Народное хозяйство Грузинской ССР в 1987 году. Статистический ежегодник Тб. 1988;
3. საქართველოს სტატისტიკიკური წელიწდეული 2014. შტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბ., 2014, გვ. 191ჯ
4. Ткешедашвили Г.В., Кипиани С.Г. Автомобильный транспорт Грузии. Сегодняшнее положение и перспективы. Тезисы докладов НТ конференций ИФ Санкт-Петербурга. Санкт-Петербург, 2015.
5. ტრანსპორტის სახმელეთო ადმინისტრაციის ვებ გვერდი. საიტი: <http://lta.gov.ge/doc/satvirtov%20gadazidvebi/FIRMS%202015.pdf>.
6. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი. საიტიდან: <http://www.mof.ge/4678>. gadamowmebulia 05.12.2015.

რეზიუმე

საქართველოს ტრანსპორტი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში, ამასთან ქვეყნის ტერიტორიაზე გადის სამხრეთ ევროპის ცენტრალურ აზიასთან დამაკავშირებელი უმოკლესი სატრანზიტო გზა, რასაც ჯერ-ჯერობით სათანადო გამოყენება არ აქვს. ეს ეხება ტრანსპორტს საერთოდ და კერძოდ, საავტომობილო ტრანსპორტს. პრობლემები, რომლებიც წარმოჩნდება საავტომობილო ტრანსპორტის განვითარების მიმართულებით იყოფა მაკრო- და მიკროეკონომიკურ ხასიათის მიხედვით. მაკროეკონომიკური პრობლემებია: საგადასახადო გარემო, საბაზრო ინფრასტრუქტურა, ფულად-საკრედიტო სისტემა, სამეურნეო სამართლიანობის ხელმისაწვდომობა. მიკროეკონომიკური კი- მენეჯმენტის თანამედროვე მოწინავე მეთოდების და ხერხების გამოყენებლობა, კვალიფიკაციის შედარებით დაბალი დონე, კლასტერული გაერთიანებების ჩამოუყალიბლებობა და ბიზნესის ჯგუფურად წარმართვის დაბალი კულტურა.

ABSTRACT

Georgian transport plays a significant role in economy of country, at the same time through of country's territory passes the shortest connecting way between Southern Europe and Central Asia that is not still properly used. This concerns to transport in general, in particular to motor transport. Problems that are arisen in direction of motor transport development is divided accordingly of macro- and micro economic character. The macroeconomic problems are: tax environment, market infrastructure, monetary and credit system, accessibility of economic justice. In microeconomic level – application of modern advanced methods and ways of management, comparative low level of qualification, non-establishment of cluster amalgamation and low level of team action of business.

ტურიზმის განვითარების პროცესი
საქართველოს ეკონომიკაში
რუსულან სირბილაძე
ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი
ანა ტუფურია

ივანე ჯავახიშვილის თსუ ტურიზმის
საერთაშორისო სკოლის სტუდენტი

საქართველოს ეკონომიკის განსაკუთრებულ დარღს ტურიზმი წარმოადგენს, მის განვითარებას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. საპაზრო ეკონომიკაში სავაჭრო ბაზარზე ტურიზმის განვითარებამ გააჩინა მრავალი ახალი საქონელი და მომსახურება, მაგრამ მიუხედავად ამისა ტურიზმის განვითარებას მრავალი პრობლემა აფერხებს.

ტურიზმი მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა: დასაქმების პოლიტიზება, ასაკობრივი დისკრიმინაცია, არასწორი საკანონმდებლო ბაზა, უმუშევრობა, სტრუქტურული პრობლემები, განათლების პოლიტიკა, სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური პასუხისმგებლობის უარყოფა, გლობალიზაციის გავლენა, ფინანსური კრიზისი და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, სოციალური პრობლემები, განათლების ინვესტირება, ბიზნესი, დასაქმება, პროექტები, პროგრამები, განვითარება.

ტურიზმის განვითარება ნებისმიერი ქვეყნის მოსახლეობისთვის ეკონომიკურ, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ განვითარებას განაპირობებს, რადგან მთავარი საკითხია მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებშიც, სადაც პრობლემების დაძლევას განათლებაში ინვესტირება წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან. ეს რესურსი მარტივი მოსახებინა იმ ბევრი არაეფექტური პროგრამის ხარჯზე, რომელსაც უფრო პოლიტიკური დანიშნულება აქვს. მთავარი ამ ნაწილში პროფესიული გადამზადების ცენტრების შექმნა რეგიონებში, რათა ბიზნესის და დასაქმების მსურველების ინტერესები და უნარჩვევები ერთმანეთს დაუახლოვდეს. ასევე მნიშვნელოვანია ინფრასტრუქტურული და ენერგეტიკული პროექტების როლი, რომელთა განხორციელების დაჩქარება, განსაკუთრებით რეგიონებში, მნიშვნელოვნად გაზრდის დაინტერესებას და ადგილობრივ დასაქმებას. მცირედა და საოჯახო ბიზნესი ძალიან ბევრ ქვეყნაში ასრულებს სერიოზულ ფუნქციას ამ მიმართულებით, საქართველოში კი მისი მაჩვენებელი ძალიან დაბალია, ეკონომიკაში მისი ხედირითი წონა 17%-ია, ხოლო დასაქმებაში 30%.

ტურიზმი ერთ-ერთი უდიდესი ინდუსტრიაა მსოფლიოში, რომლის განვითარებასაც ამა თუ იმ ქვეყანაში დიდილად განაპირობებს შეიგა სტაბილურობა, უსაფრთხო გარემო და ეკონომიკური განვითარების მისაღები დონე. ტურიზმის ინდუსტრიას შეუძლია ხელი შეუწყოს მშვიდობისა და განვითარების გამყარებას განვითარებად ქვეყნებში, ასევე სამუშაო ადგილების შექმნას, შემოსავლების ზრდას, ეკონომიკურ დივერსიფიკაციას გარემოს დაცვასა და კულტურათა დაახლოებას. საქართველო მდიდარი და უკვე სახელგანთქმული ქვეყანაა საკურორტო რესურსებით. წლების განმავლობაში შეიქმნა ახალი

სამუშაო ადგილები ტურიზმის სფეროში. მომატარესტორნებისა და სასტუმროების რიცხვმა, მზარდი მოთხოვნა გაჩნდა შესაბამისი სამუშაო კვალიფიკაციის მქონე პირებზე. ტურიზმის განვითარება უზრუნველყოფს სხვადასხვა სახის უპირატესობას: - განვითარების საშუალებას აძლევს ისეთ ქვეყნებს, რომელთაც არ გააჩნიათ ნედლეული, თუმცა, საკუთარ კონკურენტულ უპირატესობას აფუძნებენ თავიანთ კულტურაზე, ისტორიულ ძეგლებზე, ნაკრძალებსა და ბუნებრივ პირობებზე; ტურიზმი ხელს უწყობს სასტუმროების, რესტორნების ქსელის და კვების მრეწველობის განვითარებას, ახდენს შრომის ბაზრის დივერსიფიკაციას, ქმნის ტურისტულ მარშრუტებს და სამუშაო ადგილებს ისეთი პროფესიის ადამიანებისათვის, როგორებიც არიან: გიდები, თარჯიშნები, მზარეულები, მძღოლები, სასტუმროს მენეჯერები, მომსახურე პერსონალი და მომსახურების სფეროს სხვა წარმომადგენლები;

ტურიზმის ხელშემწყობი პოლიტიკა გულისხმობს ინფრასტრუქტურის მშენებლობას, გზების მოწევირიგებას, ჯანდაცვის დანესებულებებს, სპორტულ-გამაჯანსაღებელ ცენტრებს, რაც ამცირებს უმუშევრობას და ზრდის შემოსავალს სახელმწიფო ბიუჯეტში; ორიენტირება ტურიზმის განვითარებაზე მოითხოვს ისეთი ღონისძიებების გატარებას, რომელიც უზრუნველყოფს ისტორიული, რელიგიური და არქეოლოგიური ძეგლების დაცვასა და მოფრთხილებას, ადგილობრივი ფოლკლორის, ტრადიციების, ხელოვნებისა და სამზარეულოს დაცვას და შენარჩუნებას; ტურისტთა ნაკადის ზრდა საშუალებას აძლევს მოსახლეობას, რომელიც ვერ ახერხებს საკუთარი წარმომის ექსპორტირებას, ადგილზე მოახდინოს თავისი პროდუქტის რეალიზაცია; ქვეყანაში ტურისტთა რაოდენობის ზრდა ხელს უწყობს ურთიერთობების ჩამოყალიბებას სხვადასხვა ქვეყნისა და კულტურის წარმომადგენლებს შორის, რაც აახლოებს ერებს, აყალიბებს მათ შორის ურთიერთანაბრომლობას.

ამჟამად, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია მსოფლიოში უმუშევრობის საგანგაშოდ მაღალ მაჩვენებელზე მსჯელობს. ორგანიზაციის ექსპერტების განცხადებით, ბოლო პერიოდში ძალიან მცირე რაოდენობის სამუშაო ადგილი იქმნება.

თუ გადავხედავთ საქართველოს უახლოეს წარსულს, მომხდარმა პოლიტიკურმა თუ სოციალურმა ცვლილებებმა, გამოიწვია საქართველოს ეკონომიკის სტაბილურობის რღვევა. 2014 წლის მონაცემებით საქართველოში 1745,2 ათასი დასაქმებულია.

აქტიური მოსახლეობის დასაქმება საქართველოში [3],

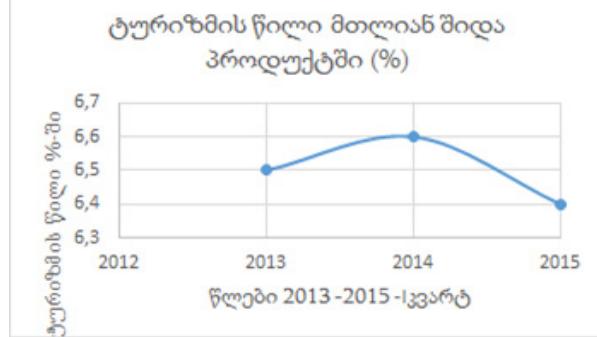
ამჟამად, ქვეყანაში იქმნება სამუშაო ადგილები,

მაგრამ ცხოვრების დონე მაინც არ არის სტაბილური. ამის გამომწვევი ზოგადი მიზეზია ფართომასშტაბიანი გლობალიზაციის პროცესი, გარკვეული სახის სფეროში აქტიური სამუშაო ძალის კვალიფიკაციის დაბალი დონე, ტექნოლოგიური პროგრესი და სხვა.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა), ათასი კაცი	2023.9	2021.8	1965.3	1917.8	1991.8	1944.9	1959.3	2029.1	2003.9	1991.1
დასაქმებული, ათასი კაცი	1744.6	1747.3	1704.3	1601.9	1656.1	1628.1	1664.2	1724.0	1712.1	1745.2
უმუშევარი, ათასი კაცი	279.3	274.5	261.0	315.8	335.6	316.9	295.1	305.1	291.8	246.0
უმუშევრობის დონე, პროცენტები	13.8	13.6	13.3	16.5	16.9	16.3	15.1	15.0	14.6	12.4

ასეთ ვითარებაში ტურიზმი ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად მზარდი სექტორია საქართველოში.

გაეროს საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული ანგარიშის მიხედვით, 2011 წლის განმავლობაში საქართველოს 2 800 000 ტურისტი ეწვია, აზერბაიჯანს- 1 280 000, ხოლო სომხეთს - 758 000. 2011 წელს, წინა წლებთან შედარებით, საქართველოში ტურისტების რაოდენობა 39%-ით გაიზარდა. მაგრამ ამ სფეროშიც მთავარი პრობლემა მაინც უმუშევრობაა. ტურიზმის წილი მთლიან შეგა პროდუქტში 6.5 დან 6.4%- მდე მერყეობს ბოლო სამი წლის მონაცემებით. [3.]

ტურიზმის სფეროში აუცილებელია ისეთი განვითარება, რომლებიც მოვცემდა სამუშალებას, რომ მოსახლეობა მთელი წლის (ოთხივე სეზონის) განმავლობაში დასაქმებული იყოს. ხშირად მოთხოვნა ტურიზმზე განპირობებულია სეზონების მიხედვით, ამიტომ ქვეყნის მაშტაბით არსებობს სეზონური უმუშევრობა. მაგალითად, ზღვის რეგიონში ძნელია სამუშაოს ძებნა ზამთრის სეზონზე. ქვეყნის რეგიონები გამოიჩინებიან არა მხოლოდ ბუნებრივი რესურსებით, არამედ ეკონომიკითაც. ისეთ რეგიონებში, სადაც ეკონომიკური დონე შედარებით დაბალია და ნაკლებადაა განვითარებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა, ნაკლებია ტურისტების რაოდენობაც და, შესაბამისად, სამუშაო ადგილებიც ნაკლებია. ამიტომ, მოსახლეობის ის გარკვეული ნაწილი, რომელიც ასეთ რეგიონებში ცხოვრობს ძნელად თუ მუშაობს, ამიტომ უმუშევრებად ითვლებან. [2, გვ. 110]. ვინაიდან, ტურიზმი და ზოგადად ტურისტული სფერო არც თუ ისე დიდი ხანია განვითარდა დამოუკიდებელ საქა-

როველოში, ნაკლებია დაინტერესება რეზიდენტების მხრიდან. შესაბამისი და არასაკმარისი ცოდნა ტურიზმის განვითარების შეფერხებას იწვევს.

ტურიზმის სფეროს ძირითადი პრობლემები:

- ტურიზმის სააღრიცხვო სისტემის არარსე-

ბობა

- უსაფრთხოების არადამაკმაყოფილებები დონე ქვეყანაში

- არადამაკმაყოფილებელი უსაფრთხოების დონე კურორტებზე

• არასახარბიერო

სანიტულ-ჰიგიენური მდგომარეობა კურორტებზე
• მოუწესრიგებელი საგზაო და სატრანსპორტო სისტემა.

- ტურიზმის დარგში კომპეტენტური პერსონალის არარსებობა.

ტურიზმში არსებობს სხვა პრობლემებიც. საქართველოს ამჟამინდებული ეკონომიკური მდგომარეობა არ იძლევა იმის სამუშალებას, რომ ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული საკურორტო ადგილები სრულად კეთილმოწყობილ იქნეს. გარდა ამისა, აღსანიშნავია ისიც, რომ ყველა კურორტი არ სარგებლობს ტურისტებში დიდი ინტერესით. მომავალში, ტურიზმის განვითარებასა და ტურისტული ნაკადების ზრდასთან ერთად, გაიზრდება მოთხოვნა კომპეტენტურ პერსონალზე. უნდა აღინიშნოს, რომ დღეს საქართველოში არსებული უმაღლესი სასწავლებლების უმეტესობა ამზადებს ტურიზმის სპეციალისტებს, მაგრამ ქვეყანაში არ არის ტურიზმზე სპეციალიზებული სკოლა, რომელიც ორიენტირებული იქნება სამუშალო და დაბალი საფეხურის პერსონალის მომზადებაზე, რაზეც რეალური მოთხოვნა მართლაც არსებობს. ტურიზმის შესახებ მნირი ინფორმაციის გამო, ადამიანები ნაკლებად ილებენ გადაწყვეტილებებს ამ სფეროში სამუშაოს ძებნის შესახებ. ბოლო წლებში შეინიშნება ტენდენცია იმისა, რომ ახალგაზრდების მეტი წილი ინტერესდება ამ სფეროთი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ტურისტული სექტორის როლი საქართველოს ეკონომიკაში დღითიდლე იზრდება. შემდეგი, რაც საქართველოში ტურიზმის განვითარებას აფერხებს, მომსახურების დაბალი დონე და მაღალი ფასებია, რითაც საქართველოს უკლებლივ ყველა კურორტი „გამოიჩინა“. რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ კურორტებზე დასვენებას ვერ ახერხებს ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა, ფასები საკმაოდ დიდია უცხოელი ტურისტებისთვისაც. მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ 3647,0 დოლარი იყო 2014 წელს, რაც 116,0 დოლარით მეტია 2013 წლის იგივე მაჩვენებელზე. მიუხედავად ამისა, ინფლაციის გამო მოსახლეობას უჭირს კურორტებზე დასვენება.

დღეისათვის კი ქვეყანაში აღარ არსეობობს

	2010	2011	2012	2013	I 14*	II 14*	III 14*	IV 14*	2014*	I 15*
მთლიანი ეროვნული შემსავალი (მეგ), მლნ.ლარი	20102.8	23631.7	25925.6	26340.7	6136.8	7048.3	7461.7	8272.3	28919.0	6758.2
მეშვეობის სულზე, ლარი**	4531.3	5287.7	5764.3	5874.6	1366.6	1569.6	1661.7	1842.2	6440.0	1812.1
მეშვეობის დოლარი	11277.2	14016.1	15700.5	15835.3	3507.8	3999.2	4275.5	4580.7	16376.8	3260.2
მეშვეობის დოლარი**	2542.0	3136.1	3490.9	3531.7	781.2	890.6	952.1	1020.1	3647.0	874.2

„ჩაკეტილი ეკონომიკური სისტემა“ ადვილია კაპიტალდაბანდებები, იზრდება ინვესტიციები და, შესაბამისად, იზრდება ქვეყნის მშპ. თუმცა, ცხოვრების დონე მაინც არ არის სრულყოფილი. საქართველოში საგრძნობია ტურიზმის პროფესიული მარკეტინგის ნაკლებობა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ტურიზმის ძირითადი ფუნქცია დაკამაყოფილოს მოსახლეობის ტურისტულ-რეკრეაციული მოთხოვნილებანი, მაგრამ ამავე დროს, იგი ასრულებს ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ ფუნქციებსაც ეკონომიკის მთლიან

ინტერნეტ-აუდიტორია ყოველდღიურად იზრდება, ხოლო არსებული ტექნოლოგიები იძლევა იმის საშუალებას, რომ ინტერნეტ რეკლამა გაკეთდეს ქსელში ნებისმიერი მასშტაბით და ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის. ვებ-სტრატეგიის პრიორიტეტია: მომსახურებისა და პროდუქტების შესახებ სრული ინფორმაციის მიწოდების შესაძლებლობა, განსხვავებით ტრადიციული მედიისაგან, სადაც სარეკლამო დრო მკაცრად განსაზღვრულია; რეკლამა ინტერნეტში მშენებობს 24 საათი და ფარავს უფრო მეტ სივრცეს, თანაც სახეზეა სარეკლამო ინფორმაციის ოპერატორულად შეცვლის შესაძლებლობა. რაც მთავარია, ინტერნეტ-რეკლამა გაცილებით იაფია, ვიდრე ტრადიციულ მედიაში;

ტურიზმის განვითარების ახალი მიმართულებაა კორპორატიული ტურიზმი, სადაც ტურისტულ კომპანიებს აქვთ საშუალება ორგანიზაცია-დაწესებულებებს შესთავაზონ თავიანთი პროდუქცია და ამით შექმნან სამუშაო ადგილები და ასევე მოახდინონ პროდუქტის რეალიზაცია. საქართველოში ტურიზმის პერსპექტივებზე და ზოგადად დარგის მდგრადილობის გასაანალიზებლად უნდა გავამახვილოთ ყურადღება ქვეყნის ტურისტულ პოტენციალზე. საქართველოს საკმაოდ დიდი ტურისტული პოტენციალი აქვა: 102 კურორტი, 182 საკურორტო ადგილი, 2400 მინერალური სამკურნალო წყლის წყარო, 12000 ისტორიისა და არქიტექტურის ძეგლი, მათგან 4 შეტანილია იუნესკოს მსოფლიო მნიშვნელობის ძეგლთა ნუსხაში, 7 არსებული და პერსპექტივული ეროვნული პარკი და ა. შ.

ტურიზმის სექტორში მიმდინარე პროცესები ხელს უწყობს ფართო სპექტრის ტურისტული შესაძლებლობების განვითარებას – სათავგადასავლო ტურიზმით დაწყებული, კოლოგიური, სამედიცინო, ეთნოგრაფიული და ღვინის ტურებით დამთავრებული. 2004 წლიდან დღემდე საქართველოში სასტუმროების და სასტუმროს ტიპის ობიექტების რაოდენობა 90%-ზე მეტით გაიზარდა. ამჟამად, ქვეყანაში ფუნქციონირებს მსოფლიოში აღიარებული სასტუმროები (მათ შორის მარიოტი, რედისონი, შერატონი, და ა.შ.), საოჯახო სასტუმროების მზარდ ქსელთან ერთად.

სხვადასხვა ტიპის ტურისტული მიმართულების განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში კერძოდ:

- გამაჯანსაღებელი ტურიზმი 2400-ზე მეტი ბუნებრივი წყაროს საფუძველზე, რომლებიც მინერალების მრავალფეროვანი შემადგენლობით ხასიათდება; (სპა თერაპია- ბელგიის სამსრეთ-აღმოსავლეთით არდენაში მდებარეობს ქალაქი სპა, სადაც გამოჯამრთელებას წყლის საშუალებით აღწევენ. - ნაკადის სახით გამომავალი ბუნებრივი თბილი თერმული წყლის აბაზანები.)

- ეკოტურიზმი, მათ შორის ეკოლოგიურად ადაპტირებული დაცული ტერიტორიებისა, რაც ქვეყნის მთლიანი ტერიტორიის 7%-ს შეადგენს და რომელთა 75% ტყეებითა დაფარული; სპორტული ტურიზმი, საწყალოსნო სპორტისა და მთის სპორტის სახეობები. ამასთანავე სხვა ტიპის, ბუნებაზე დაბალი ნეგატიური ეფექტის მქონე ტურები, როგორიცაა ლაშქრობა,

არსებული პრობლემების დაძლევის გზები-საქართველოში, ტურიზმის და აგრობიზნესის პოტენციალის გათვალისწინებით, მცირე და საოჯახო ბიზნესების განვითარების შესაძლებლობები დიდია, მაგრამ საჭიროა მცირე მენეჯრული უნარი და სწორი ბიზნეს გადაწყვეტილებების მიგნება, იდეებზე ფიქრი და ფორმირება, დაფინანსების მოძებნა კი მიუხედავად მისი შეზღუდული შესაძლებლობებისა, მაინც შესაძლებელია. დღევანდველ დასაქმებაში მთავარი როლის მატარებლები მაინც მსხვილი კომპანიები არიან, სადაც სტაბილურობის განცდა და ხელფასების მაჩვენებელიც მეტნაკლებად მისაღებია; განვითარებადი ქვეყნების ტურიზმის განვითარებაში დიდ როლს ასრულებს რეკლამა. მსოფლიოს წამყვანი ტელეარხების ეთერის გამოყენება, რომელთაც მიღიონობით მაყურებელი ჰყავთ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში. ტურიზმის გლობალური ბაზარი ძალზედ კონკურენტულია, ამიტომ, საჭიროა მუდმივი მუშაობა სასაკუთარი ქვეყნის უპირატესობების წარმოჩენაზე. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია სატელევიზიო არხებზე სხვადასხვა სარეკლამო რგოლებისა თუ დოკუმენტური ფილმების განთავსება, ამის მიზანია მსოფლიოსთვის იმის ჩვენება თუ რა შესაძლებლობები აქვს ქვეყანას და რატომ იქნება ამ ქვეყანაში სტუმრობა საინტერესო. ასეთი გადაცემები ასევე დააინტერესებს პოტენციური ინვესტორებს. მსოფლიოსთვის საკუთარი ქვეყნის გაცნობის საუკეთესო საშუალებაა სხვადასხვა სპორტული თუ მუსიკალური ღონისძიებების ჩატარება. ვებ-მარკეტინგის უპირატესობა ტრადიციულ მედიასთან შედარებით ისაა, რომ იგი ინტერნეტ - მომხმარებლისთვის ნებისმიერ ადგილას და დროს არის ხელმისაწვდომი, ვებ-მარკეტინგით, კომპანიის პროდუქტებით და სერვისი შესაძლოა ინტერნეტ-სივრცის საშუალებით მსოფლიოს ნებისმიერ ნერტილში იქნეს ნარმოდგენილი. შესაბამისად

ჯომარდობა, ცხოველებზე, ფრინველებზე, ზღვის ბინადრებზე დაკვირვება და ა.შ;

- კულტურული ტურიზმი, - 3000 წლიანი კულტურული ისტორიიდან შემორჩენილი 12000 ხუროთ-მოძღვრების ძეგლის გასაცნობად.

- აგროტურიზმი, ღვინისა და გურმანების ტურები, რომელიც ეფუძნება ყურძნის 500-ზე მეტი ჯიშის, ადგილობრივი და უნიკალური კულტურების ტრადიციებს და აგრეთვე ადგილობრივი რეცეპტებითა და ტრადიციებით მდიდარ სამზარეულოს.

საქართველოში აგროტურიზმის განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორია სასოფლო-სამეურნეო მინების საკმარისი რაოდენობის არსებობა. მნიშვნელოვანი ფაქტორია ტრადიციების მრვალფეროვნება, კულტურული ფასეულობები, ისტორიული ძეგლები და გეოგრაფიული მდებარეობა. საქართველოში საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად მოწყობილია 50 დაცული ტერიტორიია, რომელთა შორის არის 14 აღკვეთილი, 8 ეროვნული პარკი, 14 ბუნებრივი ძეგლი, 12 მართული ბუნებრივი ნაკრძალი და 2 დაცული ლანდშაფტი.

მიგაცანია, რომ საქართველოში აგროტურიზმის განვითარება უნდა მოხდეს ბიო-პროდუქტების წარმოების საფუძველზე, რადგან აგროტურიზმი აუცილებელია განხილული იყოს სოფლის მეურნეობის პრობლემებთან, სოფლის-მეურნეობის პროდუქციის წარმოებასთან მჭიდრო კავშირით. [1, გვ 47]

აგროტურიზმის მართვის პრინციპები უნდა ეფუძნებოდეს სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების კონცეფციის. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ აგროტურიზმის განვითარების პრობლემა მჭდროდ უკავშირდება ორგანული მეურნეობების (ბიომეურნეობების) განვითარებას [1, გვ 47].

ტურისტული ობიექტებისთვის დანახარჯების შემცირება შესაძლებელია განახლებადი ენერგიის და სოფლის მეურნეობის საშუალებით, რაც ერთად ქმნის სინერგიულ ეფექტს. ტურიზმის, ბიოლოგიური სოფლის მეურნეობისა და განახლებადი ენერგიის სფეროში არსებული გამოცდილება სასიამოვნო დამოკიდებულებას ქმნის მდგრადი ცხოვრების სტილისადმი [1, გვ 27].

შეიძლება ითვას, რომ აგროტურიზმი საქართველოში ისევ და ისევ განვითარების სტადიაში იმყოფება. უნდა ვეცადოთ და რასაკვირველია სახელმწიფო ორგანოებიც უნდა ჩაერთონ აგროტურიზმის განვითარებაში, რათა ავამაღლოთ სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების დონე, შემცირდეს უმუშევრობა და აგროტურისტული პროდუქტი გახდეს ცნობადი და მიმზიდველი მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. რა თქმა უნდა, ტურიზმის პროდუქციის საერთაშორისო მასშტაბით ექსპორტის წარმატების სანინდარი ქვეყნის შიგნით ისეთი საკითხების მოგვარებაა, როგორიცა:

- საგზაო სისტემის მოწესრიგება მაღალმთიან და შედარებით ძნელად მისადგომ ადგილებში, რადგან ტურიზმის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი პოტენციალი სწორედ მაღალმთიან რეგიონებშია თავმოყრილი;

გამოყენებული ლიტერატურა :

1.8. ნაცვალაძე, აგროტურიზმის როლი სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაში,

- გზების გამართვასთან ერთად აუცილებელია ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება, განათება, ავტოგასამართი და კავშირგაბმულობის პუნქტების განთავსება, ტრანსპორტირების და უსაფრთხოების დაცვის მიზნით უნდა დანესდეს სტანდარტები და რეგულარულად უნდა მოხდეს მძღოლთა კვალიფიკაციის შემოწმება;

- მოხდეს სამარშრუტო ქსელის გაფართოება და მაღალმთიან რეგიონებში პირდაპირი მარშრუტების დანიშვნა;

- შესაძლებლობის ფარგლებში მიზანშეწონილი იქნება შიგასაქვეყნო, რეგიონთაშორისი ავიარეისების დანიშვნა;

- უნდა აღდგეს საზღვაო რეესები ვიზიტირების, ტრანსპორტირებისა და გასეირნებისათვის.

- საჭიროა შეიქმნას საქართველოს ტურისტული პოტენციალის, სასტუმროთა და სააგენტოთა ელექტრონული ბაზა და ა.შ;

აღნიშნულთან ერთად, საქართველოსთვის მეტად მნიშვნელოვანია შიგა ტურიზმზე და განსაკუთრებით აგროტურიზმზე ორიენტირება, რაც დამატებითი შანსია იმ მცირე ფერმერებისთვის, რომლებიც სავარგულების სიმცირის გამო, კონკურენციას ვერ გაუწევენ არა მხოლოდ უცხოელ, არამედ საქართველოში მომუშავე ფერმერებსაც.

საქართველოს ღვინის და აგროტურიზმის განვითარების კუთხით დიდი პოტენციალი აქვს, თუმცა, როგორც ტურიზმის ადმინისტრაცია, ასევე მთავრობა აქტიურ პრომოუშენს არ ახორციელებს, რაც ამ მიმართულებების განვითარებას სჭირდება. უფრო მეტიც, ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების ერთიანი სტრატეგია არ არსებობს.

ადგილობრივ ბაზარზე 50-მდე ტურისტული კომპანია იპერიორებს. რამდენიმე ტურისტული კომპანია და საოჯახო სასტუმრო უცხოელ და ადგილობრივ ტურისტებს უკვე სთავაზობს აგროტურებს, რაც გულისხმობს რთველში მონაცილეობას, ყურძნის დაწურვას, ჩურჩხელების ამოვლებას, ყველის ამოყვანას და თონეში პუნქტის გამოცხობას, მწვადის შეწვასა თუ თაფლის ამოღებას. მაგრამ ჩვენს ქვეყანაში უფრო ფართოდ შეიძლება აგროტურიზმის განვითარება, ამით კი სოფლის მეურნეობის განვითარებასაც შეეწყობა ხელი. აღსანიშნავია, რომ სასოფლო ტურიზმი ქვეყნიდან არალეგალურ მიგრაციასაც შეამცირებს, ადამიანების აქვე დასაქმებით.

საქართველოში აგროტურიზმის განვითარება, საბოლოო ანგარიშით მოასწავებას:

სასოფლო რეგიონებში ტურისტული ინფრასტრუქტურის შექმნას, ტურისტული სეზონურობის მეტ-ნაკლებად აღმოფხვრას, ტურისტების მიზიდვას და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას სოფლიად, სოფლის მოსახლეობის მწვავე სოციალური პრობლემების გადაჭრას და ცხოვრების დონის ამაღლებას, ბუნებრივი გარემოს დაცვის გაუმჯობესებას და დივერსიფიცირებული ტურისტული სეგმენტის შექმნას.

- საკონფერენციო შრომების კრებული, II საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია, ტურიზმი: ეკონომიკა და ბიზნესი, თბ, 2011.
2. რ. სირბილაძე, „ეკონომიკა“ - სახელმძღვანელო-საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტი, თბილისი 2010
 3. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (geostat.ge)
 4. საქართველოს ეროვნული ბანკი
 5. მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია (UNWTO)
 6. ტურიზმის მზარდი სტატისტიკა საქართველოში - <http://agrokavkaz.ge>
 7. ტურიზმის განვითარება - <http://ninochanchaleishvili.blogspot.com/>
 8. როგორ ვებრძოლოთ უმუშევრობას. უმსხვილესი დამსაქმებლები საქართველოში - <http://forbes.ge>
 9. საზოგადოების კვლევის ცენტრი cssge.ge
 10. Helen Mc Bain, Caribbean tourism and agriculture: linking to enhance development and competitiveness, Economic Development Unit, Port of Spain, March 2007, <http://www.caribbeanagrotourism.com/Publications/ECLAC-2007-study-1.pdf>
 11. Market Research on Agro-tourism Products and Services, Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture (IICA) Office in Jamaica, Submitted by: Carolyn E. Hayle, Senior Programme Officer, Matthew Harvey, Consultant Kwame Emmanuel, Consultant Institute for Hospitality and Tourism, University of the West Indies, Mona, Kingston 7, FINAL REPORT, MAY 19, 2006 , <http://www.caribbeanagrotourism.com/Publications/Carolyn-Hayle.pdf>
 12. Strengthening Of The Tourism Sector Through the Development of Linkages With The Agricultural Sector In The Caribbean, PREPARED BY TRICIA TIKASINGH, FINAL REPORT, JANUARY 2006;
 13. Балыкин, С. Агротуризм в малых городах / Сергей Балыкин // 2008.
 14. <https://ka.wikipedia.org>
 15. [Economy.ge](http://economy.ge)

რეზიუმე

ტურიზმის განვითარება საქართველოს ეკონომიკის შემადგენელი ნაწილია. მიუხედავად იმისა, რომ სავაჭრო ბაზარზე გაჩნდა ახალი საქონელი და მომსახურებები, რომლებიც მომხმარებელთა სრულიად ახალ სურვილებს და მოთხოვნილებებს აკმაყოფილებს, მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება ტურიზმის განვითარებას შეუძლია. ტურიზმის პრობლემები მოიცავს ბევრ საკითხებს. ტურიზმი განვითარებული ქვეყნების მოსახლეობას ხელს უწყობს ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაში. ტურიზმი მთავარი საკითხია მსოფლიოს განვითარებად ქვეყნებშიც, სადაც პრობლემების დაძლევას განათლებაში ინვესტირება წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან, მთავარი ამ ნაწილში პროფესიული გადამზადების ცენტრების შექმნაა რეგიონებში, ბიზნესის და დასაქმების მსურველების ინტერესები და უნარჩვევები ერთმანეთს უნდა დაუახლოვდეს. ტურიზმის გლობალური ბაზარი ძალზედ კონკურენტულია, ამიტომ, საჭიროა მუშაობა საკუთარი ქვეყნის უპირატესობების წარმოჩენაზე. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ტელევიზიო არხებზე სხვადასხვა სარეკლამო რგოლებისა თუ დოკუმენტური ფილმების განთავსება, ამის მიზანია მსოფლიოსთვის იმის ჩვენება თუ რა შესაძლებლობები აქვთ ქვეყანას და რატომ იქნება ამ ქვეყანაში სტუმრობა საინტერესო. ასეთი გადაცემები ასევე დააინტერესებს პოტენციურ ინვესტორებს.

RESUME

Tourism development is an essential part of Georgian economy. Despite of the fact that tourism brought new goods and services at the market, which meets the customers needs and wishes, it is clear that tourism can develop employment in the country. Tourism includes many problems. In the developed countries it helps the population to solve the economic problems. Tourism is the main issue for the developing countries too, where the governments investment in education gives the problem solution. For example: opening the professional training centers in the regions, where the interests of business and employment should get closer to each others. Global market of tourism is very competitive. So, we need permanent and hard work to show the preferences of our native country. It requires the placement of commercials and documentaries on TV. It gives the chance to show our countries possibilities to the other world and also, to the potential investors.

საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის წარსული და აცყვა

ლუარა გვაჯაია
ეკონომიკის დოქტორი, სტუ პროფესორი

ახლო წარსულში, ე. წ. რეფორმამდელ პერიოდში, საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის დარგს თავისი სამრეწველო პოტენციალით ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ეკავა ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის კომპლექსში. მისი მუშაობის შედეგებზე დიდად იყო დამოკიდებული სამომხმარებლო ბაზრის საქონლით უზრუნველყოფა, ფულადი სახსრების მიმოქცევის რეგულირება, ქვეყნის ბიუჯეტში შენატანების გაზრდა. აღნიშნულზე მეტყველებენ შემდეგი სტატისტიკური მონაცემები:

1990 წელს ქვეყნის მრეწველობაში მსუბუქი მრეწველობის ხვედრითი წონა შეადგენდა 21,8%-ს, 1986-90 წლებში დარგი სამუალოდ წლიურად უშვებდა 1.6 მილიარდი მანეთის პროდუქციას, რაც მაშინდელი ინდექსით ორ მილიარდ დოლარს შეადგენდა; ასორტიმენტის მიხედვით პროდუქციის გამოშვების საშუალო წლიური მაჩვენებლები წატურალურ გამოხატულებაში ასეთი იყო: 42 მილიონ მეტრი აბრეშუმის ქსოვილი (მათ შორის წატურალური აბრეშუმისა - 4 მილიონი მეტრი), 5 მილიონი მეტრი შალის ქსოვილი, 60 მილიონი მეტრი ბამბის ქსოვილი, 13 მლნ მეტრი უქსოვადი ქსოვილები, 50 მლნ ტრიკოტაჟის ნაწარმი, 35 მლნ წყვილი ნინდების ნაწარმი, 20 მლნ ერთეული სამკერვალო ნაწარმი, 16 მლნ წყვილი ფეხსაცმელი. აღნიშნული მოცულობები ბევრად ჭარბობდა ადგილობრივ მოთხოვნებს, ამიტომ 70%-მდე პროდუქცია გადიოდა რესპუბლიკის გარეთ, ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში. აღსანიშნავია, რომ მსუბუქი მრეწველობის, როგორც მაღალრენტაბელური დარგის შენატანები საქართველოს ბიუჯეტში 30%-ს აჭარბებდა. დარგი მოიცავდა ექვს ქვედარგს, რომლებშიც გაერთიანებული იყო 74 მსხვილი და საშუალო საწარმო, სადაც დასაქმებული იყო 70 ათასზე მეტი ადამიანი, მათ შორის 85 % ქალი.

აქვე უნდა აღინიშნოს ის, რომ დარგის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეჰქონდა სამეცნიერო-ტექნიკურ ორგანიზაციებს (3 ერთეული), რომლებიც ანარმობებდნენ აქტიურ სამეცნიერო-კვლევით, საპროექტო-საკონსტრუქტორო სამუშაოებს აქტუალურ საკითხებზე. საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტში მსუბუქი მრეწველობის ფაკულტეტი ერთ-ერთი მძლავრი იყო, იგი ამზადებდა და ყოველწლიურად უშვებდა 200-მდე მაღალკვალიფიცირებულ ინჟინერ-ტექნიკოლოგს. სწორედ ამ პროფესიული კადრების დიდი წვლილია იმ მიღწევებში, რის შესახებაც ზემოთ აღნიშნეთ.

ამჟამად საქართველოს მსუბუქი მრეწველობა სავალალო მდგომარეობაშია, რაც ჩვენი ქვეყნის ნებისმიერი მოქალაქისათვის საგრძნობი და თვალსაჩინოა, ვინაიდან ისინი ქართულ ბაზარზე ვერ ხდიავენ ქართული წარმოების წატურალური აბრეშუმის, შალის, ბამბის ქსოვილებს თუ ტანსაცმელს.

მსუბუქი მრეწველობის დარგის, ისე როგორც

ბევრი სხვა დარგის, მკვეთრი დაცემა - დანგრევა უპირველესად და ბუნებრივად გამოიწვია ყოფილი საბჭოთა კავშირის ერთიანი სამეურნეო კომპლექსიდან ამოგარდნამ, არსებული ეკონომიკური კავშირების მოშლამ და აქედან გამომდინარე ნედლეულისა და მასალების დეფიციტმა, ქვეყნის გარეთ გასაღების ბაზრების გაქრობამ. საფეიქრო დარგის საწარმოები ნედლეულს თითქმის სრულად დებულობდნენ მოკავშირე რესპუბლიკებიდან, საფეიქრო საწარმოების ნედლეულის გარეშე დარჩენამ, გამოიწვია სამკერალო და ტრიკოტაჟის საწარმოების მუშაობის შეფერხება - შეჩერება. ჩემი აზრით, სახელმწიფოს ნაწილობრივ მაინც უნდა ეცადა დახმარება გაენია საწარმოებისათვის ყოფილ პარტნიორებთან ეკონომიკური კავშირების აღდგენის საქმეში, ასევე უარყოფითად იმოქმედა დარგის საწარმოთა პრივატიზების ნაჩერავად და კამპანიურად ჩატარებამ, ხშირ შემთხვევაში სოციალური სამართლიანობის პრინციპის დაუცველად, ყოველგვარი დასაბუთებული გათვლების გარეშე. სახელმწიფომ ფაქტიურად ერთდროულად გაიყვანა თავისი მართვის არეალიდან უმძიმეს ფინანსურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაში მყოფ საწარმოთა უდიდესი რაოდენობა და ამით მოიხსნა ყოველგვარი ვალდებულება მათ წინაშე-აქციათა საკონტროლო პაკეტების მფლობელები კი ვერ აღმოჩნდნენ მოთხოვნათა დონეზე, ვერ შეეგუენ საბაზრო პირობებს, ამასთანავე ისინი მოკლებული იყვნენ შესაბამისი ინვესტიციების საშუალებებს, ხოლო საწარმოთა ტრიტალური უსახსრობის ვითარებაში მათი თვითგანვითარების პროცესის დაწყება შეუძლებელი გახდა. ამან ხელი შეუწყო იმპორტის ექსპანსიას და შიდა ბაზარი დაიპყრო უცხოურმა პროდუქციამ.

დღეისათვის, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს მსუბუქი მრეწველობა ძლივს სუნთქავს, ძირითადში არსებობს რამდენიმე მცირე და საშუალო საწარმო სამკერვალო, ტრიკოტაჟის და ფეხსაცმლის ნაწმოების მიმართულებით. მათი ტექნიკური აღჭურვილობა უაღრესად დაბალია, ამიტომ შეუძლებელი ხდება კონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვება. საქსტატის მონაცემებში მრეწველობის დარგების დასახელებაში მსუბუქი მრეწველობა ცალკე არც არის მოხსენიებული, მშპ-ის მაჩვენებელი მსუბუქი მრეწველობის, ცელულოზა-ქალალდისა და მერქნის მრეწველობისა ერთიანად არის წატურება, 2013 წლის მონაცემით სამივე დარგის ხელდროითი წონა მთლიან მრეწველობაში 7 % -ია, მაშინ როდესაც 1990 წელს ცალკე მსუბუქი მრეწველობის ხელდროითი წონა მთლიან მრეწველობაში შეადგენდა 21,8 % -ს.

ამჟამად არსებული საწარმოებიდან ტექნიკური აღჭურვილობის მაღალი დონით გამოირჩევა ლილოს დასახლებაში მდებარე სამკერვალო „ (ლაურა ლაჭავა) , იგი ფუნქციონირებს 2010 წლიდან, მის

დაპროექტებასა და ტექნოლოგიური დანადგარების დამონტაჟებაში , კადრების მომზადებაში მიღებული მაქვს უშუალო მონაწილეობა. საწარმო აღჭურვილია მაღალმარტობული იაპონური დანადგარებით , დასაქმებულია 300-მდე ადამიანი, ძირითადად ქალები.

მთავარი პრობლემა კვლავ ის არის რომ საზღვარგარეთიდან პროდუქციის გაძლიერებულმა იმპორტმა მეტად გააძნელა ადგილობრივი პროდუქციის ისედაც მცირე რაოდენობის გასაღება . ჩვენი საწარმოები კი შეეცავს ამ ბრძოლაში წაგებას და მეთვალყურისა და მომლოდინებს როლში გამოდიან. მიმართია, რომ გასაღების ბაზრის ასეთი მწვავე დეფიციტის პირობებში საწარმოთა ხელმძღვანელებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გაამახვილონ ბაზრის კონიუნქტურის შესწავლაზე, მარკეტინგულ საქმიანობაზე. სწორი მარკეტინგული სტრატეგია ადგილობრივი ბაზრის სარულყოფილი კვლევით მისცემს მათ სამუალებას გამოუშვან პროდუქცია მომხმარებელთა მოთხოვნის შესაბამისად, მიაღწიონ მათ კონკურენტუნარიანობას, შექმნან და მიაწოდონ მომხმარებელს იმპორტშემცვლელი პროდუქცია.

ერთგვარ დადებით მოვლენად მიმართია ის, რომ ასეთი გაურკვეველი და ბუნდოვანი აწყმოსა და პერსპექტივის პირობებში გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან რამდენიმე საწარმოში დაინერგა საზღვარგარეთის მოწინავე ფირმების დაკვეთების განთავსების მეთოდი , ე. წ „ტალინგის“ მეთოდი. ეს გულისხმობს საწარმოს მუშაობას დამკვეთის, ე.წ. „ტალინგერის“ ნედლეულით , მასალებით და ტექნოლოგიით, დამკვეთი თვითონ უზრუნველყოფს დამზადებული პროდუქციის რეალიზებას. ასეთი მეთოდით მუშაობს გერმანული ფირმა „ლებეკი“ 3 სამკერვალო საწარმოსთან, ანალოგიური მეთოდით მეოთხე წელია მუშაობს სამკერვალო ფაბრიკა „ლგ“ იტალიურ ფირმასთან გაფორმებული კონტრაქტის შესაბამისად. შემსრულებელი საწარმოს და დამკვეთი ფირმის ორმხმარეთი სარგებლობა სახეზეა: ფინანსური სისტემების პირობებში მყოფ დამამზადებელ საწარმოს არ სჭირდება საპრუნავი საშუალებების მოძიება წარმოების ფუნქციონირებისათვის, მუშაკთ დასაქმებისათვის, რაც მთავარია, საწარმოში ინერგება ახალი ტექნოლოგია, პროდუქციის დამუშავების ახალი მეთოდები, მაღლდება კადრების კვალიფიკაცია. ეს საწარმოს აძლევს საშუალებას შემდგომში დამუკიდებლად უზრუნველყოს კონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვება. დამკვეთისათვისაც სარგებლიანია ამ მეთოდით მუშაობა , ის ახერხებს შედარებით ნაკლები დანახარჯებით მიზნის მიღწევას, ვინაიდან მათ მიერ საწარმოსათვის გადახდილი თანხა ბევრად ნაკლებია , ვიდრე საკუთარ ფირმაში შემსრულებლებისათვის ასანაზღაურებელი თანხა.

ასეთი დაკვეთების საქართველოში შემოტანის ინიციატორი და ფაქტიური განმახორციელებელია შპს „კორპორაცია მსუბუქი მრეწველობა“, რომელსაც ხელმძღვანელობს მსუბუქი მრეწველობის ღვაწლმოსილი მუშაკი, დიდი გამოცდილების მქონე პიროვნება, მსუბუქი მრეწველობის მინისტრის ყოფილი პირველი მოადგილე ბატონი იური გოგოლაძე.

კიდევ ერთი რამ, რაც ხელს შეუწყობს მსუბუქი მრეწველობის საწარმოთა ფინანსურ-ეკონომიკური

მდგომარეობის გაუმჯობესებას, წარმოების გაფართოებას, ჩვენის აზრით, გახლავთ სახელმწიფო დაკვეთების განთავსება ტენდერების გზით შედარებით ტექნიკურად უფრო მოწესრიგებულ საწარმოებში. ეს შეიძლება იყოს სპეციალური ტანსაცმელი თავდაცვის, შინაგან საქმეთა სამინისტროებისა და სხვა სახლმწიფო უწყებებისათვის, არ უნდა ხდებოდეს მათი შესყიდვა საზღვარგარეთიდან. ასევე საწარმოებმა უნდა მოიძიონ დამკვეთები კერძო სტრუქტურებშიც, ეს ხელს შეუწყობს საწარმოთა ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, მისცემს მათ წინსვლის საშუალებას ახალი ტექნოლოგიების, ინოვაციების დანერგვის გზით.

ჩვენს მიერ ზემოთ თქმულიდან ჩანს, რომ მსუბუქი მრეწველობა ის დარგია, რომლის აღორძინება უსათუოდ საჭიროა და აუცილებელი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის, პირველ რიგში ქალთა დასაქმებისათვის, მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ბოლო ორ ათეულ წელზე მეტია ათასობით ქართველი ქალი მოწყვეტილია საკუთარ ქვეყანას, გასულია საზღვარგარეთ სამუშაოს საშოვნელად ოჯახის რჩენის მიზნით, ადვილი მისახვედრია, თუ რამდენად შეამცირებს ამ უარყოფით პროცესს მსუბუქი მრეწველობის დარგის საწარმოების შექმნა-რეაბილიტაცია. ეს კი შეუძლებელია სახლმწიფოს განსაკუთრებული მხარდაჭერის გარეშეთქმის ყველა განვითარებად ქვეყანაში დღეს ამ დარგის განვითარებას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა. რა თქმა უნდა, ლაპარაკი არ არის რეფორმადებლ დონეზე გასვლაზე, მაგრამ ამ დონის 20%-ის მიღწევაც უდიდესი საქმე იქნებოდა, ვინაიდან არსებობს ქვეყანაში შესაბამისი სამომხმარებლო ბაზარი. ამისათვის საჭირო იქნება ადრე მოქმედი საწარმოების ნაწილობრივი რეაბილიტაცია. ეს კი მოითხოვს დიდ ფინანსურებებს, რაც შეუძლებელია სახლმწიფო მხარდაჭერის გარეშე. მე, როგორც დარგის სპეციალისტს, რომელსაც მრავალი წელი უმუშავია სისტემაში, საჭიროდ მიმართა სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამის შემუშავება მსუბუქი მრეწველობის რეაბილიტაცია-განვითარების თაობაზე. ჯერ კიდევ 1998 წელს შემუშავდა პროგრამა „აბრეშუმი“, რომელიც ითვალისწინებდა საქართველოსათვის ტრადიცული და უნიკალური აბრეშუმის მრეწველობის აღორძინება-განვითარებას; მისი გეგმაზომიერად განხორციელება უზრუნველყოფდა საქართველოში აბრეშუმის პარკის და ძაფების, აბრეშუმის ქსოვილების და ტანსაცმლის წარმოებას, სამუშაოდ, ამ პროგრამის რეალიზაცია არ მომხდარა.

ჩვენს მიერ შეთავაზებული მიზნობრივი პროგრამა პირველ რიგში უნდა ითვალისწინებდეს ადგილობრივი სანედლეულები ბაზის დარგობრივი კოოპერირების განვითარებას. როგორც ცნობილია, რეფორმამდელ პერიოდში მსუბუქი მრეწველობის საწარმოები მუშაობდნენ ძირითადად ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიდან შემოტანილ ნედლეულზე (96%), ეკონომიკური კავშირების უეცარმა განყვეტამ უმოკლეს დროში სავალალო მდგომარეობამდე მიიყვანა ადრე საკმაოდ განვითარებული დარგი. რათქმა უნდა, პროგრამაში მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაეთმოს აბრეშუმის მრეწველობის აღდგენისათვის

მეურნეობის სამინისტროსთან შეთანაწყობილ მუშაობას. ტყავ-ფეხსაცმლის წარმოებებმა შეიძლება იმუშავონ ქვეყნის შიგნით წარმოებული სანედლეულე ტყავით, საჭირო იქნება შესაბამისი სამრეწველო და დამამზადებელ ორგანიზაციებს შორის საბაზრო პრინციპების შესაბამისად საქმიანი ურთიერთობების დამყარება გრძელვადიანი ხელშეკრულებების გაფორმებით; ამ გზით შესაძლებელი გახდება ტყავ-ფეხსაცმლის დარგის განვითარება.

გარდა სამამულო სანედლეულე ბაზის ნაწილობრივად მოწესრიგებისა, ვფიქრობ, რელური იქნება მიზნობრივ პროგრამაში რამდენიმე ადრე მოქმედი ფაბრიკის შენობების (ქვედარგების გათვალისწინებით) ნაწილობრივი რეაბილიტაციის გათვალისწინება და ამ მიზნით ფინანსური სახსრების გამოყოფა, ამ საქმეში თანაინვესტირების ფონ-

დის მონაწილეობა. საწარმოთა ამოქმედებისათვის ნედლეულთან ერთად საჭიროა მათი აღჭურვა მაღალმწარმოებლური მანქანა-დანადგარებით. ამ საქმეში განსაკუთრებული როლის შესრულება შეუძლია სამეცნარმეო საქმიანობის ორგანიზაციულ-კომერციული მომსახურების ფორმის - ლიზინგის დანერგვა-გამოყენებას. მსოფლიო გამოცდილების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ბოლო პერიოდში ლიზინგური ოპერაციები გადაიქცნენ ეკონომიკის სტაბილიზაციისა და განვითარების განუყოფელ ნაწილად. ლიზინგის გადაქცევა ქვეყნის ეკონომიკის აღორძინების ინსტრუმენტად მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ლიზინგური პროცესების სახელმწიფოს მხრიდან მართვის ფორმებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა :

1. ლ.გვაჯაია. საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის დარგის პრობლემები და განვითარების ძირითადი მიმართულებები საბაზრო ურთიერთობებზე გარდამავალ პერიოდში. მონოგრაფია. გამომც. „რუბიკონი“. 1999 წ.
2. ლ.გვაჯაია. ლიზინგი - მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარების მნიშვნელოვანი ფაქტორი საქართველოს მსუბუქ მრეწველობაში. ჟ. „საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე“. 1999 წ.
3. ბ. მაყაშვილი, თ. პატარიძე, დ. ქებურია, ლ. გვაჯაია. მსუბუქი მრეწველობის განვითარების ძირითადი პრინციპები და მიმართულებები. ჟ. „ეკონომიკა“. 6-7. 1999 წ.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის დარგში არსებული მდგომარეობა ახლო წარსულში (რეფორმამდელ პერიოდში) და მიმდინარე ეტაპზე. გაანალიზებულია დარგის დაცემა-დაქვეითების მიზეზები: ყოფილი საბჭოთა კავშირის ერთიანი სამეცნიერო კომპლექსიდან ამოვარდნის შედეგად ნედლეულისა და მასალების დეფიციტის შექმნა და მის შესამცირებლად ზომების მიუღებლობა, პრივატიზების ნაჩქარევად და კამპანიურად ჩატარება და სხვა.

ავტორი ყურადღებას ამახვილებს მსუბუქი მრეწველობის დარგის აღორძინება-განვითარების მნიშვნელობაზე ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში და აქედან გამომდინარე სახელმწიფოს მხრიდან მხარდაჭერის აუცილებლობაზე. ამ მიზნით მიზანშეწონილად მიიჩნევს სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამის შემუშავებას.

THE PAST AND THE PRESENT OF GEORGIAN LIGHT INDUSTRY

Luara Gvajaia Associate - Professor of GTU

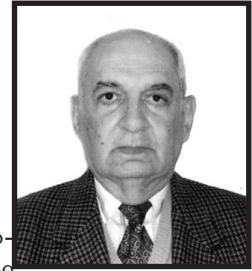
Abstract

The article considers a condition of Georgian light industry in the recent past (in pre-reform period) and at the current stage. It analyzes the reasons for decline and demolition of the field, such as deficiency of raw materials and materials as a result of falling-out from uniform industrial complex of former Soviet Union, not taking adequate measures, hasty and unadvised privatization, etc.

The author underlines importance of revival of the field of light industry for country's socio-economic development and therefore, necessity of state support. The author considers reasonable to develop targeted state program.

შექსპირის შემოქმედების სამეცნიერო საკითხები

ლევან ქურციკიშვილი მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი

მომავალ 2016 წელს, შექსპირის გარდაცვალებიდან (1616 წ.) 400 წელი სრულდება; კაცობრიობა სათანადო პატივს მიაგებს გენიალური მწერლისა და დიდი ჰუმანისტის უბადლო შემოქმედებას, რომელსაც სჯეროდა, რომ „პოროტი საქმე დღის სინათლეს ვერსად წაუვა, თუნდ დასამალად დედამინა გადაეფაროს“. შექსპირის პიესათა პერსონაჟები თბილისის სხლიანი ადამიანები არიან. საკუთარი ჭირვარამით შეძრულებს თუ კომიკური სიხალისით გალადებულთ, არც სიჯანსაღე-ავადობის საკითხები ავინწყდებათ, ამიტომაც არის, რომ შექსპირის შემოქმედებაში უხვად გვხვდება მაშინდელი მედიცინის თითქმის ყველა დარგიდან მოტანილი სამედიცინო ხასიათის გამონათვამები, დიალოგები. დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ შექსპირი კარგად იცნობს მაშინდელი მედიცინის ავადობათა ნაირსახეობებს, ტერმინოლოგიას, კლინიკურ სიმპტომებს, მკურნალობისა და პროფილაქტიკის გზებს, საექიმო ეთიკის მნიშვნელობას და ა.შ. იმდენად ფართოა შექსპირის სამედიცინო თვალსასწირი, რომ მარადუჭკვნობი პიესები: „პამლეტ“, „მეფე ლირი“, „რომეო და ჯულიეტა“, „ვენეციალი ვაჭარი“, „მაკბეტ“ — მედიცინისეული სიუჟეტითაც ვითარდება.

საინტერესოა, რომ დრამატურგი შექსპირი დაავადებებიდან კონკრეტულად ასახელებს შემდეგ პათოლოგიებს: სულით ავადყოფობა, ეპილეფსია (გულყრა, ბნედა), სამთვარიო (ლუნატიზმი) მელანქოლია (დეპრესია), ჰისტერია, დამბლა (პარეზი), კონტუზია, სმენითი და მხედველობითი ჰალუცინაციები, კომბარული სიზმრები, ფატალური წინათგრძნობა, ფსიქიკური შეშლილობა — თვითმკვლელობით, ლეთარგია (საღათას ძილი), წყალმანკი, ნაღვლის ჩაქცევა — სიყვითლე, სიმსივნე, ღვიძლის კირჩხიბი (კიბო), წყლული, კატარი, (გასტრიტი), ნაწლავების გადახლართვა, ფისტულა, თაქარი, ჭაჭებში ქვიშა, ბუშტებში ჩირქი, ჭრილობები სასიცოცხლო სისხლდენით, ჰაეროვანი ემბოლია, სურდო, ჭლექი (ტუბერკულოზი), გულის ჩხვლეტა (მოციმციმე არითმია), გულის წასვლა, აგონია, ელენთის გასიება, ციება (მალარია), „ცხელება“ — ზოგადად, ქლოროზი ანუ ქალნულთა „მწვანე დაავადება“ ნიერისის ქარი (პოდაგრა), ფილენჯის ქარი („სენია დამგრეხელი“, საბა), გვერდის ჭვალი, წელკავი (რადიკულიტი) კეთრი, ათაშანგი, (სიფილისი) შავი ყვავილი, მლერი (მუნი), ცოფი, ნევრალგია, შავი ჭირი, საჭურისი (ევნუქიზმი), უშვილობა, მუცლის მოწყვეტა (აბორტი), საკეისრო კვეთა, მინის თვალების (პორტეზი) ჩასმა, სიბეცე, სიყრუე, კარიესი, ფლუსი, ანთების ოთხი თვისებიდან ტკივილი ანუ დოლორ, კურდლის ტუჩი, მეტკვიდრეობითი სირსეველა, ჰემატომა (სისხლჩაქცევითი ლაქა) და ა.შ. შექსპირი სპეციალური სამედიცინო ტერმინებით არ მოიხსენიებს, მაგრამ დიდი სიზუსტით მიგვანიშნებს ათეროსკლეროზზე, ჰიპერტონიაზე, რევმატიზმზე, ალერგიაზე, ნითელ ქარზე, ბრონქულ ასთმაზე, იცის

„ომის სინდრომით“ გაპირობებული ადამიანის ფსიქოსომატური სფეროს პათოლოგიური გადახრები, პუტრიდული იარები, გვამური შხამები — კადავერინები და სხვ. ახსენებს გვამის გაკვეთას და თეთრი ფერის ღვიძლს სიმხდალის ნიშნად მიიჩნევს. ზედმინევნით ზუსტად გადმოგვცემს ალკოჰოლიზმით დეგრადირებული პიროვნების ჰაბიტუსა და გალარიბებულ სულიერ სამყაროს, ალკოჰოლის ორგანიზმზე გავლენის სტადიებსა და ნიშნებს.

ნუ გაგიკვირდებათ და შექსპირი ჩვენი თანამედროვე მედიცინის პრესტიულ ლოზუნგსაც „ცხოვრების ჯანსაღი წესის შესახებ“, 400 წლის უწინ რეალურ საფუძველს უძებნის, როცა მსახურ ადამის ათქმევინებს: „ბებერი ვჩანვარ, მაგრამ ძალა ჯერ კიდევ შემრჩა, მხნედა ვარ ჯერაც რადგან ჩემი ახალგაზრდობა ისე გავლიე, რომ არასდროს არ მომიშნამავს მაგარი სასმლით ჩემი სისხლი და უსირცხვილოდ არ მიძებნია ისეთგვარი გასართობები, რომლებიც სხეულს ასუსტებენ, ღონეს ართმევენ, ამიტომაც ჰგავს მაგარ ზამთარს ჩემი სიცოცხლე, მკაცრს და სუსტიანს, მაგრამ მაინც სიცოცხლით საგსეს“.

შექსპირი განსაკუთრებით გათვითცნობიერებულია მედიცინის უძველეს დარგ-ფარმაკოლოგიაში. იცის მრავალი სამკურნალო მცენარეულობათა და შხამ-ბალახეულობათა სახელები, მათი მოკრეფა-შეგროვების წესი, დრო, მომზადების ხერხები, წამალთა ფორმები და მიღების გზები; იგი ქიმიურად დამზადებულ ნაერთებსაც ასახელებს. დაავადებათა მკურნალობაში, განსაკუთრებით ფსიქიკური აშლილობათა დროს, დიდ მნიშვნელოვას ანიჭებს მუსიკით მკურნალობის შესაძლებლობებს, არ ავიწყდება დიეტის სასიკეთო როლიც ავადობათა დაძლევაში. ექსპერიმენტული გამოკვლევებისათვის საჭირო ცხოველებიდან ასახელებს ძალლს, კატას. გაცნობილია სისხლის გამოშვების მეთოდს, მოწვით მკურნალობას, იცის სამედიცინო დაწესებულება — „ქსენონის“ დაიმუშავება ავადმყოფთა ჰოსპიტალიზაციის საქმეში.

შექსპირის შემოქმედებაში ხშირად გამოაშუქებს ჰიპორატული მედიცინის უხვფეროვანი მოზაიკა, საიდანაც საფიქრებელია, სარგებლობდა საკუთარი შემოქმედებისათვის საჭირო სამედიცინო მასალით. მაშასადამე, შექსპირის გენიალობასთან დაწყვილებული სამედიცინო განსწავლულობა მისი უკვდავი შემოქმედების ის მედიცინისეული ფუნდამენტია, რაზედაც დგას შექსპირი „მედიკოსის“ მომხიბლავი ფიგურა და უტყუარად გვიდასტურებს, რომ შექსპირით საყოველთაო აღტაცებას, მისი შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი სამედიცინო თემატიკის მძლავრი ნაკადიც ასაზრდოვებს.

თქმულის დასადასტურებლად დიდი დრამატურგის ერთი პერსონაჟის, ექიმის (ცერემონი) მონოლოგს მოვიტან, თითქოს საკუთარ თავზე თავად შე-

ქსპირი რომ გვიყებოდეს: „მოგეხსენებათ მედიცინას სიყრმიდან ვსწავლობ, მის საიდუმლოს დავეუფლე მრავალი წიგნის და სხვათა სიბრძნის გულმოდგინე გაბეჯითებით, რასაც დავურთე თვითონ ჩემი გა- მოცდილება. დიდი ხანია ამოვიცან კურნების ძალა, ლითონნი, ქვანი, მცენარენი რასაც ჰყარავენ, მე მი- ვაკვლიე კაცთა სწების ბევრი მიზეზი და მივაგენი მათ წამალსაც.“

აქვე მინდა ერთი საინტერესო ცნობა მოგანადოდა, რომელიც 2003 წ. 31 დეკემბერს (337) გაზეოში „24 საათი“ გამოქვეყნდა.

რა ლირს ინგლისი?

დიდი ბრიტანეთის ნაციონალური სტატისტიკის სამსახურმა უნიკალური და, ცოტა არ იყოს, უცნაური გამოკვლევა ჩაატარა, მათ გამოთვალეს ინგლისის სახემშიფოს მთლიანი ღირებულება და დაადგინეს, რომ იგი ოთხი ტრილიონ

983-ი მილიარდი ფუნტი სტერლინგია. საინფორმაციო სააგენტო „იტარ-ტასის“ ცნობით, გამოთვლებისას გათვალისწინებული იყო მიწის, უძრავი ქონების, საწარმოების, ავტომაგისტრალების, სატრანსპორტო საშუალებების, აქციების, საპანკო ანგარიშების და სხვათა ღირებულება. სტატისტიკური მონაცემებით, ნაციონალური სიმდიდრის ყველაზე ძვირადლირებული სახლები აღმოჩნდა. მათი საერთო ფასი 2.7 ტრილიონ ფუნტ სტერლინგს უტოლდება. ეს ციფრი 1994 წლიდან გაორმაგდა. ამის მიზეზი კი ქვეყანაში წამოწყებული სამშენებლო ბუმი და საცხოვრებელი ბინების საშუალო ღირებულების ზრდა გახდა.

ნაციონალური მონაპოვარის ნუსხაში მეორე ადგილი 565 მიღიარდ ფუნტ სტერლინგის ღირებულებით, სანარმოო და ადმინისტრაციულ შენობა-ნაგებობებს უკავია. მესამე პაზიციაზე 537 მიღიარდი ფუნტი სტერლინგით საინჟინრო-სამშენებლო ობიექტებია (ავტო და სარკინიგზო მაგისტრალების, მილ-სადენების ჩათვლით). საერთო ჯამში კი, ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოს თითოეულ მცხოვრებზე ეროვნული სიმძიდრის 85 ათასი ფუნტი სტერლინგია გამოთვლილი“.

შექსპირს, ინგლისის ეკონომიკურ ღირებულებათა საბაზრო ფასდადგენა, ალბათ არასოდეს უწარმოებია, მაგრამ როგორც გენიოსი, რეალისტი მწერალი თავისი შემოქმედებით ღირსეულად ამაყობდა ინგლისის გმირული წარსულით, თუმცა არც ის გამორჩენია პიესაში „მეფე ჰენრი მეხუთე“ ქოროს რომ ათქმევინებს: „ჰომი, იგლისო! მაგალითო დიდ-ბუნებოვან სიდიადისა! მძლავრი გული დაგიმალია მცირე სხეულში და რაოდენ საგმირო საქმეს მოიმოქმედდი, შვილები რომ ერთგული გყავდეს. მაგრამ აქ ბრალი შენ მიგიძლვის, მტერმა იპოვა შენში ბუნავი ცარიელი გულის პატრონთა და უვსებს გულებს მოლალატურ ვერცხლის ფულებით“.

შექსპირის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი სამედიცინო საკითხების ქართული თარგმანების მიხედვით კვლევა დღემდე არავის უწარმოება ჩვენში, რაც ჩვენი მოკრძალებული ნაშრომით შევეცადეთ შეგვევსო. 2001 წ. გამოვიდა ჩემი წიგნი „შექსპირი

და მედიცინას" ხოლო 2002 წელს მეორეჯერ გამოიცა იგივე წიგნი ამჯერად შექსპირის პიესებიდან, სონ-ეტებიდან, პოემებიდან, ლექსებიდან მოტანილი ხატოვანი გამოთქმებით თანდართული. წიგნის გარეკანი შესრულებულია ნესტან ნეიძის მიერ.

ბოლოს, გავკადნიერდები და თავს ნებას მივცემ, უცვლელად მოვიტანო წერილი – რეცენზია, რომელიც 2003 წ. ინგლისიდან (გუილდფორდი) გამოგზავნილი იყო საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინი-სტროს გაზე „მედიცინის“ რედაქციაში.

„შექსპირი და მედიცინა“, ავტორი ლევან ქურ-
ციკაშვილი, თბილისი, 2002
რეცენზია დოქ. ნელი ჩაჩიძაიასი

მოგახსენებთ, რომ როგორც მთარგმნელი და თარგმნის პრობლემათა მკულევარი, გაცნობილი ვარ ნაშრომთა ფართო სპექტრს, რომელიც შექსპირის ცხოვრებასა და შემოქმედებას ეხება.

ყველა იმ არსებულ ნაშრომთა შემდეგ, რომელიც მსოფლიოს უდიდესი პოეტისა და დრამატურგის ცხოვრებასა და შემოქმედებას ეძღვნება, ლევან ქურციკაშვილის მიერ მის „შექსპირი და მედიცინა“-ში ნარმოდგენილი მასალა სრულიად ახალ აღმოჩენას წარმოადგენს.

ავტორი მის გამოკვლევაში ეყრდნობა ქართული ლიტერატურის პროფესიონალ მთარგმნელთა თარგმანებს. მისი წიგნი არის უდიდესი ღვანლი შექსპიროლოგიაში, წარმოუდგენს რა ქართულ საზოგადოებას შექსპირის ლიტერატურულ სამყაროს სრულიად ახალ ასპექტში.

„შექსპირი და მედიცინა“ -ში ავტორი აფორიზმთა
სიმდიდრითა და გამოთქმათა სიუხვით გამოირჩევა,
რომელიც მარადიულად არსებობს და დღესაც შე-
ქსპირის პერიოდისეულ აქტუალობას ინარჩუნებს.

ჩემი ყურადღება განსაკუთრებით მიიპყრო სამედიცინული ცენტრის მიმდევარის სამეცნიერო კურსების მიმღებად, რომელიც უაღრესად მნიშვნელოვანი საძიებელი იქნება მთარგმნელებისათვის, რადგანაც იგი მოიცავს ტერმინებს, რომელთა მოძებნა საკმაოდ ძნელია არსებულ ორენოვან ლექსიკონებში. ლევან ქურციკაშვილი განსაკურებულ სიახლოესა და სითბოს ამჟღავნებს შექსპირის მიმართ, ისტატურად გადმოგვცემს რა მისი ტრაგედიების უკვდავ სიბრძნესა და სონეტების შარმს მრავალფეროვანი სამედიცინო ასპექტებით. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ შექსპირის ფენომენის ამოცნობა ამოუწურავია.

მე გულწრფელად ვამაყობ, რომ შესაძლებლობა მაქვს მქონდეს „შექსპირი და მედიცინა“ ჩემს კოლე-ქციაში და ნილად მხვდა პატივი მისი რეცენზირებისა.

გუილდფორდი, ინგლისი
იანვარი, 2003.

რეზიუმე

შექსპირის შემოქმედებისთვის დამახასიათებელი სამედიცინო საკითხების ქართული თარგმანების მიხედვით კვლევისას, შევისწავლეთ და გავაანალიზეთ მისი ყველა პიესა (37), ყველა სონეტი (154), პოემები და ლექსები.

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ შექსპირი კარგად იცნობს მედიცინას, ავადობათა ნაირსახეობებს, ტერმინოლოგას, კლინიკურ სიმპტომებს, მაშინდელი მკურნალობისა და პროფილაქტიკის გზებს; იცის მემკვიდრეობითი პათოლოგია, საექიმო ეთიკა და ა.შ.

შექსპირის შემოქმედებაში უხვად გვხვდება სამედიცინო ხასიათის გამონათქვამები მაშინდელი მედიცინის თითქმის ყველა დარგიდან (თერაპია, ფსიქიატრია, ქირურგია, ტრავმატოლოგია, კარდიოლოგია, გასტრო-ენტეროლოგია, ტოქსიკოლოგია, დიეტოლოგია, გინეკოლოგია, პედიატრია, უროლოგია, ვენეროლოგია, ოფთალმოლოგია, სტომატოლოგია, პარაზიტოლოგია, კურორტოლოგია, საექიმო ექსპერტიზა, საექიმო ეთიკა და სხვა).

მაშასადამე, შექსპირის გენიალობასთან დაწყვილებული თვითგანათლება და სამედიცინო განსწავლულობა საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი გარემოებები მისი უკვდავი ქმნილებების ის მედიცინისული ფუნდამენტია, რომელზედაც დგას შექსპირ — “მედიკოსის” მომხიბლავი ფიგურა და უტყუარად გვიდასტურებს, რომ შექსპირით საყოველთაოდ აღტაცებას მისი შემოქმედებისთვის დამახასიათებელი სამედიცინო თემატიკის მძლავრი ნაკადიც ასაზრდოებს.

SHAKESPEARE'S CREATIVITY MEDICAL ISSUES

SUMMARY

Researching medical problems, characteristic to Shakspeare's works, on basic of Georgian translations we have studied and analysed all his dramas, sonnets and poems.

Total number of lines of Shakespeare's works we have studied, translated by different authors and works published and not published but ready to be published-is over 2000 000.

There is no doubt Shakespeare was well acquainted with medicine, types of diseases, terminology, clinical symptoms, ways of treatment. Hereditary pathology, medical ethics and etc. are well known to the writer.

He called medicine “Art of physicians”. For the plot background and creation of portraits of heroes he often uses medical themes and their aspects.

Score of Shakespeare's medical knowledge is so wide that the plot outline of his everlooming plays—“Hamlet”, “King Lear”, “Romeo and Juliette”, “Venetian Merchant”, “Macbeth”—is developed in medical aspect as well.

Shakespeare's works are full of medical passages, aspects, sayings from nearly all fields of medicine: therapy, psychiatry, surgery, traumatology, cardiology, ophthalmology, gastroenterology, pediatrics, urology, venereology, stomatology, parasitology, curortology, deontology, etc.

მცირე სიმძლავრის სასოფლო - სამუშაო პროდუქტთა ელექტრო საშრობი დანადგარი

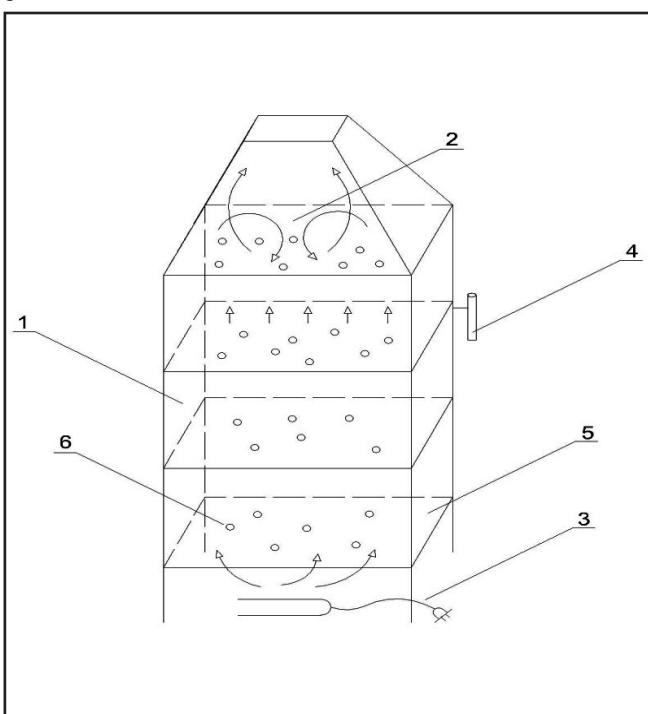
ჯიმშერ სირაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
დოქტორანტები: **ხ.ნიკოლიშვილი, ნ. კავთელაძე,**
მაგისტრანტი :**დ. ჭიჭინაძე**

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტთა შრობა ტრადიციული მეთოდია. მისი ტექნოლოგიური პროცესი დამოკიდებულია ადამიანზე. იგი წარმატებით მიმდინარეობს მაღალი ტემპერატურის და ჰაერის დაბალი ტენიანობის პირობებში (მზიან, ნათელ დღეებში)

ამ შემთხვევაში უმართავია შრობის ტექნოლოგიური პროცესის მიმდინარეობა და მთლიანად დამოკიდებულია პიდრომეტეოროლოგიურ პირობებზე, შესაბამისად, გარემოს მაღალი ტემპერატურისას კი შეუძლებელი. აქედან გამომდინარე აღნიშნულ პირობებში შეუძლებელია ტექნოლოგიური პროცესის ზუსტი დაცვა, აღსანიშნავია, აღნიშნული გარემოება დიდ გავლენას ახდენს პროდუქტის შრობის ხარისხზე და რიგ შემთხვევაში შეიძლება გამოიწვიოს პროდუქციის მთლინი გაფუჭება, უფრო მეტიც; თითქმის ყველა პროდუქტის შრობა საჭიროა არა მარტო მუდმივ, სტაბილურ ტემპერატურაზე, არამედ შრობის პროცესში გარკვეულ ტემპერატურული დიაგრამის მიხედვით წარმართვა.

ნახ. 1.

ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე საჭიროა შეიქმნას მცირე სიმძლავრის საშრობი დანადგარები და მათში მიკროკლიმატური პარამეტრების მართვის სისტემა. ამჟამად არსებობს სხვადასხვა კონსტრუქციის ჰელიო დანადგარები, რომელთა მუშაობა ძირითადად ხორციელდება მზის ენერგიაზე, რომლის უარყოფით მხარეს წარმოადგენს საჭირო რეჟიმის დაჭერა, რომლის ვერ უზრუნველყოფა საბოლოო

ჯამში გამოიწვევს პროდუქტის გაფუჭებას.

ჩვენს მიერ დამუშავებული საშრობი კარადა წარმოადგენს ლითონის კუთხოვანი ღეროებისაგან შემდგარ ოთვუთხედს, რომელიც ყოველი მხრიდან შემინულია, თავზე დაცმული აქვს ქუდი (ნახ: 1) საიდანაც ხდება ნახმარი ჰაერის ატმოსფეროში გასვლა. ძირა სადები (5) შესრულებულია ფენოპლასტის ჩარჩოსაგან. ტემპერატურის თანაბრად განანილების მიზნით მას აქვს (6) ხვრელები. საიდანაც კამერაში შედის სითბოს ნაკადი, რომელიც ნახაზზეა ისრებით აღნიშნული. კამერაში ჩაშენებულია თერმომეტრი და ფსიკრომეტრი(4), რომლებიც აკონტროლებენ ტემპერატურას და ფარდობით ტენიანობას. აქვეა ელექტრო მონიტორილობა, რომელიც უზრუნველყოფს კამერის გათბობას.

საშრობ კარადაში გახურების და გაციების პროცესები სხვადასხვა ხასიათისაა, რომელიც განისაზღვრება სითბური ბალანსის განტოლებით:

$$Qdt = cdT + A\tau dt \quad (1)$$

სადაც: Q - საშრობში გამოყოფილი სითბოს რაოდენობაა დროის ერთეულში, $\text{J}/\text{წ}^2$.

$$C - \text{საშრობის სითბოტევადობა, } \text{J}/\text{გრ} \cdot \text{დ}$$

$$A - \text{თბოგაცემა, } \text{J}/\text{წ}^2 \cdot \text{გრ} \cdot \text{დ}$$

თბოგაცემა სითბოს ის რაოდენობაა, რომელიც გადაეცემა კარადის შიგა ზედაპირს (იგულისხმება შიგა პერიმეტრი), როცა $t_{\text{გ}} = 10$, რომლის გამოსაანგარიშებლად ვსარგებლობთ შემდეგი ფორმულით:

$$A = \sum \mu t \cdot F \text{ J}/\text{წ}^2 \cdot \text{გრ} \cdot \text{დ}. \quad (2)$$

გადამოკიდებულია სახურებელი ელემენტის გაციებაზე, ჰაერის სიჩქარეზე, რომელიც ჩვენ შემთხვევაში O -ის ტოლია, წარმოადგენს კუთრ თბოგაცემას $\text{J}/\text{წ}^2 \cdot \text{მ},$ განისაზღვრება შემდეგნაირად:

$$\mu t = \mu_0 (1 - \beta_0 \sqrt{v}) \quad (3)$$

სადაც: μ_0 - თბოგაცემაა, როცა გამაციებელი ჰაერის სიჩქარე $V = 0$

β_0 - ცდით ნიღებული კოეფიციენტია, შეირჩევა ცხრილიდან.

სითბური ბალანსის განტოლების ამოხსნით მივიღება:

$$T = \theta/A (e - e^{-t/T}) + \tau_0 e^{-t/T} \quad (4)$$

სადაც: τ_0 - კარადის ტემპერატურის აწევაა, როცა $t=0$

$$T - \text{საშრობი კარადის დროის მუდმივაა, } \text{წ}^{\circ}$$

როცა $t = \infty$, მაშინ კარადის ტემპერატურის აწევა აღწევს დამყარებულ მნიშვნელობას და შეგვიჩლია გამოვთვალოთ $-\tau_0 = \theta/A$

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ კამერის საწყის ტემპერატურის აწევას, მაშინ შეგვიძლია მივიღოთ გამარტივებული სახე.

$$T = \tau_0 (1 - e^{-t/T}) \quad (5)$$

პრაქტიკულად საშრობი კარადის ხურების პრო-

ცესი მთავრდება დღოში $t = (4 \div 5) T$

სადაც T წარმოადგენს გახურების დროს მუდ-
მივას და იგი უნდა წარმოვადგინოთ, როგორც დრო,
რომლის განვლობაშიც კარადაში მიიღწევა დამყარე-
ბული ტემპერატურა, რომ არ ყოფილოყო სითბოს
არინება გარემოში. T - ს სიდიდე დამოკიდებულია
საშრობი კარადის კონსტრუქციასა და გაბარიტულ
ზომებზე.

ავტომატიკის გამოყენებით თუ გამახუებელი
მოწყობილობა ქსელიდან გამოირთვება, ცხადია სახ-
ურებელი რეჟიმი შეწყდება, მანამ, სანამ სახურებე-
ლი ტემპერატურა არ გახდება ქვედა ტემპერატურის
ტოლი. (ეს ის ტემპერატურაა, რომელსაც რეგენტის
შრობის ტემპერატურა დამოკიდებულია მის ფიზიკურ
- ქიმიურ შემადგენლობაზე და ნაყოფის სიდიდეზე,
რომელიც ძირითადად განსაზღრულია შრობის პრო-
ცესის ხანგრძლივობაზე).

ტემპერატურული რეჟიმები ცხადია პირდაპირ-
პროპორციულია დატვირთვის დენის სიდიდისა, იმ
შემთხვევაში როცა დროის ცალკეულ შუალედში
დენის სიდიდე ცვლადია, დატვირთვის გრაფი-
კი წარმოდგენილი იქნება ექვივალენტური დენის

მნიშვნელობით რომელიც განისაზღვრება შემდეგი
დამოკიდებულებით:

$$I_{\text{ეჭ.}} = \sqrt{\frac{1}{\sum_{i=t}^n} \int_0^{\sum t} i^2 dt}$$

ინტეგრალი შეიძლება გამოვიანგარიშოთ მარტი-
ვად ინტეგრატორის საშუალებით. თუ ინტეგრატორი
არ გვაქვს დატვირთვის გრაფიკები უნდა დავყოთ
სწორხაზოვან რის შედეგადაც მივიღებთ მართულთხა
და სამკუთხედოვან უბნებს.

აღნიშნულ მეთოდს იყენებენ მაშინ, როდესაც
ცნობილია აგრეგატის დღე - ლამის დატვირთვის
გრაფიკი, რითაც გამოიანგარიშებენ დატვირთვის
სიმძლავრეს და მიღებული მაჩვენებლის მიხვედ-
ვით ადგენენ საშრობი კარადის საჭირო ჯამურ სიმ-
ძლავრეს.

გამოყენებული ლიტერატურა :

- 1.3. ი. მეტრეველი - ელექტროამძრავი და მისი ავტომატური მართვა სოფლის მეურნეობაში. თბილისი. 1976. გვ.329.
2. A.A. захаров практикум по применению тепла в сельском хозяйстве. ст 189 м. «колос» 1979

რ ე ზ ი უ მ ე

წარმოდგენილი სამეცნიერო სტატია “მცირე სიმძლავრის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტთა საშრობი
დანადგარი”, რომლის ავტორებია; პროფ. ჯ.სირაძე, ვდოქტორანტი ხ.ნიკოლიშვილი და მაგისტრანტი
დ.ჭიჭინაძე შესრულებულია 3 გვერდზე და მოიცავს ესკიზურ ნახაზს და თეორიულ საკითხებს. სამეცნიერო
სტატიისათვის დამაკმაყოფილებელია, რათა გამოქვეყნდეს. კვლევების გაგრძელების შემთხვევაში მიღებული
იქნება საბოლოო შედეგები.

Summary

The scientific article “ small capacity of agricultural products drying machine ”, which avtorebia; Prof. J.siradze, a doctoral student and graduate d.chichinadze kh.nikolishvili Done 3 pages and includes sketch and satisfactory theoretical sakitkhebs.sametsniero article to be published in the final results will be obtained in case of further .kvlevebis.

კონკურენციის მაქანიზმი და პირზე: სისტემური კონცეფცია

გივი ბედიანაშვილი

გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

გლობალიზაციის თანამედროვე პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ფარგლებში ბიზნესის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკურ საქმიანობაში კონკურენციის უზრუნველყოფას. საქართველოსთვის კი ეს საკითხი ფრიად აქტუალური ხდება ეკონომიკურთან მისი ინტეგრაციის, ასევე მეზობელ და მსოფლიოს სხვა ქვეყნებთან პრაგმატული ურთიერთობების დამყარების გზაზე [1-3].

ქვეყნის შიგნით კონკურენციის მექანიზმების სრულყოფის კონტექსტში, ეკონომიკისა და ბიზნესის ეფექტიანი ფუნქციონირების ხელშეწყობის თვალსაზრისით განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საქართველოსთვის საზოგადოების ცალკეული სფეროების და ინსტიტუციური გარემოს მკაფიო სისტემური წარმოდგენა, მათი სტრუქტურების დინამიკის მონიტორინგი და შესაბამისი ბრობლემების სწორი გადაწყვეტა [4].

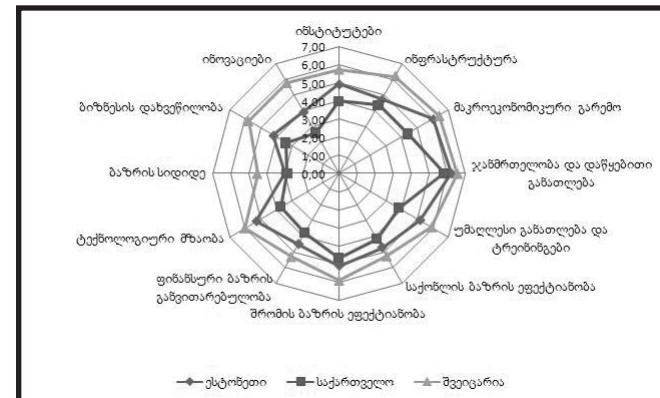
ამა თუ იმ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ცალკეული სფეროს განვითარების დონის იდენტიფიცირებისას, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამოყენებულ იქნას ცნობილი გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი (Global Competitiveness Index - GCI), რომელიც 2004-2005 წლიდან დაწყებული ასახულია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ყოველწლიურ მოხსენებაში [5].

აღნიშნულ მოხსენებაში გადმოცემულია ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფი ფაქტორების კვლევა. ამ სამუშაოში მონაწილე ექსპერტების მოსაზრებით, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა თავისი არ-სით არის ინსტიტუტების, პოლიტიკისა და ფაქტორების ერთობლიობა, რომელიც გარკვეულად განსაზღვრავს შესაბამისი კონკურენტული სახელმწიფოს პროდუქტიულობის დონეს, ბიზნესის ფუნქციონირებას დარღოვორცშედეგი, მის მოქალაქეთა კეთიდღეობის უზრუნველყოფის შესაძლებლობებს

როგორც ცნობილია, გლობალური კონკურენტუნარიანობის გამოვლევა ეუმნება 110-მდე სოციალურ-ეკონომიკური ინდიკატორის ანალიზს და საბოლოო მოხსენება მზადდება თორმეტი მაჩვენებლის მიხედვით, როგორიცაა საჯარო ინსტიტუტები (Institutions), ინფრასტრუქტურა (Infrastructure), მაკროეკონომიკური გარემო (Macroeconomic environment), ჯანმრთელობა და დაწყებითი განათლება (Health and primary education), უმაღლესი განათლება და ტრენინგები (Higher education and training), სასაქონლო და შრომითი ბაზრების ეფექტიანობა (Goods market efficiency; Labor market efficiency), ფინანსური ბაზრის განვითარებულობა (Financial market development), ტექნოლოგიური მზადყოფნა (Technological readiness), ბაზრის სიდიდე (Market size),

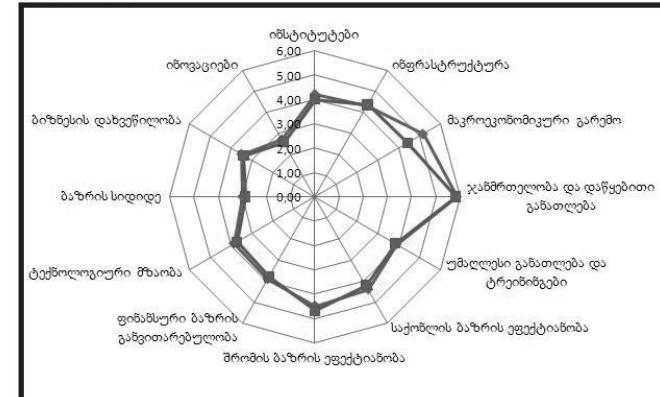
ბიზნესის დახვეწილობა (Business sophistication) და ინოვაციები (Innovation). პირველი ოთხი მაჩვენებელი ასახავს ძირითად მოთხოვნებს (ბაზურ ფაქტორებს), შემდეგი ექვსი - ეფექტიანობის ზრდის (გაძლიერების) ფაქტორებს, ხოლო ბოლო ორი კი წარმოგვიდგენს ინვაციებს და ბიზნესის დახვეწილობის ფაქტორებს.

2012-2013 წლის მონაცემებით [6] საქართველოს მდგომარეობა ესტონეთთან და შვეიცარიასთან მიმართებაში გვიჩვენებს იმ სფეროებს, რომელთა უპირატესი განვითარებაც მოითხოვს განსაკუთრებულ ყურადღებას, რამე თუ საქართველო უნდა მიისწრაფოდეს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის მოწყობის საუკეთესო ევროპული მოდელისაკენ (ნახ. 1):

ნახ. 1. საქართველო, ფინეთი შვეიცარია და ესტონეთი ცალკეული სფეროების განვითარების დონეთა მიხედვით
2012-2013 წწ.

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის შესახებ ბოლო (პერიოდისთვის 2014-2015 წწ.) მოხსენებაში ასახულია ცალკეული მაჩვენებლების მიხედვით საქართველოს მდგომარეობის გაუმჯობესება (ნახ.2).

ნახ. 2. საქართველოს ცალკეული სფეროების განვითარების დონეთა დინამიკა 2012-2013 წწ. და 2014-2015 წწ.

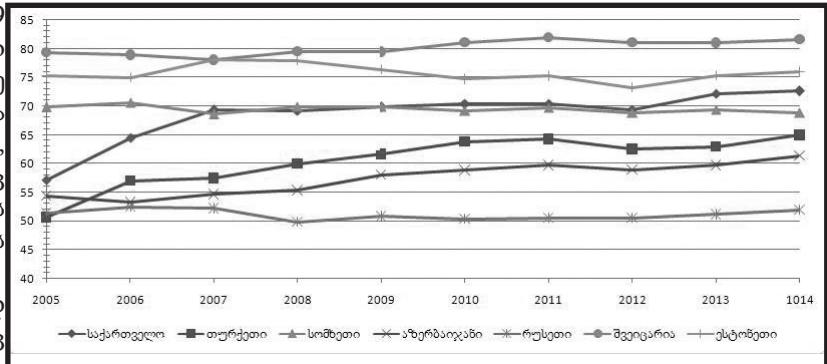
საერთო რეიტინგში, გადმოინაცვლა რა 144 ქვეყანას შორის 72 ადგილიდან 69 ადგილზე (4.22 ქულით), საქართველომ გააუმჯობესა ისეთი ზოგიერთი მთავარი ლოკალური ინდიკატორები, როგორიცაა მაკროეკონომიკური გარემო; ჯანმრთელობის დაცვა და პირველადი განათლება; ბიზნესის განვითარება; საკუთრების უფლება; ინტელექტუალურისაკუთრებისდაცვა; სასამართლოს დამოუკიდებლობა; დავების სამართლებრივი გზით მოგვარების ეფექტიანობა; კანონმდებლობის ეფექტიანობა; მთავრობის პოლიტიკური კურსის გამჭვირვალეობა; ორგანიზებული კრიმინალის დონე (შემცირდა); ინვესტორების მხარდაჭერის გაძლიერება; ინფრასტრუქტურის ხარისხი; ახალშობილთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი 1000 დაბადებულზე; სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა; საგანმანათლებლო სისტემის ხარისხი; ინტერნეტის ხელმისაწვდომობა სკოლებში; დაახარჯები (ფინანსური დაბანდებები) სოფლის მეურნეობაში; საბაჟო პროცედურების სიმძიმე; ფინანსურ მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობა; ბანკების სიმყარე; ასევე გაუმჯობესდა უახლეს ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობა (იხ.: [5]). თუმცა, კვლავ აქტუალურია ისეთი სფეროების ხელშეწყობა და არსებითი გაუმჯობესება, როგორიცაა უმაღლესი განათლება და ტრეინინგები (3.89 ქულა - 92-ე ადგილით), ინოვაციური პოტენციალი (2.71 ქულა - 121-ე პოზიციით) და ბიზნესის დახვეწილობა (3.49 ქულა - 113 -ე ადგილით). ცხადია, რომ ეს ის სფეროებია, რომლებიც მნიშვნელოვნად განაპირობებენ ქვეყნის სიცოალურ-ეკონომიკური განვითარების მდგრადი და მის პერსპექტივებს.

რაც შეეხება უშუალოდ ინსტიტუციური სტრუქტურის, როგორც ქვეყნისშიგა და ინსტიტუციური კონკერენციის, ასევე მთლიანად ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მდგრადი და უზრუნველყოფა, ჩვენი აზრით, მთავარ ფაქტორს [Bedianashvili 1995], მისი იდენტიფიცირება და მონიტორინგი შეიძლება განხორციელდეს მსოფლიოს ქვეყნების განვითარების სხვადასხვა ინდექსებით, მათ შორის, მაგალითად, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით.

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი მუშავდება (გამოითვლება) გაზეთ Wall Street Journal და კვლევითი ცენტრის Heritage Foundation მიერ 1995 წლიდან ყოველწლიურად მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნების ჭრილში. ინდექსები ქვეყნება წელიწადში ერთხელ და 2014 წლის მონაცემებით მოიცავს 186 ქვეყანას (სანდო სტატისტიკური მაჩვენებლების არქონის გამო არასრულია ან საერთოდ არა მონაცემები ისეთი ქვეყნებისათვის, როგორიცაა ავღანეთი, კოსოვო, ლიბია, ერაყი, ლიბერებანი, სირია, სომალი და სუდანი) [6].

ეკონომიკურ თავისუფლებათა ინდექსი მოწოდებულია ასახოს ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისათვის მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური მახასიათებლები. ეს ინდიკატორი მოიცავს რამოდენიმე ათეულ მაჩვენებელს, თავის

მხრივ კიდევ გაერთიანებულს შემდეგ 10 ჯგუფში: 1. ბიზნესისთავისუფლება(business freedom); 2. ვაჭრობის თავისუფლება (trade freedom); 3. გადასახადების თავისუფლება (fiscal freedom); 4. თავისუფლება ხელისუფლებისაგან(government spending); 5. ფულადი თავისუფლება (monetary freedom); 6. ინვესტიციური თავისუფლება (investment freedom); 7. ფინანსური თავისუფლება (financial freedom); 8. საკუთრების უფლებათა დაცვა (property rights); 9. თავისუფლება კორუფციისაგან (freedom from corruption); 10. შრომითი ურიერთობების თავისუფლება (labor freedom). აღნიშნული მაჩვენებლები წარმოდგენილია 4 გამსხვილებულ ჯგუფად: მართლწესრიგი (8;9), ხელისუფლების შეზღუდულობა (3;4), რეგულირების ეფექტიანობა (1;5;10), ბაზრის გახსნილობა (2;6;7). ეს მაჩვენებლები თავი მხრივ შეიძლება განხილულ იქნან ქვეყნის კონკურენციული გარემოს გარკვეულ ინდიკატორებად. ყოველი აღნიშნული ინდექსი იზომება 0-დან 100-მდე. სკალაში. მნიშვნელობა 100 შეესაბამება მაქსიმალურ თავისუფლებას, ხოლო 0 - მინიმალურს. ზემო აღნიშნული ათიდან ყოველი ფაქტორი შედის თანაბარი წონით ინტეგრალურ ინდიკატორში (ეკონომიკურ თავისუფლებათა ინდექსში), რომელიც წარმოადგენს მათ საშუალო არითმეტიკულს.

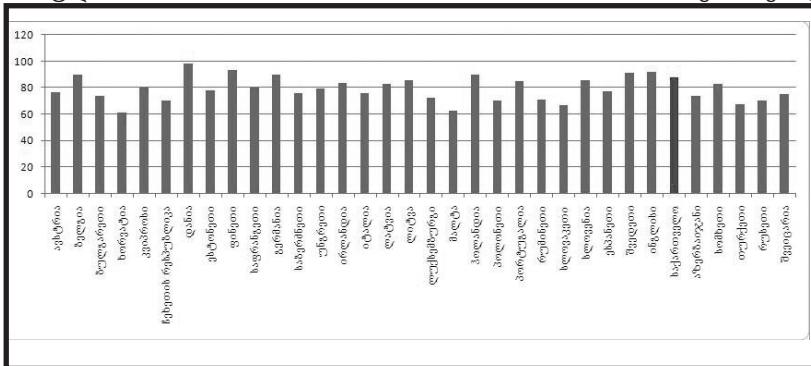

ნახ. 3. ეკონომიკური თავისუფლების ინტეგრალური ინდიკატორის დინამიკა 2005-2014 წწ.

ინტეგრალური ინდიკატორის რაოდენობრივი მნიშვნელობების მიხედვით მსოფლიოს ქვეყნები ეკონომიკური თავისუფლების დონით იყოფა ხუთ შესაბამის ჯგუფად: თავისუფალი (free), დიაპაზონით 80-100; მირითადში თავისუფალი (mostly free), დიაპაზონით 70-79.9; ზომიერად თავისუფალი (moderately free), დიაპაზონით 60-69.9; მირითადში არათავისუფალი (mostly unfree), დიაპაზონით 50-59.9 და დესპოტური (repressed), დიაპაზონით 0-49.9.

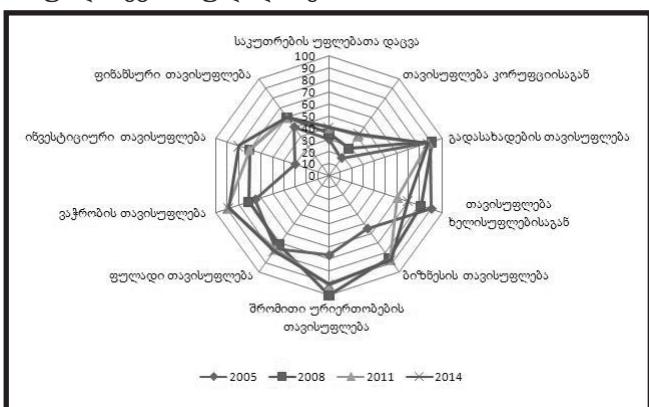
გასული 2014 წლის მონაცემების თანახმად საქართველო მიეკუთვნება მირითადად თავისუფალი ქვეყნების ჯგუფს, რეიტინგით 22-ე ადგილზე მსოფლიოში, ხოლო ეკონომიკური შემთხვევის მნიშვნელობით (72.6) კი იგი დგას ისეთი ქვეყნების გვერდით, როგორიცაა შვედეთი (73.1), ლიტვა (73.0), ავსტრია, ისლანდია და იაპონია (72.4). ხოლო შვეიცარია (81.6), მაგალითად, შედის პირველ ხუთეულში. გასათვალისწინებელია, რომ ინდიკატორის საშუალო მსოფლიო მნიშვნელობა 60.3, ხოლო საშუალო რეგიონული (ევროპული) კი 67.1.

ამრიგად, საქართველო ეკონომიკური თავისუფლების ინტეგრაციური მაჩვენებლის მიხედვით საკმაოდ მაღალ დონეზეა თავის რეგიონში (ევროპაში) და მსოფლიოში.

ნახ. 4. გიზებულის თავისუფლების მაჩვენებლები 2014 წლის
მონაცემებით

საქართველოს განვითარების დონის შედარებითი ანალიზისათვის და მისი მიზნობრივი ორიენტაციის განსაზღვრისთვის მისი უშუალო მეზობლების აზერბაიჯანის, სომხეთის, რუსეთის და თურქეთის გარდა გამოვყობთ პოსტკომუნისტური ქვეყნებიდან ესტონეთს (ევროკავშირის წევრს), ხოლო ევროპის განვითარებული ქვეყნებიდან შვეიცარიას, ასევე საქართველოს მთავრობის მიზნობრივი დონის შედარებითი ანალიზისათვის და მისი მიზნობრივი ორიენტაციის განსაზღვრისთვის მისი უშუალო მეზობლების აზერბაიჯანის, სომხეთის, რუსეთის და თურქეთის გარდა გამოვყობთ პოსტკომუნისტური ქვეყნებიდან ესტონეთს (ევროკავშირის წევრს), ხოლო ევროპის განვითარებული ქვეყნებიდან შვეიცარიას, ასევე

ნახ. 5. ინტერიერული ზაფირის სისტემურობის დონის
დინამიკა საქართველოში

საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების
ინტეგრაციური ინდიკატორის დინამიკა გვიჩვენებს,
რომ საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების
მაჩვენებლი შესამჩნევად იზრდებოდა 2005-2007 წწ.
და 2012-2013 წწ. პერიოდებში, რაც საკუთხით ახსნადია
ამ წლებში ქვეყნის ინსტიტუციური განვითარებით
და განხორციელებული სამუშაოებით. იგულისხმება
უფრო მიმზიდველი ბიზნესგარემოს შექმნა,
ანტიკორუფციული ღონისძიებები, მიმართული
ძალოვანი და სასამართლო სისტემების, ასევე
ფისკალური და საჯარო მომსახურების სექტორის
გარდაქმნისაკენ, რამაც გამოიწვია ფისკალური
ადმინისტრირების შესამჩნევი გაუმჯობესება და
ქვეყნის ჩრდილოვანი ეკონომიკური მასშტაბების
შემცირება, ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკის
განხორციელება, შეღავათიანი სავაჭრო რეჟიმების
ჩამოალიბება და სხვ.

განსაკუთრებით გამოსაყოფია ბიზნესის თავი-
სუფლების მაჩვენებლი, რომლითაც საქართველო

უსწრებს განსახილველ ქვეყნებს (ნახ.4):

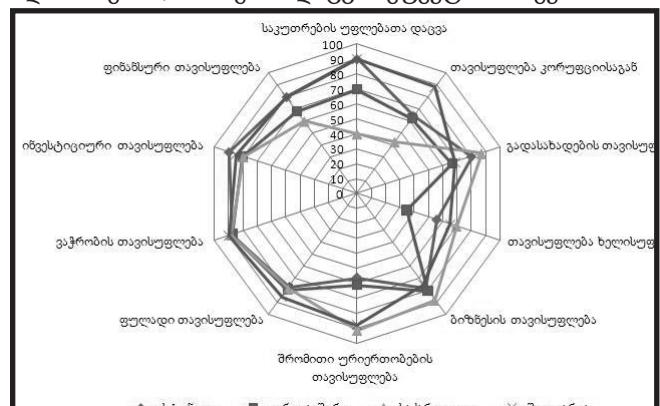
ინსტიტუციონალიზაციის სისტემურობის მიმართებით საქართველოში წლების განმავლობაში შეიმჩნეოდა დაბალი დონე, თუმცა ინსტიტუტების ცალკეული ქვესისტემები ვითარდებოდნენ საკმაოდ მაღალი ტემპებით (ნახ. 5):

საშუალოებრობულდასაორიენტაციო
ევროპის ქვეყნებთან შედარებით 2014
წლის მონაცემებით საქართველოს
მდგომარეობა გაუმჯობესებულია, თუმცა
ჩამორჩება მათ ბაზრის გახსნილობის
(ინვესტიციური თავისუფლების და
ფინანსური

တာဒေသနှင့်
မာရ်တွေ၏ပုဂ္ဂနိုင်

(საკუთრების უფლებათა დაცვის და კორუფციისაგან თავისუფლების) განვითარებით (ნახ. 6).

ბუნებრივია დაისვას შეკითხვა - არის თუ არა ჩამორჩენები ბაზრის გახსნილობის (ინვესტიციური თავისუფლების და ფინანსური თავისუფლების) დონით და მართლწესრიგის ინსტიტუტის (საკუთრების უფლებათა დაცვის და კორუფციისაგან თავისუფლების) განვითარებით ქვეყნისთვის არსებითი? დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოდ ნებისმიერი ტიპის ქვეყნისთვის მართლწესრიგის ინსტიტუტის არასაკმარისი განვითარებულობა არსებითად ხელშემძლელია ევროპული ტიპის კონკურენციული გარემოს შექმნისათვის, მისი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მაღალი სტანდარტების უზრუნველყოფისთვის და მის ტერიტორიაზე ბიზნესის ნორმალური მაღალეფებისანი ფუნქციონირებისთვის. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ თეზისის დასადასტურებლად ჩატარებულია მთელი რიგი კვლევები [8]. მართლაც, მსოფლიოს სხვადასავა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ისტორია და თანამედროვე პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ მთავარი დეტერმინანტი ამ მიმართებით არის საკუთრების ინსტიტუტი (საკუთრების უფლებათა გარანტია) და ხელისუფლების თვითნებობისაგან ადამიანების, ბიზნესის დაცვის იურიდიკიანი მუქანიზმი..

ნახ . 6. საქართველოს შედარებითი მდგომარეობა
ინტერციონალიზაციის სისტემურობის დონის მიხედვით

ამდენად, ცხადია, რომ ზემოთ აღნიშნული ჩამორჩენის ეტაპობრივი დაძლევა უნდა წარმოადგენდეს საქართველოსთვის სისტემური

ინსტიტუციონალიზაციის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას, რაც მოგვცემს საშუალებას უფრო სრულად გამოვიყენოთ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის თანამედროვე ევროპული ტიპის ინსტიტუციური სტრუქტურის და ევროკავშირის ბიზნესგარემოს პოტენციალი.

გამოყენებული ლიტერატურა :

1. Bedianashvili G., Gogiashvili Sh., Pavliashvili S. European Union, Georgia and institutional environment of competition. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation» vol. 5, No 5, 2015, p. 9-23.
2. გოგიაშვილი შ. საქართველოს კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკის განვითარების ქრონოლოგია. ურნალი „ეკონომისტი“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, 2013, №2, გვ. 17-29.
3. ვავლიაშვილი ს. ევროკავშირი და კონკურენციის ინსტიტუციური შეფასება. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომების კრებული. ტომი 12, თბილისი, 2015, გვ. 67-81.
4. ბედიანაშვილი გ ევროკავშირი და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ბენჩმარკინგის საკითხი: ინსტიტუციური მაკროსისტემური ასპექტი. ურნალი „ეკონომისტი“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, 2014, №5, გვ. 12-21.
5. The Global Competitiveness Report 2014–2015. <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>
6. <http://www.heritage.org/index/>
7. <http://www.heritage.org/index/explore>.
8. Лисин, В., Янковский, К. и др. Институциональные ограничения современного экономического роста. М.: Издательский дом «Дело» РАНХ, 2013.
9. Association Agenda between the European Union and Georgia. http://eeas.europa.eu/georgia/pdf/eu-georgia_association_agenda.pdf.
10. Social-economic Development Strategy of Georgia, “GEORGIA 2020”. <http://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/cps-geo-2014-2018-sd-01.pdf>

ანოთაცია

სტატიაში გამხილულია საქართველოში კონკურენციის მდგომარეობის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები. გაანალიზებულია ამ სფეროში საქართველოში არსებული პრობლემები, ასევე კონკურენციული მექანიზმისა და კონკურენციის პოლიტიკის თანდათანობითი სრულყოფის დინამიკა. გამახვილებულია ყურადღება როგორც საქართველოს შიგა კონკურენციის ცალკეული მექანიზმების სრულყოფაზე, ასევე კონკურენციის ინსტიტუციური გარემოს სისტემურობის უზრუნველყოფაზე. კვლევების შედეგად გაკეთებულია დასკვანა, რომ კონკურენციის ხელშეწყობის პრობლემატიკის განხილვისას ამა თუ იმ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ცალკეული სფეროს განვითარების დონის იდენტიფიცირებისას, შეიძლება გამოყენებულ იქნას გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი.

Competition Mechanism and Business: System Concept

Summary

The competition in the state of Georgia gamkhilulia theoretical and practical issues. Analyzed the problems in this area of Georgia, as well as a gradual improvement of the dynamics of the competitive mechanism and competition policy. Attention is drawn to the specific mechanisms of internal competition, and competition in the provision of systemic institutional environment. As a result the conclusion that promote competition in discussing the problems of a country's socio-economic development level of identifying each of the system, can be used in the Global Competitiveness Index.

გვიანესაობა-მედიცინა და მეცნიერება საქართველოში

ვაჟა კვალიაშვილი

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოსი

ცნობილი უცხოელი და ქართველი მეცნიერების მიერ მრავალმხრივი და ხანგრძლივი კვლევით დადასტურებულია, რომ სამხრეთ კავკასია, კერძოდ, საქართველო, კულტურული ვაზის ფორმათანარმოქმნის პირველად და უძველესი კურაა მსოფლიოში; რომ 9-10 ათასი წლის წინათ წინაპარი ქართველი იწყებდა ურთიერთობას ამ მცენარესთან და მისი მოშინაურების რთულ გზაზე, ჩვენი ქვეყანა ვაზისა და მეურნის სწორუბოვარი და უკეთოლშობილესი ურთიერთობის ასპარეზს ნარმოადგენდა.

პირველად ვაზი ქართულ მინაზე დაირგო; მტევნის მათრობელა ნაუკრით პირველად აქ შეზარხოშებულმა მეურნემ, მას ალერსიანი ღრიტინით, აქ უწოდა მსოფლიო სახელად - ღ ვ ი ნ ო!

საუკუნეთა განმავლობაში ვენახი იყო ქართული ოჯახის იმედი, ქვეყნის ძლიერების განმსაზღვრელი და ამიტომ იყო იგი ხშირად მტრებისგან აჩეხილი და იავარქმნილი, მაგრამ, ყოველთვის, ფენიქსივით აღორძინებული და საიმედოდ წელვამართული.

ქართული ვაზის სახელგანთქმულმა ჯიშებმა, ჭირსა თუ ლხინში, ყველგან უერთგულეს მშობელ ქვეყანას და მტკიცე საფუძველი შექმნეს შემდგომში მევენახეობა-მელვინეობის დიდი ტრადიციის მქონე საქართველოს მძლავრ და ეკონომიკურად ნარმატაბულ დარგად ჩამოყალიბება-განვითარებისათვის.

საქართველოში 525-ზე მეტი აბორიგენული ვაზის ჯიშია გავრცელებული ნარმოშობის პირველად ეთნიკურ-გეოგრაფიულ ცენტრებში: კახეთის - 80, ქართლის-72, იმერეთის-75, რაჭა-ლეჩხუმის-50, სამეგრელოს-60, გურიის-53, აჭარის-52, აფხაზეთის-58. ამათგან 10-ფართოდ და 5-საკმაოდ გავრცელებულია.

შეუკუნების ბოლოს და, განსაკუთრებით, გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან, 1950-1980-იან წლებში, მევენახეობა-მელვინეობა (მეხილეობასთან ერთად) იყო ქვეყნის სიძლიერისა და ეკონომიკის მნიშვნელობანი დარგები. მათგან მიღებული შემოსავალი ქვეყნის ბიუჯეტის მესამედს აღემატებოდა.

1980 წელს ვენახებს საქართველოში ეკავა 146,8 ათასი ჰა. ყურძნის საპექტარო მოსავლიანობა ომამდელი, 1940 წლის 28,1 ც-დან, უკვე 86,3 ც-მდე გადიდა. შესაბამისად გაიზარდა ყურძნის ნარმოებაც და მთლიანმა მოსავალმა 996 ათას ტონას მიაღწია. საზ. მეურნეობებში ნარმოებული იყო 463,0 ათასი ტონა და სახელმწიფოს მიეყიდა 800 ათას ტონამდე ყურძენი. იმ პერიოდში 500-600 ათასი ტონა ყურძენი მუშავდებოდა და მზადდებოდა 35-40 მილიონი დეკალიტრი ლვინო, 2 მილიონი დეკალიტრი ქართული კონიაკი, 25 მილიონი ბოთლი ქართული „შამპანური“ ცქრიალა ლვინო, 1 მილიონი დეკალიტრი ლიქიორ-არყის ნაწარმი, 200 ათასი დეკალიტრი ძმარი და 200ტ.

ღვინის სიმუავე, რომელთა ძირითადი მომხმარებელი იყო საბჭოთა ქვეყნები.

საერთაშორისო დევუსტაციებზე და კონკურსებზე ქართულმა ღვინოებმა, კონიაკებმა, შამპანურებმა, ჭაჭატისა და ტარხუნის არაყმა 300-ზე მეტი ოქროს, ვერცხლის და ბრინჯაოს მედალი დაიმსახურა. 1989 წელს პირველი სასმელი,

რომელიც საბჭოთა კავშირიდან შევიდა ამერიკის ბაზარზე, იყო ქართული არაყი „ტარხუნა“.

1980-იანი წლების შუა პერიოდში, ე.წ. „პერესტროიკის“ დროს, საბჭოთა სივრცეში გატარებული „ლიგაჩოვისეული“ ანტიალკოჰოლური პრაქტიკით, დიდი განსაცდელი დაუდგა მევენახეობა-მელვინეობას, შემდეგ კი, 1990-იან წლებში, საქართველოში განვითარებულმა უმართავმა პროცესებმა მოშალეს ქვეყნის ეკონომიკა და კატასტროფამდე მიიყვანეს სახალხო მეურნეობის დარგები, მეტნილად კი, ქაოსურმა მიწის პრივატიზაციამ დააქციადა გაანადგურა სოფელი და მთლიანად სოფლის მეურნეობა, განსაკუთრებით კი ვენახები, ხეხილისა და სუბტროპიკული კულტურების ბალები და ჩაის პლანტაციები შეინირა.

განადგურდა თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი ვაზისა და ხეხილის სანერგე მეურნეობები, მოისპონ ფილოესერაგამძლე საძირეთა და უნიკალური ვაზისა და ხეხილის ჯიშების საცდელი ნაკვეთები, დაუჯერებელ დონემდე შემცირდა ყურძნისა და ხილის ნარმოება და სამრეწველო გადამუშავება, ლვინისა და კონსერვების ექსპორტი; ფართო ასპარეზი მიეცა ღვინოების ფალსიფიკაციას.... ასე გაგრძელდა რამდენიმე წელი.

XX საუკუნის ბოლო პერიოდში ქვეყნის აგროსამრეწველო სექტორის რეაბილიტაცია მევენახეობა-მელვინეობით დაიწყო: პირველად შეიქმნა დარგის მართვის სამართლებრივი ბაზა - „საქართველოს კანონი ვაზისა და ლვინის შესახებ“ (1998წ.); რეგიონების მიხედვით დარეგისტრირდა 44 სამრეწველო ვაზის ჯიში, მათგან საღვინე მიმართულების-37 და სასუფრე ყურძნის-7 ჯიში.

დარგის რებილიტაციის პროექტის მიხედვით რეკომენდებულია ვენახის ფართობის 70 ათას ჰა-მდე გაზრდა, რაც ყოველწლიურად უზრუნველყოფს 350-400 ათასი ტონა კონდიციური ყურძნის ნარმოებას (ჩვენი აზრით საკითხი მოითხოვს გადასინჯვას და ლვინისა და სხვა პროდუქციის რეალიზაცია-გასაღების მოცულობის მოსალოდნები ზრდის გათვალისწინებით სათანადო ცვლილების შეტანას პროექტში).

პირველად საქართველოში 2008 წელს შეიქმნა ბიოლოგიურად ჯანსაღი, უვირუსო ვაზის ნერგის ნარმოების ცენტრი. განხორციელდა გეოგრაფიული ადგილის დასახელების, კონტროლირებადი ლვინოების ნარმოების, 18 მიკროზონის გამოკვლევა და საერთაშორისო ორგანოებში რეგისტრაცია: კახეთში — წინანდალი, ნაფარეული, მუჯუზანი, ახალშენი, ქინძმარაული, ყვარელი, კარდანახი, ტიბაანი, თელიანი,

მანავი, გურჯაანი და კოტეხი; ქართლში – ატენური; იმერეთში – სვირი; რაჭა-ლეჩებუმში – ხვანჭვარა და ტვიში; სამეგრელოში – ოჯალეში.

2006 წლს მსხმოიარე ვენახების ფართობმა 44,1 ათასი ჰა., ყურძნის მთლიანმა მოსავალმა კი 132,8 ათ./ტონა შეადგინა. 2008 წლისათვის მსხმოიარე ვენახების ფართობი 46,3 ათას ჰა-მდე გაიზარდა და ყურძნის მთლიანმა მოსავალმა 157,6 ათას ტონას მიაღწია. საპექტარო მოსავლიანობა კი 30-დან -34 ცენტ-ნერამდე გაიზარდა... თანდათანობით ამოქმედებას ინყებენ ახალი კომპანიები და ფირმები, რომლებმაც გააშენეს ვენახები, ძველი ქარხნები გადააირალეს და ახალი, თანამედროვე დანადგარებით აღჭურვეს.

დღეს საქართველოში 25-მდე ახალი კომპანია (ჭმ, მარანი, თელიანი ველი, ბადაგონი, ხარება, საქართველოს მარანი და სხვ.) თანამედროვე ევროპული დანადგარებით ამზადებს კონკურენტუნარიან ღვინოებს. აღდგა ქართული კონიაკის, არყისა და შამპანურის წარმოება, მათი პროდუქცია მონაბილეობს ლონდონის, დიუსელდორფის, ჩიკაგოს, ბორდოს, ბრიუსელის, სტამბოლის, ჰონგკონგის, იაპონიის გამოფენა - დევუსტაციებზე და უმაღლეს ჯილდოს იმსახურებს. გაიზარდა მოთხოვნილება ქართულ ტრადიციულ, კახური ქვევრის ღვინოებზე.

მაღალხარისხოვან ქართულ ღვინოს ყიდულობენ უკრაინის, ყაზახეთის, ბელორუსის, ბალტიის ქვეყნების მომხმარებლები; მას ითხოვენ ევროპაში, აზიასა და ამერიკაში. იმედისმომცემია ძალისხმევა, რომელიც ქართული ღვინის, ალკოჰოლური სასმელებისა და სხვა პროდუქციის რუსეთის ბაზარზე დასაბრუნებლად მიმდინარეობს.

აღსანიშვანია, რომ საქართველოს შორეულ წარსულში იღებს სათავეს ყურძნითა (ამპელოთერაპია) და ღვინით (ენოთერაპია) მკურნალობა. კახური ტექნოლოგით (ყურძნის მთელი მასის მონაწილეობით) ქვევრში დაღულებულ ქართულ ღვინოებში პროცენტიანიდოლების მაღალი (60-62%) შემცველობა განაპირობებს მათ წარმატებით გამოყენებას კარდიოლიგიურ დაავადებათა სამურზალოდ.

მეხილეობა, მევენახეობა-მეღვინეობასთან ერთად, ყოველთვის იყო ქვეყნის სოფლის მეურნეობის წამყვანი და მაპროფილებული დარგი. ქართული ხილი განსაკუთრებულად გამორჩეული გარევნობითა და მაღალხარისხოვანი გემური თვისებებით საერთაშორისო ბაზარზე საყოველთაო მოწონებით სარგებლობს. მისი ხარისხი შესაბამისად აისახება ხილის გადამუშავების პროდუქტებში, რის გამოც, ეროვნული ტექნოლოგიებით გამდიდრებული ჩვენებური ხილის საკონსერვო ნაწარმი გარანტირებული კონკურენტუნარიანობით ხასიათდება.

ყურადსალები ფაქტია ისიც, რომ ხეხილის ინტროდუცირებული ჯიშების უმრავლესობამ საქართველოს პირობებში ბევრად უკეთესი სასაქონლო ნიშან-თვისებები (ნაყოფის შეფერილობა, არომატი და გემო) გამოავლინა, ვიდრე მშობლიურ ქვეყნებში აქვთ.

ჩვენში მეხილეობის დარგის განვითარების პიკი 1980-იანი წლების ბოლოს დადგა: ბალების საერთო ფართობმა 130 ათას ჰექტარს, ხოლო ხილის ყოველწლიურმა წარმოებამ 700 ათას ტონას გადააჭარბა, რომლის 35-40% ექსპორტზე იგზავნებოდა, ხოლო

დანარჩენს ადგილობრივი ბაზარი და გადამმუშავებელი მრეწველობა მოიხმარდა.

1990-იანი წლების დასახუისში, ნეგატიური პროცესების დროს, ბალების ფართობი 60 ათას ჰექტარამდე, ხოლო ხილის საპექტარო მისავლიანობა 30-40 ცენტნერამდე შემცირდა. ხილის ექსპორტისათვის ყოფილ საბჭოთა სივრცეში ბაზრის დაკარგვით, დარგი, ფაქტობრივად, ფუნქციის გარეშე დარჩა, რამაც უარყოფითად იმოქმედა დარგის საერთო მდგომარეობაზე.

90-იანი წლების ბოლოს დაიწყო ხეხილისადმი ფერმერთა დაინტერესება. სამრეწველო ბალები, სადაც ნარგაობის 70-75% ვაშლისა და 6-7% მსხლის ჯიშებს უკავია, შიდა ქართლისა და მესხეთის რეგიონებში განთავსებული... ბოლო პერიოდში გაიზარდა და სულ უფრო მატულობს დაინტერესება ატმის კულტურის (განსაკუთრებით, ნექტარინების) მიმართ კახეთისა და ქვემო ქართლის რეგიონებში, რაც ბალების ფართობების და მოსავლიანობის ზრდით ხასიათდება.

საყურადღებოა ფერმერთა დაინტერესება მარწყვის კულტურით.

დასავლეთ საქართველოში ხეხილი, მეტნილად, საკარმიდამო ნაკვეთებზე წარმოდგენილი და პროდუქცია ძირითადად ადგილზე და საკურორტო ზონის უზრუნველსაყოფად გამოიყენება.

შავიზღვისპირებში (აჭარა, გურია, სამეგრელო) თხილის კულტურამ დაიწყო ფართოდ გავრცელება, რაც საერთაშორისო ბაზარზე თხილზე დიდი მოთხოვნილებითაა განპირობებული. სამეგრელოში 2007 წლიდან მოქმედებს თხილის მწარმოებელი კომპანია – შპს „აგროჯორჯია“.

დადებითი ძრების მიუხედავად, მევენახეობა-მეღვინეობის და მეხილეობა-ხილის საკონსერვო გადამუშავების დღეს არსებული დონე ბევრად ჩამორჩება რეალურ შესაძლებლობას; ყველა რესურსი ჯერ კიდევ არაა ამოქმედებული და მიზნობრივად გამოყენებული, რაც შეუთავსებელია ქვეყნის სამომავლო ინტერესებთან, საერთაშორისო ავტორიტეტთან, ბაზართან და ქვეყნის ეკონომიკასთან.

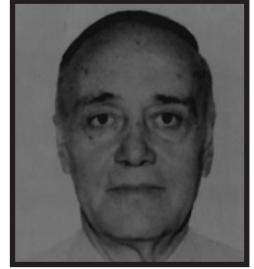
აღნიშულის გათვალისწინებით, საქართველოში მევენახეობა-მეღვინეობის და მეხილეობა-ხილის გადამმუშავებელი მრეწველობის რეაბილიტაციისა და მათი შემდგომი განვითარების უმთავრეს პრიორიტეტულ მიმართულებად კვლავ რჩება მაღალი ხარისხისა და კატეგორიების მშრალი წითელი (მ.შ. ვარდისფერი), თეთრი, ბუნებრივად ნახევრადმშრალი – ქართული ცქრიალა (შამპანურის ტიპის), წარმომობის ადგილის და ჯიშის დასახელების, კონტროლს დაქვემდებარებული ღვინოებისა და მაღალხარისხოვანი კონიაკის, ხილის კონსერვების, მურაბების, ჯემების, ხილფაფების, ნატურალური წვენების, ჩირისა და ხმელი ხილის, დიეტური და ბავშვთა კვებისათვის აუცილებელი პროდუქტების წარმოების განვითარება, რისთვისაც უნდა მომზადდეს მევენახეობა-მებალეობის აღორძინებისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამა მისი ეტაპობრივი განხორციელებით (არსებული ქაოსიდან თავის დასალწევად ჯიშთა გამოცდის და ბალ-ვენახების საპროექტო სამსახურების აუცილებელი აღდგენით).

საქართველო მიმზიდველი და გარანტირებული

წარმატების მომტანი ქვეყანაა მევენახეობა—მეღვი-
ნეობით და მეხილეობა-ხილის გადამუშავებით დაინ-
ტერესებული ინვესტორებისათვის და გვჯერა, რომ
პროგრესული მსოფლიოს ძალისხმევით ქართული
ყურძენი და ღვინო, ხილი და კონსერვი ჩადგება კა-
ცობრიობის კეთილდღეობის სამსახურში და საერთა-
შორისო ბაზარზე უთუოდ დაიმკვიდრებს კუთვნილ

ნიშას, რომლის მასტიმულირებელი მძლავრი ფაქტო-
რი ქართულ მიწაზე მოწეული პროდუქციის მაღალი
ხარისხით გამყარებული კონკურენტუნარიანობაა.

საქართველოს მთის ტყეებში ტყეკაფების გამოყოფისა და
ათვისების
პროგლომები და მათი გადაწყვეტის გზები

ლევან გვაზავა
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მთავორიან პირობებში ხე-ტყის დამზადების ტექნოლოგიურ პროცესში ერთ-ერთი ურთულესი სტადია ტყეკაფების გამოყოფისა და ათვისების სამუშაოთა წარმოება. [1]

ტყეკაფი არის სამეურნეო ტყის ის ფართობი, რომელიც გამიჯნულია ტერიტორიულად და განსაზღვრულია ასათვისებლად. ტყეკაფის გამოყოფა, არსებული ჭრის წესების მიხედვით, მთავარი სარგებლობისათვის ხდება ათვისების დაწყებამდე ორი წლით ადრე, ხოლო მოვლითი და სანიტარული ჭრებისათვის — ერთი წლით ადრე. ამ ვადებში აუცილებელია, ტყეკაფები არსებული წესის მიხედვით მომზადებეს ასათვისებლად. [3] აქ, რა თქმა უნდა, პირველ რიგში იგულისხმება ხე-ტყის საზიდი პირველადი და მაგისტრალური გზების მშენებლობა და ძველი გზების საექსპლუატაციოდ მომზადება-შეკეთება. აქვე, მხედველობაშია მისაღები, ხე-ტყის დამზადების ტექნოლოგიური ციკლის მიხედვით გათვალისწინებული, ზედა დასატვირთი ბაქების მოწყობა. აუცილებელია, აგრეთვე, ხე-ტყის დამამზადებელი მანქანა-იარაღებით აღჭურვა და მათი მუშა მდგომარეობაში მოყვანა, საწვავ-საპონხი მასალებისა და სხვა დამხმარე მასალების მომზადება, კომპლექსური ბრიგადების დაკომპლექტება და სხვა შესაძლო, გაუთვალისწინებული პრობლემების მოგვარება.

ზემოთ ჩამოთვლილი საკითხები კონკრეტულ პირობებში, კონკრეტულ მიდგომასა და გადაწყვეტას მოითხოვს. [3][4][6] ეს პირველ რიგში, ტყეკაფებზე გზების მშენებლობას ეხება, რომლის დროსაც არა მარტო საძიებო-საპროექტო სამუშაოებია ჩასატარებელი, არამედ გასათვალისწინებულია აგრეთვე ტყეების მდგომარეობა, კერძოდ, მოსაჭრელი მარაგების ოდენობა და გაფანტულობა. ეროვნული სატყეო სააგენტოს მონაცემებით ყოველწლიურად ხორციელდება 3 ათასამდე ტყეკაფის გამოყოფა. ცხადია, ასეთ პირობებში, საერთო მასტებით მაღალხარისხს-იანი გზების მშენებლობა თითქმის შეუძლებელია, მით უმეტეს, როცა არსებული წესის მიხედვით, ეს ტყეკაფი ათვისებული უნდა იქნეს მთავარი სარგებლობის დროს ორი წლის პერიოდში, ხოლო მოვლითი და სანიტარული ჭრების დროს ერთ წელინადში, მაშინ, როდესაც პროექტის მომზადებას და დამტკიცებას ერთი წელინადი მაინც სჭირდება, მშენებლობისა და ექსპლუატაციისთვის კი, ცხადია, დარჩენილი ერთი წელი საკმარისი არ არის, მით უმეტეს, რომ გზების მშენებლობის დამთავრებისთახავე მისი ექსპლუატაცია დაუშვებელია, რადგან მას ჭირდება ე.ნ. „დაჯდომა“, სულ ცოტა, ერთი წელი მაინც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ხე-ტყის საზიდი მძიმე მანქანების მოძრაობის დროს სავალ გზაზე გაჩენილ ღარებში დგე-

ბა წყალი, იწყება გზის ჩარეცხვა და გზა, შემდგომი ექსპლუატაციისათვის გამოუსადეგარი ხდება. [2]

ამდენად, ზემოთ მოტანილი მასალიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ტყეკაფის გამოყოფისა და ათვისების ვადები შესაცვლელია. ეს ვადები დადგენილია რუსეთის პირობებისათვის და მექნიკურად არის ჩვენთან გადმოტანილი. რუსეთში ძირითადად ვაკე პირობებია და გზების მშენებლობა დიდ პრობლემებთან არ არის დაკავშირებული. მიგვაჩინა, რომ საქართველოს პირობებში, ტყეკაფების ათვისების ვადები დადგენილ უნდა იქნეს ტყეკაფების ათვისების სირთულის მიხედვით და ამისთვის გამოყოფილი უნდა იქნას საჭირო, აუცილებელი თანხები.

ტყეების არსებული მდგომარეობა უდავოდ აყენებს საკითხს ტყის წრის წესების გადახედვის შესახებ. მეცნიერულად დასაბუთებულია, რომ მთიან პირობებში ყველაზე ეფექტურად არის მიჩნეული ე.ნ. კომპლექსური ჭრები, რაც გულისხმობს, ერთდროულად, სამეურნეო ერთეულზე როგორც მთავარი, ისე მოვლითი ჭრების ჩატარებას, რომელსაც საფუძვლად დაედება ერთის მხრივ, ბუნებრივი განახლების ხელის შეწყობა, ხოლო მეორე მხრივ ტყეების პროდუქტიულობის ამაღლება.

ყოველივე ამასთან ერთად მეურნეობის წარმოების გონივრული მართვა შეუძლებელი იქნება ტყის რესურსების ათვისების პრობლემებისა და დამზადებული მერქნის რაციონალურად გამოყენების გარეშე. ხაზგასასმელია, რომ დღემდე ამ პრობლემების გადაწყვეტაზე არავინ ზრუნავდა, ხოლო დღეს, როცა ხე-ტყის დამზადება დაუბრუნდა სატყეო სააგენტოს, ცხადია, აღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტა პირველი რიგის ამოცანად უნდა იქნეს მიჩნეული, რამაც ასახვა უნდა ჰპოვოს ტყეების ინვენტარზარიზოციის პროექტებში ცალკეული უბნებისა და ცალკეული ტყეკაფების მიხედვით. ტყეკაფების ათვისების დროს, მთიან პირობებში სერიოზულ პრობლემებს ვაწყდებით ხის ჭრისა და დამორვის დროს, რაც, უდავოდ, მოითხოვს შესაბამის რეაგირებას. მთიან პირობებში, ასევე სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ტყეკაფების გაწმენდა და აღდგენა, თუმცა არც თუ იშვიათად, ამ პრობლემებსაც არ ექცევა სათანადო ყურადღება, თანხების დაზოგვის გამო, რაც ცხადია, დაუშვებელია

და ბოლოს, ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ სატყეო სააგენტოსათვის ხე-ტყის დამზადების უფლების მიცემა წინასწარ მოსამზადებელი ტექნიკურ-ტექნოლოგიური, ფინანსური და პროფესიული საკადრო უზრუნველყოფის გარეშე, შექმნილი პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლებელი იქნება.

სტატიაში ავტორი ეხება საქართველოს მთის ტყეებში ტყეკაფების გამოყიფისა და ათვისების თანამედროვე პრობლემებს და აღნიშნავს, რომ მთიანი რელიეფის პირობებში, განსკუთრებით პრობლემურია ხე-ტყის საზიდი როგორც პირველადი, ისე მაგისტრალური საავტომობილო გზების მშენებლობა, რაზედაც უშუალოდ არის დამოკიდებული ტყეკაფების ათვისების ეფექტურობა. ავტორი აღნიშნავს, რომ გზების მშენებლობის ხარისხშე გავლენას ახდენს ტყეკაფების გამოყოფის დადგენილი ვადები — მთავარი სარგებლობისა ორი წელი, მოვლითი და სანიტარული ჭრებისა — ერთი ნელი. ავტორს მიაჩნია, რომ ეს ვადები არის გადმოტანილია რუსეთის პირობებისათვის დადგენილი ვადების მიხედვით, სადაც ვაკე პირობებია. ავტორი აღნიშნავს, რომ მთიან პირობებში ტყეკაფების გამოყოფის ვადების დადგენა უნდა მოხდეს მათი ათვისების სიძნელეების გათვალისწინებით.

სტატიაში ავტორი ეხება აგრეთვე მორთრევის მეთოდებსა და სქემებს, იძლევა მორთრევისა და ტექნოლოგიური სქემების ვარიანტებს

SUMMARY

THE PROBLEMS OF ALLOCATION AND UTILIZATION OF THE FELLING OF THE MOUNTAIN FORESTS OF GEORGIA AND THEIR SOLUTIONS

The article refers to the current problems of allocation and utilization of the felling of the mountain forests of Georgia and notes that within the terrain conditions, especially problematic is the construction of both primary and main roads for pulling the timber, on which directly depends the efficiency of utilization of forest felling. The author points out that the quality of road construction affects the defined terms for felling allocation – two years for basic use, and one year for care and sanitary logging. The author believes that these dates are copied from the conditions established in accordance with the terms for Russia, where there is not mountain but flat conditions. The author points out that the terms for felling forests should be determined taking into account their difficulties of utilization in mountain conditions.

The article deals with the methods and schemes of timber pulling, and provides the options for timber pulling and technological schemes.

გამოყენებული ლიტერატურა

- 1.ლ. გვაზავა — ტყეკაფითი სამუშაოების ეკოლოგიური საფუძვლები. თბილისი, 1992წ.;
- 2.ლ. გვაზავა — ტყის ტრანსპორტი. თბილისი, 1992წ.;
- 3.ლ. გვაზავა, თ. გვაზავა — ტყეთსარგებლობისა და კვლავწარმოების თანამედროვე პრობლემები. თბილისი, 2009წ.;
- 4.ლ. გვაზავა — ტყეთსარგებლობისა და კვლავწარმოების თანამედროვე პრობლემები (პასუხი მეტყევეთა საზოგადოებისა და სამთო მეტყევეობის სამეცნიერო საბჭოს გაერთიანებული სხდომის წევრების შენიშვნებზე). თბილისი, 2007 წ.;
- 5.ლ. გვაზავა — ეკოლოგიური პრობლემების გასაღები ტყეების ეფექტურად მოვლა-პატრონობასა და გონივრულად გამოყენებაშია. თბილისი, 2014 წ.;
- 6.ლ. გვაზავა, მ. ტეფნაძე — ხე-ტყის დამზადების, ტრანსპორტირების და ქვედა საწყობის სამუშაოთა სრულყოფის გზები. თბილისი 2015 წ., გვ 113;
7. თ. კანდელაკი — საქართველოს სატყეო სექტორის თანამედროვე მდგომარეობის შეფასება და განვითარების ტენდენციები. ჟ-ნ „სატყეო მოამბე“, 2015 წ. 9

Марина Изория
Доктор социальных наук, профессор

Геополитическое мышление в разных формах было свойственно народам Европы, Азии и других континентов и цивилизаций. В Европейской цивилизации предшественниками геополитики считаются Гиппократ, Геродот, Полибий, Аристотель, которые на конкретном материале своего времени рассматривали вопрос о влиянии географической среды на обычай, нравы, образ правления и некоторые общественно-исторические процессы. Так было положено начало традиции географического детерминизма в политической теории.

Сравнивая геополитику классического периода и нашей современности: с одной стороны, они очень похожи, ибо выросли из одного корня, с другой – это существенно отличающиеся друг от друга научные субдисциплины,形成的авшиеся в различных условиях, имевшие своим предметом внешне очень похожие, но по своей внутренней структуре и содержанию очень разные миры, разные международные политические системы, сформулировавшие поэтому разные геополитические законы и закономерности. Геополитические идеи прошли длительное историческое развитие и апробацию практикой. Их высказывали еще философы и историки Древнего мира. Геополитическое мышление проявляется в учениях Средневековья и Нового времени. Геополитическую точку зрения излагали в своих трудах деятели просвещения. Она проходит красной нитью в теориях индустриальной эпохи и имеет продолжение в постиндустриализме. На выводы геополитики опирались в свое время такие движения, как либерализм, консерватизм, социал-демократия, коммунизм, фашизм, экологизм. В развитии геополитики как научной субдисциплины можно выделить три этапа: 1) предыстория геополитики, 2) классическая геополитика, 3) современная геополитика. На первом этапе, длившемся с незапамятных времен вплоть до конца XIX в., еще не существовало отдельной геополитической отрасли знания, понятия геополитического, геополитические идеи являлись составной частью философских учений, исторических исследований и практических рекомендаций правителям. Предтечи геополитики лишь высказывали отдельные идеи о политической структуре известного им мира, выделяли из нее отдельные пространства влияния тех или иных могучих держав, определяли их границы, строили догадки о причинах объединений государств в союзы, столкновений за раздел и передел ойкумены. Примерами таких идей можно считать и описанный в Истории Геродота факт заключения союзного договора древнегреческих полисов против державы Ксеркса и вообще извечное противостояние эллинов и варваров и выведенную Фукидием причину войны между Афинами и Спарой, заключавшуюся в стремлении к гегемонии в зоне своих интересов, а также в постоянных столкновениях держав сухопутного и морского могущества, и сформулированные в Артхаастре правила завоевания,

заселения, устройства новых территорий и оборудования границ. При этом вместе с гениальными предположениями и догадками высказывались и совершенно нереалистические, порой фантастические идеи. Тот же Геродот, например, основной причиной войн между эллинами и варварами считал “умыкание жен”. Таким образом, двумя фундаментальными идеями, двумя основами, на которых, как Колoss Родосский на двух ногах, стояла вся предыстория геополитики, были: 1) присущее державам стремление к гегемонии, завоеванию, расширению своих границ, освоению новых пространств, а также 2) извечное противостояние держав Суши и Моря, цивилизованных и варварских народов.

Этап классической геополитики имел место с конца XIX – до середины XX вв. Именно в этот период было дано определение геополитики как отдельной отрасли знания, появилось представление об области ее исследований, были предложены основные категории, а из отдельных идей и предположений предыдущей эпохи формировались основные геополитические концепции, теории и национальные школы геополитики. В духе того времени классики геополитики даже формулировали геополитические законы. Каждая наука, развиваясь, переживает период апогея, наивысшего расцвета, своеобразного философского акмэ. Труды ученых, выведших свою науку на недостижимую до этого высоту, становятся классическими, т.е. теми образцами, которым подражают, на которых учатся новые поколения. Именно в этот период происходит признание как ученых, так и всей науки не только узким кругом специалистов, но всей политической элитой и широкими слоями читающей публики. Легитимизация геополитики как науки и основы для практической политики началась в классический период, который, по мнению многих политологов, начался с работ Ф.Ратцеля (1880-е – 1910-е годы). В таких фундаментальных трудах, как “Антропогеография” (“Народоведение”), “Земля и жизнь” он завершил усилия предшественников по созданию теории государства как живого организма и границ как живых органов государства, теории пространственного роста государств, концепций связи народонаселения с землей и почвой, концепции экспансии развитых, передовых культур, зависимости мощи государств от плотности населения и размеров их территории. А работой “Политическая география” (1898 г.) он открыл новую научную дисциплину, которая получила название геополитика. Таким образом, Ратцель был одновременно последним предтечей геополитики и первым геополитиком-классиком. После Ратцеля геополитическая наука развивалась высокими темпами и быстро распространялась, в первую очередь, на европейском и американском континентах. Интерес к геополитическим идеям формировался в весьма различных условиях. Он характерен и для держав, почувствовавших свою силу,

но не успевших к колониальному разделу мира, а также занимавших огромные пространства (Россия и США). Он характерен и для стран, претендовавших на статус великих держав (Япония после победы в русско-японской войне), и, напротив, для считавших себя ущемленными унизительными условиями мира (Германия после Первой мировой войны). Причиной всплеска популярности geopolитики в той или иной стране могла стать и победа в войне, всегда сплачивающая нацию, возрождающая национальную культуру, способствующая духовной и территориальной экспансии в соседние страны, на другие континенты. Но и поражение в войне также могло стать катализатором создания и распространения geopolитических теорий. Этот процесс наблюдался, например, после поражения Германии в Первой и Второй мировых войнах, после поражения России в русско-японской войне, после распада СССР и потери Россией огромных территорий.

Следующей причиной усиления влияния geopolитики следует назвать появление агрессивных идеологий. Такие идеологии, как английский, французский, испанский, португальский, бельгийский, голландский колониализм, американский экспансионизм, советский коммунизм, итальянский фашизм, немецкий нацизм, японский милитаризм прямо призывали к захвату и освоению обширных пространств, расширению своих границ за счет территорий соседних стран, распространению своего влияния на всех континентах земли. Важно отметить, что geopolитические представления классического периода всегда имели в виду освоение человеком реальных, физических пространств суши, моря и неба, всегда опирались на военную мощь государства, что не могло не вести к захватам и аннексии территорий, разделам и переделам мира с помощью оружия и грубой силы. Характерной чертой классического периода geopolитики (который, уточним, продолжался с 1880-х по 1950-е годы) была не только консолидация разных учёных в едином русле geopolитической мысли, но и формирование отдельных ее течений – национальных школ.

Германская школа geopolитики оформилась первой. Она рождалась в недрах географической и правовой науки. Именно географы и правоведы, развивавшие учение о государстве, заинтересованные политикой, первыми в классический период начали закладывать основы новой науки. У ее истоков стояли Карл Риттер, Фридрих Ратцель, Рудольф Челлен. Расцвет германской geopolитики приходится на 1920–40-е годы, когда писали свои труды, создавали geopolитические институты и в целом активно влияли на социально-политический процесс в Германии такие geopolитики, как Карл Хаусхофер, Карл Шmittt, Эрих Обст, Курт Вовинкель, Адольф Грабовски. Германская geopolитика сразу начала развиваться в двух направлениях. Первое – националистическое (к нему принадлежали указанные выше geopolитики) имело своим истоком национальную неудовлетворенность немцев, порождаемую их отлучением от процесса создания колониальных империй и поражением в Первой мировой войне. Второе направление германской geopolитики – интернационалистское, левое, социал-демократическое – нашло свое воплощение в работах Георга Графа, Карла Виттфогеля, других сторонников

реформаторского марксизма. Оно ставило своей задачей дополнить исторический материализм географическим детерминизмом, “привязать” экономические и политические отношения между людьми и государствами к природе, земле и почве.

Таким образом, по крайней мере, в период своего зарождения на немецкой почве, geopolитика генерировала, в первую очередь, радикальные (правые и левые) политические теории. Эти теории по-разному оценивали возможности и насущные задачи Германии. Теории “Срединной Европы” Иозефа Парча и Фридриха Науманна на первое место ставили расширение германских границ, включение в состав “фагерлянда” всех этнических немцев со своими территориями, образование мощной и geopolитически живучей метрополии, которая “естественным образом” распространит свое влияние на Турцию и Ближний Восток. Теории “мировой политики” Рудольфа Челлена и Эриха Обста начинали свои geopolитические построения с требования передела колониальных владений, предоставления “независимости” колониям малых (Бельгия, Голландия, Португалия) и отставших в своем развитии (Испания) держав, что служило бы на пользу более мощной и развитой Германии. Эти теории, в свою очередь, подразделялись на “морские”, утверждавшие приоритет флота в geopolитическом развитии государств (Альфред фон Тирпиц), и сухопутные, настаивающие на освоении германским государством в первую очередь соседней и близлежащей суши (Р.Челлен, Ф.Науманн). Другой отличительной чертой немецкой geopolитики явилась ее повышенная востребованность государством и обществом. Причинами этого, очевидно, явились поражение в Первой мировой войне, потеря всех колоний, необходимость выплаты огромных reparаций и жестокий финансово-экономический кризис, охвативший страну. Повышенная восприимчивость немцев к geopolитике способствовала быстрому укоренению в сознании нации теории “Срединной Европы”, концепции “больших пространств” (Фридрих Лист), “континентального блока ‘Берлин – Москва – Токио’” (К.Хаусхофер) и других, главной идеей которых явилось противостояние континентальных, сухопутных держав и, в первую очередь, “обиженной” Германии, державам морским, торговым, богатым, владеющим десятками миллионов квадратных километров заморских территорий. Это, в свою очередь, способствовало успешной и быстрой институционализации geopolитики. Уже в 1919 г. К.Хаусхофер в курсе географии, читаемом в Мюнхенском университете, изложил свои geopolитические идеи. В 1924 г. в берлинской высшей политической школе А.Грабовски организует геополитический семинар. В том же году Хаусхофер совместно с Э.Обстом, О.Маулем и Г.Лаутензахом начинает издание первого geopolитического журнала. После прихода нацистов к власти (1933 г.) он создает в Мюнхене Институт geopolитики, а в 1938 г. в Штутгарте – Национальный союз для “геополитического воспитания” немцев, проживающих за границей. Геополитика была введена обязательным предметом во всех университетах Германии. Национальные geopolитические школы, поддерживающие экспансионистскую политику,

формировались в то время также в Японии и Италии. Еще до начала Первой мировой войны человечество, как это предсказывал Ратцель, начало активное освоение воздушной среды – аэросфера с помощью аппаратов легче воздуха – дирижаблей, аэростатов и других аппаратов тяжелее воздуха – самолетов и вертолетов. Геополитики 1920–1940-х годов осмысливали последствия этого освоения, а так как дело шло к всеобщей войне, осмысление это осуществлялось по большей части в геостратегическом и военно-стратегическом ключе. Характерной фигурой той геополитики, осуществившей прорыв в познании нового вида человеческой деятельности, понимании значения этой деятельности для расширения влияния ведущих держав и завоевания ими жизненного пространства был представитель итальянской школы геополитики генерал BBC Джузеппе Дуз. В своей работе “Господство в воздухе” (1921 г.) он сделал вывод о том, что авиация, в отличие от изобретенного ранее пулемета, является не оборонительным, а наступательным видом вооружения и ведет к созданию не оборонительных, а наступательных военных доктрин. Именно из факта развития авиации вытекает у Дуз его стратегия господства в воздухе, которая заключается в едином планировании, едином развитии военной и гражданской авиации, авиационной и связанных с ней других видов индустрии. Именно авиация, по теории Дуз, должна была решать ход и исход будущих войн. Геополитические школы Великобритании и Франции, сумевших построить и удержать свои колониальные империи, не высказывали столь агрессивных намерений, выступали за сохранение статус-кво. С учетом ограниченного объема статьи остановимся на геополитических взглядах только двух выдающихся геополитиков классического периода, представляющих германскую и британскую научные школы – Ф.Ратцеля и Хэлфорда Маккинdera. Геополитика или политическая география у Ратцеля основывается на фундаменте народоведения или антропогеографии. Антропогеография же базируется на следующих постулатах: – все народы мира взаимосвязаны; – человек, все сообщества людей включены в общую жизнь земного шара; – каждый народ и образуемое им государство представляют собой единый организм; – этот организм находится в постоянном историческом движении, развитии и росте; – рост государственного организма продолжается до естественных границ; – на рост и развитие государств оказывают влияние климат и географическое положение, т.е. его территория, формы земной поверхности, а также плотность населения; – существенное значение для стимулирования развития государственного организма имеет морская среда. Одним из самых сильных “двигателей” развития человеческого общества явилась борьба с морем. Взаимоположение суши и моря не только привносит разнообразие на поверхности Земли, но и, взаимодействуя с человеческими сообществами, создает своеобразные “исторические групшиворки”, такие как средиземноморский мир, балтийские страны, атлантические державы, тихоокеанская культурная область и др. В “Политической географии” (1898 г.) Ратцель решает проблемы существования и роста государств как живых организмов.

Для Ратцеля государство – это форма жизни людей на земле, это суть живой организма, распространяющейся вместе с людьми на все континенты и острова Земли. Условием жизни и роста государств является неразрывная связь с землей, почвой, на которой они существуют. А так как государства создаются людьми и существуют в неразрывной связи с народами и землей, то они и являются тем “политическим kleem”, который соединяет воедино эту триаду. “Наиболее сильными государствами будут те, – отмечает Ратцель, – где политическая идея проникает все государственное тело до последней его части... И политическая идея обнимает не только народ, но и его территорию”. Итак, политическая география, т.е. классическая геополитика, по Ратцелю, начинается с концепции государства как живого организма, связанного с землей. Второй важнейшей проблемой геополитики у него выступают вопросы исторического движения и роста государства, которые осуществляются путем завоеваний и колонизации. Рост государств при этом способствует дифференциации мира на сильные, жизнеспособные и слабые страны. Сильные создают колониальные империи, удел слабых – быть присоединенными к сильным державам или вовлечеными в орбиту их влияния. Третьей проблемой геополитики Ратцель считает проблему пространств, пространственного расположения государств и влияние географического положения на политический статус государства. Наконец, четвертым важнейшим вопросом политической географии Ратцель считал вопрос границ как периферийных органов государства, как естественных географических рубежей и как политических разграничительных линий. Решению этой проблемы он посвятил четыре раздела своей “Политической географии”. Он исследовал все возможные географические переходные зоны, где встречаются суши и море, как-то: берега, полуострова, перешейки, острова, различные формы поверхности: равнины, горы, низины, плоскогорья – и выявил их влияние на образование и строение государств. Можно констатировать, что геополитика как научная дисциплина состоялась именно в трудах Ф.Ратцеля. Он же первым сформулировал и предмет новой науки, задав круг исследовательских проблем, которые в дальнейшем решались в трудах других классиков геополитики (Р.Челлена, Х.Мэхэна, Ф. Коломба, Х.Маккинdera, К.Хаусхофера, Э.Обста, Ф. Науманна, К.Шмитта, Видаль де ла Блаша, Дж.Дуз, В.П.Семенова-Тян-Шанского, П.Н.Савицкого и др.). Эти проблемы долгое время, по крайней мере, в течение классического периода, служили ориентиром, давали направление развития геополитической науки. Большинство из них и сегодня, конечно в новых геосторических и геополитических условиях, исследуются и решаются геополитиками.

Выдающимся представителем британской школы геополитики классического периода, как уже упоминалось, был Х.Маккиндер – крупный британский географ и политический деятель. В 1904 г. он выступил на заседании Королевского географического общества с докладом “Географическая ось истории”, в котором изложил свои геополитические взгляды. Согласно концепции Маккинdera, определяющим фактором

истории народов является географическое положение стран. Причем по мере экономического, социального и культурного развития влияние географического, а также военно-стратегического факторов на прогресс человечества постоянно возрастает. Эти факторы выражаются во взаимоотношениях сухопутных и морских народов, освоении ими земных и водных пространств, – и в конечном счете способствуют формированию geopolитической карты мира. В начале XX в. она выглядела следующим образом. Из всех континентов Земли преобладающим с географической точки зрения выглядит евразийский континент (где территориально, фактически, доминирует Россия), ставший в мировой политике “осевым регионом”, в котором существуют условия для развития промышленных и военных держав (недоступность со стороны “сил моря”, хорошие коммуникации в виде железных дорог), способных заменить собой монгольскую империю Средневековья. За пределами “осевого региона” находится “большой внутренний полумесяц”, образованный Германией, Австрией, Турцией, Индией и Китаем, а также “внешний полумесяц”, который составляют морские державы Великобритания, США, Канада, Южная Африка, Австралия и Япония. В таком положении равновесие в мире нарушено в пользу периферийных морских государств “внешнего полумесяца”. Но “осевая” держава – Россия, обладая огромными ресурсами, к своей сухопутной мобильности может добавить морскую, т.е. значительно усилить флот и выйти в мировой океан. Кроме того, промышленная мощь и мобильность континентальной империи могут резко усилиться за счет заключения союза с Германией. Это изменит баланс сил в мире в пользу осевой империи и tolkнет такие страны как Франция, Италия, Египет, Индия, Корея к союзу с морским блоком во главе с Великобританией и США. Позднее в книге “Демократические идеалы и реальность” (1919 г.) Маккиндер видоизменил свою концепцию “осевого региона”, который он стал называть “хартленд” (т.е. “сердце земли”), за счет включения в него на востоке Тибета и Монголии, а на западе – Центральной и Восточной Европы. Это изменение учитывало такие процессы, как дальнейший прогресс транспорта, рост населения, индустриализация. И здесь новые преимущества в освоении своей территории и усилении влияния на весь хартленд и мировой остров (т.е. на Азию, Европу и Африку вместе взятые) получают Германия и Россия, в то время как державам периферии для поддержания морской мощи требуется все более разветвленная сеть баз, которая “по карману” только немногим государствам. Отсюда вытекает знаменитая формула Маккинdera: “Кто правит Восточной Европой, господствует над хартлендом; кто правит хартлендом, господствует над мировым островом (т.е., повторим, Азией, Европой и Африкой); кто правит мировым островом, господствует над миром”. Подводя итоги, можно выделить “три кита” классической geopolитики. Во-первых, это пришедшее из глубины веков представление об извечном, исходящем из географического положения, геродотовом разделении государств на державы Сушки и державы Моря. В классический период его переформулировал Карл Шmittt, который политику и geopolitiku понимал

по схеме “или – или”, а точнее: “друг или враг, свой или чужой, Суша или Море, Запад или Восток.” Это представление не поколебал даже факт освоения третьей среды – атмосферы и сформулированная Дуз доктрина господства в воздухе. Во-вторых, это теория Ратцеля, утверждающая, что государство – живой организм, что оно ведет себя как колония мхов или водорослей: у него есть только одна альтернатива: или поглотить соседние страны и расширить свое geopolитическое пространство, или быть съеденным соседним разрастающимся государством. Эта теория экспансии адекватно описывала структуру мира конца XIX – начала XX вв., состоявшего из колониальных метрополий, колоний и полуколоний. В-третьих, это “закон” Маккинdera: различное географическое положение государств Земли может создавать недостижимые для экспансии зоны типа Хартленда. Отсюда: “Кто владеет Хартлендом – владеет миром”. Правда, в ответ на “закон” Маккинdera Николас Спикмен сформулировал прямо противоположный “закон мирового контроля”, гласящий: “Кто контролирует римленд – доминирует над Евразией, кто доминирует над Евразией, держит судьбу мира в своих руках”.

Современная geopolitika ведет свой отсчет с окончания Второй мировой войны и послевоенного переустройства мира. Эти исторические события не только послужили коренной перестройке структуры мира, международных отношений и geopolitической парадигмы, но и совпали с изобретением оружия огромной разрушительной силы – атомной бомбы, которое вместе с созданным несколько позднее ракетным двигателем стало играть не только военно-стратегическую, но и геостратегическую роль. Важно отметить, что geopolitические представления классического периода всегда имели в виду освоение человеком реальных, физических пространств суши, моря, а в последний период и неба, всегда опирались на военную мощь государства, что не могло не вести к захватам и аннексии территорий, разделам и переделам мира с помощью оружия и грубой силы. Эта парадигма geopolitического мышления начала меняться после первого применения атомной бомбы (1945 г.), изобретения ракетно-ядерного оружия, накопления колоссальных запасов других видов оружия массового уничтожения. Возможность даже небольшой стране иметь оружие массового поражения нивелировала различия в военной мощи малых и великих держав, снижала вероятность войн между ними. Осознание изменений, которые принес научно-технический прогресс в военной, промышленной, теоретико-стратегической и других областях к середине XX в., ознаменовало собой конец классического периода geopolitики. В период современной geopolitики произошла определенная перегруппировка школ и направлений geopolitических исследований. На первое место и по числу исследователей, и по числу исследований, и по их влиянию на развитие мировой geopolitической науки вышла американская школа geopolitики. Интеграционный процесс в Европе, создание сначала Европейского объединения угля и стали, затем Европейского экономического сообщества и, наконец, политической конфедерации – Европейского союза означало постепенное осознание европейцами не

только национальных, но и общеевропейских интересов и формирование общей европейской школы геополитики. Этот процесс после распада Варшавского договора и расширения числа членов ЕС за счет стран Центральной и Восточной Европы вступил в новую стадию и пока далек от завершения. Важное место в мировой геополитике заняла возродившаяся после замалчивания в советский период новая российская геополитика, создавшая собственную геополитическую школу. Активно формируется китайская школа геополитики. Свои исследования послевоенные геополитики начали с осмыслиения изменения структуры мира (распад антифашистской коалиции в составе США, Великобритании, СССР, затем Франции и других стран и формирование биполярного мира), мирового политического климата (холодная война) и влияния ракетно-ядерного оружия на политику государств. Характерными работами на эту тему были исследования американского военного историка и геополитика Бернарда Броди, французского геополитика Пьера Галлуа и английского военного стратега Эдгара Джеймса Кингстон-Макклори.

Б.Броди в своей получившей довольно широкую известность книге “Стратегия в век ядерного оружия” (1960 г.), тщательно исследовав возможности ракетно-ядерного оружия и состояние геостратегий (в том числе стратегии воздушной мощи и господства в воздухе Дж.Дуз), пришел к выводу о необходимости пересмотра активных, наступательных доктрин доядерной эпохи и формулирования новых постыдерных стратегий – стратегий предотвращения всеобщей войны, принципов ограничения, локализации любых военных конфликтов, концепции сдерживания. П.Галлуа в книге “Стратегия в ядерный век” (1960 г.) утверждал, что появление ядерного оружия и ракет как средств его доставки коренным образом меняет отношение политиков к войне. “Государство, бросившее вызов другому государству, рискует потерять за несколько часов все, что было создано им до этого, и оказаться отброшенным на несколько десятилетий назад, даже если оно обладает превосходящей военной мощью.” Обладание ядерным оружием нивелирует неравенство между государствами, различающимися по величине, географическому положению, мощи обычных вооружений, способствует равноправию отношений между ними, дает возможность сдерживать агрессивные устремления крупных геополитических держав. Для ядерных ракет становятся достижимы как территория США, так и самые отдаленные “углы” СССР. Это изменяет валидность теорий “хартленда” и “римленда”. Но ядерное оружие изменяет взгляд и на военную стратегию в том смысле, что при равном обладании им преимущество получает страна-агрессор, т.к. государство, подвергшееся агрессии, теряет слишком многое уже при первом ударе, и ответный удар оказывается не всегда возможным. Ядерное оружие позволяет минимизировать сроки приготовления к войне, исключить мобилизацию людских и технических резервов, наносить внезапные и обезоруживающие удары. Обмен ядерными ударами, по мнению Галлуа, может напоминать восхождение по “губительной лестнице, ведущей к абсурду”, когда на каждой ступени этой лестницы вступают в действие новые, все более мощные виды ядерного оружия. И все же

вероятность ответного ядерного удара дает возможность сдерживать любую державу, рвущуюся к мировому господству, но не с помощью старых оборонительных доктрин, рассчитанных на строительство глубоко эшелонированных линий обороны, а с помощью ядерного оружия с современными средствами доставки. Характерными чертами новой политики сдерживания, по мнению Галлуа, является “произведение двух величин”: количества боевых средств ответного удара и решимости нации их применить, т.е. произведение технического и субъективно-волевого факторов. Две эти величины Галлуа называет законами сдерживания. Если геостратегии классического периода были комбинациями сухопутной и морской стратегий, то современные геостратегии, после завоевания человеком воздушной среды, стали глобальными, обнимающими все геопространства Земли, т.е. стали комбинациями сухопутных, морских и воздушных стратегий – делает вывод Кингстон-Макклори. Идеи военных стратегов о сдерживании в эпоху ядерного оружия вполне разделяли “мирные” геополитики. Английский историк Арнольд Тойнби в работе “Цивилизация перед судом истории” (1947 г.), проанализировав “изменение карты мира”, отметил нарастающий процесс унификации, т.е. объединения мира в единое мировое сообщество, которое стало реальностью уже с XVI в. Процесс унификации, по мнению Тойнби, приведет к политическому объединению мира, т.е. к созданию в скором будущем всемирного государства. К этому же, по его мнению, вело и сокращение числа великих держав с восьми до двух (США и СССР). Объединение мира мыслимо двумя способами: принудительным (военным) или путем сотрудничества. Принудительный метод, полагал он, в эпоху ядерного оружия невозможен. Поэтому у великих держав и остальных стран нет альтернативы налаживанию отношений и сближению. Механизм этого сближения и управления мировыми процессами уже создан в лице ООН. Однако процесс налаживания отношений, сближения и унификации не может быть ламинарным. На этом пути, считал Тойнби, не избежать конфликтов. Одна из глав его труда так и была названа “Столкновение цивилизаций.” Идею столкновения цивилизаций развил в 1990-х годах Самюэль Хантингтон. Несмотря на множество приведенных им фактов межцивилизационных конфликтов, в первую очередь между западной и исламской цивилизациями, будущее “мира цивилизаций” видится Хантингтону довольно оптимистично: чтобы избежать глобальной межцивилизационной войны, следует признать уникальность каждой из цивилизаций, полицивилизационный характер современной геополитики, а вместе с тем, осознать универсальность общечеловеческой Цивилизации как основы для сотрудничества.

В.Л.Цымбурский, критикуя конфликтогенный подход Хантингтона к анализу цивилизационной картины мира, отмечал: “можно предвидеть, что цивилизационная геополитика... вскоре переступит рамки проблематики ‘столкновения цивилизаций’. Ей предстоит работать и с самоопределяющимися иноэтническими пристройками цивилизаций – например, с ‘кельтским возрождением’ или с шансами Китая в Юго-Восточной Азии. Ее предметом

должно стать строение существующих цивилизационных платформ, особенно состояние их краев-лимесов – будь то Восточная Германия, российский Дальний Восток или юг США, когда-то отторгнутый от Мексики, а теперь отвоевываемый латиноамериканским приливом. И несомненно ее ‘коронная’ тема – народы и земли между цивилизациями.”

Цымбурский не только дополнил и детализировал картину мира цивилизаций, но и создал геополитическую концепцию межцивилизационных систем со связующими лимитрофными зонами. Кроме того, он обнаружил связь геополитики с хронополитикой, которая, отметим, стала особенно заметной в наше время, время нарастания темпа геохронополитической динамики. Это направление геохронополитики, а именно концепцию длинных волн геохронополитической динамики, развивает в своих работах современный российский геополитик М. В. Ильин. Другие современные российские геополитики так же, как и европейские коллеги, выступают за сдержанность в международных и межцивилизационных отношениях, за развитие геополитики сотрудничества и установление соединяющих и открытых границ взамен закрытых границ времен геополитики классического периода. Так, например, известный российский геополитик Н. С. Мироненко свой подход называет “геополитикой взаимодействия, а не конфронтации.” а В. А. Колосов в своей теории государственных границ (лимологии) явно отдает предпочтение интеграционным и соединяющим границам перед полу-проникаемыми и отчуждающими. Не следует думать, что современная геополитика совершенно прервала традицию геополитики классической, что она стала как бы антитезой классики. И у современных геополитиков нередко звучат классические и даже доклассические мотивы. Взять, например, известную работу Збигнева Бжезинского “Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические перспективы”, в которой он отмечает: “Техногенция стара, как мир. Однако и американское мировое превосходство отличается стремительностью своего становления, своими глобальными масштабами и способами существования.” Как видим, речь идет о давно известной идее гегемонии, но в совершенно иных геополитических и хронополитических условиях, на ином геополитическом пространстве. Современные геополитики не отрицают связи политики как военной, так и мирной с самыми разнообразными пространственными факторами. Речь идет, в первую очередь, о природно-физическом, географическом пространстве, которое, как заметил еще Ф. Ратцель, состоит из трех сфер: геосферы (сушки), гидросферы (воды), атмосферы (воздуха). Эти сферы на обитаемой поверхности земли пересекаются и взаимодействуют самым разнообразным и причудливым образом.

Таким образом, связь политики с физическим миром и с географической средой за последние шестьдесят лет не только не ослабла, а более того, заметно усилилась. Если политики древнего мира говорили о борьбе суши и моря, а геополитики классического периода включили в этот ансамбль еще и воздушную среду, то теперь к ним следует присовокупить и космическое пространство. Освоение космической среды позволило “космическим” державам: – усилить и качественно улучшить контроль

земного пространства, сделав его поистине глобальным; – повысить возможности и эффективность изучения и дальнейшего освоения поверхности, глубин и недр Земли; – создать новое, более мощное и эффективное лазерное оружие, а также космические ракеты, используемые как носители ядерного оружия; – создать новые, космические отрасли науки и техники; – создать платформы для освоения Луны и планет Солнечной системы. Но это еще не все. Каждая сфера этого физико-космического фактора геополитики значительно расширилась и углубилась. Расширение указанных сфер происходило за счет: – освоения всей территории ойкумены и перенесения ее границ практически до северного и южного полюсов; – заселения почти всех более или менее пригодных для жизни островов, подключения к цивилизованной жизни их населения; – освоения практически всей акватории мирового океана с помощью современных судов, авиации, другой техники; – освоение воздушного океана пассажирскими лайнерами, исследовательскими и военными летательными аппаратами.

Значительное углубление исследования и использования сухопутной, океанской, воздушной и космической сфер произошло в результате: – дальнейшего проникновения человека в земную кору с целью добычи необходимых подземных ресурсов и дальнейшего исследования подземного мира; – погружения человека на все большие глубины океана с мирными и военными целями; – штурма верхних слоев атмосферы, что привело к стиранию границ между воздушной и космической средой и изобретению таких аппаратов, как “Шаттл” и “Буран” для полетов в обеих средах; – постепенного движения человечества от освоения околосолнечного космического пространства через освоение планет Солнечной системы к выходу в безбрежие Космоса. Кроме непосредственной связи современной геополитики с такими географическими, а точнее физическими средами, как суши, море, воздух, космос, а также подземная и подводная среда, в последнее время все чаще говорится о влиянии на политику государств виртуальных сред: радио- и телевидения, всей совокупности печатных периодических изданий, сети Интернет. Можно проанализировать в ближайшее время борьбу ведущих держав за передел валютно-финансовой “среды”, где борются такие акторы современной геополитики, как доллар, фунт стерлингов, евро и уже вступают в борьбу китайский юань. Давно идет борьба за демонстрацию преимуществ той или иной нации в таких сферах человеческой деятельности как спорт, мода, туризм и др. Особенно важное влияние на современную геополитику приобретает демографический фактор. Американский публичный политик и геополитик Патрик Бьюкенен в своей книге “Смерть Запада” (2002 г.) предрек перерождение и депопуляцию Америки и всей западной цивилизации. Его пессимизм питает приводимая им безрадостная статистика: треть некоренных американцев – нелегальные иммигранты, которым безразлична судьба Америки. Десятки тысяч коренных американцев являются сторонниками тех самых авторитарных режимов, с которыми США ведут непримиримую борьбу, а некоторые из них помогают терроризму или становятся террористами и пытаются

нанести ущерб Америке изнутри. Такая ситуация, по мнению Бьюкенена, есть следствие вымирания англо-саксонского населения и усиления иммиграции. Если в 1970 г. в США насчитывалось 9 млн некоренных американцев, то к 2000 г. их число перевалило за 30 млн. Каждый год в Соединенные Штаты прибывает почти миллион официальных иммигрантов и еще полмиллиона незаконных. Постоянно растет количество американцев неевропейского происхождения: в 1960 г. их было 16 млн, сегодня – уже 80 млн. “Неуправляемая иммиграция, – делает вывод Бьюкенен, – грозит уничтожить страну... и превратить Америку в хаотическое скопление народов, не имеющих фактически ничего общего между собой – ни истории, ни фольклора, ни языка, ни культуры, ни веры, ни предков.” А это угрожает распадом нации на отдельные государства (“балканизацией”, как называет эту перспективу автор). Второй причиной наметившейся депопуляции “европейской” Америки Бьюкенен считает катастрофические изменения в традиционной культуре американцев. Культурная революция, начавшаяся в 1960-х годах, привела к дехристианизации, снижению моральных норм и коренному изменению образа жизни американцев, культурному разделению общества. Америка больше не служит плавильным тиглем для прибывающих в нее людей различных национальностей и культур. Массовая и неуправляемая иммиграция не дает возможности ассимилировать представителей разных цивилизаций в одну культурную общность. В южных штатах, граничащих с Мексикой, появились целые поселения, где не слышна английская речь. Аналогичные процессы идут во всех развитых странах Запада. Бьюкенен не исключает из общего процесса угасания западной цивилизации и Россию. В ней также наблюдаются процессы депопуляции, культурной и религиозной дифференциации, массовой иммиграции. Запад, по мнению Бьюкенена, умирает... .

Геополитическая концепция Бьюкенена – это концепция смерти Запада не в результате поражения в войне или торгово-промышленной конкуренции, а вследствие вымирания населения, усиления иммиграции, падения морали и трансформации традиционных для западной цивилизации культурных норм. В несвойственной плоскости демографический фактор как геополитическая проблема представляется французскому теоретику Жан-Клоду Шенэ. В статье 1996 г. “Демография и стратегия: закат Запада” он констатирует, что демографической фактор геополитики на национально-региональном уровне сегодня действительно стал “национальной арифметикой” и “судьбой нации”. Но нельзя отрицать его значение и на глобальном уровне. Действительно, в XVII в. прирост населения в Европе значительно превышал аналогичный показатель в мире в целом. Это послужило главной причиной увеличения доли населения Европы в планетарном масштабе с 1/6 (в эпоху открытия Америки) до 1/3 (к 1930 г.). При этом незаселенные части планеты тоже заполнялись выходцами из Европы. С 1700 по 1995 гг. численность населения Северной и Южной Америк, Сибири и Океании возросла с 22 до 900 млн человек. XX век, в соответствии с предсказаниями А. де Токвилья, стал веком периферийных по отношению к Старому Свету регионов: Америки и России. Их выход

на мировую геополитическую арену был во многом обусловлен демографическим взрывом. Население США увеличилось с 1 млн (1750) до 265 млн человек (1995).

Однако с конца XIX в. в Западной Европе отмечается неуклонный спад рождаемости и замедление прироста населения, в то время как в начале XX в. начался демографический подъем в странах третьего мира. Численность населения Европы в 1995 г. равнялась лишь 20% от мировой, а в 2030 г. она, вероятно, составит уже менее 10%. Это не может не отразиться на международных отношениях. Перенаселенные государства третьего мира обязательно потребуют свою долю полномочий во всех международных организациях. Период европейского господства, делает вывод Ж.-К. Шенэ, заканчивается. Однако упадок Запада, по его мнению, не носит фатального характера. У западной цивилизации есть немало возможностей преодолеть негативные геополитические тенденции. В современной геополитике появилось новое направление, которое можно назвать геостория. Геополитики-геосторики видят и перетолковывают известные исторические факты и процессы в новом свете, под иным, геополитическим углом зрения. В частности британский геополитик Питер Тейлор показывает историю Нового времени состоящей из трех периодов, трех гегемоний: 1) Нидерландов – XVII в.; 2) Британии – середина XIX в.; 3) США – середина XX в. Каждая гегемония, по Тейлору, имеет восходящую и, обязательно, нисходящую ветвь. Каждая гегемония восходит в результате изматывающей войны, при этом каждый старый гегемон становится союзником нового гегемона. Другие геосторики пытаются выделить более или менее устойчивые исторические периоды – геополитические эпохи, в которых структура мира была зафиксирована международным договором о разделе мира. Иные – вписывают в эти всемирные геополитические эпохи национальные геополитические эпохи и периоды тех или иных стран. Или же – решают региональные или прикладные проблемы. Как, например, решалась проблема роли и значения Средиземноморья в эпоху Филиппа II или проблема геосторических рамок и геополитического значения Великой русской революции. Одним из основных факторов современной геополитики продолжает оставаться экономический фактор, который измеряется не только объемом ВВП и оборонной промышленности той или иной державы, но и ростом ее торговли (а это уже сотрудничество, а не противостояние), развитием транспорта (транспортная геополитика), в том числе международного, развитием коммуникаций и вообще всей инфраструктуры. Экономический фактор все чаще рассматривается как социально-экономический, показывающий возможности экономики в совершенствовании социальной сферы, повышении жизненного уровня населения. Современные геополитики, говоря о влиянии отдельных государств на геополитический процесс, учитывают не только величину территории и плотность населения, но и степень его удовлетворенности условиями жизни, возможности для проявления экономической и политической активности, ибо от этого существенно зависит как состояние экономики, так и процветание общества, стабильность политической системы. Подводя общие итоги статьи,

выделим особенности современной geopolитики. 1. На современном этапе и, особенно, в конце XX – начале XXI вв. geopolитика претерпевает глубокие изменения. Даже сам термин “геополитика” трактуется намного шире, чем ранее. Корень “гео” приобрел теперь и второй смысл: его все чаще трактуют не только как географическое, но и как “планетарное”, “глобальное” измерение политики, как взаимоотношения супер- держав или военных блоков, как “столкновение цивилизаций ” или как изменение общей конфигурации мировой системы, переход от bipolarной к моно- или полицентрической. Вторая составляющая “геополитики” – “политика” в данном контексте означала завоевание власти, пространства, осуществление господства, освоение этого пространства. В последнее время и ее толкование претерпевает существенные изменения. Современные акторы geopolитики не столько жаждут завоевать и освоить новые территории, сколько стремятся контролировать максимально возможные пространства. Причем, – и в этом тоже состоит особенность современной geopolитики, – контролировать не территории в целом, а, по большей части – проходящие по этим территориям линии коммуникаций и потоки, – финансовые, товарные, рабочей силы, туристические, мигрантские и т.д. Тем самым ими реализуются задачи поддержания наиболее благоприятных условий для собственного развития и процветания. 2. Для современной geopolитики характерно более широкое толкование geopolитических факторов, включая в рассмотрение не только пространственно-географические, но и финансово-экономические, социально-экономические, культурно-исторические, цивилизационные, национально-этнические, транспортно-потоковые, ресурсные (в частности, энергетический), а также экологические и миграционно-демографические. 3. Наблюдается возрастание и разрастание geopolитических пространств, т.е. резкое расширение поля geopolитики. Традиционные пространства суши и моря дополнились воздушным, подводным, околоземным, межпланетным и дальним космическим пространствами. При этом не только возросло число геопространств, но и сами они как бы расширились – за счет заселения последних незаселенных территорий на Земле, строительства подводных лодок и морских платформ нефтедобычи, самолетов и других летательных аппаратов, увеличения плотности населения, систем коммуникаций. 4. Для современной geopolитики характерно стремление к распространению контроля на виртуальные пространства. Современная geopolитическая борьба развернулась в эфире между средствами массовой информации, вещательными станциями разных государств, рекламными фирмами и т.д. Она ведется и в периодической печати, и в сети Интернет, и в сфере

литература

- Геродот 1989: 166 М. Геродот. История. – Историки античности в 2-х тт. Т. 1. Древняя Греция. М., 1989, с. 257.
 - Фукидид. История. М.: Наука, 1993., с. 253.
 - Артхашастра или наука политики.. М.: 1993? с. 35.
 - Дузэ Дж. Господство в воздухе. Вероятные формы будущей войны. М.-СПб., 2003, с. 342.
 - Ратцель Ф. 1898. Политическая география (в изложении Л.Синицкого). – Землеведение, кн. 3-4. Тейлор П. Путь современного мира от мировой гегемонии к безвыходному положению. М., 11996., с. 274.
- искусства, и в сфере науки и образования. 5. В условиях деколонизации мира и перестройки международных отношений современные geopolитические державы уже не стремятся строить колониальные империи и осваивать новые геопространства. Задачи современной геостратегии ведущих держав сместились в сферу контроля всех физических сред Земли. Это сильно изменило современные geopolитические представления. Например, “закон” Маккиндерса-Спикмена в наше время следует формулировать иначе: “Кто контролирует околоземное космическое пространство, тот контролирует весь мир”. 6. Акторми современной geopolитики, число которых резко возросло, стали не только наиболее мощные государства (державы), но и различные объединения больших, средних и малых государств (экономические, политические, культурно-национальные и др.), цивилизации, транснациональные корпорации, негосударственные международные организации, система ООН. 7. Особенностью современной geopolитики стала ее возрастающая динамика. Геополитика XXI в. столкнулась не только с быстрыми политическими изменениями, но и необходимостью фиксировать эти политические реалии. Для этого были предложены термины “геополитическая эпоха” и “гео- политическая картина мира”¹, которые обозначали собою определенное, сложившееся на данное время равновесие мировой политической системы. Но это равновесие неустойчиво, его нарушают конфликты, войны, распады государств и следующие за ними изменения структуры мира. В действительности geopolитическая картина мира находится в постоянном изменении. 8. В соответствии с новой геоструктурой мира в современной geopolитике формируются новые geopolитические школы: американская, европейская, российская, а также китайская, находящаяся в процессе становления. 9. Создаются новые геостратегии, учитывающие реалии мировой политической системы XXI в. На смену наступательным стратегиям приходят геостратегии сдерживания и сотрудничества. Геостратегии соперничества держав уступают место геостратегиям интеграции, объединения стран, делающим границы прозрачными и открытыми, позволяющим эффективно решать глобальные проблемы, в т.ч. и проблемы сдерживания гонки вооружений.
- Таким образом, в классических концепциях geopolитики она представляла собой науку, изучающую географические, пространственно-территориальные факторы поведения государств на международной арене, и ныне geopolitika служит государству в обретении новых пространств.

- 6.Маккиндер Х. Географическая ось истории. – Цит. по: Дугин А. Основы geopolитики. 4-е изд. М., 2001., с. 192.
- 7.Шмидт К. Понятие политического. – Вопросы социологии, № 1. Шмидт К. 2000. Земля и море. Созерцание всемирной истории. – Цит. по: Дугин А. Основы geopolитики. 4-е изд. М., 1992., с. 349.
- 8.Галлуа П. Стратегия в ядерный век. М., 1962, с. 342.
- 9.Кингстон-Макклори Э.Дж. Глобальная стратегия. М. 2005., с. 293.
- 10.Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география. М. 2002., с. 263.
- 11.М. Тойнби А.Дж. 1995. Цивилизация перед судом истории. М. 1995, с. 92.
- 12.Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М., с. 35.
- 13.Цымбурский В.Л. Остров Россия. Геополитические и хронополитические работы. 1993-2006. М., 2009, с. 236
- 14.Ильин М.В. Доклад в Санкт-Петербургском филиале ВШЭ. СПб., 2009, с. 127.
- 15.Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география. М. 2002., с. 263.
- 16.Бжезинский З. Великая шахматная доска. М., 1998, с.79.
- 17.Бьюкенен П. Смерть Запада. М.,2005 с.14.
- 18.М. Шенэ Ж.-К. Демография и стратегия: закат Запада. – Цит. по: Киселев С.Г. Основной инстинкт цивилизаций. М.2002., с. 284-294.
- 19.Тейлор П. Путь современного мира от мировой гегемонии к безвыходному положению. М., 1996, с. 89.
20. Исаев Б.А.Геополитические эпохи развития Российского государства. – ПолитЭкс: Политическая экспертиза: Альманах, вып. 2. СПб.,2005., с. 140-153
- 21.Бродель Ф. Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II. М., 2002, с. 231.

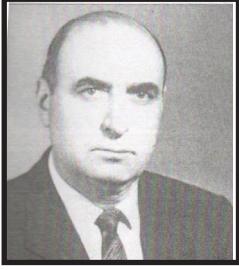
SUMMARI

Political philosophy geopolitics

Geopolitical thinking in different ways was typical of the peoples of Europe, Asia and other continents and civilizations. In the European civilization are considered to be precursors of geopolitics Hippocrates, Herodotus, Polybius, Aristotle, who in the concrete material of his time considered the impact of the geographical environment on the customs, manners, and some form of government social and historical processes. Thus began the tradition of geographical determinism in political theory.

Comparing the geopolitics of the classical period and our time: on the one hand, they are very similar, because grown from the same root, on the other - it is significantly different from each other scientific sub-discipline which were formed under different conditions, which had as its object looks very similar, but in its internal the structure and content is very different worlds, different international political system, therefore formulated the different geopolitical laws and regularities. Geopolitical ideas passed a long historical development and testing practices. They were even philosophers and historians of the ancient world. Geopolitical thinking manifested in the teachings of the Middle Ages and Modern Times. Geopolitical point of view expounded in his writings of Education figures. It runs like a red thread in the theories of the industrial era, and has continued to post-industrialism. In the conclusions of geopolitics at the time were based movements such as liberalism, conservatism, social democracy, communism, fascism, environmentalism. The development of geopolitics as a scientific sub-discipline can be divided into three stages: 1) the background of geopolitics, 2) the classical geopolitics, 3) modern geopolitics. In the first phase, lasting from the beginning of time until the end of the XIX century., Did not exist a separate branch of knowledge of the geopolitical, geo-political concepts, geopolitical ideas were part of philosophies, historical studies and practical recommendations rulers. Baptist geopolitics only expressed some ideas about the political structure of the known world, it was isolated from the individual space of impact of the mighty powers defining their borders, speculated about the reasons for association of unions, the collision of the division and redivision of the ecumene. Examples of such ideas can be considered and described in the History of Herodotus fact of the union treaty Greek policies against the powers of Xerxes and all the eternal confrontation between the Greeks and the barbarians and deduced Thucydides cause of the war between Athens and Sparta, is the desire for hegemony in the zone of their interests, as well as regular Powers clashes land and sea power, and formulated by the rules in Arthashastra conquest, settlement, construction of new territories and the borders of the equipment.

Thus, in the classical concept of geopolitics, it is the science that studies the geographical, spatial and territorial factors of behavior in the international arena, and now serves as the geopolitics of the state in the acquisition of new spaces.

საქართველოს ეკონომიკურმა საზოგადოებამ დიდი დანაკლისი განიცადა. 87 წლის ასაკში გარდაიცვალა გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. პროფესორი ლეო ჩიქავა დაიბადა 1928 წლის 20 თებერვალს ზუგდიდის რაიონის სოფელ კოკში. 1950 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი. 1955-1969 წლებში იყო საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის უფროსი მასწავლებელი, დოცენტი და პროფესორი, 1969-1974 წლებში უცხო ენათა სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე, 1974-1983 წლებში კი საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე. 1983-1990 წლებში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე. იგი იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დემოგრაფიული და სოციოლოგიური კვლევის ინსტიტუტის დამფუძნებელი და მისი უცვლელი დირექტორი 1990-2006 წლებში. 1997 წლიდან მის მიერ დაფუძნებული პატა გუგუშვილის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის რექტორი. 1999 წლიდან ბატონი ლეო ხელმძღვანელობდა სა-ხელმწიფო სამსახურის მართვის, მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ცენტრს. იყო ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის მრჩეველთა საბჭოს წევრი. 1954 წელს მან წარმატებით დაიცვა საკანდიდატო, ხოლო 1968 წელს სადემოციო დისერტაცია. ფართოა ბატონი ლეოს სამეცნიერო კვლევის სფერო. მისი ნაშრომები მიეკუთვნება ეკონომიკური თეორიის, მაკროეკონომიკის, მრეწველობის, დემოგრაფიის, სოციოლოგიის ტერმინოლოგიის პრობლემებს. იგი არის 170-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის, აქედან — 21 მონოგრაფიის, წიგნისა და ბროშურის ავტორი. ფართო

მოგორიშა

გამოჩენილი მეცნიერი ეკონომისტი
ლეო ჩიქავა

აღიარება მოიპოვა მისმა მონოგრაფიებმა: „დემოლოგია და მისი კანონთა სისტემა“ (2008), და „არამატერიალური წარმოების სფეროს პოლიტეკონომიური ასპექტები“ (1987), სახელმძღვანელოებმა: „ეკონომიკური თეორიის მოკლე კურსი“ (1997) და „საქართველოს ეკონომიკა“ (1995) და სხვ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი ტერმინოლოგიური ლექსიკონი „TkonomiCeskaW i demografiCeskaW terminologiW“, რომელიც ეკონომისტების სამაგიდო წიგნია და აკადემიკოსების — პატა გუგუშვილისა და ვასილ ჩანტლაძის დაუმთავრებელი ნაშრომის საფუძველზე დასრულა, რითაც მან დიდი ვალი მოიხადა მისი წინამორ-ბედების წინაშე. ბატონი ლეო იყო მისი ინიციატივით დაფუძნებული საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის უცვლელი პრეზიდენტი, არაერთი ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციის, სამეცნიერო ჟურნალების რედაკტორის წევრი და სხვ. ბატონი ლეოს ხელმძღვანელობით აღიზარდა სტუდენტთა და მეცნიერთა არაერთი თაობა, რომლებიც წარმატებით საქმიანობენ ქვეყნის საკეთილდღეოდ. ბატონი ლეო ავლენდა მეცნიერის ნიჭიერებას და გასაოცარ შრომისუნარიანო-ბას, ორგანიზაციონის პრინციპულობას და ობიექტურობას, ადამიანურ სიკეთეს და მიმტევებ-ლობას. ყოველივე ამის გამო მან ხალხის დიდი სიყვარული და პატივისცემა დაიმსხურა. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ლეო ჩიქავა დიდი სამეცნიერო და პედაგოგიური საქმიანობისათვის დაჯილდობული იყო საქართველოს სახელმწიფო ჯილდოთი — ღირსების ორდენით. შესანიშნავი მეცნიერის, პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის, ბრწყინვალე მეგობრის, კეთილშობილი ადამიანის, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ ლეო ჩიქავას ნათელი ხსოვნა მუდამ დარჩება, მისი კოლეგების, მეგობრებისა და აღზრდილების გულში.

საქართველოს პიზნესის მეცნიერებათა
აკადემია

თამაზ იმედაპის ხსოვნა

ქართულმა საზოგადოებამ მძიმე დანაკლისი განიცადა. 80 წლის ასაკში გარდაიცვალა თამაზ იმედაძე — ცნობილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი.

თამაზ იმედაძე დაიბადა 1935 წლის 15 ივლისს ქ. ქუთაისში. ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწის შალვა იმედაძის ოჯახში. ქუთაისის მეორე საშუალო სკოლის და საქართველოს სუბტროპიკული ინსტიტუტის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ მუშაობდა ინსტიტუტის კომკავშირის კომიტეტის მდივნად, ასპირანტურის დამთავრების შემდეგ — ამავე ინსტიტუტში ასისტენტად. 1962 წელს ნიშნავენ პარტიის ქუთაისის საქალაქო კომიტეტში ინსტრუქტორად. 1963-1971 წლებში მუშაობს კომკავშირის ქუთაისის საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივნად. ამ სამუშაოზე გამოვლინდა მისი საუკეთესო თვისებები — ნიჭიერება, შრომისმოყვარება, პრინციპულობა, კოლეგიალობა, პასუხისმგებლობა ქვეყნისა და ხალხის წინაშე. იგი ახალგაზრდობის ღირსეული ლიდერი იყო.

1971 წელს აწინაურებენ საქართველოს კპ ცენტრალურ კომიტეტში. 1973 წელს ირჩევენ პარტიის ჩოხატაურის რაიკომის პირველ მდივნად. 1978-1987 წლებში მუშაობდა პარტიის სამტრედიის რაიკომის პირველ მდივნად. რაიონების პოლიტიკური ხელმძღვანელის პოსტზე თამაზ იმედაძე ჩამოყალიბდა ფართო ერუდიციის და მასშტაბური აზროვნების მოღვაწედ, რომელსაც ენდობოდა საზოგადოება. მან დიდი წვლილი შეიტანა ეკონომიკის და კულტურის განვითარებაში. თამაზ იმედაძე დროში არ ჩარჩენილა, არც ეპოქის მკაცრ მოთხოვნებს დამორჩილებია ბრმად. ყველგან და ყოველთვის ეროვნული სულისკვეთებით შრომობდა, ცხოვრობდა და ამასვე მოითხოვდა სხვებისგანაც. მიუსი თვისებების გათვალისწინებით 80-იანი წლების ბოლოს მას აწინაურებენ ქვეყნის ეკონომიკის განმსაზღვრელ უბანზე — საქართველოს აგრარული მეურნეობის ცენტრალური ორგანოს — „საქსახაგრომ-

რენვის“ თავმჯდომარის მოად-გილედ. 1993-2007 წლებში მუშაობდა საქართველოს სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილედ მეცნიერებისა და განათლების დარიგში. იგი თავის თაობასთან ერთად აქ-ტიურად ჩაერთო დამოუკიდებელი საქართველოს აღმშენებლობაში. მან ყველ-გან და ყოველ-თვის აჩვენა, თუ რას ნიშ-ნავს პატიოსანი კაცის ფენომენი. იგი საზოგადოებამ აღიარა, როგორც ეროვნული ტრადიციების ერთგული, რომელმაც ვაჟ-კაცობის, ხალხისადმი სიყვარულის, ქვეყნის წარსულის, დღევანდელობისა და მომავლის წინაშე უზენაესი პასუხისმგებლობის მაგალითი შექმნა. იგი სიცოცხლის ბოლომდე მართალ კაცად დარჩა.

უაღრესად ნაყოფიერი იყო თამაზ იმედაძის მოღვაწეობა სამეცნიერო ასპარეზზე. იგი 50-მდე სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 3 მონოგრაფიის, 5 გამოგონების ავტორია. რამდენიმე სამეცნიერო უურნალის რედკოლეგიის წევრი, არჩეული იყო საქართველოს ბიზნესის აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტად, საქართველოს პუმანიტარულ-ეკონომიკური უნივერსიტეტის პროფესორად, რამდენიმე დარგობრივი აკადემიის წევრად. სამეცნიერო სტაუირება გაიარა გერმანიაში, ისრაელში, საბერძნეთში. დაჯილდობული იყო სახელმწიფო ორდენებით. არჩეული იყო სამი მოწვევის საქართველოს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად. საზოგადოება „ქუთაისელის“ საპატიო წევრად.

გამოჩენილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის, წარმატებული მეცნიერისა და პედაგოგის, უკეთილშობილესი და კრისტალური პატიოსნების პირვენების თამაზ იმედაძის ნათელი ხსოვნა მარად დარჩება მისი მეგობრების, კოლეგებისა და აღ-ზრდილების მეხსიერებაში.

საქართველოს პიზნესის მაცნეობათა აკადემია

შინაარსი

1. გულთაზ ლაპარტყავა	5
ინერსიციების ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფის ეფექტის გზა (საფინანსო-სამრეცვალო ჯგუფი)	
2. ვენერა გოგავა	8
ჩალის ღირებულებათი ფანერის საზოგადოებაში (აშშ-სა და საქართველოს შეღარებითი ანალიზი)	
3. მამია ჭუმებურიძე	12
ჩაზრის არსი, ფუნდციები, სტრუქტურა და ინფრასტრუქტურა	
4. თეიმურაზ ჰაბუნაშვილი, ჰადრი გეჩგაია	18
რეგიონის კონცერნის მიერ მიმდინარეობის შეფასების ძირითადი მათოდები და პრიცეპები	
5. ნუგზარ ნადარაია	22
ფაზისი — კოლეგიალური ფინანსურის გვირჩვინი...	
6. ირაკლი მიქაელი	27
საქართველოს ფინანსურის ზომიერობის გარემონა და ქალაქების თბილისისა და მცხოვრის ფინანსობრივი გარემონა	
7. ნაირა გალაცვარიძე, ელდარ გუგავა	32
ეკოლოგიური რისკების მართვისა და შეფასების ზოგიერთი ასპექტი	
8. თამარ კილაძე, სალომე ყიფიანი	38
საქართველოს საავტომობილო ტრანსპორტის განვითარების პროგლობები	
9. რუსულან სირბილაძე, ანა ტუფურიძა	41
ტურიზმის განვითარების პროგლობები საქართველოს ეკონომიკაში	
10. ლუარა გვაჯაია	46
საქართველოს მსუბუქი მრეცვალობის წარსული და არეალი	
11. ლევან ქურციკიშვილი	49
შესპილის მართვის სამიზნობრივო საკითხები	
12. ჯიმშერ სირაძე, ნ. ნიკოლიშვილი, ნ. კავთელაძე	52
მცირე სიმძლავრის სასოფლო - სამუშაოო პროდუქტთა ელექტრო სამრობი დანაღვარი	
13. გივი გეღიანაშვილი	54
კონცერნის მექანიზმი და გიგანტები: სისტემური კონცეპცია	

მოამბე, MOAMBE

14. ვაშა კვალიაშვილი	58
მეცნაობა-გაღვიძეობა და მაცილეობა საქართველოში	
15. ლევან გვაზავა	61
საქართველოს მთის ტყეების მდგრადარიცხვა და გონივრული მართვა	
16. მარინა იზორია	63
გეოარტიკის პოლიტიკური ფილოსოფია	
მოგონება	
აკადემიკოს ლეო ჩიქავას გაცემება	72
აკადემიკოს თამაზ იმაძაპის გაცემება	73

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი, აღ ყაზბეგის გამზირი №47
„MERIDIANI“ publishing house
Tbilisi, al. Kazbegi ave. 47
E-mail:info@meridianipub.com